

מכתב בקוון חבירו

יחסי חניכה (פב)
באש"ר רבה (א' א')

מקלה כחי / מהבטא / מסיג ישרים

מבט תשובה / ספר המפתח / ספר היסוד המטנה (פב חלק)
מבט תשובה (הפניה ט')

מצי' חיבור התשובה / מצי' אגודת יד (בבא הולמ' פנימ')

שצ"י קדושה רח"ו
רסואה הנפס י' יוס' אש"ר (מכתב המטני אגוד)
מכתב המטנה (אופסאנזרי) ק"י-י"ד

חסר

(אק הבנים) מנחם גדול א' ו'
אורח נאמן
חיים של שלום
לרעך כמך (חמק טו)
מנחם סולר (מזכה חמק)
ספר חסידים ומסד'יו (אנו חסידים)
תלם חיים פגיה לאין (גאה)
במ"ח אה

מכתב המטני (חלואא)
סלא יוצף (שאל כחן)
יד הקטנה (צוה-מנחם זני)
ארת מילרים
מ"י דחסיקווא
צקב צנה - (פב חלק)
שבי השולמ' (ז"ח ספרי)
דבני שלום (יוצייין)
צ"י תמר (חניכה)

הארכ' ימין (פ"ט - צמ חמק הג"ח סופר פליטא)

חמק סופר א"ח חיל סמן רח
ספר חסידים י"ט מתקנ'
פגיה יוס' ביאליג ז"ח כה
מצי' אגודת יד

דבר משה
מנחם האבג' > צה השלח
גיר הדס
המט' צולח (אצותן)
מנחם וצוה

גיא מצי' אגוד (שולחני)
צוה דבני שלום

הרכיבים באיסור סה

הרכיבים באיסור סה
 חלב חיים
 זקב עניה -
 מוכנה חמשה חולא (מזין וכו' מן צדק חמשה חולא)

①

חלב חיים
 זקב עניה -
 מוכנה חמשה חולא (מזין וכו' מן צדק חמשה חולא)

②

חלב חיים
 זקב עניה -
 מוכנה חמשה חולא (מזין וכו' מן צדק חמשה חולא)

③

חלב חיים
 זקב עניה -
 מוכנה חמשה חולא (מזין וכו' מן צדק חמשה חולא)

④

חלב חיים
 זקב עניה -
 מוכנה חמשה חולא (מזין וכו' מן צדק חמשה חולא)

חלב חיים
 זקב עניה -
 מוכנה חמשה חולא (מזין וכו' מן צדק חמשה חולא)

חלב חיים
 זקב עניה -
 מוכנה חמשה חולא (מזין וכו' מן צדק חמשה חולא)

חלב חיים
 זקב עניה -
 מוכנה חמשה חולא (מזין וכו' מן צדק חמשה חולא)

אח"כ הלכתי :

ה': ו' הו"א בשם בן דרשא רמח
(תפ"ס זא"ט) ואמ"ת שם ש"ד וז'
אתפוסך אתמלך אלתרין, אתרין...

הכסיון: נא/אמר לפני לקור המבחר או צדיק זמן בקצרה וכו'. (יט)
אחרי שובק אשר צבעת ליראיק בזה לחיוב בן נקז בן אדם. (כ)

באור מהר"פ
האם מוראך הרב. בעל
א"א אינו גורס מלת הרב.

אמרי יושר

איתברכן דיינין שהשפתיים שהם
כל המבטא נקשן רא לא ודיין
שהדיבור נשדח ולא נתבטל מכל
וכל. או שיתבטל ודיין אשתתקן
איתתרשן והאלם אינו מדבר
בשביל שאינו שומע וא"כ כאלם
נ"כ אומר שאינו שומע וכן כתיב
מי שם פה לאדם או מי שוש אלם
או תרש. הראב"ע אסר פקח הוא
הפך לתרש וכן לעד ויותר נראה
דהפך שם פה לאדם אומר מי שוש
אלם או תרש אלמא העדר הדיבור
הוא מצד השנים וא"כ שימת הפה
צריך להפך ב' אלה תיקון בשפה
ותיקון באונים ולרא תאלמנה
מצד תרשות איתתרשן ומצד
אלמנה דיינין אשתתקן.

משנת דרבי אליעזר

ביפית ונ"ל דהאי תנאי
כהני תנאי דלעיל ומר אמר
חדא ומר אמר חדא
ולא פליגי דלמ"ד בזכות
מעשרות היינו בזכות משה
שהיה תרומתו של עולם
כנודע ולמ"ד בזכות חלה
כמ"ד בשביל ישראל
שאד"ר היה כלול מכל
הנשמות והיה חלתו של
עולם כאשה שהיא
מקשקשת העיסה ומגבהת
חלתה כדלקמן (ר"י)
בפרשה י"ד. ולכן נקראו
ישראל ראשית לפי שנבראו
מחלתו של עולם ומ"ד
בזכות בכורים כמ"ד בזכות
תורה כי הם לכהנים למנה
למען יחזיקו בתורת הש"י
עיין בס"ד פרשת כי תצא
ובכורים היינו תורה ולכן
הביאו בחג ביום מתן תורה
ועיין שם.

ליקוטים

ה כל המתבדר כו'. הוא כמו
שמיים שנתם כבודו שאמר
הקדוש ברא מתוך תורה שהוא
במשל מקום המרידות. והדבר הזה
הוא סתום מהו מתוך תורה. ומדוע
יצא זה מקום המרידות. ודברים
פרשו שתורה מרמו על חומר
החיל. שכתולה נברא חומר החיל
שיכול לקבל כל הצורות. ואח"כ
ניתנה בו צורות פרטיות. וכן הוא
האמת כמו שדורש ר"ה בשם ב"ק
להלן. אך אמר לדרוש כי
זהו עיקר בו הרה להתבונן א"כ
היה הדבר. וליתר ביאור להבין
הדברים היסב אבאר לך בקצרה
כי הנה תפסת המחשבה
ההשכלה לא יתכן רק לדעת מעט
את סוד הבריאה ומבטא אבל
לדפוסים מחשבתו לחקור בכלל
א"כ היה הבריאה מאין ליש שהוא
דבר משומם המחשבה. ומכאן
לחקור בעצמות הברוא כמו
שכאמת נגל העומקים האלה

הפשט הביאם יחד ודרשם מן הפסוקים. ופסוק או מי
ישום אלם הוא ראייה על איתתרשן ע"פ גז"ש מה אלם
שכתוב שם או אלם או חרש הרי חרש עם האלם אף כאן
תאלמנה ג"כ חרש עם האלם. ופסוק והנה אנחנו מאלמים
אלומים ראייה על איתתרשן ולא
הובאו הפסוקים כסדר הדרשה.
ותיבת איתתרשן פ"י מלשון
קשירה שמקללם הפסוק
שיתקשרון שפתותיהם שלא
יוכלו לדבר ובערוך פ"י ענין
קשירה וזהו תאלמנה כמ"ש
מאלמים שפירשו מקשרים.
ודורש על ג' דברים שאם
הכוונה על קשירה לבד הול"ל
יתקשרון וכן כולם. על כן אמר
תאלמנה שכולל כל ג' אלו.
שהעתיק בבריותיו. צריך לומר
מבריותיו וכן הוא בירושלמי
חגיגה ובילקוט תהלים ל"א.
ופ"י שהעתיק וכיסה והעלים
מהם. אשר צפנת וכו'. בא
להוכיח מפסוק שני על פסוק
הראשון שמדבר בדורשין
במעשה בראשית שפירוש
הפסוק השני. אשר צפנת. ולא
אמר אשר הכנת. לדרוש מדת
ממעל ומנגד. צפנת ליראך
הצופנים ויראים לדבר עתק
שהם יזכו לטוב הצפון. ולא
הדוברים על צדיק עתק ואינם
צופנים. ובזוים מוראו. וזהו
ובזו. שהם לא יזכו לטוב הצפון
על שהם בזוים מוראך. ומ"ש
בגאון ובזו פ"י על שמגלים צפונותיו שלא כרצונו
ומצותו ואין זה אלא בעבור שמתגאים ביצרם כדי לעבור
על מצותו כי כל שעושה שלא כתורה נקרא מתגאה
ומבוזה.

בגאון ובזו פ"י על שמגלים צפונותיו שלא כרצונו
ומצותו ואין זה אלא בעבור שמתגאים ביצרם כדי לעבור
על מצותו כי כל שעושה שלא כתורה נקרא מתגאה
ומבוזה.

וכן פתרון חסור המקרא מה רב טובך אשר לפנת ליראך
מסמרים נסמך פניך מרכבי אש [מנורות] הממחברים לדרוש
נמעשה [נרשאים] בגאון וזו ומעלה היו לרשי רצון [אל] יי
נמה רב טובך. ק"ל דברים שהעתיק. פירוש דברים שהעלים
וסלק מבריותיו [ספר] יצירה ומעשה מרכבה. עמק לשון [סילוק]
כמו ויעמק דמתרגמין וסלק. ומה כתיב אחריו מה רב
טובך אשר צפנת ליראך. למי נפנת כל העושה [הוא] [הוא]
ליראך היראש אומך שאין ממחברים לדרוש דבר הממחבה מהם
אלל נשפתי שקר הדוכות על הק"ה עמק אין להם חלק לעולם
הנה רכנין אומרים אל יי לו נמה רב טובך אל יי לו נשפת
שקר ודובר עמק חלק נמה רב טובך הצפון ליראש ומאיך נשפת
אל יי לו ופי' דמצי נמה שקר [דוכר] [דוכר] עמק ממה רב
הכמוצין למעלה שפתי שקר [דוכר] [דוכר] עמק ממה רב
טובך. עד כאן.

מתנות כהונה

אמרי וכו' [ה"ג] בירושלמי וזילקוט ופירש"י וז"ל. אל יי לו
וכו'. ודרש מאלמנה יתפרכין כלעיל כלומר ייזו מקושרים
ומקולקים ממה רב טובך ורש"י וז"ל פי' דייק מדמין ליה
מקשרים וכו'.

יתתרשן היך מה דאת אמר (שמות ד') ויאמר ה' אליו
מי שם פה לאדם או מי ישום אלם או חרש וגו' יתפרכין
כמה דאת אמר (בראשית ל"ז) והנה אנחנו מאלמים
אלומים. ישתתקון כמשמטו. כצ"ל. וכן הוא בירושלמי
ובשוח"ט (אות אמת יפ"ת
נזח"ק). ופירשו כמ"ד ויאמר
ה' אליו מי שם פה לאדם או מי
ישום אלם או חרש דמולא
קאמר נמי או מי ישום און או
תרש להיות ג"כ דבר והפוכו
כלפי החרש שימת האוזן אלא
ודאי חרש הוא ג"כ הפוכו של
מי שם פה לאדם וה"ק מי שם
פה לאדם או מי ישום נעדר כח
הפה וזה משני פנים או אלם
במבטו שאין לו כח הדבור. או
חרש. כלומר שהוא אלם מחמת
תרשות כי אם אינו שומע לא
למד לדבר. יתפרכין כמ"ד
והנה אנחנו מאלמים אלומים. פי'
הערוך לשון קשירה. ורש"י פי'
לשון כריתה ופריכה. שהאונן
עומרים נפרכים. וכן אלומים
בלשון ארמי פרכין ודרש כל זה
מתיבת תאלמנה מרשני קרא
בדיבורה ולא אמר ידמו
כדלעיל. ישתתקון כמשמטו.
שאינו מדבר. עתק שהעתיק
מבריותיו. כצ"ל. עתק לשון
סילוק כמו ועתק משם כך
דברים אלו מתמן הקב"ה
בתורתו שלא יבינו בהם רבים
לפיכך אסור לגלותן. בגאון

איתמחא. פי' הקרא איתמחא קא מתמחא איך יבחו על
כבודו של הקב"ה בשביל להתנאות ולומר אני דורש
במעשה בראשית ובי"ת בגאון כבי"ת ויעבוד יעקב ברחל
שפירשו בשביל רחל (יפ"ת). ובזו איתמחא. הקרא
איתמחא הנכון שיהיה מבזה על כבודו יתברך. דאמר ר'
יוסי. המת"כ כתב דצ"ל אמר רבי יוסי ולא דאמר עכ"ל. וכן הוא בירושלמי. בכבודו של מקום. אמר כבודו דרך כבוד
של מעלה (יפ"ת ונזח"ק). ומה כתיב אחריו מה רב טובך. משום דאית' לדרבי יוסי דקאמר דאין לו חלק לעוה"ב ולא
אשכחן דעגשיה קרא אלא בהאי עלמא דתאלמנה שפתי שקר. לז"א דמדיקא דבתריה נפקא דכתיב מה רב טובך
אשר צפנת ליראך. הפך הראשונים הבזים את מוראו. שלהם לא יהיה חלק במה רב טובך הצפון ליראים.

רש"י

אלומים נלשון ארמי נקראין פרוצין [כמו] גרס כרמל דמתרגמין
פרוצין ריכין לשון ארמי גרסינן יתכריך והוא [כמו] מלא כרוכות
נלשון משנה. איתתרשן היך מה דאת אמר או מי ישום
וגו'. כלומר כל מי שמפרש מאלמנה לשון איתתרשן לא משמט
שמתלמנה משמע לשון חרש דמצי לו מי ישום אלם מי גרס
לאלם שלא ידבר [מרומו] גרמה לו שאלו היה שומע היה מדבר
דמתן חרש שדננו בו חכמים בכל מקום שאינו לא שומע ולא
מדבר (פי"ל מס' מרומו). הדוכות על צדיק עתק.
המקרא שהתחיל לפרש [הולך ומפרש] עד שמסיים את כולו וכן
הוא אומר מאלמנה שפתי שקר הדוכות על דליק עמק בגאון
וכו' [ואמר שפתי] הדוכות על דליק הולך ומפרש בגאון וזו
איתמחא [בשביל] להתנאות ולומר אני דורש נמעשה [נרשאים]
איתמחא [מבזה] על כבודי כדי [שמיטצ מה] שכתוב אחריו מה רב
טובך אשר נפנת וממך ליה מקשרים נסמך פניך מרכבי אש

ז' הוּנָא בִּשְׁם בְּרַקְרָא פִּתַּח (תהלי' לא) תַּלְמֵנָה שְׁפָתַי שְׁקַר וְגוֹ, אֲתַפְרֹכֵן אֲתַחְרְשֵׁן אֲשַׁתְּחָקֵן. אֲתַפְרֹכֵן אֲתַחְרְשֵׁן אֲשַׁתְּחָקֵן (שמות ד') או מי ישום אלה או חרש או פקח או עור וגו'. ואומר (בראשית לו) והנה אנחנו מאלמים אלומים בתוך השדה והנה קמה אלומתי. אשתתקן כמשמעו. הדבורות על צדיק. חי העולמים. עתק. שהעתיק בבריותיו. בגאווה. אתמהא בשביל להתגאות ולומר אני דורש במעשה בראשית. ובזו. אתמהא מבזה על

מתנות בהונה

(ו) אֲתַפְרֹכֵן עֲנִין קְשִׁידָה וְכֵן מֵאֲלִמִּים פִּי מְקַשְׁרִין הָאֲלֻמוֹת: שֶׁהֶעֱתִיק. הִסִּיר וְהִסְתִּיר מֵהֶם: אִיִּר יוֹסִי גְרִסִּינָן וְלֹא דֹאמֵר: לִירִיאָן. הַמְסַתִּירִים מַעֲשֵׂה מִרְכָּבָה מִפְּנֵי מוֹרָא הַשֵּׁי וְכִבּוּדוֹ: הִ"ג רִשִּׁי זִיל מוֹרָאךְ רַבָּנָן אֲמַרִי אֵל לֹא יֵהָא לֹא וְכוּ' וּדְרִישַׁת תַּלְמֵנָה יִתְפַּרֵּשׁ כְּדִלְעִיל כְּלוֹמַר הָיוּ מְקוֹשְׁרִים וּמְסוּלָּקִים

תפארת ציון

שאלות

ז' מה הכריח לב"ק לפרש לתיבת תאלמנה בג' פירושים ומה ראוי מביא ע"ז מהכתוב או מי ישום אלה וגו' הרי שם פרט הכתוב אלה וחרש:

על איכות כח הפה] וא"כ מה הפסוק ראי' דתיבת חלם מתפרש גם על אֲתַפְרֹכֵן חיינו שהשפתיים נחלשים ואין צהם כח להפתח וגם על מה שהחרשות גורם להאלמות ש"ז אמר תאלמנה שפתי שקר דנכלל בזה הקללה על השפתיים וגם על החרשות שעל ידו תאלמנה השפתיים כנ"ל. ומציא ראי' מהכתוב והנה אנחנו מאלמים אלומים דפירושו של תאלמנה הוא מלשון קשירה [וכיינו אֲתַפְרֹכֵן כנ"ל] וגם על מה שמקבל הקשירה ע"י דבר שחון ממנו דהאלומים הם נקשרים בדבר שחון מהם וכיינו אֲתַחְרְשֵׁן ש"י החרשות נתקשר פיהם כנ"ל: חי העולמים. מפני דקשה על מה שפרע על לדיק הרי חטא לשון הרע הוא גם על מי שאינו לדיק. גם למח אומר עתק ולא אמר שקר כמו שאמר מתחילה שפתי שקר ולמה חלה החטא של לשון הרע בגאווה לכן פירשו דכונת דוד כי בזה לקלל האנשים הדורשים בדברים שהעתיקם הקצ"ח [כמ"ש לקמן סי"ג] ומפני דשונאי דוד היו אנשים גדולים כמו דואג ואחיתופל שעליהם התפלל בזה הקפיעל להגלל מידם לכן זכר עליהם גם העונש צמה שהם דורשים בדברים הנעתיקים: בגאווה אתמהא וכו' מפני שצכאן אין המשורר מדבר בחטא בגאווה

ז' אֲתַפְרֹכֵן אֲתַחְרְשֵׁן אֲשַׁתְּחָקֵן. דקשה על מה שאמר תאלמנה שפתי וגו' דגם בתאלמנה צלצד נודע דהקללה הוא על השפתיים ולא כול"ל חלל תאלמנה הדבורות על לדיק עתק וגו' וצפרע שהאלמות חיינו צהשפתיים צלצד חלל צכל החמשה מולאות. לכן מפרש צ"קפ דכונת המשורר לקללם בג' קללו' א' אֲתַפְרֹכֵן דשפתיים' ע"י החלישות יחדצקו זה לזה שלא יהיו יכולים לפותחם. וכוא מפני דגם האלמים אפשר להם לעקם שפתיים ש"י אפשר להצין רמיזותיהם צשפתיים לכן קלל שפתיים צפרע שלא יהיו יכולים לפותחם כלל. ומפני שעדיין יהי אפשר להם לרמוז צידיהם וצראשם לכן קלל להם שיחחרשו ש"י שלא ישמעו דבר מחצריהם לא ירמוז להם. דתיבת תאלמנה הוא לשון פועל יולא חיינו שקלל אותם בדבר שעל ידו יהיו אלמים ואין זה חלל חרשות ש"י החרשות חיינו יודע מה לדבר. וע"ז מציא צר קפרא ראי' מהכתוב או מי ישום אלה או חרש וגו' דלשון הכחוש הוא מי שם פה לאדם או מי ישום אלה או חרש והכרח לפרש לתיבת חלם שעל ידי האלמות אין לו פה דאלס הוא היפך ממה שאמר מי שם פה ואין זה חלל ע"י שיחצק ולא יכול לפתוח פיו ש"י אין לו פה. ולתיבת או חרש דקאי ג"כ על מה שאמר מי שם פה לאדם הכרח לפרש ש"י החרשות אין לו פה ש"י שאינו שומע חיינו יודע מה לדבר [ותיבת חלם הוא על כמות הפה צפועל ותיבת חרש הוא

כך כל מי שהוא בא לומר העוה"ו נברא מתוך תהו ובהו אינו פוגם אתמא. ר' הונא בשם בר קפרא אמר אילולא שהדבר כתוב א"א לאמרו. בראשית ברא אלהים. מנין הן. והארץ היתה תהו ובהו:

ח ר"י בר סימון פתח (דניאל ב) הוא גלא עמיקתא ומסתרנא. הוא גלא עמיקתא. זו גיהנם שנא' (משלי ט) ולא ידע כי רפאים שם. ואומר (ישעיה ל) העמיק

מתנות כהונה

ממה רב טובך ורש"י ו"ל פי' דדייק מדסמין ליה תסתרם וכו': הביבים פי' הערוך צינורות המקלחים ששופכין דרך שם כל השופכין: הסריות. הסירחון: אינו פוגם. בתמיה: א"א לאמרו. ופירש"י אפילו היה יכול להבינו מדעתו לא היה רשאי לגלותו: מניין הן. מהיכן נבראו ומפרש והולך מן תהו ובהו: (ח) רפאים שם. וגר' גרסינן וסיפיה דקרא ועמקי שאול קרואיה: העמיק הרחיב וגר'.

תפארת ציון

חנושי א"כ כ"ש הדברים שהעתיקם ממנו שאין לדרוש בהם שום למעלה משכל חנושי ולא יהי כבודו מתכבד באלו הדברים. והפעם מה שזכר הקצ"ה את הארץ מתוכו וזכוה אפשר לומר דזכר עשכ יסוד להאדם דיסודו מתוכו וזכוה מעיפה סרוחה לעלות על הסולם שראשו מגיע כשמימה:

ח ר"י בר סימון פתח וכו' מפני שדורש זה הפסוק על מעשי בראשית שגילה לנו הקצ"ה איך הי' הכריחה לכן פתח בזה הכחוצ ודרש עליו מקודם דרשות אחרות כדרך המדרש: זו גיהנם וכו' יסוד דרשחו הוא על מה שכל דבריו עמיקתא ומסתרנא לכן דרש דכונתו של דניאל לשבח לה' על שגילה לנו הגיכנס שנקרא עמיקתא והג"ע שנקרא מסתרנא שפ"י כך מתעוררים בני האדם להיות יראי ה' אם מחמת יראת העונש אם מחמת השכר הגדול. ומפני ששיבח אז לה' על מה שגילה לו החלוש של נבוכדנצר שיבח אז על כל הדברים שגילה שעל ידם אנו מגיעים להכלית האמת: ואומר העמיק וכו' יסורי גיכנס הם לכל אחד כפי מעשיו שפ"י יש ז' מדורות גיכנס כמ"ש רז"ל וכללם הם נחלקים לשנים א' להעושים מחמת תיאבון, ב' להעושים להכעיס וע"ז הביא ב' פסוקים פסוק הא' מדבר על הגיכנס של העושים

כבודי. דא"ר יוסי בר חנינא כל המתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעה"ב / בכבודו של מקום עאכ"ו. ומה כתיב אחריו (תהלים לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך. ליראיך ולא לבוים את מוראך הרב. אל יהיו במה רב טובך, בנוהג שבעולם מלך ב"ו בונה פלטין במקום הביבים ובמקום האשפה ובמקום הסריות כל מי שהוא בא לומר פלטין זו בנויה במקום הביבים ובמקום האשפה ובמקום הסריות אינו פוגם.

שאלות

ח למה הביא ב' פסוקים על הגיהנם ועל הגן עדן: לפירוש הד"א למה אמר הכתוב ג' לשונות על מעשיהם דרשעים: איך פירשו של הפסוק לר' אבא סרונגיא:

הגאון חלל בהטעה של שקר דגם אם אומרו בלא גאון ג"כ להטעה יחשז לו לכן מפרשים דכונת המשורר להודיע שורש הדבר שגורם לזה הטעה לדרוש בדברים הנעתיקים כדי להזהר ממנו והוא הגאון דאם הי' לומד לשם שמים לא הי' נלכד לדרוש בדברים האסורים חלל מפני שכל למודו הוא רק כדי להחגאות לכן נכשל לדרוש בדברים שעל ידם נאכזר מהעולם ומפני שהוא דבר חמירה דבשכיל להחגאות עושה מסס חיים סס מות לכן אמרו בגאון אחמאח וכו' ומצינו ראי' על גודל העון הזה מדברי ר' יוסי ב"ח שפ"י גדלה התמיה מאל: ומה כתיב אחריו וכו' שלא די לו במה שנתקלל בתחלתו נצוה"ל חלל נתקלל גם נצוה"ל דאיכזר כל זכויותיו: בנוהג שבעול' מלך בו"ד וכו' כונתו לפרש טעם האיסור לדרוש בדברים שהעתיקים כבודו ב"ה וכו' מה למטה מה למעלה מה לפנים מה לאחור [כמ"ש לקמן סי"ג] ע"ז מצינו ראי' מהתחלת מעשי בראשית שהותרו לדרוש [כמ"ש שם חלל מיום שנברא העולם ולהכח] דיש בהם שאינם לפי כבודו ב"ה לשכל

בת.

**מסורת הש"ס
עם הוספות**

במתנותיה. הרוזע והלמים והקיצה: ולא ברכתה. בעתה לפי
 ככה לאמר מר (ישן דף עז: וקדשמו ויקדמו) לכל דבר
 ראשון ולבדק ראשון: משניא. שגורמן לבי אדם
 מלמד חכם שפל לפי עם הארץ לאמר אין נחמ

[illegible]

ק. ת. יומא דף כב. ודף
 (ט) מרסח סב.
 לעיל טו. מ"ט דיק
 (ח) חמצי כ. ע"ה.
 (ז) ומסע' פרק כ.
 (ו) עין חוס' חצות כ.
 (ה) הביכור, (ד) (מ"ק
 (ג) עין מטהרין
 (ב) (ט) חוס'
 (א) חוס'
 חבורות כ. ד"ה שמה
 חוס' מטהרין סג. ד"ה
 (ס) כז. (ג) ע"ה
 חוס' מירוש כה. ד"ה
 חלמל.

(מוסס' סרקן כ.)
(עין חוס' חעניח כ.)
(יה' בהכניח, כ.) (מוס' כ.)
(עין סנהדרין כ.)
(ע' מוס' כ.)
(כורח כ.) ד"ה שאל
(מוס' סנהדרין כ.) ד"ה
(סור, כ.) כז, כ.) (ע' כ.)
(מוס' עירובין כ.) ד"ה
(לימא).

(א) ג' ולא אכלתי
ובחממה שלא הורמו
תנותחיה ולא ברכתי
מני כהן^ל דלמר
י יתכן: (ב) שם שרי
מריה לכל מן:
(ג) רש"י: (ד) כסא
נחמיה כלומר אין
זיו: (ה) חופ' ד"ה אין
ועלין וכו' וחסו וגבו נח
מחמ: (ו) [מחמ]
כרי קלמר וכו'
ובכרבת המזון כליל:]

א) גמרא נושא עון
עובר על פשע למי
עובר על פשע למי
שנושא עון. (כך שמע
הכותב מסיו):

מ' שא"ל רבי את ר' הושע ב"ק. ע"י נ"ב
ק קנ ע"א חוד"ה ומנו
ה: שם להפכת
צ"ל. דוקא להסמל ט
יומר ולהטט ט נלמו
נלמוטו לנל רלח
עלמל טר. מ"ל סר
לכה:

מִשְׁנָאִי אֲדָבּוּ
חֹרֶה אֲמַרְהָ לֵּאמֹר
רַק בְּעֶרְשָׁהּ ה' קִנְיָ
וּבֶן צַטְט.

[illegible]

וְהָיָה כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת-קוֹלְךָ
 וְיִקְרָא הוּא יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַחְמֶיךָ
 וְיֹאמֶר אֵלָיו ה' (שְׁבוּהוּ קִיס). אֲנִי
 מִכְּנִים לוֹ מִי אֶלֶם (לְגַנְלִי)
 וְלֹאִי שֶׁל מִשְׁפַּחָה כֹּהֵל
 בְּכֶם נִמְצָא וְיֵלֶם בְּאֶמְדָּה
 וְלִשְׁן קַסְדֵּרִיָּה מִפְּרֹשֶׁ

מנצי ועוד א"ר יהודה
בית הכנסת שחרב אין
מספיקין בו ואין
מפסילין לתוכו חבלים
ואין מורשין בתוכו
מגדלות ואין שוטחין על
גבו פיזות ואין עושין
אותו קפראא שטארב
השטמוי את מקדשיכם
דרשתן בהן אף כשת
שומעין עלו בו עשבים
לא יחלוש מפני עגבת
נפש: ת"ר בתי כנסת
אין תולדין בהן קלות ואין
אין אוכלין אין שוחין

תורה אור השלם
(א) וְחִמְּאֵי חִמֵּם נִפְשׁוּ
כָּל מִשְׁנָאֵי אֲדָבוּ מוֹת:
(משל ת לו)

(כ) את הקבש אחד
תעשה בבקר ואם
הקבש השני תעשה
בין הערבים:

(ג) עֵכָר בֵּיתוֹ בּוֹרֵץ בָּצַע
וְשׁוֹנָא מִתְּנֵת יִדְּהָ:
(משל טו, כו)

(ד) מי אל כבוד נשא
עון ועבר על פשע
לשארית נחלתו לא
החזיק לעד אפו כי

הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ הָאֵלֹהִים
[מִסְכָּה ג' יח]
(ה) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים חַי וְקַי
צְבָאוֹת אֲשֶׁר עִמָּדִי

לְפָנָיו בִּי רִוְיָ פָּנִי
דְּהַשְׁפֵּט מֶלֶךְ דְּהַדָּה
אֲנִי נִשְׂא אִם אֲבִיט
אֵלֶּיךָ וְאִם אֶרְאֶךָ:

וַיְהִי כִּי זָקַן יִצְחָק
וַתִּבְרָאן עֵינָיו מֵרְאֹת
וַיִּקְרָא אֶת עֶשָׂו בְּנוֹ
הַבְּרִיָּה וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה

וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי הַנְּחִי:
[בראשית כו, א]
וְלִשְׁרָה אָמַר הֵנָּה
נַחְמִי אֵלֶּף בַּסֵּף לְאַחֶיךָ

הַיְנָה הוּא לָךְ קְסוֹת
עֵינַיִם לְכָל אִשָּׁר אֶתְּךָ
וְאֵת כָּל וְנִכְתַּח:

(ח) שָׁמַת פְּנֵי רָשָׁע לֹא
טוֹב לְהַטּוֹת צַדִּיק
בְּמִשְׁפָּט: [משל ית ה]
(ט) וְנָתַתִּי אֶת עֲרִיכֶם

תִּרְבֶּה וְהִשְׁמֹתִי אֶת
מִקְדָּשִׁיכֶם וְלֹא אֲרִים
בְּרִית גִּיּוּחֲכֶם:
[ויקרא ט, לא]

שְׂקִיל (גליון): ג] גִּיד
אֶחָד מֵאֵי אֶחָד מִיּוֹחַד
(ס: ס] בְּכַתִּי מַעֲבִיר
[ז] הִבֵּיתָ בְּתַעֲנִית מוֹסִיף
ס': ט] צִיל בְּחַנִּיכְתּוֹ

[בכת"י ובראשונים נוסף
יה' ועייליה משמע שהג"ר
ע"י תוספות ישנים ביומא
[צ"ל בחניכית] (גליון):

היו כפופים לרבי פרידל דאל"ץ לא
היו רשומה כדמועין פרק המזקק
(גיטין דף ע"ד ע"ב) דרכ הונח לא היה
קרי כדכתיב כי לאו דרכי אמו ורבי
אפי' כתיב תפסי דלרעמא דשראול
הוא כיפסי' והי' עיניו דהא דלמור
המס דרכ הונח לא היה קרי כדכתיב
אלא משום דשראול כתיב כיפסו ליה
הייט דחוקא בשמחות וי"ט דליכא
כיעוסיא אלב צב וכו' קורא שפיר
כפי כהן אפי' דלא היה גדול כי
וכדכתיב כי יצא דשראול מלפניו

בשנין שאלו תלמידיו
הקטנה במה הארכת
לא נתכבדתי בקלון
מתי קלת חברי וותני
בכרתי בקלון חברי כי
ואת אכתפה אתא רב
רדיס מיניה אל אי
דרי ואי לא אתייקורי
ניתא לי ולא עלתה
כי הא דמר זוטרא כי
מר שרי ליה (ו) לכל

ועוד א"ר יהודה בית הכנסת שחרב. קשה מאי ועוד דהא לעיל^א היה מקיל טפי מחכמים והלא הוא מממיר ואם כן מאי ועוד וי"ל דקאי אהא דאמר ר' יהודה ברישא^ב מוכרין אותו לשם חנר דיוקא לשם חנר קאמר אבל סתם אינה יורדת מקדושתה ודיעו ועוד דאמר ר' יהודה כלומר ועוד וסורא אסרת מלכא דהאשונה^ג:

אין אוכלין ואין שותין בהן, והלא
לומר ביום ערבי פסחים
(פסחים 97 ק"ל וסג) דלורסין אכלו
ושמו (ו') צי כשחם רוצה לומר
מזרח הסמוכה לצי הכנסת:
בני

י"ב כי ולא עמדתי על
 יו"ט כל פשעיו שנאמר [א] ג' נושא עון ועובר על פשע למי
 נ בן קרחה במה הארכת ימים א"ל קצת בחיי אמר לו
 כללתי ברמות אדם רשע דאמר ר' יוחנן אסור לאדם
 שפשט מלך יהודה אני נושא אם אביט אלך ואם אראך
 גני מראות משום דאסתכל בעשו הרשע והא גרמא ליה
 ד שרהי אבימלך קלל את שרה ונתקיים בורעה שנאמר
 עינים הא והא גרמא ליה רבא אמר מהכא [ב] שאת פני
 וזון שתגיע לחצי ימי ולכלהו לא אמר לו הבאים אחרך
 ל' ולא אסתכלי בכותים וחד אמר תיתי ל' ולא עבדי
 ה הארכת ימים אמר להם מימי לא הקפדתי בתוך
 ימי במבואות המסונפות ולא הלכתי ד"א בלא תורה
 בע ולא שינת עראי ולא ששתי בתקלת חבירי ולא
 מתני' ועוד א"ר יהודה בית הכנסת שחרב אין
 לתוכו מצודות ואין שומחין על גג פירות ואין עושין
 וישתן אף כשהן שוממין עלו בו עשבים לא יתלש
 ז בהן קלות ראש אין אוכלין בהן ואין שותין בהן
 ואין

הנהגות וציונים (ל) ע"ש (בחו"ל) שהוא בר בר חנה (גלילי); (ז) ס"א
החזר (חז"ל) (גלילי); (ח) בבאי בעי הסדר וזה לא נאמר
שבעדו א"ל צורבא מרבא וזה שנקודתו דלית א"ל פמיל לא קבלי וכו' (ע"י) וזה
ל"ל על כל (במרה וכו'); (י) וזל בבאי וכו' הרי (דפרי) שלמי הצמחור;
בהפסוק: (כ) בבאי (בהפסוק) (גלילי). בבאי בהפסוק וזה שפירש
כל הרי בני ופסוקו משה פירש על קרב דמיא וריה מפסוק נישן (ע"י) (גלילי).
וכבר פירשו (ע"י ס"א) (ל) בתפסוק נישן ופסוק וריה מפסוק נישן (ע"י) ע"כ
במ' וזין וישנן בהן לא שנית קב' ולא שנית טרמי' (באורי גרי"א ס"א ע"כ) (ל)
ובש"ס ש"ס וזה נאן במחסי שיה' (ל) בבאי (בהפסוק) (גלילי). (ז)
זה תורפו מותריה דאמר, וכל בבאי וכלא זה אית מילן הנהגות:

רוח צמורה: לא נתכבדתי כר.
 ממפרס לה וחילי: מרא. פוריש
 נעלו: וקא שקל מניה. לכדו
 וישלנה הא: דרית במאתך.
 שפלתה טשא לל מה עשיר: לוח.
 פריסין היו עבדים משפחה צווי.
 וקא ממו ליה לרע סערין היו
 שיהי קן צמיו: אם נאמר בבש.
 אלא הכבן אחד מעשה צנקל: ולא
 עמדתי על מדותי. לשלם גמול רע
 אלמי שפיערני: פסודי אני צריך. חילי
 חולל לקסי: חילא פני ירושפם ואם
 יהודה אני נשא אם אביס אליך ואם

אמר רבי תנחומא בן
ימיים אמר להם מימי
חברי ולא עלתה על כ
בממוני הייתי לא נתתי
הא דרב הונא דרי מ
חנא בר חנינאי וקא
רגילת דרדיית במאתי
אנא בילותא ריחך ל
על משתי קללת חברי
הוה סליק לפורייה א

מאת"י מפשילין הצ"ים. והוא
היהו לכל מלאכות אלף לפי
ההפסלה תולס נרץ מקוס
מרווח פטי וצ"ה הכנסת גדול הוא
וראוי ומספיק לכן: מפני עגמת
נפשו. מניחין פ' עפ"ס כדי שפסל
עגמת נפשו לרחויה ושחירו את
ימי בנייתו ואת שחו רגילין להתחסף
שם ויבקשו רחמים שימורו^ל לקדמותו:
בב' אין אוכלין בהן כר. ולא
גרסינן ואין אוכלין שהן
דכולהו מירושל דקלות ראש הן.
קלות שמקילין אותה:
ואין

דכתיב * שונא מתנות יחיה ר' וידא כי הוו משדרי ליה
שקיל כי הוה מזמני ליה אזיל אמר אתיקורי דמתיק
מדותי * דאמר רבא ב' כל המעביר על מדותיו מעבידן ממ
נשוא עון למי שעובר על פשע * שאל רבי את ר' יהוש

וְכִי יִתְּנָה הָאֵל וְלִמְנוּחַ אֵינִי צָרִיךְ אֶל־מִימֵי לֵא.
 • לְהִסְתַּכֵּל בְּצֵלֶם דְּמוּת אָדָם רָשָׁע שְׁנֹאמֵר לֵא לֹלֵא פִנִּי יִתְּנָה
 רֵא אִמֵּר עֵינָיו כְּהוֹת שְׁנֹאמֵר יִתְּנִי כִּי זָקֵן יִצְחָק וְחִתְּבָנִי
 וְהָאִמֵּר רֵא יִצְחָק לְעוֹלָם אֵל תְּהִי קִלְתָּ הַדְּיוּט קִלְה בְּעֵינֵי
 הָנָה הוּא לֶךְ כְּמוֹת עֵינַיִם אֵל תְּחָרִי כְּמוֹת אֵלֶּא כְּמִסִּית
 רָשָׁע לֹא טוֹב בְּשַׁעַת פְּטִירָתוֹ אִי רִבִּי בְּרַכְנִי אֵלִי יִתְּנֵה
 בְּרַמְהָ יִדְעוּ אָבוֹה בֵּר אִידִי וּמִנִּימִן בֵּר אִידִי חֵד אִמֵּר תִּתִּי
 שׁוֹתָפוֹת בְּהִדִּי כוּתִי שְׁאֵלוֹ תִּלְמִדְיוֹ אֵת רֵא יִזְרֵא בְּיָדִי
 בִּיתִי וְלֹא צַעֲדִיתִי בְּפָנָי מִי שְׁנִדּוֹל מְמִנִּי יִלְא הַדְּהֵרָה
 וּבִלְא תִּפְלִיךְ יִלְא יִשְׁנִיתִי בֵּיתִי הַמְּדֻרֵּשׁ לֹא שִׁנִּיתִי
 קִרְאִיתִי לְחִבְדִּי (בְּחִנְיָתוֹסִי) וְאִמֵּרִי לֵה (בְּחִנְיָתוֹסִי)
 מִסְּפִדִּין כְּתוּב וְאִין מִפְּשִׁלִּין כְּתוּב תְּבָלִים וְאִין פּוֹרֶשֶׁשׁ
 אוֹתוֹ קִפְנֵדְרִיא שְׁנֹאמֵר וְהַשְׁמוּתִי אֵת מִקְדְּשֵׁיכֶם לֵא
 מִפְּנֵי עֲגַמַת נַפְשִׁי גַּם תִּדִּי יִבְתִּי כְּנִסְיוֹתִי אִין נוֹהֵה

[illegible]

[ט] צ"ל שיחזור, וכ"ה בא"ז: [פ] יש להוסיף לא אכלתי מבחמה

תלמוד בבלי <עוז והדר> - יב מגילת תלמוד בבלי עמוד מס 55הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

הקורא עומד פרק שלישי מגילה

[דף כה ע"ב - כז ע"א]

שינוי א' זהו הקריאה משום דגנאי הוא בדמים וכן כל הני שינוי המקראות דמייתי דגנאיס הן
 אכל קראי דכתיבס אין למוס זהו לקרוא אותן ככתבן כיון דלית בהו קריאה למפסיד דגנאיס:
 ר"י בן קרחא אומר דמקראות בשמאן בפני שהווא גנאי ברי. דהאי קרא גני ע"ז
 דענל כמי ושרי למקרי נלשון גנאי ככתיבס לשון גנאי מיימי כל לנטותה כ"ו בר מלנטותה דע"ז כ"ו
 דמיני כרע כל קרס נטל כל אלו הכתיבס לשון גנאי הס ואין נטס קרי אחר ללשון נקיה משום
 דע"ז קמחשתי דשרי זהו לנטותה: שרי למימר כ"ו ואנח"י בשר"ן תר"ו כ"ו. ע"ן
 פרש"י ונענרן ב' הוסף כמו ותסופי ש"ה ג"י ע"ן מקום השתנה כ"ו ותי מקום האלה: ב' ג'
 בר גירסתא זונה כ"ו. והיא כמו גרגירא דפ"ק דע"ז ב' וגרלה דלפ"י רמזי ד' ג' ויפול נמי
 מלשון וזוה הוא כמו נעטו עניף דפ' הטנה ה' וט"ן נענרן נענך כן: שרי לשבוחיה
 ופאן דשבוחיה כ"ו. משום דדנן זה הוא מדסר האהוב ולא מדסר המנוח כמ"ס הרמב"ם
 נפ"י דפרק אטם ו' לך לא קאמר אלא דשרי מיהו משום דהוי נכלל דסר האהוב קמסיס כ"ו
 מלך דשמייה יטוה לו ברכות כ"ו א"ר משום דלפני למימר גיטא דלאמריין כ"ו נט
 פסו"ט ו' דלא יספר אדם בטובתו של חברו שמתוך טובתו כל ילדי רעמו קאמר דלעפ"כ יטוה
 לו ברכות כ"ו והייט נשאיט מספר בטובתו יותר מדאי דלא אמרו שכל ילדי רעמו אלא במספר
 יותר מדאי כמפורש שם ודקדק לומר יטוה ברכות כ"ו דדדאי דסר המנוח אדם וזכא שיטלו
 הכריות על ראשו כמ"ס ו' ברכות לראש דק"ק אכל דסר האהוב כ"ו הכא כני ליה כשהם על
 ראשו שיטוה שם ולא יסלקו ממנו:

פליק פרק הקורא עומד

בני העיר פרק רביעי

דף כז ע"א תוס' בריה ואמאי והא דברכים כ"ו ועיקר אמאי נקט ש"י ברכים
 דהא ר"ם בר עב"ד. קוש"א וז' אינה מונעת בכללה שכתבו אמאי
 נקט של כרכים כ"ו דמשמע אי הוה נקט סתמא הוה ניחא ואיני כן דהא ר"מ ט'
 לא מפליג בין כרכים לכפרים היינו דככל גוונא מיטמא ו' אף בכרכים דלא מוזכרין
 יקושימם הראשונים ו' ונראה דל"ל וע"ק אמאי נקט של כרכים דהא אף
 לרבנן דר"מ לא מפליג וכו' וביאור י"ז דק"ל למקשן דהכא דסבר בפשיטות
 דהיכא דלא מוזניין אין להם ליטמא נגנעים וזה אינו דהא ר"מ אינו ליה הסם
 לכולהו חוקמתי דאף בשל כרכים מיטמא ואמאי לא נימא דר"י דהכא סבר
 כוותיה וכן הקשו הפוס' שם ו' והקשו עוד הכא דאף אם נימא דסבר המקשה
 הכא כרבנן דהסם דפליגי אר"מ וס"ל דלא מיטמא קשה מיהא אמאי נקט
 המקשה ל"כרכים דהא רבנן לא מפליגי כלום דהאי אוקימתא דמפליג בין כרכים
 לכפרים לא קאי למסקנא דקאמריין הסם ו' אלא מחוורתא כדשינין מעיקרא
 ואחא חירו דודאי המקשה הכא טעי במתמי מילי חדא דהוה סבר כדס"ד הסם
 לחדא אוקימתא לפלוגי בין כרכים לכפרים ולא הוה ידע הכא המקשנא דהסם
 דלא מפליגי לרבנן דר' מאיר דהייט ר' יהודה וזכאי מיתרלא קוש"א שניה הקשו
 וכתבו דגם טעם נהך סברא דלא ידע למימר אף דלא מוזניין מיטמא לר' מאיר
 וזכאי מיתרלא קוש"א הראשונה וליכא נאמריין מי הכריחם דטעם נהך סברא
 דלמא הוה ידע שפיר דר"מ אינו ליה הכי אלא דלר"י ספיק דהא דהוה רבנן
 דר"מ וכן חילטו הפוס' שם קוש"א וז' כנפוגא דהסם ד"ל דה"ל ללמחי הכא
 נרימא דהסם דלית להו לרבנן הכי אלא ע"כ המקשה מסברא דנחון ספיק אר"י
 וזה אינו דהא ר"מ לית ליה הך סברא דו"ק ט':

ח"א דף כז ע"א ורצועה כ"ו והיה בנימין הצדיק מצופער כ"ו. מפורש פרק
 איזוה מקומן ט': ש"מ אורח ארעא למשבק איניש גולפא
 ומשבק באושפיו"י כ"ו:

דף כז ע"ב תוס' בריה אוגורה ומשכונה אפור קשה דהא ר"מ לא אפר
 כ"ו אב"ד על תנאי שרי ומ"ש בר עב"ד. הא ודאי דלא סבירא לן
 כר"מ וכדקאמר חלוסה וזונה שרי דמשמע אף ממכר עולם אלא דהכא קשיא
 להו למאי דמדמו משכונה לממכר על תנאי קשיא דהוי סבירות הפוכות דלרבנן
 ממכר עולם שרי ומשכונה אפור ולר"מ הוה איסכא דממכר עולם אפור ועל
 תנאי דהוה דומה למשכונה שרי וק"ל: תוס' בריה בריש הי"א כ"ו וקשה
 שהרי הארזן עצמו כ"ו עב"ד. למאי דנעי למימר השתא דפורסי הוא תשמיש
 דתשמיש ו' תשמיש של ארון כפרש"י ודאי דהמינה קדושה יותר מהפורסי אלא

דנעי ללוחמי אף למאי דמסיק דהפורסי נמי תשמיש קדושה הוא מ"מ המינה
 יותר קדושה ממנו דהפורסין והפורסין משמע להו דלית להו קדושה אחת כזוה
 מטעמא דמסיק במרייהו דחזין זהו דזמנין מנחי ס"מ עלייהו והשתא כיון
 דהמינה יותר קדושה מהפורסין ה"נ דיותר קדושה מהפורסין וא"כ אין הפורסין
 לתוך המינה אלא ממנו ו' וק"ל: גמרא אומר רב פפי משמיה דרבא מבי
 בנישתא בר כ"ל:

דף כז ע"א בפרש"י בריה אימא סיפא ולא חומשין במטפחות של פיה
 כ"ו עב"ד. כ"ל יט':

ח"א דף כז ע"א ואת כל בית הגדול וגו' מקום שמגדלין בו תורה כ"ו. משום
 דכל בית גדול יחורא הוא דככלל כל בני ירושלים הוא וע"כ דרשו מקום
 שמגדלין בו תורה דע"י כ"ו נהמ"י שם שמתקנצין בו רש"ל ללמוד ממנה ומתגדל המוס
 כמ"ס ב' מרבה הינה מרבה חכמה ומייתי למען דקרו וגו' רש"ל הקריה מתגדל ומתחדר המורה
 גריס וז"ל שמגדלין בו חפלה היינו נמי דחפלה הרבים נקטין נהמ"י היא יותר מקובלת בא'
 כמ"ס ב' כ' גריס היו עמדי ומייתי מדכתיב בלש"פ ב' ספרה נא לי את כל הגדולות אשר
 עשה וגו' ומייתי מ' מפורש שטעה בחפלה דכתיב ב' וזה ויקטור הדלת וגו' ויחפלה אל ה'
 וכתיב ב' ויחפלה בלש"פ וגו' וירא והנה הכר מלא סוסים ורכב אל וגו' ויר"ל דלש"פ נחפלהו
 הי"ב נקנה כאלו היו רבים מתפללים בגדולת גב"ה:

ח"א דף כז ע"ב ולא כניתי שם לחבירי כ"ו. פ"י תוס' א"י כתיב דלא הוי גנאי
 וזה לאמרי המכנה ב' למיחו אף לו חלק לעובד"ה הו כמיני של פגם
 כ"ו ע"ש הכי חילק נהמ"י נה"ה המכנה שם רע למיחו אף לו חלק לעובד"ה: וז"ל
 בפלתי קידוש היום כ"ו. לדעת הפוסקים ב' דמקדשין על הפס ק"ק מלי רמזיה דלא
 מעל קידוש היום דלמסמחא ה"ה לו פס דאין קידוש אלא נמקום סעודה כ"ו וי"ל דלא נמלתי
 קידוש היום על הין וה"י קאמר דהיכא לו קידוש היום דל"ל יין ל': מימי לא נשירלו
 קפנדריא כ"ו. נפ"י א"י לא מפורש מחזיקי דלא נשפצתי על ראשי עם כ"ו. והטעם
 רמזיה דלפילי נלכס לריכין לו דשרי כמפורש פ' מנחת חילתה ל' החמיר הוא על עמנו:
 ואמר ולא נשאתי בפ"י כ"ו. דה"ל דלח הכהן לר"ך לנכך כ"ו שכן לו המנוח אלא לטובתן
 של ישראל שחולל ברכות הקב"ה על ישראל כמ"ס ל"ל וא"ל ברכות ל':

דף כז ע"א גמרא במה הארכת ימים א"ל קצת בחיי כ"ו. כ"ל:

ח"א דף כז ע"א ולא אכילתי מבהמה שלא כ"ו דאמר ר"י אפור כ"ו. ולא
 מלי רמזיה כיון דלסור הוא וי"ל דהכל נמשך אליה הלכא כוונתה
 ושרי ואפ"ה החמיר הוא על עמנו ל': שנאמר כל משנאי אהבו מות כ"ו אלא
 דמשנאי כ"ו. מפורש פרק ג' פ"ק פ"ק ל': כ"ו קאמרי אידו בשוין כ"ו. מלי כמחנה
 מפורש במסכת: מימי לא נתכבדתי בקלון כ"ו. א"י. נהמ"י נכ"ג ענודל דמימי שמשנה
 עשה כ' מלכות. למכ"א. עלתה על מפתח כ"ו. ומימי. ה"ה דמר וזוטל כ"ו דכל היום
 היה ממתיק שינה סמיו לפייסו ועד"ו אמר דוד ל' עד מה כסדי נלתימה וגו' שמלתימס חומי
 כל היום ומסיים ענין ל' נלתימ יחזי אכסנה ואיטן וגו' שא"מ מוטל לו: ואמר ותרן
 במבואי דהייתי דאמר מה איוב כ"ו שחדיה מניח פרוצה כ"ו. נהמ"י דכ"י א"ל אמרו
 נלשון אמר היה טמן מלי פלוגה כ"ו וסם מפורש מחזיקי מ' ענין הוימור: מימי לא
 קבילתי מתנות כ"ו. נראה דג' אלו דברים שייכי אהדי כיון דלא קבלתי מתנות מאחרים וגם
 לא עמדתי על מדומי לפייסי נמנון נלטרט דהכא שמתוירן ליתן למישיס מ"ס מא' אלא
 שמתלמי לו חולל ממנו והשתא ותרן נמנומי דהייט נמנומן שלי היימי ואילו קבלתי מתנות
 שקבלתי ממנו על דיושי גם אם היימי ותרן לא היימי ותרן ממנומן שלי אלא ממנון של אחריס
 שקבלתי: לא ניהא דכ"ו דאחיה שנאמר ושונוא וגו'. מפורש פרק א"ט מ"ב: ב' פ'
 המעביר כ"ו שנאמר נושא עון ועובר וגו'. מפורש פ"ק דריה מ"א: א"י. ר' פ'
 תורה היא ודלפני כ"ו. דלריתות דמיס ש"ן. סתממא נמלי דמורה היא חלוסי: אפור
 דהפתכל בצלם דמות אדם רשע כ"ו. והוא כענין מ"ד קללם אלהים חלי וגו' וע"פ
 חממי המקובלים כי הכרת פניהם עמיה נס שיש נללס דמות מראה אדם לורה רוחנית לטוב או
 לרע כפי מעשיו לר' הטהרה או לר' הטומאה ואסור להסתכל לר' הטומאה ע"ד מ"ה אל חפנו
 אל האלילים ומה"ט קאמר נמנון דלא אסתכלי ענודי כוכבים דלמור מלך הטומאה ומימי
 ליה ש"י מ"ד לולא פני גו' אם אכ"ט ואם ארלך שהוא לשון ככול מורה על הטהרה הרוחני
 לר' הטומאה: ותכחה עניני פראות משום דאפתכל כ"ו. דלמי פסוטיה חומי
 דודאי ענין ענין מ' הראיה כ"ו וע"כ דרשו מ' מנלות כמו נשילי מ"ו חלילי עינים
 מין דהו"ל מ' מין כמו נשילי: אלא בפסיות עינים כ"ו. מפורש פרק החולל מ"ה:
 מהבא שאת פני רשע לא טוב כ"ו. לפי פסוטיה כמו מ"ס לא חשא פני דל גו' ב' אשר לא
 יא פנים גו' ואילו דהך נמי משמען לריתא פנים דכל הטעם פנים הוא מראה לו פנים וכן

הנהגות והערות
 ברכות דף ו' ע"א. כ"ב תהלים נה, יט. כ"ג מלכים ב' ח' ד. כ"ד מלכים ב' ד, ג.
 כ"ה שם ו' ז. כ"ו המכנה "שם" לחבירו. כ"ז ב"מ דף נה ע"ב ושם הגירסא ואילו
 שוירדין לגיהנם ואינם עולים המכנה שם רע לחבירו. כ"ח עין שו"ע אורח סימן
 ע"כ ס"ט ובמשנ"ב סקל"ב. כ"ט פסחים דף קא ע"א. ל' וכו"ה להדיא בכמה
 נוסחאות כתיב בגמ' ובר"ף, ועין מאיר. [א] סוטה דף לט ע"א. [ב] יבמות דף
 קה ע"ב. [ג] במכר ו' כז. [ד] ועין אריכות במאיר: ובמנחת יהודה כתב ויתכן
 דר"א בן שמעון הוא שתקן את ברכת אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך
 את עמו ישראל באהבה שנוכר בגמ' בסוטה. [ה] בבארות המים כתב דלפ"ו אכתו
 תקשי לפימ"ש תוס' בחולין [קלא ע"א ד"ה ה"ג] דהא דלית הלכתא כוותיה היינו
 דאינו כאוכל טבילים אבל איסורא מיהא איכא. ויתירן קושית רבינו בענין אחר.
 ל'ן שבת דף קיד ע"א. ל'ן תהלים ד, ג. [ה] תהלים ד, ט. ל'ן דף טו ע"ב.
 מן בריה איוב. [מא] כדאיכא בירושלמי ב"ק פ"ח ה"ו. [מב] חולין דף מד ע"ב.
 מן ר"ה דף יז ע"א. [מד] דברים כא, כג. [מה] ויקרא יט, ד. [מז] מלכים ב'
 ג, יד. [מח] בראשית מט, יב. [מח] ב"ק דף צג ע"א. [מט] ויקרא יט, טו.
 [נ] דברים י, יז.

שם, שאלו תלמידיו את רבי אלעזר בן שמוע, במה הארכת ימים? אמר להם, מימי לא עשיתי קפנדריא לבית-הכנסת ולא פסעתי על ראשי עם-קדש. הנה זה חסידות בענין כבוד בית-הכנסת ובענין כבוד חבריות שלא לפסוע על-גב מסבתו, שלא לראות כמבנה אותן. עוד שם, שאלו תלמידיו את רבי פרידא, במה הארכת ימים? אמר להם, מימי לא קדמני אדם לבית המדרש, ולא ברכתי לפני כהן, ולא אכלתי מבהמה שלא הורמו מתנותיה. ואמרו עוד, שאלו תלמידיו את רבי נחוניא,

במה הארכת ימים? אמר להם, מימי לא נתפפדתי בקלון חברי ולא עלתה על מטתי קללת חברי. ומפרש התם, כי הא דרב הונא דרי מרא אפתפה, אתא רב חנא בר חנילאי וקא דרי מנה. אמר לה, אי רגילת דדרית במאתך, דרי. ואי לא, אתיקורי אנא בזילותא דידך לא ניחא לי. הרי לנו, שאף-על-פי שמשמעות בקלון חברו הוא המשתדל לבזות חברו כדי שעל-ידי זה ירבה כבודו, הנה לחסידים לא יאות לקבל כבוד, אפילו אם חברו הוא הבא ומתרצה בזה, אם יהיה בזה בזיון לחברו.

וכענין זה אמר רבי זירא, מימי לא הקפדתי בתוך ביתי, ולא צעדתי בפני מי שגדול ממני, ולא הררתני במבואות המטנפות, ולא הלכתי ארבע אמות בלא תורה ובלא תפלין, ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי, ולא ששתי בתקלת חברי, ולא קראתי לחברי בחניכתי. הרי לה מעשי חסידות מכל הדרכים שזכרנו למעלה. ואמרו עוד ז"ל (בבא קמא ל), אמר רב יהודה, האי מאן דבעי למהוי חסידא, לקים מלי דברכות, וזה למה שבינו לבין קונו. ואמרי לה לקים מלי דנזקין, וזה למה שבינו לבין חברו. ואמרי לה לקים מלי דאבות, ששם נקללים עגנים מכל החלקים. והנה גמילות-חסדים הוא עקר

סוף וט: בבאורי חלקי החסידות... החלק השני בבין א. לחיות...
וזתה אביא לך נאמר על כל הידידים האלה מן החכמים...

שנוי גוססאות

והפושעים. נדפוס נשטט
מ"ו.
ה"ב. ד. גורם לה כ"ה
נרצח כה"ל. נדפוס ספר
לרבו. נשאר כה"ל
והפושט לו.
כישור. נדפוס [מ]
מדפוס ספר [מ]
מ"ו ממחמ המורל.

מקורות וצינונים

והמבזה את המועדות
ה"ב. ד"ר פ"ו ה"א ונמקו"ל
ש"ס. ב"ד א"ו. פ"י כ"ח
לקמן ספ"ד. ועלמ"מ לעיל
ספ"א. שאין לך דבר
שעומד בפני התשובה
ירושלמי פ"א ס"ה
[מ] סנהדרין ק"ג. נגזר
מנהל. פ"י מ"ד ר"ה
ספ"ב. פיהמ"ס אבות פ"ג
מ"א. אפי"ו וכו' כל ימי
וכו'. פ"י מ"ד ר"ה
חוטא ספ"ט ופסקתא ד"כ
(קמק). פ"י שניה ירמל
כ"ו אפי"ו כפרת בעיקר וכו'.
לעיל פ"א ה"ג ופ"ד
ה"א. שני שלום שני"ו
י"ע [מ] נרצח לד'. בין
שחזור במטמוניות פ"י
ה"ל חיות פ"ה ה"ה שמה
הרבה פשוטה בלבו. שני
שבו ירמ"ג כ"ו.

כ"ס"מ (נפוס). ואפי"ו
שכתב ב"ב וכו'. נשאר
רבינו [מ] ר"ד נשאר על
כ"ו ונשאר שט"ו לא נקבל
נחוקת בעלי השוטה והלכות
ש"ס מראש שמה ה"ה
ממחמ פ"ד או לנשאר דעת
הכרית אלל כ"ס לנ"ג
נרמל אל שני נחמ"ס
ל"ה חלק לעה"ה פ"ה
וע"י שני"ו נחמ"מ פ"ו ש"ס
ה"א. כ"ד דברים וכו'.
פ"י מלחמ נחמ"מ השוטה
ממחמ א פ"ד ונשאר
חלוקתם לנחמ"מ [נחמ"מ]
פ"ו. ועלמ"מ ל"י יונה סוף
שני"ו. אין הקב"ה
מספיק וכו'. פ"י מלחמ
כ"ד ד"ה המחמ"מ את
הרבים אבות פ"ה מ"ה
פיהמ"ס ש"ס. פ"י לעיל
פ"ג ה"ה המעכב את
הרבים וכו'. פ"י ה"ה פ"ה
פ"י ה"ה אבות י"ה. כל
שאפשר בידו למחות פ"י
שנה נ"ב וכו' ה"ה
דעות פ"ו ס"ה. יניח
אותן בכשלות פ"י לקמן
ה"ה אבות וכו' א. אחטא
ואשוב וכו'. אחטא
וירחי"ב מכפר פ"י אבות
דרי"י פ"ה ה"ה ופסקתא
דרי"י פ"ה שניה ירמל
אבות. וע"י פיהמ"ס יומא
פ"ה מ"ו וע"י נחמ"מ
השוטה למחמ ממחמ א
פ"ג ד"ה והר"ס ו"ל ופ"ד
ד"ה ולדעת הר"ס.

כ"ס"מ. ברייתא כתבה
הר"ף וכו'. וה"ה נפחית
פ"ה סוף אלוהי ונשאר
[נחמ"מ] ה"ה השוטה
פ"י כ"ה פ"ה [מ] ונשאר
מ"ה ש"ס חוקמ"מ.
לח"ה. וא"כ קשה וכו'.
פ"י קרן נחמ"מ יומא פ"ה
פ"ה ה"ה פ"י ח"ה א"ו
ה"ה. הפורש מן הציבור
פ"י ש"ס מ"ד מ"ד וע"י
לעיל פ"ג ה"ה וכו' אלל
פ"ה ה"ה. והמבזה רבותיו
פ"י לעיל פ"ה ה"ה. בנחמ"מ
פ"י סנהדרין ק"ה וכו' ב.
ומכלמ"מ אותו פ"י ה"ה
דעות פ"ו ה"ה. וכו' אל
חשבה וכו' ממחמ"מ יומא
פ"י קמ"ס ו"ל ונשאר
פ"ה פ"ה. פ"ה נבל
ולא חכם פ"י ה"ה ל"ו.
ה"ה ג"ו חוטא יע"ה א' ד.

נקלון נחמ"מ וכו' וירא אמר מהדברים שנשכחם הארץ יומא הוא שלא
קרה לחזירו נחמ"מ. ויש לומר לדעת רבינו היינו קורא לחזירו נחמ"מ
היינו מנחה שם לחזירו כיון דאמר דלפילו דש ביה נחמ"מ. א"כ כ' אינו
המכנה הראשון. ואפשר שמעמדות מכנה היינו המכנה הראשון וממח
שאלמו אפי"ו ד"ה ביה נחמ"מ למד
רבינו לקורא לחזירו נחמ"מ כה"ה ה"ה
ולר"ף ע"ו. במה דברים אמורים
שכל אחד מאלו וכו'. כ' נחמ"מ
הר"ף נפ"ק דר"ה השנה וכן נחמ"מ
המח"מ (ר"ה י"ה) ור"ה מה"ה דמחמ
פ"ק דקידושין (מ"ה) אפי"ו רשע גמור
כל ימיו ועשה תשובה נחמ"מ אין
מחמ"מ לו. כל הרשעים וכו'.
פ"ק דע"ו (א"ו) וכל שחזרו נחמ"מ אין
מקלן אותם עולמית דברי ר"מ ר'
יהודה אומר חזרו נחמ"מ נחמ"מ
[אין מקלן אותם נחמ"מ]

בתשובה [ו] בין בגלוי בין
בנים שובבים, אפי"ו שעדיין שובב הוא שה"ה בסתר בלבד חזר ולא בגלוי
מקלן אותו בתשובה :

פרק רביעי

א עשרים וארבעה דברים מעכבין את התשובה. ארבעה מהן עון
גדול והעושה אחד מארבעתן אין הקב"ה מספיק בידו לעשות
תשובה לפי גודל חטאו. ואלו הן. א המחמ"מ את הרבים, ובכלל עון
זה המעכב את הרבים מלעשות מצוה. ב והמטה חבירו מדרך טובה
לדרך רעה כגון מסית ומדיח. ג והרואה בנו בתחבות רעה ואינו ממחה בידו, והואיל וכנו בר
אילו מיחה בו היה פורש ונמצא כמחמ"מ אותו. ובכלל עון זה כל שאפשר בידו למחות בא
בין רבים בין יחידים ולא מיחה אלא יניח אותן בכשלות. ד והאומר אחטא ואשוב, ובכלל זה האומר א
יום הכפורים מכפר : ב ומהן חמשה דברים הן נועלין דרכי התשובה בפני עושיהן. ואלו
א הפורש מן הציבור, לפי שבזמן שיעשו תשובה לא יהיה עמהן ואינו זוכה עמהן בזכויות שע
ב והחולק על דברי חכמים, לפי שמחלקתו גורמת לו לפרוש מהן ואינו יודע דרכי התשובה. ג והמלעי
המצוות, שכיון שנתבזו בעיניו אינו רודף אחריהן ולא עושן ואם לא יעשה במה יתזכה. ד והמבזה רב
שדבר זה גורם להן לרחפו ולטרדו כישוע וכניחוי, ובזמן שנטרד לא ימצא מלמד ומורה לו דרך ה'
ה והשונא את התוכחות, שה"ה לא הניח לו דרך תשובה, שהתוכחות גורמת לתשובה. שבזמן שמו
לו לאדם חטאיו ומכלימין אותו חוזר בתשובה. כמה שכתוב בתורה זכור אל תשכח וכו' ממרים הייתם
ולא נתן י"י לכם לב וכו', עם נבל ולא חכם. וכן ישעיהו הוכיח את ישראל ואמר ה"ה גוי חוטא

לחם משנה

חמ"מ דמשמע דענין חמ"מ ולכן חמ"מ דלא פליגי דברייתא קאמר
הקב"ה מספיק לו לעשות תשובה מפני גודל חטאו כמו שכתב רב
כלומר שהקב"ה טעל ממנו דרכי התשובה, אלל לפעמים יעשה
ויהנה לו וכו"מ רבינו בסוף הפרק, אלל האומר חמ"מ וכו' וכו' וכו'
שלא יכל לעשות תשובה מפני שנעמ"ל לו כה"ה מלמד שאין
מספיק בידו לעשות תשובה לפי חטאו וז"ל זה ה"ה נעמ"מ
לעשות בשום ד' שנע"ל לו כה"ה, ורבינו לא הזכיר אלל פענ
דברי הנחמ"מ שני"ו הכ"ד מפני שהאומר פעם אחת הוא מזה
שאין הקב"ה מספיק וזה כתב אין הקב"ה מספיק לו לעשות
כפי גודל חטאו, אלל האומר חמ"מ וכו' וכו' וכו' וכו' וכו'
נעמ"מ לא יעשה כפרות :
ב המבזה רבותיו. ש"ס דברייתא מנו אבותיו. וסובר רבינו
מחמ"מ חמ"מ דל"כ פ"ה חמ"מ וכו' וכו' וכו' וכו' וכו' וכו'
קאמר הנחמ"מ כ"ד :

הגהות מיימוניות

[א] פרק קמא דע"ו (א"ו) כ"ה שמעון וכו' (יהודה) [יהושע] כן
דאמר רבי יוחנן בר עמיש הלכה כאלוהי הו"ה :

מבדל עון

נחמ"מ כל מ"ה נחמ"מ : כל הרשעים והפושעים כ"ו עד סוף הפרק.
סוף פ"ה עד כמה (ל"ה) ופ"ק דע"ו (א"ו) :
פ"ד א. עשרים וארבעה דברים מעכבין את התשובה. פרק חמ"מ (א"ו)
דיומא (פ"ו) : והאומר אחטא ואשוב עד מכפרת. פרק חמ"מ דיומא
ב. ומהן ה' דברים עד בעיניו טובים. פ"ק דעניניו. ונחמ"מ כ"ד
ליקטם נחמ"מ :

בד"א שכל וכו' עד ולקדו. פשוט גאון ה"ה ו"ה ונחמ"מ ר"י אלפ"ס ו"ל
נחמ"מ פ"ק דר"ה. ופשוט נחמ"מ. ועל פי הפלמוד נחמ"מ נחמ"מ ש"ן לך דבר
שעומד בפני המעשה שרמזנו כ"ה. ור"ה י"י לו כ"ה חמ"מ (ק"ה) דגריקין אמר
רבי יוחנן כל האומר מנחה אין לו חלק לעולם הבא מנחה יד"ה של נחמ"מ
דל"כ נחמ"מ דרכי יוחנן מנחה עשה תשובה ל"ג ע"ה כ"ו עד אמר רבי יוחנן
משום רבי שמעון כן יוח"ה כ"ו עד עשה הקב"ה ענין ממחמ נחמ"מ כ"ד לקבל.

ג והאוכל שור עניים וכו'. כתב הרשב"ד דומה שהוא שונה ברי"ש ואינו אלא שור גדלי"ת כלומר שהוא דומה אחריו כחומר שמתלשטין לו קרקעו מיהם כפחות או המעטלשטין שלהם ואומר שלי אני נוטל עכ"ל. ואני אומר שאין הכרח לגירסא זו יותר מזה. ועוד שאפשר שגם רבינו גורם שור גדלי"ת והיינו נכסי יתומים דלישנא דקרא נקט משור עניים (מהל"ט יב) ונתן טעם רבינו למה

ידע שור קונוה וכו', מדעתי כי קשה אתה. וכן צוהו האל להוכיח לחטאים, שני קרא בגורן אל תחשוך. וכן כל הנביאים הוכיחו לישראל עד שחזרו בתשובה. לפיכך צריך להעמיד בכל קהל וקהל מישראל חכם גדול וזקן וירא שמים מנעוריו ואהוב להם שיהא מוכיח לרבים ומחזיר בתשובה. וזה ששונא את התוכחות אינו בא למוכיח ולא שומע דבריו לפיכך יעמוד בחטאתיו שהן בעיניו טובים :

ימדו עניים יותר משאר בני אדם מפני שאלו אמללים הם ויכול לאכול השוד שלהם מה שאין כן בשאר בני אדם ועוד טעם שני מפני שאין ידועים ומפורסמים : והמקבל שוחד וכו' שהדבר יש לו רגלים. כלומר שלא ישיג אל לבו לאמר שלא כדן דנמי שהדן מלוי בשיקול הדעת ויש לו רגלים לומר יפה דנתי וכיון שקבל השוחד לעולם לבו דעתו נותנים ללד וכו' ולא ללד מוכות :

שנויי נוסחאות
ס"ב. ואהוב להם. נכמה כח"י ואהוב.
ה"ג. ד. שור כ"ה נכנס כח"י ודפ' ספרד ונקלם דפוי' [וכ"ה לשון הרי"ף יומא פ"ט]. שוחר כח"י ונשאר דפוסים שור, וכ"ה ב' הנכנס (שער ד'). ו' הירקאות דפוס' ב' חזון כד ג' נחל שור בלמה, כד ט' יגול משד יתום (א"ש). ועי' ראש"ד ומגד' וכו'.

ג ומהן חמשה דברים העושה אותן אי אפשר לו שישבו תשובה גמורה לפי שהן עונות שבין אדם לחבירו ואינו יודע חבירו שחטא לו כדי שיחזיר לו או ישאל ממנו למחול לו. ואלו הן. א המקלל את הרבים, לא קלל אדם ידוע כדי שישאל ממנו כפרה. ב והחולק עם הגנב, לפי שאינו יודע גניבה זו של מי היא אלא הגונב גונב רבים ומביא לו והוא לוקח. ועוד שהוא מחזק יד הגנב ומחטיא אותו. ג והמרצא אברה ואינו מכריז עליה עד שיחזירה לבעליה, לאחר זמן כשיעשה תשובה אינו יודע למי יחזיר. ד *והאוכל שור עניים ויתומים ואלמנות, אלו בני אדם אמללין הן ואינן ידועים ומפורסמים וגולים מעיר לעיר ואין להם מכיר כדי שידע שור זה של מי הוא ויחזירו לו. ה והמקבל שוחד להטות דין, אינו יודע עד היכן הגיעה הטייה זו וכמה הוא כוחה כדי שיחזיר, שהדבר יש לו רגלים.

ועוד שהוא מחזק יד זה ומחטיא אותו : ד ומהן חמשה העושה אותן אין חזקתו לשוב מהן לפי שהן דברים קלים בעיני רוב האדם ונמצא חוטא הוא ידמה שאין זה חטא. ואלו הן. א האוכל מסעודה שאינה מספקת לבעליה, שזה אבק גזל, והוא מדמה שלא חטא ויאמר כלום אכלתי אלא ברשותו. ב והמשתמש בעבדו של עני, שהעבד של עני אינו אלא כגון קרדום ומחרישה ויאמר בלבו אינן חסרים והרי לא גזלתי אותו. ג והמסתכל בעריות, מעלה על דעתו שאין בכך כלום שהוא אומר וכי בעלתי או קרבת, והוא אינו יודע שראיית העינים עין גדול שהיא נדחת לגופן של עריות שני ולא תתורו אחרי לבבכם. ד והמתכבד בקלון חבירו, אומר בלבו שאינו חטא לפי שאין חבירו עומד **(ולא הגיעה לו כושת ולא ביישו)** אלא ערך מעשיו הטובים וחכמתו למול מעשה חבירו או חכמתו כדי שיראה מכללן שהוא מכובד וחבירו בזוי. ה והחושד כשרים, אומר בלבו שאינו חטא לפי שהוא אומר מה עשיתי לו וכי יש שם אלא חשד שמא עשה או לא עשה, והוא אינו יודע שזה עון שמשים אדם כשר בדעתו כבעל עבירות :

ה ומהן חמשה דברים העושה אותן ימשך אחריהן תמיד והן קשים לפרוש מהן, לפיכך צריך אדם להזהר מהן שמא ידבק בהן, והן כולן דעות רעות עד מאד. ואלו הן. רכילות. ולשון הרע. ובעל חמה. ובעל מחשבה רעה. והמתחבר לרשע, מפני שהוא למד ממעשיו והן נרשמים בלבו, הוא שאמר שלמה ורועה כסילים ירוע. וכבר חיברנו בהלכות דעות דברים שצריך כל אדם לנהוג בהן תמיד, קל וחומר לבעל תשובה : וכל אלו הדברים וכיצא בהן, אף על פי שמעבכין את התשובה אינן מונעין את התשובה, אלא אם עשה אדם תשובה ומהן הרי זה בעל תשובה ויש לו חלק לעולם הבא :

לחם משנה

ג האוכל שור עניים. ולא של עשירים והזכיר רבינו הטעם אלו נמי אדם [וכו']. והראש"ד ו'ל גורם שור עניים ור"ל שהוא דומה אחריו כחומר שמתלשטין לו קרקעו מיהם כפחות או המעטלשטין שלהם ואומר שלי אני נוטל עכ"ל. ואני אומר שאין הכרח לגירסא זו יותר מזה. ועוד שאפשר שגם רבינו גורם שור גדלי"ת והיינו נכסי יתומים דלישנא דקרא נקט משור עניים (מהל"ט יב) ונתן טעם רבינו למה

כלומר שיש לו פני הראות לזכות את שמעו וכו' וכן נראה לו שם אמת ואין יחזיר. וזהו אומרו אינו יודע עד היכן הגיע השיהי זה כלומר זאת הטיית הדין אינו יודע עד היכן היה למי הטעם את הדין, ועד היכן כח ההטייה שהטעם זה את הדין כלומר לכמה אנשים הטעם הדין ולכמה לא הטעם זה טעם צניעו שלמי שהטעם כבוד הוא שלא הטעם שהדבר יש לו רגלים וכו'. כן נראה לי לנאר לשון וכו' וכבר שמעתי זו פירוש אחר ואינו מתור :

ד המשתמש בעבדו של עני וכו'. מאי דקאמר עבדו של עני ולא של עשיר נתן רבינו הטעם מפני שהוא עבדו שאינו מפחיתו מדמיו כלל :

מגדל עין

ג ומהן ה' עד יחזירו לו. פ' חלק : כתב הראש"ד ו'ל דומה שהוא [שנה] שור כרי"ש ואינו אלא שור גדלי"ת כלומר שהוא דומה אחריו כחומר שמתלשטין לו קרקעו מיהם כפחות או המעטלשטין שלהם ואומר שלי אני נוטל עכ"ל. ואני אומר שאין הכרח לגירסא זו יותר מזה. ועוד שאפשר שגם רבינו גורם שור גדלי"ת והיינו נכסי יתומים דלישנא דקרא נקט משור עניים (מהל"ט יב) ונתן טעם רבינו למה

ומחטיא אותו. זה בכלל שאר הדברים הדומים לזוה"כ נמסר ונמסקל ונמסר : ד-ו. ומהן חמשה דברים עד כבעל עבירות, ומהן ה' דברים עד לבעל תשובה, כל אלו הדברים עד סוף הפרק. פרק חלק וכו' כפתי (פס"ג) מקלם לשון הגמרא אשר שם :

מקורות וצינים

פ"א ה"א ו'ל ופ"ב ה"ג. ובעל מחשבה רעה עי' בלחור נמלתי שם ד"ס וכן בעל המתחבר לרשע וכו'. אמת פ"א מ"ה. ה' דעות רש"י. ודחה כסילים ירוע משלי י. כ. עי' ב"ר פמ"ב ס' י :

מקורות וצינים

ידע שור קונוה וכו'. מדעתי כי קשה אתה שם מה ד. קרא בגורן אל תחשוך. וכן כל הנביאים הוכיחו לישראל עד שחזרו בתשובה. לפיכך צריך להעמיד בכל קהל וקהל מישראל חכם גדול וזקן וירא שמים מנעוריו ואהוב להם שיהא מוכיח לרבים ומחזיר בתשובה. וזה ששונא את התוכחות אינו בא למוכיח ולא שומע דבריו לפיכך יעמוד בחטאתיו שהן בעיניו טובים :

ה"ג. ואינו יודע חבירו שחטא לו כדי שיחזיר לו או ישאל ממנו למחול לו. ואלו הן. א המקלל את הרבים, לא קלל אדם ידוע כדי שישאל ממנו כפרה. ב והחולק עם הגנב, לפי שאינו יודע גניבה זו של מי היא אלא הגונב גונב רבים ומביא לו והוא לוקח. ועוד שהוא מחזק יד הגנב ומחטיא אותו. ג והמרצא אברה ואינו מכריז עליה עד שיחזירה לבעליה, לאחר זמן כשיעשה תשובה אינו יודע למי יחזיר. ד *והאוכל שור עניים ויתומים ואלמנות, אלו בני אדם אמללין הן ואינן ידועים ומפורסמים וגולים מעיר לעיר ואין להם מכיר כדי שידע שור זה של מי הוא ויחזירו לו. ה והמקבל שוחד להטות דין, אינו יודע עד היכן הגיעה הטייה זו וכמה הוא כוחה כדי שיחזיר, שהדבר יש לו רגלים.

ועוד שהוא מחזק יד זה ומחטיא אותו : ד ומהן חמשה העושה אותן אין חזקתו לשוב מהן לפי שהן דברים קלים בעיני רוב האדם ונמצא חוטא הוא ידמה שאין זה חטא. ואלו הן. א האוכל מסעודה שאינה מספקת לבעליה, שזה אבק גזל, והוא מדמה שלא חטא ויאמר כלום אכלתי אלא ברשותו. ב והמשתמש בעבדו של עני, שהעבד של עני אינו אלא כגון קרדום ומחרישה ויאמר בלבו אינן חסרים והרי לא גזלתי אותו. ג והמסתכל בעריות, מעלה על דעתו שאין בכך כלום שהוא אומר וכי בעלתי או קרבת, והוא אינו יודע שראיית העינים עין גדול שהיא נדחת לגופן של עריות שני ולא תתורו אחרי לבבכם. ד והמתכבד בקלון חבירו, אומר בלבו שאינו חטא לפי שאין חבירו עומד **(ולא הגיעה לו כושת ולא ביישו)** אלא ערך מעשיו הטובים וחכמתו למול מעשה חבירו או חכמתו כדי שיראה מכללן שהוא מכובד וחבירו בזוי. ה והחושד כשרים, אומר בלבו שאינו חטא לפי שהוא אומר מה עשיתי לו וכי יש שם אלא חשד שמא עשה או לא עשה, והוא אינו יודע שזה עון שמשים אדם כשר בדעתו כבעל עבירות :

ה ומהן חמשה דברים העושה אותן ימשך אחריהן תמיד והן קשים לפרוש מהן, לפיכך צריך אדם להזהר מהן שמא ידבק בהן, והן כולן דעות רעות עד מאד. ואלו הן. רכילות. ולשון הרע. ובעל חמה. ובעל מחשבה רעה. והמתחבר לרשע, מפני שהוא למד ממעשיו והן נרשמים בלבו, הוא שאמר שלמה ורועה כסילים ירוע. וכבר חיברנו בהלכות דעות דברים שצריך כל אדם לנהוג בהן תמיד, קל וחומר לבעל תשובה : וכל אלו הדברים וכיצא בהן, אף על פי שמעבכין את התשובה אינן מונעין את התשובה, אלא אם עשה אדם תשובה ומהן הרי זה בעל תשובה ויש לו חלק לעולם הבא :

אין הקב"ה מספיק בידו לעשות תשובה לפי גודל חטא. כי כפי כח
הוא משמעות רבה פ"ג ס"ג:

החטא חבירו. ובדאי שלא יהיה שוה למחטא את החטא שחטא
צריך תשובה יותר גדול או יהיה זה דוקא בחטא מסית כמו שפירש:

אחטא ואשוב וכו'. שלעולם יסמוך על זה, וכן אחטא ויום הכיפורים וכו'
ימות פרשעו:

שם. נ"ב וצריך טעם למה כיון שאין דבר שיעמוד נגד התשובה. וזה
הר"ב ס' שבט מוסר בפ"א ח"ל טעמו של דבר לפי שהתשובה היא כח
לחטא לנוס ולהסתופף בצלה וכיון שכן היא סניגור שלו לפני המלך
שימחול לו אך כשאדם חוטא על סמך התשובה נמצא עושה התשובה
מחטאיו ובהיות כך נעשית היא קטיגור שלו ואנה ינוס לעזרה כשיצוה לשלם
אין לו מקום שיוכל לנוס אל התשובה שהרי עמה חטא והיא קטיגור שלו
האומר אחטא ואשוב אין מספיק בידו לעשות תשובה: (ג' ס' פ"ג)

שם. י"ל אמאי העתיק רבינו ברייתא דכ"ד דברים דנקטה האומר אחטא
ואשוב פעם אחת והא במתניתין דיומא תנן האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב
ב' פעמים ומשמע בגמ' שם דדוקא ב' פעמים. וי"ל דכן שנויה ג"כ באב
דר"ג פ"מ ובתנא דביא ח"א פ"ו, וכ"מ בחגיגה (טז): (יד א"ח)

שם. ע"י לח"מ (ד"ה האומר), וע' ק"נ יומא פ"ח אות (ס"ה) [צ'] שבדבר
מתיישבת קושיתו. וע"ש אות (ס"ז) [ש'] שלא זכר דברי רבינו בכאן:

(בני בנימי)

האומר אחטא ואשוב ובכלל זה האומר אחטא ויום הכיפורים מכפר. עי'
לח"מ מה שביאר דמ"ש רבנו דבאומר אפי' חד זימנא אחטא ואשוב מעכב א
התשובה, הוא עפ"י הברייתא, והוא דמפני גודל חטאו נועלים ממנו דר'
התשובה, ולאו היינו הך דמתני' דאין מספיק בידו לעשות תשובה, דלו
בעינן דדוקא תרי זימני כמו שאמרו בגמ' שם. ולכאורה מוכח דכדבריו מהא ד'
רבנו דבכלל אחטא ואשוב הי' ג"כ הא דאחטא ויום הכיפורים מכפר, ובגו'
מבואר דתרי דברים נפרדים נינהו, דאחטא ואשוב הוא משום דהותרה ל'
ואחטא ויום הכיפורים מכפר הוא משום דחטא אגב כפרה דיום הכיפורי
וע"כ דהא דאחטא ואשוב דברייתא שאני דהוא באמת דומיא דאחטא ויו
הכיפורים מכפר, דמעכב את התשובה משום שחטא אגב התשובה:

(נצח אלכסנדו)

שם. נ"ב וכבר הקשה הלח"מ דדברי הרמב"ם הוא סותר להמשנה דבמשנ'
נקט דוקא תרי זימני אחטא ואשוב אחטא ואשוב וכן משמע שם בש"ס דדוק
תרי זימני בעינן וא"כ למה כתב הרמב"ם רק פ"א האומר אחטא ואשוב ול'
יותר עי"ש שתרצו דחוק. ונלפענ"ד ליישב כך. והנה שם גרסין בגמ' למ'
תרי זימני ומשני הא קמ"ל כד"ה דאמר ר"ה העובר עבירה ושנה בה נעשה י'
כהיתר, ויש להבין מה ענין הך דינא דר"ה נעשה לו כהיתר כאן, אך י'
דקמ"ל המשנה אם חטא ב' פעמים ואמר אחטא ואשוב ואף שחטא פעם
ולא אמר אחטא ואשוב נמי אין מספיק בידו לעשות תשובה וזה כונה הש"
דלכך נקט תרי זימני לאשמעין דאף אם בפעם ג' אינו אומר אחטא ואשוב נג'
אין מספיק בידו לעשות תשובה ולכך אמר דקמ"ל כד"ה דהעובר עבר
ושנה בה נעשה לו כהיתר ולכך כיון דאמר תרי זימני אחטא ואשוב או א
מספיק בידו לעשות תשובה אח"כ בפעם ג' אפילו באינו אומר אחטא ואשוב
ולפי"ז הנה ידוע פלוגתא דרבי ורשב"ג אם בתרי זימני הוי חזקה או בג' זימ'
הוי חזקה דרבי ס"ל בתרי זימני הוי חזקה ורשב"ג ס"ל בג' זימני הוי חזק
ולכך ה"ז מה דס"ל להך תנא דבתרי זימני באומר אחטא ואשוב שוב אף בפע'
ג' אין מספיק בידו בע"כ אתיא כרבי דס"ל דבתרי זימני הוי חזקה ולכך כיו'
דאמר דבתרי זימני הוי חזקה ממילא ה"ה באומר אחטא ואשוב תרי זימני ה'
חזקה שלעולם דעתו כן ואף שאינו אומר אח"כ אחטא ואשוב נמי אין מספיק
בידו וכו' אך לדידך דקמ"ל כרשב"ג דבג' זימני וכו' ממילא אף באומר אחט'
אשוב ב' זימני נמי אם אח"כ אינו אומר אחטא ואשוב מספיק בידו לעשו'
תשובה ולא החזק בכך אלעולם, ולכך לא העתיק הרמב"ם תרי זימני אחט'
אשוב, בממ"ז לענין להבא שאמר חטאים אף בתרי זימני לא החזיק, ולעני'
הו' החטא גופו אף באומר פ"א אחטא ואשוב אין מספיק בידו לעשה'
תשובה לאותו חטא ולמ"ל ב' פעמים, ולמנקט באומר כן ג' זימני הנה א'
כו' של הרמב"ם לכתוב מה שאינו מפורש בש"ס, וגם זה מלתא דפשיטא ה'
ג' זימני דאי הוי חזקה והמשנה לא קמ"ל רק אף בתרי זימני הוי חזקה אב'
זימני הוי מלתא דפשיטא וא"ש דר"ק. ועיין בחיבורי על ארבע ש"ע שנו'
פ"ה דף ל"ה ע"א מה שכתבתי ליישב דברי הרמב"ם הנ"ל בדרך הזה א

באופן אחר קצת.

עוד יש ליישב דברי הרמב"ם, דהנה בחיבורי לארבע ש"ע שנת תקפ"ז
בסוגיא ר"פ ד' דיומא אמרתי דבר חדש דאם עשה דוחה ל"ת הוא היתר גמ'
או רק דחי' תליא בפלוגתא אם טומאה הותרה בצבור או דחיה עי"י
שהארכתי בזה, והנה אמרין בגמ' דיומא (פ"ו) אר"י גדולה תשובה שדחה
ל"ת שבתורה שנאמר הן ישלח איש את אשתו וכו', והקשה הכפ"ת דמ'

בכפ"מ (ד"ה ומ"ש הוא), ובפלוגתא דרב אחא ורבינא בע"ז (כו): פסק
כרבינא לקולא. ותמוה"י דבריו דהא בפ"ד מה' רוצח ה"י וכן פ"א מה' גזילה
ה"ב מבואר שם דפסק בפלוגתא דר"א ורבינא דע"ז כמ"ד להחמיר וכמ"ש הכ"מ
גופיה שם ותמוה מדידה אדידה, וה"ט שפסק הרמב"ם שם להחמיר הוא משום
דרי' יוחנן ס"ל הכי שם (כו:) ע"ש בכ"מ, ולכא"י קשה דהא דקולא לבר
ובחולין (גג:) אמר"י שם דבכ"מ בפלוגתא דר"א ורבינא ה"ל כמ"ד לקולא לבר
מאומצא ביצי ומזקי. ועי' בר"ג בע"ז שם ויתר' לך. ועי' תוס' בב"ק (עט. ד"ה
או) ובחולין (מו: ד"ה והלכתא). אולם מצינו עוד כמה דברים שיוצאין מן כלל
זה כדאיתא בע"ז (לג:) בהא דקניסא, וע"ש בתד"ה דהלכתא, וכן שם (עז:)
בפלוגתא דר"א ורבינא בהא דקניא דפסקי' שם כמאן דמחמיר ע"ש, ועי'
ביבמות (יא.) ובסוטה (כה.), ועי' מ"ש בזה הלח"מ ה"ל ז', ועי' בבב"ג (ח"מ)
ס' תכה אות פ) שהי' לו גי' אחרת בע"ז שם:

הי"א. העושה עבירות ביד רמה וכו'. ואעפ"י שהוא בכלל משומד וכו' זה
יהיה עשנו יותר גדול בדאי צריך תשובה יותר גדולה, או יהיה פירושו אעפ"י
שהן דרבנן כיון שהן רבות וכו' רמה וכו': (רד"ע)

הי"ד. ויש עבירות קלות וכו' ואלו הן וכו'. צ"ע שהשמיט רבינו הא דאיתא
בברכות (סא.) העובר אחורי (הנהר) [אשה בנהר] אין לו חלק לעה"ב. ועי'
עמשכ"ת. ועי' לעיל בהלכות דעות פ"ו ה"ג על הגליון על מרן הכס"מ שם
בנידון מתכבד ע"ש. ועי' בהקדמת ספר שאלת שלום להגאון ר"י פיק שהראה
ג"כ להירושלמי פ' אין דורשין. ועי' פ"א מאיסורי ביאה הכ"ב שהשמיט ג"כ
זה שם ע"ש:

המכנה וכו' והקורא וכו'. פירשו התוספות (תענית כ: ע"ש) דוקא בפגם
משפחה, אבל כנויין אחרים ליכא אלא איסורא וכו': (רד"ע)

והמתכבד בקלון חבירו. עמש"ל פ"ו מדיעות ה"ג בס"ד. ומל' רבינו משמע
רק ברגיל בזה ולא אם רק באקראי בעלמא:

והמתחלל וכו'. פירוש שאוכלם בחור או שמביאם לכתחלה ליד פגול וכו':
(רד"ע)

שהרי בסתר שב ולא בגלוי מקבלין אותו בתשובה. נ"ב עיין בתוס' בכורות
(לא.) [ד"ה] וכולן, ועיין בהר"ן ריש פ"ק דע"ז דף של"א ע"א דדוק:

(ג' ס' מוגה)

בכפ"מ (ד"ה ויש עבירות), אבל קשה למה לא מנה גם מגלה פנים בתורה.
כדומה שלא היתה בנוסחתו* בהלכה י"א שכתב רבינו וזהו הנקרא מגלה פנים
בתורה וכו': (ארבעה טורי אבן)

שם. ויש לומר דידן זה כתב רבינו דפורש מדרכי הצבור הוא נקרא מגלה
פנים בתורה:

שם (ד"ה ומכנה שם), ומתכבד בקלון חבירו לא ידעתי מקום שבו יאמרו
שאינ להם חלק לעזה"ב. וכתוב בגליון פירוש משניות להר"מ בר"פ כל ישראל
כו' הגהת מהר"י פיק ח"ל פליאה וחדוש שלא ראה דהכי איתא בירושלמי פ'
אין דורשין אמר ר"י המתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעזה"ב ועיין מ"א
סימן קנ"ו. [וכן בהגהות שבגליון הרמב"ם כתב: כבר כתבתי בגליון המג"א סי'
קנ"ו שכתב ג"כ המתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעזה"ב ולא הורה מקום
מציאו והצבתי מקום כציון כי דבר זה איתא בירושלמי דחגיגה פרק אין דורשין
אמר רבי יוסי המתכבד וכו']. ורבינו השמיט פה הא דתנן בר"פ חלק אבא
שאל אומר אף ההוגה את השם באותיותיו, וכתב בכנה"ג שהוא תמוה דודאי
הלכה כאבא שאל כדמשמע בפ' לפני אידיהן דף י"ח וע"ש בתוס': (קובץ)
שם. כתב הכ"מ דלא ידע איה מקומו. ואיתא בבראשית רבה פרשה א' (ה)
ובירושלמי פרק אין דורשין. ועיין בפרק ר' מנחם דעות דף ג':

(ס' ס' מוגה)

שם.
והמתכבד בקלון חבירו וכו' ערך מעשים הפזיזים וחכמתו למול מעשה
חבירו או חכמתו כדי שיראה מכללן שהוא מכובד וחבירו בזוי. נ"ב וקשה דהא
אין זה המתכבד בקלון חבירו האמור בגמרא כמגילה דף כ"ח דהא פירשו התם
המתכבד בקלון חבירו כי הא דרב הונא דרי מרא אכתפיה אתא רב חנא וקא
דרי מיניה א"ל אי רגילת דדריה במאתין דרי ואי לא אתיקורי אנא בזילתא
דיך לא ניהא לי ע"כ, וא"כ איך לא פירש רבינו הכי, וא"ת שרבינו מיידי
דברים שא"א לשון מהן וזה א' מהם מ"מ לא היה לו להכניסו תחת טוג
המתכבד בקלון חבירו כיון שאין זה פירושו:

המחכרים.
בספר, וא

רובם נזכרים במשנה ובתלמוד והשאר שלא פורש יוצא ממה שפורש:
(תשרי רבינו, מהדורת בלאו מתוך ס' קכא)

חמרו כחונות י"ו לעולם תהא דעמו של אדם מעורבת עם הכריות וכבר רמז לזה המגדל עוז וע"י
במדרש רבה בראשית פמ"ח אולת לקרחת הלך בנימוסה.

לפיכך צריך האדם להתחבר לצדיקים וכו' ויתרחק מן הרשעים וכו'. וזה אמר הרמק
משכן רע ואל מחסר לרע, וע"י ברנז יונה ז"ל שם הביא מאבות דר"ר כל המדבק
לרשעים אע"פ שאינו עושה כמעשים נטול שכן כיוצא בהם והמדבק לצדיקים אע"פ שאינו עושה
כמעשים נטול שכן כיוצא בהם וע"י פרקי דר"א פכ"ה כל מי שהולך עם הצדיקים לוקח
מדרכיהם ומעשיהם הטובים, ורועה כסילים ירוע למה הוא דומה לאדם שנכנס לבית הצורסקי
אע"פ שלא נתן ולא לקח כלום מ"מ ריח רע קולט והוליד עמו וכו' וע"י ילקוט ואחחן רמז
תתכ"ד בשם ילמדנו ומדרש משלי פי"ג ומנואר שם דרש רבנו הוא ששלמה אמר הולך את
חכמים יחכם ורוע כסילים ירוע.

וכן אם היה במדינה וכו'. ע"י חזק דני אליהו רבה פ"ח וע"י בראשית רבה סוף פרשה נ"ה
בתנאים משאל ועוריה שנו את מומם והלכו להם אלל יהושע בן יהוהדק ללמוד ממנו מורה.
ב אלא כך אמרו חכמים בפירוש מצוה זו הדבק בחכמים ותלמידיהם. לטון הספרי פרשם
עקב והביאו רבנו בעמנו בספר המלות מ"ו.

לפיכך צריך שישתדל שישא בת תלמיד חכם. ע"י כ"מ ושם אינו אלא להשיא בתו למ"מ
ושיעשה פרקמטיא למ"מ, אמנם מנואר בספחים מ"ט לעולם ימכור אדם וכו' וישא בת
מ"מ וישא בתו למ"מ.

קובץ על י"ד

פ"א א להתחבר לצדיקים. ע"י במאמר הזוה"ק ובספרי הקטן נפש חיים מערכת ד' בס"ד:
חיים וחלך

ב מצות עשה להדבק בחכמים ותלמידיהם כדי ללמוד ממעשיהם כענין שנאמר ובו
תדבק וכו'. הנה מקור הדבר דהא קרא הוא מלות עשה מנואר בתמורה דף ג' ע"ב
וע"י בחינת מלות חל"ד, אכן יש להקדק בכחוצות ק"א ע"ב דאורי צענין להדבק בחכמים כהא
דהכא הביאו מקרא דולדקנה זו, והשפא מדוע דלגו אקרא דובו מדבק הכחוב בפרשם עקב
דשם הוא מקור המלות עשה, והביאו קרא דולדקנה זו דסוף פרשם נגזים, ובכלל מרי קראי
למה לי ורבינו גופיה הביא כלל במר הכי גם הכחוב ולדקנה זו וצ"ע כעת:

ג מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל וכו' לפיכך צריך לספר
בשבחו וכו' והמתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעוה"ב. כחז מרן ז"ל והמתכבד
בקלון חבירו צ"ב לדבות והרב מרכה המשה ז"ל כתב עליו דשלא ממכחין כחז בן דשם
צ"ג לדבות גבי אומם דאין להם חלק לעוה"ב לא מוכר הממכבד בקלון חבירו כי אם המלגין
פני חבירו אלו מוכן קושימו. ולענ"ד יש לדמוק ולומר כי בכלל מלגין פני חבירו איכא נמי
ממכבד בקלון חבירו דעיקר טעם איסור הלכנה פני חבירו היינו משום דקעבד על ואהבת לרעך
מאי לך דמי לחברך לא תעבד וכמ"ס המפרשים וכן פי' ידידנו החכם השלם הדיין המגין
כמורה"ר חיים פאלאג'י נר"ו בספר דרכי חיים במשנה זאת דמטעמא דנא נגעו זה א"כ גם
רבינו דמפרש ואזיל מלות ואהבת לרעך וכו' ויבאר עליה שלא יהא ממכבד בקלון חבירו הא
ודאי מהמם נפק"ל דכולהו חל גוריה היא דכיון דמצינו דמי שעובד על עיקר מלות זו של
ואהבת לרעך כמון דאין לו חלק לעוה"ב גבי מלגין פני חבירו ה"ה נמי גבי ממכבד בקלון
חבירו דהקבאל נותנת דמשום שעובד על מלות כאח שכל המורה חליה זה אין לו חלק

שלום
האבן
בנימ

בכבוד עצמו. משניות צ"ב לדבות וצאנות דר"ג פט"ו מלמד שכסם שרואה את כבודו וכו'
וכסם שאין אדם רואה שישא שם רע על כבודו, כך יהא אדם רואה שלא להוליד שם רע על כבודו
של חבירו ודש פט"ו בממנו של חבירו ע"י.

והמתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעוה"ב. כבר הראו המחברים מקורו לירושלמי פ"ג
דמגינה ובבראשית רבה פ"א ועוד בכמה מקומות.

ד אהבת הגר וכו' שתי מצות עשה אחת מפני שהוא בכלל רישים וכו' והתורה אמרה
ואהבתם את הגר. והוא הפסוק בעקב, ובאמת נקדושים פ"ט כתיב ג"כ ואהבת לו כמון
ולמה לא מנה מקרא זה דקדים למלות עשה, וע"י מהרש"ל ז"ל צבאוריו לסמ"ג מנחה י' שפסם
באמת דהמלות עשה היא ואהבת לו כמון ז"ב וע"י לרבנו בספר המלות מנחה ר"ו שכתב ואע"פ
שהוא נכנס בזה עם ישראל באמרו ואהבת לרעך כמון שזה הגר גר דק, אבל מפני שנכנס בתורתו
הוסף האל אהבה ויחיד לו מלות נוספת כמו שעשה באברהם צאנאמו וכו' והתנאמר מלשון הגמ' צ"מ
נ"ט שחייבין וכו' בן ג"כ אנו חייבין באהבתו משום ואהבת לרעך ומשום ואהבתם את הגר חז מנואר
אין ספק זו ואיני יודע אדם ממני שמה המלות שכל זה ע"כ.

צוה על אהבת גר כמו שצוה על אהבת עצמו שנאמר וכו' הקב"ה עצמו אוהב גרים.
נדפוס וויניא יסן וקונסטנדינא רס"ט כמו שזוה על אהבת שמו הקב"ה אוהב גרים, ובספר
המלות לרבנו שם וצורו המדרשות בארו שהאל צונו על הגר כמו שזוה על עצמו, אמר ואהבת את
ה' אלךך ואמר ואהבתם את הגר.

לעוה"ב. האמנם ראיתי למרן גופיה צ"ג מהלכות משונה הקשה על רבינו דמנין לו דהמתכבד
בקלון חבירו והמכנה שם רע לחבירו דאין לו חלק לעוה"ב והייתה במימה זה מורה אות
ומופת חותך שלא כמו שכתבנו בדעתו וכבר עלה על דעמי לומר כי קושים הרב נאמן שמואל
בתשובה סי' ל"א את זה כיון להקשות על מרן דדעת רבינו לומר דנהי דמתנאמר מן הש"ס
שאנו מאריך ימים לחוד בריס לקושטא דמלמא הא והא אימיה מסבא דומיא דמלגין פני
חבירו ובוה מסתלקת קושים הרב מרכה המשה מעל הרב נאמן שמואל אבל עדין קשה דדברי
מרן קשים כגידין ידידיה ארדיה.

המתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעוה"ב. מה שאין הכ"מ פ"ב אבות ז"ע גם סתם
עמנו למש"כ פ"ג משונה הי"ד ע"י"ש אלא דמקורו בבראשית רבה פ"א וצירושלמי
פ"א חגיגה בן כחז בספר יד המלך:
כ"מ עד וכל הממכבד וכו'. נ"ב כל"ל ודלעיל מזה ה"ב, עד ככל מיני וכו'.
והמתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעוה"ב. נ"ב הביא ג"כ בל"י משונה פ"ג ושם
מקומו, ע"י בחדושינו סס.
והמתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעוה"ב. וכן כחז לקמן פ"ג הי"ד מהל' משונה
ומקורו מירושלמי חגיגה פ"ב ה"א ומונא במג"א וצחידושי רעק"א ז"ל שם סי'
קנ"ז:
אור הישר

ד אהבת הגר שבא ונכנס תחת כנפי השכינה שתי מצות עשה אחת מפני שהוא
בכלל רעים ואהבת מפני שהוא גר והתורה אמרה ואהבתם את הגר וכו'. הנה
מה דקאמר שהוא בכלל רעים כוונתו אל הכחוב ואהבת לרעך כמון, וע"י ירושלמי מרים פ"ט
ה"ד ובמשניות הרמב"ם דפוס ירושלים סי' שס"ט מה שכתב לר' עובדיה הגר: אור הישר

מקבלין אותן.

נקט לשון רבים לומר שאף ב"ד מקבילים את תשובתם. [ע"י תשרי רבינו שהו' במקור צ"ל].

הר המור ה"ל.

שהרי בסתר בלבד חזר.

ומ"מ צריך לידע בודאות ששבו בתשובה.

ממדת שלמה אה"ע"ו סי' ו' אות יג.

כ"מ (ד"ה ויש): ועוד מנ"ל שאלו קלות מהראשונות.

ישוה קושיתו.

נארות המים עיר; עבודת המלך.

שם: דמי חמיר בעל לה"ר ממבזה מועדות.

ישוה דודאי חמיר שבעל לה"ר גורם להרוג נפשות כמ"ש בהל' דעות (פ"ו).

סדר משנה; משנה כקף; מער"ק; נארות המים.

ישוה דודאי חמיר דאיסור לה"ר הוא דאורייתא משא"כ מבזה מועדות דהיינו חוה"מ מדרבנן.

מרכה"מ המשנה נהל' ו.

ואפשר לומר שמפר בריתו וכו' היינו מושך בערלתו.

צ"ע לשון "ואפשר" דודאי כן הוא כמש"כ בסוף הל' מילה.

מרכה"מ ה"ל; מרכה"מ (אלפנדרי); סדר משנה; למס יהודה; עמק הגל"צ פ"ר נהגלומן עמ' רכב; דברי ירמיהו נהל' ו.

שם: אבל קשה למה לא מנה גם מגלה פנים בתורה.

צ"ע דאשתמיטתיה דברי רבינו בהל' יא, מו"מ וביאור דבריו.

וע' למק (לומנרו); מרכה"מ נהל' ו; מקראי קדש; מהר"י הלוי סי' נה; סדר משנה; נארות המים; למס יהודה; מעיל שמואל הל' יא; מער"ק; חזון עובדיה (הלוי) קלא"ד; משנה כקף; עבודת הגרשוני סי' יח; ד' טורי אבן (הו' נב' הלקוטס); דברי ירמיהו; עזר המלך.

שם: וי"ל וכו' דמגלה פנים בתורה היינו מבזה ת"ת.

היינו כאיכא דאמרי בגמ', ומו"מ בזה. שונים לזרז סנהדרין פ"י מ"א ד"ה אפי"קורס; יהודה; נארות המים; עמק הגל"צ פ"ר שלח נ; קרבן אשה.

צ"ע דבהל' ת"ת (פ"ו הי"א) כ' דהמבזה את החכם ה"ז אפי"קורס. מרכה"מ (אלפנדרי).

שם: מ"מ ר' חנינא אפשר דעדיף מר"י וריב"ל.

צ"ע דבהל' ע"ז (פ"א הי"ב) כתב להיפך.

מרכה"מ (אלפנדרי); תפא"י סנהדרין פ"י אות ו.

שם: וכיון דהוא מידי דספיקא פסק לקולא.

ק' אמאי לא פסק לחומרא דהא הו' כדאורייתא.

תפא"י יתלל הג"ל.

צ"ע דלא שייך קולא וחומרא בעונשי עוה"ב.

נארות המים.

שם (ד"ה ומכנה): תניא בפ' הזהב וכו'.

מו"מ וביאור שיטת רבינו בגמ' שם. נאמן שמואל סי' לא; מרכה"מ (אלפנדרי); משנה כקף; נארות המים; למס יהודה (וע"ש בזה דהשמיט רבינו הנל על א"ל דאי' בגמ' שם).

שם: ומפרש רבינו וכו' ונראה דקאי וכו' גם למינין.

לא קאי רק ארשעים שמהל' ט ואילך ולא על אלו שבהל' ז-ח.

מרכה"מ; וע' הר המור סי' טו.

שם: ואע"פ שכ' בפ"ב דע"ז שהמינין אין מקבלין אותם וכו'.

ישוה קושיתו. [ע"י מקור צ"ל]. רד"י סי' ס"א; א"ל; תפא"י; קדש נהגלומן למס חור; כזור שור פ"י סי' נה; שמי הלסם סי' לא (ל"ג); ראה חיים ק"פ; שו"ת הג"מ עמ' טו; וע' סי' המשנה.

שם: ומפרש"י כבר הורגל וכו' ומ"מ זה להכלימו מתכונן.

צ"ע דאי בדש בשמיה שאין פניו מתלכנות אמאי אין לו חלק לעוה"ב וכו' דנין על המחשבה.

משנה כקף.

שם: ורבינו כ' המכנה שם ולא כ' שם רע.

ישוה דבגמ' לא גרסי' תי' שם רע, ומו"מ בזה.

נארות המים; משנה מאהבה; עבודת המלך; וע' משנה כקף.

שם: קורא לחבירו בכינוי וכו' לא ידעתי מקום שבו יאמרו וכו'.

ביאור קושיתו.

נארות המים; מרכה"מ (אלפנדרי); וע' נאמן שמואל סי' לא; ומשנה כקף.

מקור ד"ר בירושלמי חגיגה (פ"ב ה"א) ובבראשית רבה פ"א (אות ה').

מס חיים (הו' נב' הלקוטס); מער"ק; סדר משנה; משנה כקף; מרכה"מ ה"ל; למס יהודה; תפא"י סנהדרין פ"י אות ו; מולדות אדם (וולחין) ח"א פ"ה; שאלת שלום (הו' נהגלומן עמ' רכב); לזון וירושלמי על הירושלמי שם; סי' קובץ; והנה ר"י (הו' נב' הלקוטס); עבודת המלך.

הא דלא הקשה כן בהל' דעות (פ"ו ה"ג).

עמק ענוה כלל נ' אות י.

שם: ור' זירא וכו' שלא קרא לחבירו בכינוי.

מו"מ לד' רבינו מאי שבתיה דר' זירא. משנה כקף.

שם: ואפשר שמשמעות מכנה וכו' רצ"ע.

ביאור קושיתו.

נארות המים עמ' ד.

שם (ר"ה בר"א): וראיה מהא דתניא פ"ק דקידושין וכו'.

ק' דהא כ' רבינו ראייה מפסוק אחר, וישוה לזה.

יסוד העבודה ח"ג ספ"ב.

עוד ראיות לד"ר.

ראה חיים קלא"ד; נארות המים; סג"ד; מקראי קדש עמ' א; שלח' מס' ראש השנה.

שם (ד"ה כל הרשעים): א"ר יוחנן הלכה כאותו חזון ומפרש רבינו וכו'.

לפירושו דמקבלין אותן קאי על הקב"ה ולענין עונש עוה"ב, ק' דהא לא שייך לפסוק הלכה בזה.

נארות המים.

שם: ומפרש רבינו וכו' ונראה דקאי וכו' גם למינין.

לא קאי רק ארשעים שמהל' ט ואילך ולא על אלו שבהל' ז-ח.

מרכה"מ; וע' הר המור סי' טו.

שם: ואע"פ שכ' בפ"ב דע"ז שהמינין אין מקבלין אותם וכו'.

ישוה קושיתו. [ע"י מקור צ"ל]. רד"י סי' ס"א; א"ל; תפא"י; קדש נהגלומן למס חור; כזור שור פ"י סי' נה; שמי הלסם סי' לא (ל"ג); ראה חיים ק"פ; שו"ת הג"מ עמ' טו; וע' סי' המשנה.

שם: ומפרש רבינו וכו' ונראה דקאי וכו' גם למינין.

לא קאי רק ארשעים שמהל' ט ואילך ולא על אלו שבהל' ז-ח.

מרכה"מ; וע' הר המור סי' טו.

שם: ואע"פ שכ' בפ"ב דע"ז שהמינין אין מקבלין אותם וכו'.

ישוה קושיתו. [ע"י מקור צ"ל]. רד"י סי' ס"א; א"ל; תפא"י; קדש נהגלומן למס חור; כזור שור פ"י סי' נה; שמי הלסם סי' לא (ל"ג); ראה חיים ק"פ; שו"ת הג"מ עמ' טו; וע' סי' המשנה.

פרק רביעי

(א) עשרים וארבעה דברים מעכבין את התשובה.

ביאור הסיבות לעיכוב התשובה.

בית אלקים (מנ"ט) שער המשנה פט"ו; נתיבות עולם (מהר"ל) נתיב המשנה פ"ח.

האם מעוכב הוא מתשובה על אותו עון בלבד או מעוכב הוא על כל עונותיו.

סי' המשנה פמיה לפ"ד עמ' שמו.

ביאור הדוגות בעיכוב התשובה לד' רבינו.

מעשה רקס; נארות המים פ"ב.

אין הקב"ה מספיק בידו לעשות תשובה.

כוונתו שאינו מסיר ממנו את המונעים המטרידים אותו מהתשובה.

סדר משנה.

היינו שלא יהיה עזר וסיוע משמים לעשות תשובה.

כוכבי לור סי' ו.

המחטיא את הרבים וכו' והמטיא חבירו וכו'.

ביאור דמחטיא רבים מיירי אפי' בחטא קל ומחטיא יחיד בחטא חמור כגון מסית ומדיח.

משנה כקף.

ביאור דמחטיא רבים אפי' בעובר עבירה ואחרים לומדים ממנו ומחטיא יחיד במעשה שמסיתו ומדיחו.

נארות המים.

מחטיא רבים אפי' בדבר אחד ומחטיא יחיד רק אם הטהו מן הדרך לגמרי.

נארות יהודה.

הא דלא נקט כל' הברייתא המעכב את הרבים והולול ובכלל זה המחטיא וכו'.

נארות המים; וע' משנה כקף.

ק' דהא ירבעם החטיא את הרבים ואפ"ה פתח לו הקב"ה פתח לתשובה.

נארות המים; משנה כקף; שניני לור עמ' קס"א; סי' המשנה עמ' שפ.

המעכב את הרבים מלעשות תשובה.

ובפ"ג ה"י כתב שאנסם עד שחטאו.

סי' המשנה.

והרואה בנו וכו' ולא מיהא אלא יניח אותן בכשלונו.

ביאור דבריו דבכנו צריך למחות קודם שיחטא ובאחרים רק אחר שכא חטא לידם ובכשלו.

משנה כקף.

ק' דאם מי שאינו מוחה ביחיד החוטא הרי כמחטיאו כ"ש המחטיא לרבים או מעכב מלעשות מצוה, וישוה לזה.

משנה כקף.

הטעם שלא מיחו אבות העולם בבניהם שיצאו לחרות רעה כדאי' במדרש רבה ריש פ"ר שמות.

נארות המים.

ביאור לפי"ז בפסוק ומל' ה' וכו'.

מרפא לשון ה"ד.

ובכלל עון זה וכו'.

רק בבנו חשיב כמחטיאו כיון שהוא ברשותו.

מרפא לשון קל"ג.

ובכלל זה האומר אחטא ויהי הכפורים מכפר.

ק' דכיון דאין יוהכ"פ מכפר אלא דב התשובה א"כ היינו אחטא ואשכח.

ישוה לזה.

משנה כקף; נתיבות יתקן מ"ו סי' ט.

קשה דבגמ' משמע דהו' שני דברים נפרדים לגמרי, ומותר עפ"י דבר הלח"מ.

סי' הלקוטס.

ק' דבמשנה אמרו אין יוהכ"פ מכפר ולא נאמר שאין מספיקין בידו (כל' רבינו בריש ההלכה).

ישע' עקב (אבולעפיה) סג"ד; לשון ערומים; לזונוס הרמב"ם; נארות המים; שנים ס"ה קה"ג; יד המלך; דרכי היס מה"ר.

כס"מ ולח"מ: ברייתא וכו' הרי"ף.

רבינו לא שנהא כהרי"ף.

מעשה רקס.

לח"מ (ד"ה האומר): וא"כ קשה על רבינו וכו' ואין כתב דבחד סג'.

ישוה קושיתו.

מקראי קדש; ישע' עקב (הנ"ל) יומא סי' פ"א (מא"ל, סג"ד); מער"ק; משנה כקף; שנים ס"ה קה"ג; לשון ערומים הנ"ל; כן ידיד; נארות המים; נתיבות יתקן יומא פ"ח מ"ט; המעלות לשלמה פרפאות ליומא; מראה הפנים יומא סופ"ס ד"ה האומר; נהל אומן; שו"ת ר"ב רעשור עמ' רס; יד המלך; דרכי היס מה"ר; עמק יהושע ח"ב דרוש ה י"א; מרגליות דר"צ פ"ר נאנים ד"ה פ"ר; נתיבות יתקן (הו' נב' הלקוטס); עבודת המלך; עזר המלך; נתיבות יתקן ה"ל; סי' המשנה.

מו"מ בדבריו.

חוק' יוהכ"פ יומא פ"ה ד"ה ואלה; נתיבות יתקן ה"ל.

(ב) ומהן חמשה דברים הן נועלין דרכי התשובה.

לעיל כ' אין מספיקין בידו, וביאור החילוק.

מער"ק; נארות המים; משנה כקף; וע' סי' המשנה פמיה לפ"ד אות ג.

והחולק על דברי חכמים וכו' והמלעיג על המצוות.

ביאור דמלעיג מבזה המצוות עון חמור יותר מהחולק על ד"ת.

מעשה רקס.

והמבזה רבותיו וכו' לא ימצא מלמד וכו'.

ביאור דברי רבינו.

מרפא לשון קט"ב.

והשונא את התוכחות.

למה נועלים בפניו דרכי התשובה מחמת כן.

פסד יתקן יוה"כ מאמר טו.

לפיכך צריך להעמיד בכל קהל וכו' חכם גדול.

הוא חובת הקהל וכופים זה את זה.

שו"ת מהרש"ל; המעלות ח"א עמ' עמ' ויה"ש עמ' סד; קד; נתיבות יתקן לחיים ח"א ל"ד; ל"ה.

לח"מ: בברייתא מנו אבותיו וסובר רבינו דהני תרתי חד גינהו.

הטעם שכ' רבינו לא ימצא מלמד וכו' ל"ש במבזה אבותיו, ועכ"ל דלא היה בגיסתו בברייתא "אבותיו".

מרכה"מ (אלפנדרי); עבודת המלך.

החיצונים, והלוחש על המכה ואמר^ג כל המחלה אשר שמתני במצרים לא אשים עליך (שמות טו כו). אבא שאול אומר אף ההוגה את השם באותותיו^ד. [ב] שלשה^ה (ג) ק, ו, ולומר. (ד) ו, נאותותיו (וראה נהפדות).

מן השכלים^{יח} כלומר המלאכים וגרמי הגלגלים^{יט} ומה שלמטה מהן הכל זקוק במציאותו אליה. וזה היסוד הראשון הוא אשר מורה עליו דבור אנכי ה' וכו'^כ.

והיסוד השני אחדותו יתעלה. והוא^{כא} שזה עלת הכל אחד, לא כאחדות המין ולא כאחדות הסוג^{כב}, ולא כדבר האחד המורכב שהוא מתחלק לאחדים רבים, ולא אחד כגוף הפשוט שהוא אחד במספר אבל מקבל החלוקה והפיצול עד בלי סוף, אלא הוא יתעלה אחד. אחדות שאין אחדות כמוה בשום פנים, וזה היסוד השני מורה עליו מה שנ' שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד^{כג}.

והיסוד השלישי שלילת הגשמות ממנו. והוא^{כד} שזה האחד אינו גוף ולא כח בגוף, ולא יארעוהו מאורעות הגופים כגון התנועה והמנוחה^{כה}, לא בעצם ולא במקרה. ולפיכך שללו ממנו עליהם השלום החבור והפירוד ואמרו לא ישיבה ולא עמידה לא עורף ולא עפוי^{כז}, כלומר לא פירוד והוא עורף, ולא חבור כי עפוי מן ועפו בכתף פלשתיים^{כח} כלומר יחדפום בכתף להתחברם בהם, ואמר הנביא ואל מי תדמיוני ואשוח וכו'^{כט}, ואלו היה גוף כי אז היה דומה לגופות. וכל מה שבא בספרים מתאריי בתאריי הגופות כגון ההליכה והעמידה והישיבה והדבור וכיוצא בזה הם כולם דרך השאלה^ל, וכמו שאמרו

אבוד הזמן בדברים בטלים, כגון אלו הספרים המצוים אצל הערבים מספרי הדורות ומנהגי המלכים ויחסי שבטי הערבים וספרי השירים^{לא} וכיוצא בהם מן הספרים שאין חכמה בהם ולא תועלת גשמית אלא אבוד הזמן בלבד. והלוחש על המכה, ודוקא בריקה^{לב} לפי שיש בכך זלזול השם. וההוגה את השם באותותיו^{לד} הוא שיהגה יוד הא ואו הא שהוא שם המפורש.

וכבר הזכירו דברים זולת אלה שהעושה אותם אין לו חלק, אמרו המלבין פני חברו ברבים אין חלק לעולם הבא, והקורא לחברו בכינויו^{לה}, והמתכבד בקלון חברו^{לו}. לפי שלא יבוא מעשה מן המעשים האלו ואף על פי שהם קלים לפי מחשבת החושב כי אם מנפש חסרה שלא הגיעה לשלמות ואינה ראויה לחיי העולם הבא.

ומה שראוי שאזכיר כאן וזהו המקום היותר ראוי להזכיר בו, שעיקרי תורתנו הטהורה ויסודותיה שלש עשרה יסודות.

היסוד הראשון מציאות הבורא יתשבת. והוא, שיש שם מצוי בשלמות אופני המציאות, והוא עלת מציאות כל הנמצאים, ובו קיום מציאותם, וממנו נמשך להם הקיום. ואלו נתאר סלוק^{לז} מציאותו כי או בטלה מציאות כל נמצא ולא ישאר קיימים במציאות, ואלו נתאר סלוק^{לא} כל הנמצאים זולתו, כי אז לא תבטל מציאותו יתעלה, ולא תחסר, כי הוא יתעלה בלתי זקוק במציאותו לזולתו^{לב}, וכל מה שזולתו

ולא דק, והשוה לשונו בהלכות יסודי התורה פ"א הל' ג. 18 בנדפס "מציאות הש"י ולא יגרע ואין האחדות והאדנות אלא לו לבד הש"י שמו כי הוא מסתפק במציאותו ודי לו בעצמו" וכל זה דברי המעתיק. 19 לפי כ"י ק, "השכלים הנפרדים". 20 בנדפס הוסיף משלו, "ומה שיש בתוכם". 21 שמות כ, ב. דברים ה' ו. 22 בנדפס "והוא שנאמין". 23 תרגומי "ג'נס" "מין", "ג'נע" "סוג", כי המין שם כללי יותר לגבי סוג כהוראת "ג'נס" לגבי "ג'נע". ובנדפס "כאחד הווי" וכרור שט"ס הוא. וכיוצא בזה כתב בהלכות יסודי התורה פ"א הל' ז-ח. 24 דברים ו' ד. 25 בנדפס הוסיף "המשכן". 26 חגיגה טו א. 27 ישעיה יא יד. 28 שם מ' יח-כה. 29 "מג'אז"

הכרת תכונותיו של אדם על ידי סימנים חיצוניים בגופו או בשעריו כעין אותם שהזכירו בדף ק ב ולדקו קורטמן עבדקן סכסן, וכיוצא. ובבן סירא שבידינו אין דברים אלה ואף לא מילי מעליהם שהזכירו חז"ל בשמו. וכבר ידוע שהוא לקוי בחסר. 12 ללא הבל נושא נושא נוסח וסגנון. וכבר ידוע שאין הרמבים ממחבבי "שרים ושרות" וכמ"ש בתשובה ראה פאר הדור ס' מא. ועיין היטב דבריו המאלפים מאד במורה הנבוכים ח"א פרק נט. 13 דף קא א. 14 כ"ה הנוס' בכ"י רבינו בכל מקום. וכ"ה נוס' כל כ"י העתיקים. וראה ברכות פ"ב מ"ג ובהערה. 15 ראה בבא מציעא נח ב. 16 ירוש' תגייה פ"ב הל' א. וכ"כ בהלכות תשובה פ"ג, וראה בסף משנה שם. 17 "אריתאע" ובנדפס "העדר"

מן 55
כ"ה חמ"ה
ג'כ"ה ס"ב
ה'תש"ה י"ח
(דף ע"א)
סנהדרין (כ"ז)

פרק ט

הנאות

אבל אם ייתכן לתקבץ בלב המאמץ הכניעה והנאות אם לא, אומר בתשובת זה, כי הנאות מתחלקת לשני חלקים: אחד מהם — גאות האדם בגופו ובעניני גופו ותיקוניו גנוסיים; החלק השני — גאותו במעלותיו הרוחניות בהכמה והמעשה הטוב בעבור עבודת תבורא. וכל גאות שתהיה מחמת גנוסיים היא מרחקת הכניעה מן הלב. ומן הנמצע התקבצם בלב אחד בעבור הרחוקה כל אחד מהם את חבריו, כי כאשר יתגאה האדם בדבר מדברי העולם, אין מביאו לזה אלא בזות את בעל הטובה, ומיעוטה אצלו, ומיעוט ידיעתו במהירות הסרתה ממנו ונסיפתה מאצלו. ויחשוב, כי הוא המטיב בה לעצמו והקונה אותה בכחו ובחכמתו, כמו שאמר סנהריב (ישעיה י יג): בכה ידי עשיתי, ואמר נבוכדנצר (דניאל ד כו): הלא דא היא בבל רבתא, ואמר פרעה (יחזקאל כט ג): לי יאורי ואני עשיתי, וכבר ידעת מה שחית תיכף למאמרם מדיסת מלכותם והשחתת ממשלתם. אך הנאות שבמעלות הרוחניות מתחלקת לשני חלקים:

לב טו

הנאות נחלקת לשני חלקים. חלק אחד היא גאות האדם על מכנה גופו (מב), או על תכונות גופו, או על קניניו הגשמיים. החלק השני היא גאות האדם על מעלותיו הרוחניות, דהיינו על חכמתו ומעשיו הטובים שהוא עושה לשם עבודת תבורא.

החלק הראשון של הנאות, דהיינו כל גאות על איזה שהוא יתרון גשמי, מרחיקה את ההכנעה מלה, ומהנמנע שתימצא עם ההכנעה בלב אחד, מפני שכל אחת מהן מרחיקה את חברתה. ומעם הדבר, כי כאשר האדם מתגאה על איזה שהוא יתרון גשמי, הסיבה שמביאה אותו לידי כך אינה אלא שהוא מזלול במי שנתן לו את הטוב שהוא מתגאה עליו, ושאין לטוב תהוא ערך בעיניו, ושהוא לא שם לב לכך שהטוב תהוא עלול למור מעליו ולחלוק ממנו תוך זמן קצר, ומפני שהוא חושב שהוא המיב לעצמו בטוב תהוא, ושהוא השיג אותו בכחו ובחכמתו, כמו שאמר סנהריב (ישעיה י יג): בכה ידי עשיתי, וכמו שאמר נבוכדנצר (דניאל ד כו): הלא דא היא בבל רבתא (מב) די אנת בניתה לכית מלכו בתקף חסני וליקר חרדי, וכמו שאמר פרעה (יחזקאל כט ג): לי יאורי ואני עשיתי. והלא הנך יודע מה שקרה מיד לאחר שאמר זאת, שמלכותם נחרסה וממשלתם הושמדה (מד).

ואילו החלק השני של הנאות, דהיינו גאות האדם על מעלותיו הרוחניות, נחלק לשני חלקים. אחד מהם הוא מגונת, והשני הוא משוכת.

פתחי לב

(מב) מכנה גופו, כגון שהוא מתגאה על יסויו	שאני בגיית אותה למשכן מלכות, בתקף חסני,
או על קימתו והכונתו, או על הכונת גופו,	בכחי תחוק, וליקר חרדי, ולכבוד תפארתו.
כגון על כוח תחוק או על קולו חית.	(מפוזת דוד)
(מפוזת דוד)	(מד) ששלכותם נחרסה וממשלתם הושמדה.
על	סנהריב מסופר (מלכים ב ט להיל): ויהי
(מב) הלא דא היא בבל רבתא, הלא זאת היא	בלילת הוא ויצא מלאך ה' ויך. במחנה אשרו מאת
בבל הנדולת, די אנת בגיית לפית מלכו,	

אחד מהם — מגונת, השני — משוכנת, המגונה — שיתגאה האדם בחכמתו, ויחזיק במעשהו וגורם זה שירבה בעיניו, ויספיק אצלו מה שקדם לו מהם, ולחשוב שדי לו במה שיצא לו מן השם הטוב והשבח אצל בני אדם, ולבזות בני אדם, ולגזול אותם, ולספר בגנותם, ולחיות חכמי דורו וגדולתם פתוחים בעיניו, ולהתפאר בקיצור ובידיו וסכלותם, וזה הוא הנקרא אצל רבותינו, זכרונם לברכה: מתכבד בקלון חבריו, וכן לא יהיה נכבד ולא עניו, והמשוכנת —

כשמתגאה החכם בחכמתו ויחזיק במעשהו ויגדל לגדל טיבת הכבוד עלי ביום ושמתה בעבורם, ויגרום לו לחוסף ולהשתול בהם, ולהיכנע לקרוביו, ולשמוח בחיביו, ולחוס על כבודם, ולכסות סכלותם, ולדבר בשבחם, ולאחוב אותם, ולהליץ בעדם, ולהיות כבודם, וימעט בעיניו כל מעשיו הטובים, תמיד מורה לחובות מהם, נכבד בעבור חלישותו מהשיג מאוייו בהם, משפיל עצמו למי שמקנה תוספת על ידיו, מודה לאלהים על מה שחננו מן המעלות, ומשבח

ב-ט-ז

החלק המגונה הוא, כשגאות האדם על חכמתו ומעשיו הטובים גורמת לו שתוא מיהם ליתרונותיו ערך רב, ומסתפק במעלות שהגיע אליהן, וחושב שדי לו בשם הטוב שיצא לו: אצל בני האדם ובשבח שהם נותנים לו, ושתוא מזול וממאס בבני האדם שלא הגיעו לדרגתו, ומדבר בגנותם, ושהכמי וגדולי דורו הם פתוחי-ערך בעיניו, ושתוא מתפאר בחסרונות של חבריו ובסכלותם, מה שנקרא כלשון רבותינו ז"ל, "מתכבד בקלון חבריו".

אדם שנאותו במעלותיו תרונות מביאה אותו לידי תוצאות אלה, אינו יכול להיות לא בעל הכנעה ולא עניו.

והחלק המשובח הוא, כשגאות האדם על חכמתו ועל מעשיו הטובים נובעת ממה שתוא יודע לחקור את גודל החסד שתבורא עשה אתו כזה שנתן לו את חיתרונות חללו, וממה שהוא שמח בהן, וגאותו גורמת לו לחוסף ולהתאמץ עוד יותר בלימודו ובמעשיו הטובים, ולהתנתג בהכנעה עם מקורביו, ולשמוח בחבריו, ולחוס על כבודם ולהפנות על סכלותם, ולדבר בשבחם, ולאחוב אותם, ולדון אותם לכף זכות, ולחזק כבודם. והיא גורמת לו שמעשיו הטובים מעטים בעיניו, ושתוא מורה תמיד לתרבות עליהם, ושולבו נשכר בקרבו על שתוא מדי חלש להשיג מהם כאות נפשו, ושתוא משפיל את עצמו לפני מי שתוא מקנה שבעורתו יוכל לחוסף עליהם,

פ-ח-ב

נבוכדנצר לגמור את התפארותו, וקול ירד מהשמים ואמר: לך נבוכדנצר המלך הדברים אפורים, דע לך כי המלכות סרת ממך. ועל פרישת מלך פגרים נאמר (יהושעל כט ח"ט): לכן כת אמר ה' אלהים חנני מביא עליך חרב וחכתי ממך אדם ובהמה, וחיית ארץ פגרים לשממה וחרבה וידעו כי אני ה' יען אמר יאמר לי ואני עשיתי.

ושמנים אלף ושישים בבקר חנה כולם פגרים מהם, ויסע וילך וישב סנהריב מלך אשור וישב בנינו, ויזי הוא משתחוה בית נסרד אליו והדרמלך וישאמר בניו וכוונתו בחרב. ועל נבוכדנצר מסופר בספר תבא (דניאל ד כח): עוד מלאת בשר מלכא קל מן שמיא נפל לך אפיין נבוכדנצר מלכא מלכותא דתא מנך. — (תדבר עוד בפי המלך, כלומר, שיהיה לא תספיק

השלם, כשגדלו ה' ואמר המכסה אני מאברהם וגו', אמר ואנכי עפר ואפר, ומשה אמר ^{היה נחמד} נחננו מה כי תלינו עלינו, ודוד אמר ואנכי תולעת ולא איש. ואז יתברר עליו ^{היה נחמד} אות הכניעה והשפלות. החמישי, שיוכיח נפשו ויתודה על חטאיו ורוב טובותיו עליו שגמלוהו מחסדו וכזה יאמר כמו שאמרו אבותינו בהתודותם אנחנו מעלנו בה', וידוע הוא כי מדה טובה תתחבר למדת הכניעה והשפלות, כי הנכנע מודה שהוא עבד ואיכ יש לו אדון, כי זה משער המצטרף, ואדונו האמתי הוא יוצרו שיצרו והוציאו מלא יש ליש, ואחר שהוא אדונו והוא עבדו אינו ראוי ליקרא עבד עד שיקבל על עצמו כל מדות העבדות שהן השפלות והענוה והכניעה ושיתנצל מעדי מדת אדונו שהן הגדולה והיקר והגובה והתפארת והגאון והדומה לו, שהן מעטה מלבוש ה', כמו שנאמר ה' מלך גאות לבש. ואמר חכם אחד, מי שיחמוץ ללבוש לבוש המלך, יהדפנו וישנאנו. ולא יתכן מדה טובה למי שלובש מלבוש הגאווה, ולא למי שלבו ריק מן הכניעה. וראש ויסוד לתשובה הכניעה, כמ"ש (ד"ה י"ו) ויכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם.

ודע כי הגאווה והשפלות לא יתחברו בנושא אחד בלב המאמין אמונת אומן. כי הגאווה היא בגופות ובתקונם, וכן תהיה הגאווה בעמלות הרוחניות בחכמה ובמעשה הטוב, ואשר תהיה, לתועלת הגוף לשם ולכבוד ולתפארת בעוה"ז, היא מרחקת בלי ספק הכניעה ומבזה העבודה השלמה, כי יחשוב שכל הטובה והכבוד הוא המטיב בה לעצמו והקונה אותה בחכמתו ובתבונתו. כמו שאמרו סנחריב ונבוכדנצר, ונדע מה שהיה סמוך למאמרם

הריסות ממשלתם ומפלת מלכותם. גם הגאווה במעלות הרוחניות רעה, כמו המתגאה בחכמתו ובצדקתו, ויהיה סבה שלא ירבה בחכמה ובמעשה יותר, כי יגדל בעיניו הבא בידו מהם ולבוזת בני אדם וללעוג מהם ולגעול בהם ולספר בגנותם כי הם פחותי המעלה ממנו בעיניו, וזה נקרא בלשון חז"ל מתכבד בקלון חברו. ומי שיש לו מדה זו לא יכנע לבבו הערל. אבל יש לו להתגאות להוסיף בחכמה ובמעשה, ולהודות לה' שנתנה לו והטיבו בהם, ולשמוח בחבריו ובחכמים ובבעלי מעשה. מודה לאלהים על מה שחננו מן המעלות, ומתודה שמעשיהם גדולים ממעשיו וחכמתם גדולה מחכמתו. וגאווה כזו אינו מזקת לכניעה. ובכיוצא בו הכתוב אומר יגבה לבו בדרכי ה'.

ולנכנע יש תועלת בזה ובבא, בזה, שישמח בחלקו וחמט מספיק לו. וזה הפך הגאווה. ועוד שסובל בבוא הפגע, ובעל הגאווה בועט וכופר. ועוד שהנכנע ימצא חן בעיני ה' ואדם, והגאווה הפך. ושאלו למלך שהי' הולך בזריות למה זה, ואמר שזה הדרך רחוק מהגאווה וקרוב להשלמת החפץ. ושאלו לחסיד אחד כמה גדלת וקניית שם ומעלה על בני דורך, אמר מעולם לא פגעתי באדם שלא הכרתי בו מעלה יתרה עלי. שאם היה חכם ממני, אמרתי

ד"ר חוקי חכמות
(חכמות)

חב

כח

א. חומות העיר / ומצבן לא פורקו (עין אין מסתירין).

ב. חומות המון

ג. לא נמצאו חומות לעיר

ד. אין בהם ציט צבועה רק חלוקה מיוחדת

ה. יוצאים פני חלוקה

ו.

משפט היתום ותדמה שגם כן תשחית דבריה כזה ולא תבא אליהם כלל, וכבר העיד הדרשא על אלמנה ששמעה אחד מדייניהם שהיה יושב ודורש כל אלמנה ויתום לא תענון ב, הית לה דין עם אחד והלכה לה אצל בנת וספרה לו את המאורע, למחר הלכו שניהם אצל אותו הדיין, אמר לה וילך השתא ולמחר את אתיא, למחר חזרה לפניו ואמר לה כך וכך, כשלישי אמרה לו אי לאו דשמעית מאי דהוה גפיק מן פומך כל אלמנה דיתתם לא תענון לא אתיתי לגבך, השתא מן דאנא חמיא פומך לעי באורייתא ולבך רחיק מן קושטא את דילך ואורייתא דילך, והלכו להם בפחי נפש, והנה טבע האדם קשה ורחוק להחזיר גזלותיו קל וחומר בגזל הנאכל, והענין על קושיה בפרט, ואם כן כל שכן שיתיה קשה ורחוק להשיב גזלות למי שלא יתעורר כלל לתבעה, ובזה הצד התעכב התשובה מזה, ואמנם פירוש הדברים זיל יתור מסיק בזה, שעם היות השופטים על תכלית קו הישר התעכב תשובתו על לרוב מצד שאפשר שלא יכירם.

ואשר במין הסבה השנית גם כן ענין המסתכל בעריות, יחשוב שלא חסא אחר שלא עשה בה מעשה והוא אינו יודע שהיא תגורמת לגופן של עריות, כאמרו על ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, ואמרו בירושלמי על מקרא זה עינא ולבא תרי סרסורי דחטא אינון, ואמר שלמה, תנה בני לבך לי ועיניך דרכי חצונתה, ואמרוה ז"ל על זה הב לי עינך ולבך ואנא ידע דאת דילי, וזה נכלל בענין ולא תתורו אחרי לבבכם.

והרי מן זיל כלל בזאת הסבה החושד בכשרים והמתכבד בקלון חברו אין עקר כוננו להקלות את חברו רק לעלות את עצמו, ולא חשש אם מדבריו אם ממעשיו הגיע קלון וכושף לחברו אחר שלא היתה כוננו בדבור והוא או במעשה והוא להקלות חברו רק להמשיך הכבוד לעצמו, ואמרי אמנם בדבור או במעשה, כי המתכבד בקלון חברו הוא

(א) לא מצאתי עי שריט פייג, (ב) שמות כב, כא, (ג) וילך פס' א, ד, במדבר טו, לו, (ה) עי ברכות פ"א ה"ה ט, א, ועי במהרי"ם ב, (ו) משלי כב, כו, (ז) הרמב"ם הל' תשובה פ"ד ה"ד, (ח) הרמב"ם שם לא ג' אלא בדבור, (ט) הרמב"ם שם לא ג' אלא בדבור.

נחלק ל ש נ י חלקים בדבור ובמעשה, וענין המעשה כמי שהביאו המקרה או התכרה לעשות איות מעשה בלתי מכובד אצלו לפי ערך מעלתו ויחליץ עצמו מן הקלון ההוא ויעמיד אחר תחתיו ויתיה זה המעשה קלון אצל זה השני גם כן, ולא יחוש האחר את קלונו אחר שהוא התנצל מעדי הקלון ההוא והלבישו אליו, ואעפ"י שאין זה הפירוש שגור בענין מתכבד בקלון חברו, התבאר זה ממה שאמרו במסכת מגלה א, שאלו תלמידיו את ר' נחמיה בן הקנה במה תארכת ימים אמר להם מימי לא נתכבדתי בקלון חברי, כי הא דרב הונא הוה אויל ודרי מרא אכתפיה אתא רב הונא בר חיננא והוה שקיל לה מיניה אמר ליה אי רגילת דדריית לה במתא דדי ואי לא איתיקורי אנא בזילתא דידך לא ניתא לך.

והרי דר"ה ש נ י בדבור, והוא שיעריך זה מעשיו וחכמתו כנגד מעשה חברו וחכמתו או ישבח עצמו בשבחים יגיע מהם גנות לחברו, או ישלול מנפשו אי זה דבר מגונה יודע בדבור והוא היות הדבר המגונה בחברו, וכל זה אע"פ שאיננה גוף עברה מכל מקום היא מדה נגררות אחריה כמה מדות מגונות, והיא עברה הבאה על ידי תחבולה, וזה הענין ירגילהו להשפיל בלבו מעלת בני אדם ולהחזיר את כל העולם לתוהו ובוהו, ולנשוא עצמו עד כמתי עב ולבקש שררות בלתי ראויות, יהיה זה לו שורש פורת ראש ולענת פורת הגאות / תרעה אשר עץ מות היא למחזיקים בה ותומכיה יכרתה, בשגם היא מוגעת התשובה לגמרי כמו שהקדמנו.

וכן התושר ככשרים סבת התעכב התשובה ממנו לפי דעתו, אע"פ שאין בענין גוף עברה, בחשדו אותו אחר שלא חסו ולא בישו, מכל מקום היא מדה תביאהו להיות הצדיקים כרשעים אצלו ומצדיקים הרבים לא זכו בו, ויהיו כל בני אדם שוים אצלו כצדיק כרשע אחר שהוא תושר בפעלת הצדיק כמו שראוי לחשוד בפעל אדם רשע, ועם זאת המחשבה לא יכריח טבעו להיותו שומע למצות חכמים כי יחשדם גם כן בדבריהם, וכן לא ישמע לתוכחתם אחר שהוא תושרם שהם יכשלו בהם כמה שמוכיחים בני האדם, וכבר תביאה זאת המחשבה

(א) כה, א, ובגמ' שלנו ג' אחרת.

קלומר: ואני מקימה. והאומר: אין תורה מן השמים, ואפלו בפסוק אחד או בדקדוק אחד [סנהדרין צט.] של חסרות ויתרות [רש"י שם] או בקל-וחמר אחד או בגזרה-שנה אחת [סנהדרין שם]; ויש אומרים אפלו בתורה שבכל-פה או בדברי סופרים [ראה רמב"ם הל' תשובה ג, ח; תוי"כ, ויקרא יט, לד; בכורות ל:]. והאומר אין תחית המתים מן התורה [סנהדרין צ.] קלומר: שאין ענינה רמז בתורה; אף-על-פי שמאמין בתורה ויש תחית המתים [רש"י שם]. והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה [אבות ג, יא], כגון מנשה [סנהדרין צט:] שהיה דורש בהגדות של דפי: וכי מה היה לו למשה לכתב בתורה "ואחות לוטן תמנע" [בראשית לו, כב]? וכיוצא-בו. וכן העובר על דברי תורה ביד רמה בפרהסיא ביהוקים [ירושלמי סנהדרין י, א]. והמפר ברית בשרו [סנהדרין צט.] — שאינו מזהל עצמו להקדים, וכן המושך בערלתו להראות בערל [סיד, רס]. והחוטא וגם מחטיא את הרבים בקדשם [תוספתא סנהדרין יג, ח], אפלו בחטא הקל. והאפיקורוס — והוא המבזה תלמיד-חכם בפניו [סנהדרין צט:]; וכן תלמיד יתב קמי רבה ואומר 'דבר זה אסור הוא' או 'מתר' דרר-פשיטות ולא דרר-שאלה; וכן המלגלג על רבו כשדורש איז-דבר של גזמא, ואינו מאמין לדבריו [סנהדרין ק:]. וכן המבזה תלמיד-חכם שלא בפניו, כגון אלו האומרים דרר-גנות 'הני רבנן' [שם], או כאלו האומרים 'מאי אהנו לן רבנן, לדידהו קרו, לדידהו שני, או כאלו האומרים 'מאי אהנו לן רבנן, כלום אסרו לנו יונה או שרו לן עורבא?' [שם צט:], או תלמיד שקורא לרבו בשמו ואינו אומר 'מורי ורבי' [שם ק:]; וכן המבזה לחברו בפני תלמיד-חכם [שם צט:]. והמוסרים [ריה יז]. — בין שמסר ישראל ביד הגוי להפלותו או שמסר ממונו וטח"מ, שפחו.

ויפרנס המטיל אימה יתרה על הצבור להתנאות ולא לשם-שמים [ראה י.]. והמבנה את המועדות [אבות ג, יא] — שעושה קלאכה בחלו של מועד דרך-בזיון, שאינו מאמין באסור זה ולא משום הנאת עצמו [רש"י שם]. והמלכין פני חברו ברבים בפניו [סנהדרין צט.]. והמתכבד בקלון חברו [ירושלמי חגיגה ב, א]; ונראה לי כי גם זה בפניו. והקורא בספרים חיצונים [משנה סנהדרין, ריש חלק], כגון ספר בן-סירא וספרי בן-לענה שהם דברי הבאי ומושקים לבו של אדם בהם, ועל-ידי כן מתבטל מדברי תורה [ירושלמי שם], וכגון ספרי המינין [הם הנלחים והקמרים] [בבלי שם]; אכל ספרי מידם וכל שאר מיני ספרים שלהם אינם אלא קורא באגרת, כמו שאמרו בירושלמי [הגיל]. והלוחש על המכה וקורא פסוק אחד ורועק; ולא מבציא פסוק ד"כל-המחלה" [שמות טו, כח] שיש בו זכירת חלי ורפואה ושם שמים, אלא אפלו כגון "ויקרא אל משה" וכו' [ויקרא א, א] [סנהדרין קא.]. וההוה את השם בגבולין באותיותיו, ופרשו בירושלמי [הגיל] שאינו מקבירו בקביו, כמו שקתוב [שמות ג, טח]: "זה שמי... וזה זכרי"; ובתלמודא דידן [ע"ז יח.]: דוקא בבכורת בגי-אדם. והפונה דבר ה' [במדבר טו, לא],

ל. צ"ע, שהוא הפך מדברי הרמב"ם, פרק ד מהלכות תשובה, הלכה ד (אות ד), וז"ל: המתכבד בקלון חברו — אומר בלבו שאינו חטא, לפי שאין חברו עומד שם, ולא הגיע לו כושת, ולא ביישו אלא ערך מעשיו הטובים וחכמתו למול מעשי חברו או חכמתו, כדי שיידאה מכללו שהוא מכובד וחבירו בזוי. עכ"ל. הרי דס"ל להרמב"ם דאיסור מתכבד בקלון חברו הוא אפילו שלא בפניו. וכ"כ בספר חסידים, סוף סי' יט. ע"ש. וחידוש גדול על הרב החיד"א בהגהות לס"ח שהביא את דברי מהר"ח ולא העיר כלום על זה (א"ה): יש לחלק בין עיכוב התשובה לבין חלק לעוה"ב). ואפשר לומר בזה (החומר הוא מסוג האגדה

פנים וזכר דוקא בבטול (ברבים) וזו"ל ב' שער קדושה >הוצאת מישור: < וויטאל, חיים בן יוסף (6) (6) עמוד מס 270הדפוס צ"י תכנת אוצר החכמה

בזה וז"ל כי גם זה בבטול, והיינו האגדה פנים וגם האגדה

פורענות על אנשי סדום עד שנתלוצצו (ע"י סנהדרין קח ע"ב, תנחומא בשלה יב) שנאמר לפיד בוז לעשתות שאנן (איוב יב, ה) וגו', כלומר האדם שבא לו צער וכאב מצד הצרות שבאו עליו וזהו לפיד בוז, אם¹⁵⁹ בפידו (איוב ל, כד) יחשב בוז למי שהוא חושב על עצמו שהוא שאנן ושליו (וכ"כ רבי'ע שם), וכל כך מבזה העני עד שיחזור נכון למעדי רגל (איוב שם), יוצא ונכשל בו נכנס ויכשל בו, וזה נאמר על סדום (תנחומא שם) אשר עליהם נאמר ישליו אהלים לשודדים (איוב שם, ו) וגו'. ולא מהרה הפורענות על פלשתים עד שנתלוצצו שנאמר ויאמרו קראו לשמשון וינצו[ש]חק[ב]לנו[ש]ופטים טז, כה) וכתוב וילפות שמשון את שני עמודי התוך (שם שם, כט) וגו'. וע"י הליצנות נהרגו מ"ב מישאל שנאמר ונערים קטנים (יוצאים) [יצאו] מן העיר ויתקלסו בו ויאמרו [לו] עלה קרח עלה קרח ומלכים ב, ב, כג) וכתוב ויבט אחרי ויראם ויקללם [בשם ה'] (שם שם, כד), בשם בן מ"ב, ותצאנה שתיים דובים [מן היער] ותבקענה מהם מ"ב ילדים (שם).

ומזה הענין המקלל את הרבים הוא עון גדול שאין לו מחילה, שאינו יודע ממי יבקש מחילה, וטעם שהוא עון גדול שאפשר שיבא נזק לאנשים מצד אותה הקללה ונמצא שהוא מזיקם, ואעפ"י שהוא פטור מן התשלומין, עכ"ז יש לו עון גדול שהוא מקל בכבוד הצבור, וגדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה (ברכות יט ע"ב), והוא לא דלא תסור (שם).

וממין הליצנות הוא המתכבד בקלון חבריו, וה"ה לשאר האנשים. ומה שזכר חבריו רמז לת"ח (ע"י שם טז ע"א), שהמתכבד בקלון ת"ח עונשו גדול. והנה המתכבד הוא נותן דופי באנשים, וכמ"ש דוד ע"ה תשב באחיק תדבר (תהלים ג, כ) זה ת"ח, בן אמך נתן דופי (שם), רמז לשאר העם. והנה אעפ"י שהמתכבד הוא מראה תומה, (ותחתיה ערמה, שהוא מראה עצמו כאלו הוא אינו חושש מדברי חבריו, או ממעשיו. והנה הקלון הוא משותף, בין בדבור בין במעשה. והנה המעשה, אפשר שיהיה ביד החבר או שאר האנשים, משא אחד על כתפו, ואצל המתכבד בקלון חבריו¹⁶⁰ שאותו האדם הוא המתבזה באותו המשא ואם ירצה שילך יעמיד אחרים תחתיו, או יקרא לו, כדי שיתכלו באותו הבזוי של אותו החבר. ואפשר שמזה הענין יתבאר ענין ר' חנניה בן הקנה (מגילה כח ע"א, ע"ש), ששאלו אותו חבריו במה הארכת ימים, אמר להם מימי לא נתכבדתי בקלון חברי, כי הא דרב הונא הוה אויל ודארי טונא אכתפיה, אותה רב הונא בר חנינא והוה שקיל ליה מן[י]ניה, אייל אי רגילת את דדריית

159 עדיף לפרוט: כמו ואם בפידו, כיון שהמחבר מביא פסוק זה כראיה לפירושו, וכפי שכתב בן שם הראבי"ע.

160 לשון המחבר כאן אינה ברורה ואפשר שיש כאן טעות. מ"מ כוונתו ברורה עפ"י דברי התלמוד ממגילה שמביא בהמשך. וראה לענין זה בחיבור התשובה לר"מ המאירי, מהד' ר"א סופר, עמ'

לה בהאי דארי, ואי לא אויסקנא¹⁶¹ אנא ביולותא דידך ולא ניהא לי.

והדרך השני בדבור, והוא שיעריך חכמתו ומעשיו כנגד החכמה והמעשה של חבירו, או שישבח עצמו בשבח שיגיע לו גנות לחבירו, ובכלל זה מי שמוכיח לחבירו בפני אנשים על עבירה שעשה, וכוונתו להקלות את חבירו כדי שיבינו השומעים שאין בו אותה המדה, ועל כן אמר שלמה מרפא לשון (משלי טו, ד) מי שהוא מרפא האנשים בלשונו, בודאי הוא עושה שבר בין ברוחו בין ברוח חבירו, וזהו אמרו (שם) וסלף בה שבר ברוח, וז"ש (הוא) [ו]בחן לבות וכליות ותהלים ז, י, וזהו מאמר שלמה ע"ה מות וחיים ביד לשון (משלי יח, כא). ומי שהוא מרגיל את עצמו במדת האהבה וכבוד האנשים יאכל פריה, ואיזהו מכובד המכבד את הבריות (אבות ד, א).

הנה על אלו הדי' כתות אמר הנביא מתים כל יחיו (ישעיהו כו, יד), והוא על האומר אחטא ואשוב. ועל בעל רכילות אמר רפאים כל יקומו (שם), והוא שלא תועיל להם תשובה. ועל ענין בעלי לשון הרע אמר לכן פקדת ותשמידם (שם), ואין לכן אלא שבועה (שמות רבה ו, ד). וכנגד בעלי ליצנות אמר ותאבד כל זכר למו (ישעיהו שם), שהשיי נפרע מהם ומזרעם. ועל זה אמר הנביא ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם (ישעיהו כח, כב). ועל אלו אמר שלמה ע"ה תחת שלש רגזה הארץ ותחת ארבע לא תוכל שאת (משלי כ, כא), והנה שאת הוא לשון כפרה.

פרק בענין המעשה הרע [פרק כ"ד]

אמר שלמה ע"ה על כן מתאום יבא אידו פתע ישבר ואין מרפא (משלי ו, טו). המבזה אבותיו הוא עון גדול, לפי שענין כבוד אב ואם הוא מהמצות המושכלות, וכבר הארכנו בספר צפנת פענח (דף 118 ע"ב), ואין להאריך בכאן יותר. ודי ראייה לכבוד אב ואם ממה שאחז"ל (ירושלמי פאה א, א ע"ש ע"י קדושין לא ע"ה תד"ה מה) גדול כבוד אב ואם מכבוד השיי, שבכבוד גדול כבוד השיי כתיב כבוד את ה' מהונך (משלי ג, ט) אם יש לך תכבד ואם לאו אינך מכבד, אמנם בכבוד אב ואם כתיב כבוד את אביך ואת אמך (שמות כ, יב) בין יש לך בין אין לך, וראיה לעונש (ירושלמי שם) ממאמר שלמה ע"ה עין תלגע לאב ותבז ליקהת אם יקרוה עורבי נחל ויאכלוה בני נשר (משלי כ, יז), והרמו שיסור מעליו הצלם האלדי וישאר מושלך ביד המזיקין. וגרסי' בפ"ק דקדושין (ל ע"ב, ע"ש) ת"ר כתיב כבוד את אביך ואת אמך וכתיב כבוד את ה' מהונך השוה הכתוב מורא האב למורא שמים, ונאמר ומקלל אביו ואמו (שמות כא, יז) ונאמר איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו (ויקרא כד, טו) השוה הכתוב ברכת אב ואם לברכת ה', אבל בענין ההכאה א"א שתמחה לשיי. ואמרו בירוש' (פאה א, א ע"ש) כבוד¹⁶¹ לפנינו: אתייקורי, וטוח המחבר אינו מובן, ונראה שיש כאן טעות.

מועד בערלחו שנה בהגך דלעיל : כ"ב וחמשה עשר
דמאי ואפשר דקאמר ביהמי שכן הוא שברי בכוף הא'
מילה הביא רבינו ז"ל כסון המטה בצורה זו וכל המפר
בריתו של א"ל והגיון ערכו חן שמטה חפ"י שיש בו
תור' ומע"ס חין לו חלק לעה"ב ע"כ הרי נהרי' שמ"ש רבינו
ז"ל לביט המושך בערלתו היינו ההיא מחני' דאבות חלל
דש לגמס קאמרי דמחמי לא כתב לעיל המפר בריתו וכתב
מועד ערלתו חלל דנקט מושך עורלתו וכל שכן הניח
ערנח

אד

מה שיש לחמו' הוא על הרב בעל לח"מ ז"ל
שכת' לתת טעם לרבינו למה נקח הער' בין
עברות לעברות וכתב דכל אונס שהוכרחו בבריתא מוכ'
רבינו ששל או עברות קלות לא היה חומר הברית' שיוכל'
ואינם עולים ואין אונס חומרה שאין להם חלק לעה"ב
כחומרה זו שהוכרחו כחן ולכך לא מנחו רבינו ז"ל בכל' כל
הגי דהא ממורות ומזה המע' עמנו לא מנה כחן מפר ברי'
חפ"י שהוכרח שם בברית' כפ' חל לא כסו' אל מילה כחבו
המפר ברית חין לי חלק לעה"ב וכו' ואי שאלו עונש האמור
שם כאלו החמורות ע"כ :

והמהני

שהרי רבינו ז"ל בכלל החמור' מנה
מועד עורלתו וס' בהלכות מילה
כ"ב גא' כן דאמר בריתו של א"ל הוא מושך ערלתו וז"ע
וראיתי בס' מקראי קודש כפ"ו מה"ע דף ק"ג ע"א שכת'
לרבינו ז"ל דאין מנה בכלל הבריות מושך ערלתו והא'
מושך ערלתו הוא דרבנן וכתב דרבנן מי
איכא והת' כפ' הערל כתבו דמושך בשרת היינו דלא מל
כלל אבל לרבינו ז"ל שכתב מושך ערנתו קשה ע"ש ועיין
כפ"ח מה' אלו מ"ש רבינו המחבר ז"ל משם הרמב"ן
ועיין בדברי רבינו המחבר ז"ל בזה מילה פ"א
שיטה . ל"ה אבל קשה וכו' וי"ל דכפ"ח וכו' מ"מ ר' מני'
אפשר דמרי' מרי' וריב' וכו' וכל דבריו דברי חמי'
מה שהק' דמחמי לא מנה מגלה פנים בתורה הרי מנחו
רבינו להדיח וז"ל העושה עברה ביד רמה כיהויק' וכו'
והוא הגקורא מגלה פנים הרי להדיח שהאיר רבינו ז"ל
מגלה פנים אלא דבגמ' אמרו כגון מנחה בן חזקיה שהיה
דורש חנדות של דופי ואפשר שבמקום מנחה היה גורם
יהויקים ומלחמיו בירושלמי דמלח פ"א שאמרו מגל' פנים
שבחורה וזה שכתב על דברי תורה כפרהא' כגון יהויקים
ומכריו ע"ש .

ועוד

נ"ע דכאן כתב דפס"ס חנינא ורב דמגל'
פנים בתורה היינו מבוה תלמיד חכם
והלא הוא ז"ל כתב כפ"ג מה' ת"ח על מ"ש רבינו ז"ל וכל
המבוה חת ה"ח חין לו חלק לעה"ב והרי הוא בכלל כי
דבר ה' בזה כתב הוא ז"ל רב ור' חנינא אפיקורוס זה ה'
המבוה ת"ח ומ"ש והרי הוא בכלל וכו' שם בברית' כי דבר
ה' בזה זה אפיקורוס ע"כ הרי להדיח משמע דס"ל דדעת
רבינו ז"ל לפסוק דהמבוה חת החכם הרי זה אפיקורוס
וכאן כתב להפך וז"ע : ועוד נ"ע דפליג דידיה אדירי' דכאן
כתב דאע"כ דרב ור"י הלכ' נ"י כיון דר' חנינא פליג עליה
דרי' אפשר דעדיף מרי' וריב'ל כיון דאיכא רב בדיניה
ואינו כפ"ח מה' ע"כ כתב להפך וז"ל על מ"ש רבינו ז"ל
האומה על המכה כתב הוא ז"ל דאפילו את' לרב ורבי
חנינא פליגי עלייהו ה"ל למפס' כריב'ל ור' יוחנן לבדייהו
ואיך כתב דאפשר דעדיף מרי' וריב'ל וז"ע . ולזה אפשר
ל"ש בדומק ועיין מהרי"א הלוי ז"ל סי' ג'

דף מ"ז פ"א שיטה ד' ולא ידענו וכו' : כ"כ ראיתי
להרב מהר"ש יצחק ז"ל בספר נאמן שמואל סי'
ל"א שחפה הרבה על לשון זה וז"ל ואמרי לא ידענו מה

כיון בזה אם הוא להגדי' האקושי' שלא מליט רק שאלו מחלי'
ימים מדר נחמיא שהאריך ימים שלא נחשב' בקלון חבר
אבל שאין לו חלק לעה"ב מנ"ל מחי קושיא דלמח הא והא'
חיתיה מי שכתב בקלון חברו שאינו מחריך ימים ואין
לו חלק לעה"ב ואם כונתו להבין דמס' למד רבינו שאין
לו חלק לעה"ב חין משס רחיה שהרי מליט מה דברי' וכו'
ע"כ

ואחר

המחילה רבה אינו יודע מה עלה על
דעתו להקשות כן על רבינו המחבר
ז"ל שהרי כונת רבינו המחבר ז"ל היא ברורה שכתב
לדאקו לרבינו ז"ל דמנ"ל שהקולל לחברו בביטוי ויאמרו
בקלון חברו חין לו חלק לעה"ב שלא מליט בשום מקום
דמן לומר כב' דברים אלו שאין לו חלק לעה"ב וזלתי זה
מלחט לכ' גדולי הדור שהאריכו ימים על שלא קראו ל'
לחבריהם בביטויים ולא נכתבו בקלון חבריהם אם כן
חין להם חלק לעה"ב מנ"ל לרבינו ז"ל וכיון שכן כונתו שוב
חין להקשות דלמח חינו מאריך ימים וגם חין לו חלק
לעה"ב מפני שאינו מאריך ימים : ועוד כתב שם ועוד
מה הוקשה לו על דברי רבינו ז"ל היינו קורא לחברו ב'
בביטוי וכל דק דרבינו היפך הסדר דר"ח קאמר תמלה
המלכין ולא כך המנהג ורבינו נקט תמלה המנהג ולא'
כך המלכין וכונתו בזה מבוארת דתלמודא הכי קאמר
היינו מלכין היינו מכנה משום דכלל מלכין דקאמ' תמל'
נכנס גם כן מכנה אבל בכלל מכנה חינו נכנס מלכין ואם
כן פשטיה דתלמודא היא דמכנה שם דלא דש ביה הוי
בכלל מלכין ומכנה דש ביה לא הוי בכלל מלכין ואם כן
רבינו ז"ל שכתב דרבי תלמוד לכן הפך הסדר ועש'
ג' חלוקות המנהג שם והוא כלא דש ביה והקורא לחברו
בביטוי ויהי' דש ביה ומלחט מקום לרין זה דהקורא
לחברו בביטוי ויהי' מלכין פני חברו דהיינו שאר מיני
הקבנות עכ"ל

וגם

בזה לא הבנתי מה הבין בכונ' דברי רבינו
ז"ל שהק' לו כן וכו' ואולי שמה שהבין
דברי רבינו המחבר ז"ל היינו לומר דהוקשה לו על דברי
רבינו ז"ל דאין כתב המנהג שם לחברו והקורא לחברו
בביטוי הא שני שמות אלו שם אחד הם דכיון דאמרינן
דמכנה שם לחברו חינו המנהג הראשון כיון דאמרו חפ"י
דש ביה חס כן היינו המנהג היינו קורא לחברו בביטוי
ואם כן אמרי כתב רבינו ז"ל לשניהם לא הוה ליה לומר כי
חס המנהג שם לחברו וזו לא מירי : ואני אומר שאם
כן הוא כונתו משתי' מן ז"ל לזה ולפער שהמנהג הוא
המנהג הראשון ומס' למד רבינו נקורא לחברו בביטוי
בזה' דהא כיון דאמרי' דכונ' קו' אמר ז"ל הוא דמכנה'
חיו המנהג הראשון חס כן היינו המנהג היינו הקורא
חס כן כשאמר שהמנהג הוא המנהג הראשון נמ"ל שהקור'
לחברו בביטוי היינו דש ביה חס כן אמרי' לומר
דהקורא לחברו בביטוי למד בזה' תיפוק ליה דהקורא
לחברו בביטוי היינו דש בשמיה שאלמו בגמ'
ועוד אפילו לפי דעתו שהבין כן דעת רבינו המחבר ז"ל
מה שהק' עליו דרבינו היפך הסדר לא קשי' מדוי לעד
דהא בין חס נאמר מתמלה המנהג ולא כך המלכין בין
חס נאמר המלכין ולא כך המנהג חית לן לאקשו' ד
דמכנה היינו מלכין ואמרי' אצמרי' לרבינו ז"ל לאשמועינן
דהמנהג חין לו חלק לעה"ב הא כיון ששמוענו דהמלכין
חין לו חלק לעה"ב מכנה בכלל חס כן מחי להניח לן היפ'
הסדר וכיון שכן קו' מרן ז"ל כמקומה עומד' דהיינו המנהג'
היינו הקורא לחברו ולמה ליה לרבינו ז"ל לכתוב שניהם
לא הוה ליה לומר כי חס מכנה ומלכין לבד ומוכר' דהא

מכנה

7

ובס' אהבת עולם דף ע"ג ובספר מקראי קודש דף ק' ט"ג
ובספר ישרש יעקב דף מ"מ ובספ' טעמים חיים דף ק"ה ע"ג
ובקונטרסים תוס' יוס' הצפורים דף כ"ה ע"ד
ע"מה כ"ה והצבחה רבותיו וס' : נ"ב ובצריח
שהבין הר"ף ז"ל מנו אבותיו וכאב הרב בעל
לח"מ ז"ל דסובר רבינו ז"ל רגני תרתי מדן ניגדו דאס לא
כן פס ליהוה מדן • ולי נראה שאין לגרס בצריח אבותיו
דהא כפי טעם רבינו ז"ל הצבחה רבותיו לא שייך בצבחה
אבותיו שרבינו ז"ל כת' הפע' שדבר זה גורס לטורדו בגמתי
ובדמן שגמר לו ימצא מלמד ומורה לו דרך האמת הא'
טעם זה לא שיי' בצבחו דהא כאלו חמירי המצובה אבותיו
נועלים לו דרכי המצובה מוכרח דמייירי בשבטם אפילו
שיהיו עמי הארץ אס' בן מלחה טעם טוכל לו' שפעלים
מימנו דרכי המשוב' הא' טעם רבותיו לא שיי' בצבחות אס'
יש טעם אחר בצבחותיו לשיעטלו לו דרכי המצובה לחמ' אס'
כתבו רבינו ז"ל אלא חמ' שאין גורסין בצריחם אבותיו
שלין פז' זה טוב לשיעטלו לו דרכי המצובה ואפשר
לומר שכל הוצאה לה' שהוא מצבה אבותיו לא ימצא לו
מלמד מחזרה לו דרך האמת שיאמרו כעסם שמונה אס'
אבותיו כך יבזה אס' רבותיו נמצא שכלה חמ' מלחה ה"ס
ובכלל רבותיו איתיה כג"ל

כסף מ'שנת

קחמן ע'נ' שפה'ל' שהער' יס' לו רגלים וכו' . ל'כ'
 עיין מה שפיר' הרב בעל מ'מ' ז'ל' וא'י' שפ'ד'
 ומס' הרב הגדול מהר"ר' אהרן' לפפא' ז'ל' בעל בני אהרן'
 שפירשו' שהחס' שנק' שוחד' יס' לו . תלמוד' לפניו' ומז'ל' מ'ס'
 החייב' בשביל' העושה' תלמוד' רוא' שזן' אותו' לנא'ם'
 כשיבוא' אחר' וזן' דין' זה' לפני' תלמידו' דן' אותו' כמו' שהל'ה'
 מרבו' וכן' על' זה' הדרך' .
 מנצל' שזון' זה' יס' לו
 רגלים' כלומר' עד' סוף' כל' הדורות' ולפ'ד'ן' מין' לו' תשובה'
 ע"כ' : ולי' נראה' שפ'י' כמ'ס' ח'ל' שדיין' הנזק' שוחד'
 סוף' שדעתו' מופרשת' עליו' ומטמא' את' ההור' ומטה' ל'ס'
 הטמא' ומזכה' את' החייב' ומחייב' את' האכיל' מנ'ל' שזון' זה'
 מין' לו' תיקון' רעה' שיש' לו' תקון' על' פניו' של' חסד' הדיין'
 שצוה' להצ'כן' חל'ב' בינה' שפסול' את' ההור' וז' מין' לו'
 תיקון' ח'ס' שהכ'יס' לו' רגלי'ל'כו' מירע' אל' רעה' ולא' כנ'ל'

פרק חמישי

דף מ"ח פ"א ט"פ ט' שנה חמור והלא הקב"ה יודע
ובו' • נ"ב ראיתי להעתיק כאן מה ש
שמעתי בעת התיכוח שהיה לו למר"ב כי רב ז"ל פס
מהר"ל ז"ל וקץ שאלו דבריה ברחמ"מ יש ללמוד קצת
מדבריהם וז"ל בהיותי בבה"ב בעת תוב"ב והייתי מנעם
לשון הרעם ז"ל בה' משנה בלוחה הקו' שנה חמור
וה' הקב"ה יודע ולמי פרשתי קו' הרעם ז"ל בקו' זכתי
והבאתי כמה פ' מנבואים וכתובי פורעים על זאת הקו'
והשובת הרעם ז"ל בעצמה קצת מהם מלכותו הפ' שבע
הנבי' למה תאמרי עקב וידבר ושרא ובמקו' אחר מה שנה
הנביא דעו את ה' בראשון וגם בעתל חנה אל' מרבו
מרבדו זכו' ומס' רלו' ז' חביב היה שם בבה"ב ודרש
לשבת הבאה במנחה ואמר שראו' שיהא פ' ולא השיב' אני
חביב ולא הביין הקושי שחשב שקושו' על הרעם ז"ל היא
היא מ"ש במדרש על טורח עלי' על בני אדם שה' מתרעם
הוא ארד איד כחוד בחור' ביום אכלך ממנו מות שמים
והרי התורה קדמה אלף עשרים לבריאת העולם ונתי' יאר

פצנה היוני דס ציה למכנה הראשון נכנס בכלל מלכין
ועוד אם כן הוא כוונתו נמצא שצבינו ו'ל' הקשה ב' קושי'
הפניו ו'תחלה הקשה ומל' לרצו' ו'ל' שהקור' למחז
בציוויין אינן לו מלק לשל' בנאה דס'ל' ו'הקור' למחז
בציוויין אינן לו בשליש' שלמחו בצמ' ו'סמ' 'הקס' דמאנכ'
ו'הקור' שיש דס' : ועוד דלס' זה הוא כוונתו הוה ליה
לומר ועוד יש לחדק על רציו דהא לקושיא הראשונה לא
ת' כוס מדי שיחמר ויש לחדק

12

ג
 מ"ט נורחות נפלאותי מרשמי הרחבה חיד
 מלחן לבו לומר כן על הרמזים שה' משמי'
 דברי התלמוד ולבריו היום רבינו ר'ין התלמוד שהא' דש
 בשמיה ונקטמה שה' עי"ש ונורחות נפלאותי עליו דהא
 דין דש בשמיה כבר כתבו רבינו ז"ל במ"ש המכנה סס ולא
 כתב סס רע כמ"ש בגמ' והמו שכתב רבינו המחז"ל לעי'
 ונראה שכתב כן לרבות הא' דש ביה שכבר חין נראה
 בעיניו סס רע ואפילו הכי אסור הרי שדין הגמ' הביאו
 רבינו ז"ל והקוהא לחברו בבינויו למד רבינו ז"ל בה"ה
 דש ביה • גם מ"ש ואס נאמר דמ"ש וי"ל היונו וי"ל
 מהוא תו' למה שהקשה לעיל מלבד מה שהקשית קשה עוד
 אומרו ואפשר שמשמעות מלה בלשונות דבר שהאמת כן
 שכן האקשה לתלמוד מכנה היינו מלבין שנכנס מבין ראשון
 גם שני כל שלל דש ביה בכלל מלבין : גם ביה לא הבנתי
 בנחנו דלדך הביא ראיה ממ"ש בגמ' מכנה היינו מלבין
 והיינו המכנה הראשון וגם שני שלל דש ביה שנכנס בכלל
 מלבין לומר שהמכנה היינו בודלוי המכנה הראשון ה'
 אדרבה מלבין נראה שהמכנה אינו המכנה הראשון כי אם
 השני ולזה כתב רבינו המחז"ר ז"ל ואפי' כלומר שמי"ש בגמ'
 מכנה היינו מלבין ומשני דהמכנה אלפרדך אפי' דש
 בשמיה משמע שהמכ"ל אינו מכנה הראשון ואפ"ש שמשמעו'
 המכנה היינו הראשון אלל כיון דהוא מיותר דכבר נכנס
 בכלל מלבין אנו אומרים דהוא שמשמעוין מכנה ראשון
 וגם שני ה"א דש בשמיה וי"ל כתב ואפשר סוף כל סוף
 מדבריו ז"ל • דן אמת מדבר רבינו המחז"ר ז"ל אינס
 מוכנים אללי בין אם נאמר שהוא יד' בין אם נאמר שה' קו'
 דבריו מנומקמים אללי וי"ש

ולמה

ולמה
 שאלה רבינו המחבר ו' והמחבר
 בקולו חזרו מנ"ל לרבינו ו'ל רמין לו
 חלק לשה"ץ לחיטי כמ' פ"ל ח"כ בחיבור שכתב בברכות
 דבה דף א' ע"ד וביורושלמי פ' אינן דורשין וכן הוא שם
 אומר ר' י בר חיננא כל המחבר בקולו חזרו אינן לו חלק
 לשה"ץ בבבבחו של מקום עכ"ל ע"כ : וכפי זה לריד
 להחיות ההנהגה דר' נחמיה שאל' מימי לא נחבדתי בקולו
 חזרי רמאי רבותיה כיון לחזן לו חלק לשה"ץ וי"ל דמי
 מימי המחבר בקולו חזרו יש אחד שכתב רבינו ו'ל לקולו
 כפ"ד המחבר בקולו חזרו אומר כלבו שליו חסא לפי
 שאין חזרו עמוד שם ולא ביישו חלל ערך מעשיו האדומים
 וחכמתו לחול מעשה חזרו וכסוב זה הוא שאמר שאלין לו
 חלק לשה"ץ והסוב השני הוא מ"ש בגמ' דרב הונא דרי
 מריא אכתפיה אחא דב חנא וקא דריש מיניה ח"ל אי
 רבילת דדריש במחיד דרי אי לא חסוקורי אנה בזילת'
 דידך לא ביחל לי וסוב זה הוא שאמר ר' נחמיה שלא ה
 המחבר בקולו חזרו כמ"ש בגמ' ורבינו ו'ל שלא בירד זה
 סמך אמה שכתב בסוף פ"ד וברור.

פרק רביעי

דף קמ"ז ע"א שיטה כ"ו והואומר אחסא ולחשוב ובכלל זה
וכן : ג' שית בעי' המענה לרבינו ז"ל

מזכר זכנו = גאווה

יצי צירי הקלר

לגבי הני ומא דקרו ליה אפיקורוס היינו כשהרגיל עצמו בזה ולא אם עשאו פעם אחת כמו אלו מדע עוד לארכה מאין דק"ל לאפיקורוס היינו מזה חבירו כפי מ"מ ואין סביר כלל לומר דכפעם אחד יקרא אפיקורוס לענין העונש שהזכיר רבינו בזה ו' אלא ודאי דלא אמר ק' אלא כשהרגיל עצמו בזה.

ומאי דנראה להלך בעד מן ו"ל דלא לשווא טועה דכד משנה מ"ו היינו דמין ו"ל עיי' כחוד פסק כמ"ש רבינו בפירוש המשנה למסכת אבות פ"ג שכתב ח"ל מגלה פנים בתורה הוא מי שעובר על מצות התורה כפרהסא והוא מכלית הכפירה כמו שאמר השם יתנך והנפש אשר תעשה ביד רמה וענין מגלה פנים יגלה

יד והמתכבד בקלון חבירו. גם כפ"ו מה"ל דעוה ה"ג כתב בן נהדיא ע"ש. ולקושי מן שהלך עין. הר"ב מ"ס חיים ז"ל מלא מקומו היה והוא בירושלמי פרק אין דורשין ובנראשית דכ"ה ע"ש. ואין להקשות דל"כ רבי נחמיה נביא מאי קא משתבח שלא נמכד בקלון חבירו. דודאי ה"ל ה"ג כגון ה"ל דל"ה ש' דדרי מרל אכמפיה. ומי שאין לו חלק לעוה"ב היינו המתכבד בדברו טועה על חבירו כגמול וכו' וכמ"ש רבינו לקמן בפ"ד ה"ד זה ברור וק"ל.

וכדי הן להתרחק מהן ולהזהר בהן. ואלו הן המכנה שם לחבירו והקורא לחבירו בבינויו והמלכין פני חבירו ברכים והמתכבד בקלון חבירו והמבזה תלמידיו חכמים והמבזה רבותיו והמבזה את המועדות והמחלל את הקדשים. במה דברים אמורים שכל אחד מאלו אין לו חלק לעוה"ב כשמת בלא תשובה

פנים ויען זהו לשון כפירה והוא מפורש ק' בגמרת פאה אמרו המגלה פנים בתורה העובר על דברי תורה כפרהסא כיהוים בן יאשיהו ע"כ זהו בגמרא בירושלמי פרק א' דף ט"ו ע"כ יע"ש והוא גם כן שם כפ' חלק ורבינו שכתב כאן כיהוים נראה דמסכים ה"ל עמ"ש שם שהוא מהירושלמי ומשנה בן חוקיה שאמרו בש"ס ד"ל היינו שהיה דורש דרשות של דופי כמ"ש רש"י ו"ל וטועה עבירות ביד רמה שכתב רבינו לאו היינו זה כלל דדורש דרשות של דופי אף שלא יעשה שום מעשה הוא חייב וכו' וכן כתב רבינו דענין שיעשה עבירות ביד רמה כפרהסא דוקא והשתא נראה מן הקדוש דרבינו פסק לקמן דהמבזה תלמידו חכם אין לו חלק לעולם הבא דד"ן זה הוא האמור בש"ס ד"ל גבי ה"ל פלוגתא דרב ור' חנינא וכו' משמע דק"ל דלא פליג בירושלמי אש"ס ד"ל דאפשר דמרי גוויי מגלה פנים בתורה איכא ומעמה הקשה עליו דלמה לא מנאו גם כן וזהו מירך דפסק כלישנא בתרא וכו' ומעמה למפרע מפול הקושיא שהקשה לעיל דלמה לא מנה דין האפיקורוס אף שהוא נכסנו אחר מכל מקום קשיא זה נראה לעיני דעת מן ו"ל בקצת דוחק.

מרכבת המשנה (מנחם)

פ"ד ה"ד וזו וסיני דלמור ומה המערך עצמו שגדול מחברו אין לו חלק לעוה"ב כ"ש מי שמערך. נכסו המקום לגרוש שמיין מעשה נראשית וזמנה לפי עולמים דל"ן לו חלק. לעוה"ב ובעד אלהים הפסד דבר כש"ס ללבוש.

כל דרשנים עיי' כ"מ והקטן דק"ל רבנו דק"ל. בסופו כ"ה פיקוח כ"ל ה"ס אין מקבלין אלא שאלו עשו משתה מעמלן ש' להם חלק לעוה"ב אלא ה"ל מומין ורשעים שכן ה"ס. ואלו מקבלין וק"ל זה.

הערל כתבו דמושך בכרת היינו דלא מל כלל אבל לרבינו ז"ל שכתב מושך בערלתו קשה עיי"ש ועיי' בפ"א מה"ל אלו מ"ש רבינו המחבר ז"ל משם הרמב"ן ועיי' בדברי חבירו המחבר ז"ל בהל"ל מילה פ"א שם. אבל קשה גב"ל וי"ל גב"ל חלק וכו'. מש"כ ר' חנניאל אפסר דעדיף מר' יוחנן ב"ר יוחשע בן לוי וכו'. ג"כ וכל דבריו דברי חימה מה שהקשה ראמאי לא מנה מגלה פנים בתורה הרי מנאו רבינו להוריא ח"ל העושה כבירה ביד רמה כיהוים וכו' וזהו הנקרא מגלה פנים ה"ל להדיא שכתב רבינו ז"ל לגלה פנים אלא דבגמ' אמרו כגון מנשה בן חזקיה שהיה דורש אגדות של דל"ה ואפסר שבמקום מנשה היה גורס יהוים ומצאנו בירושלמי דפאה פ"א שאמרו מגלה פנים שבחורה זהו שכתב ר' יוחנן דבירושלמי כפרהסא כגון כיהוים וחבירו עיי"ש.

ועוד צ"ע דכאן כתב דפסק-כ"ר חנינא וכו'. דמגלה פנים בתורה היינו מבזה-תלמידו חכם והלא הוא ז"ל כתב בפ"ו מה"ל ח"ת על מ"ש רבינו ז"ל וכל המבזה את התלמיד חכם אין לו חלק לעוה"ב והרי הוא בכלל כי דבר ה' בזה כתב הוא ז"ל רב ור' חנינא אפיקורוס זה המבזה ת"ח ומ"ש והרי הוא בכלל וכו' שם בברייתא כי דבר ה' בזה זה אפיקורוס עד כאן הרי להדיא משמע דס"ל דדעת רבינו ז"ל לפסוק דהמבזה את החכם הרי זה אפיקורוס וכאן כתב להיפך רצ"ע. ועוד צ"ע דפליג ד"ה אדריה דכאן כתב דאע"כ דרב ור' יוחנן הלכה כר"י כיון דר' חנינא פליג עליה דר"י אפסר דעדיף מר' ור' יוחשע בן לוי כיון דאיכא רב כהדיא ואילו בפ"א מה"ל עיי' כתב להיפך ח"ל על מ"ש רבינו ז"ל הלוש על המכה כתב הוא ז"ל דאפילו את"ל דרב ורבי חנינא פליגי עליהו ה"ל למסקס כריב"ל ור' יוחנן לגביהו ואיך. בזה

מומר ואם נאמר דגם בשם שא"ל לנגד אס נתכון להכלים נמי אסור כמו דש בשמיה דאס נתכון להכלים אסור א"כ מינה נשמע דאס נתכון להכלים אין לו חלק לעוה"ב אלא אם לא נתכון להכלים אפי' שא"ל שם לנגד אסור ולא שפיר למיעבד הכי א"כ מאי אולמיה דר' וכו' וכו' שאלו לו פתמיו בזה הארכת מ"ס והש"ס להם שלא כיעי שם למצירי וכתבו הסוס' אפי' כיון דלא הו' לנגד-הוא דאמרין דהמכנה אין לו חלק לעוה"ב הו' כיעי של פנס משפחה כדלפ"ה פ' גבי העיר יע"ש א"כ מוכח מדברי המוסקוס דמכנה שם שא"ל לנגד אפי' אסור ור' וכו' נשמע דלפ"ה זה לא עשה וגם מדברי הסוס' נראה שאלו ה"ל גורס כמ"ד ד' הו' המכנה שם רע למצירי אלא המכנה שם פנס דל"כ אין לו חלק לעוה"ב הסוס' דהמירוק הו' מנאו רבינו להדיא דהפס קאמר שם רע והלא לא קאמר ר' וכו' אלא לא כיעי שם למצירי משמע דלפ"ה שם דל"ה לנגד לא כיעי למצירי וכן ה"ל וכו' וה"ל לא ג"כ ה"ס כ"פ הו' שם רע אלא המכנה שם פנס יע"ש.

ומעתה נראה דודאי דרבינו נקט כמחילה המכנה שם למצירי כמ"ש בגמ' פסם והיינו דל"ה כמ"ש הסוס' שהוא שם של פנס משפחה שהוא מוליד דמלכין פני חבירו וכו' ונראה בפשיטות מדברי הגמ' דמקשה מכנה היינו מלכין בודאי שהוא שם של פנס משפחה וא"כ מירך לא לריכא דל"ה דש בשמיה דיעי איתו שם רע א"כ מירוק הו' דלא לריכא דל"ה דש בשמיה הו' מ"ש א"כ והקורא למצירי בבינויו דיעי דש בשמיה וכמ"ש מן כ"מ ו"ל לנסוק.

ובתב עוד מן כ"מ ו"ל ומה שמה רבינו קורא למצירי בבינויו ומתכבד בקלון חבירו לא ידעתי מקום שבו יאמרו שאין להם חלק לעוה"ב רק כ"כ גבי העיר שאמר ר' נחמיה בן הקנה אחד מהדברים וכו' ובודאי כי דעתו להקשות דהויא יאל לרבינו דהקורא למצירי בבינויו או מתכבד בקלון חבירו שאין לו חלק לעוה"ב כי לא מנאו אלא שהזכיר בזה הוא מאריך ימים כמו שמצינו כמה דברים שהעושה אותם מאריך ימים כגמול שם פ' גבי העיר יע"ש א"כ אמאי הזכיר רבינו כאן שיש ככללם דברים שאין להם חלק לעוה"ב.

וראיתי בפסר (נאמנת) [נאמן] שמואל כפי ל"ה דף ל"ה פ"ד הרכה להשיב על מן ו"ל ח"ל ואנכי לא ידעתי מה כיון בזה אם הוא להגדיל הקושיא כי לא מצוי רק שא"ל מאריך ימים מדרי נחמיה וכו' מאי קושיא דלמה ה"ל וכו' איתא כמ"י שמתכבד בקלון חבירו שא"ל מאריך ימים ואין לו חלק לעוה"ב ואם כוונתו וכו' ודכרו נפלאו ממני כי הדבר פשוט כמ"ש דקשיא ליה למרן דמאין יאל זה לרבינו כי לא מצוי דכר זה בשום מקום שלא י' חלק לעוה"ב נמתכבד בקלון

והמתכבד בקלון חבירו. הכ"מ הי"ד נדחק ועיי' מ"ש פ"ו מה"ל דעוה ה"ג ולמה זה דנו דבירושלמי חנינה פ"ב אמר רבי יוסי בן חנינה המתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעוה"ב כנודו מי עולמים לא כ"ש והיה מראה נדחק דרך כנוד נמקום קלון ולמה יהיה קלון להקריא עשה מעשה נראשית. והטעם עיי' מוס' פנים מגלה דף כ"ו ע"כ ד"ה ולא כיעי דמנחם דדמיה דה"ל דרי הו' מרל אכמפיה כמגלה דף כ"ה ע"כ י' חלק לעוה"ב וכו' דבירושלמי דהמתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעוה"ב היינו דוקא כשמערך מעשו למול מעשה חבירו כדלקמן

במה דברים אמורים שכל אחד מאלו אין לו חלק וכו'. ג"כ מהרי"ט ז"ל בדרשותיו דף ס"ג ע"א.

ואפשר לומר שמפר בריתו של אברהם אבינו היינו מושך בערלתו שמהנה בהנך דלעיל. ג"כ ותמהני עליו דמאי ואפשר דקאמר בודאי שכן הוא שהרי בסוף ה"ל מילה הביא רבינו ז"ל לשון המשנה בצורה זו וכל המפר בריתו של אברהם אבינו וכו' וכו' שמשכה אע"פ שיש שם תורה ומעשים טובים כאן ולכך לא מנאו רבינו ז"ל ע"כ ה"ל להדיא שכתב רבינו ז"ל לעיל המפר בערלתו היינו מהני מתני' דאבות אלא דיש לגמגם קצת ראמאי לא כתב לעיל המפר בריתו וכתב מושך ערלתו אלא דנקט מושך ערלתו וכל שכן הניח ערלתו.

אד"ה שיש לתמוה הוא על הרב בעל לח"מ ז"ל שכתב לתת טעם לרבינו למה נתן הפרש בין עבירות לעבירות וכתב דכל אותם שהזכירו בברייתא סובר רבינו ששל אלו עבירות קלות לא היה אומר הברייתא שיוורדים ואינם עולים ואין אותה חומרא שאין להם חלק לעוה"ב כתומרא זו שהזכירו כאן ולכך לא מנאו רבינו ז"ל בכלל כל הני שהם חמורות וזמנה הטעם עצמו לא מנה כאן מפר בריתו אע"פ שהזכיר שם בברייתא כ"פ חלק אלא בסוף ה"ל מילה כתבו המפר ברית אין לו חלק לעוה"ב ובודאי שאין עונש האמור שם כאלו החמורות ע"כ.

ותמהני שהרי רבינו ז"ל בכלל החמורות מנה מושך ערלתו ושם בהלכות מילה כתב גם כן שהמפר בריתו של אברהם אבינו הוא מושך ערלתו רצ"ע. וראיתי בס' מקראי קודש בפ"ו מה"ל עיי' דף קי"ג ע"א שתמה לרבינו ז"ל דאך מנה בכלל הכריתות מושך ערלתו ומושך ערלתו הוא דרכנו וכתב דרכנו מי איכא והתוס' כ"פ

המכנה מ"ס מ"ל לר' ור"ס דהו' מגלה פנים בתורה א"כ מן הל"ה היה דגבי האפיקורוס שנמס לעיל הו' ליה למנוח נמי המבזה חבירו כפי מ"ס דהו' אפיקורוס ועוד אפיקורוס דהיי' שייך נמסיה חבירו כפי מ"ס נמס שמו אפיקורוס וכו' ודל"ה חיל לשיטתיה דפי' כפי המשנה דמילת אפיקורוס הו' לשון אפיקורוס דהיינו מזה התורה מזה מ"ס וכו' ומזה חבירו כפי מ"ס הו' נמי אפיקורוס דמזה כפינו ואינו כוז ממנו וא"כ הו' נמי בכלל מזה מ"ס וזה לא כפנו רבינו לעיל בכלל האפיקורוסים דלפי האמת אינו שייך לו כן מזה חבירו כפי מ"ס להק' אפיקורוסים שמה רבינו לעיל דהיינו שא"ל שם אלוה ואין שם מנהיג.

ומ"ש מן כ"מ ו"ל וכו' דמדי דספיקא הו' פסק לקולא קשה דלא שייך קולא ותומרא כעונאי טוה"ב וכתב אפי' ואלה ה"ה דוד שיריני נר"ו דנפקא לן לענין דנא דהיינו מ"ש רבינו בזה רואה דמעלן ולא מורידין יע"ש.

ואלו הן המכנה שם לחבירו והקורא לחבירו בבינויו והמלכין פני חבירו ברכים והמתכבד בקלון חבירו. כתב מן כ"מ ו"ל מיה' כ"פ הו' דל"ן להם חלק לעוה"ב ואמרו זה דל"ה דש בשמיה ופירש"י כר' הורגל כ"כ שמיני איתו ב"כ ואין פניו מלמטות ומכל מקום זה להכלילו מחמתו עכ"ל נראה מדבריו דל"ה דש בשמיה א"כ א"כ מחמתו להכלילו דברי וכו' וכו' לומר הו' דע ורבינו כתב המכנה שם ולא כתב שם רע ונראה ל' שכתב בן לרבות ה"ל דדש בשמיה שכתב אין נראה בבינויו שם רע ואפי"ה אסור ע"כ ולשון המכנה שם משמע שם חדש דל"ה דבגמרא אמרו לא לריכא אפי"ה דדש ביה בשמיה דהיינו למ"ש המכנה מ"מ פלמולד גב' דחוקא דהמכנה היינו מלכין מירל הכי לא לריכא אפי"ה דדש בשמיה ורבינו ז"ל הו' לומר הכי כלשון הגמ' אלא הו"ל לאשמעין דש בשמיה דל"ה חלמיו דוקא הו' דל"ה להם חלק לעוה"ב וכו' וזהו דעות פרק שש כתב רבינו ח"ל אפי"ה שהמכליל את חבירו אינו לוקה עליו ע"כ נגדל הו' כן דאמר חו"ל המלכין פני חבירו וכו' לשיך נריך א"ס להזכיר שלא לבייש חבירו ברכים ולא יקרא לו בשם שהוא כוז ממנו ע"כ ומדקמס רבינו וכתב בשם שהוא כוז ממנו משמע דדוקא בשם שהוא כוז ממנו אבל אי דש בשמיה ולא כוז ממנו אינו כלום והוא הדין נמי אם כיעי אותו מחדש שם שא"ל נגדל ואינו כוז ממנו בודאי דל"ה כלום כיון דמלה הדבר א"ס כוז ממנו וכו' וא"כ א"כ פסם כאן דכרי רבינו וכתב המכנה שם למצירי דל"ה לנטיש ולומר שם שם דכיעי דל"ן לו חלק לעוה"ב דל"ה דש בשמיה א"ס נתכון להכלים הו' דל"ה א"כ שם שא"ל לנגד לריכא דל"ה כללם כלל דהו'

ע"מ שלא לשלם דומה לו כהיתר ולבנו לא יכאב כי לא ידעו מה הוא האשור ה' הטוב יכפר בעד ונהי שאמרו כופין על הצדקה היינו אחרים שיכופו את העשירים שיתנו לנו לדרך עניים אבל עניים עלמם וחכמים עלמם לא הותר להם ליעול שלא מדעת בעלים ושלא ברלון טוב דאיכא גזל וחלול ה' ושונא מחנות יחיה (וכבר כתבתי מזה לעיל בערך גזל ובערך מהן ע"ס) ומלות השאלה היא חסד גדול הון ועושר בביתו ולדקתו עומדת לעד ואף אם יפסד לו חפצו מעט יותר ממה שהוא מפסיד הוא מרויח בשכר שמקבל מאת ה' על החסד גס ברכות יעטה מאת השואל וכל אדם יזהיר את אשתו שהיא צונית עין ויקנה כלים יתרים בחור ביתו כדי להשאל ולא ישיבו פני שאל ריקס וה' ישלם להם שבעתים אל חיקם:

שואר בענין חנינן לא הביישן למד וממדות החכם הוא שעל מה שלא שמע אומר לא שמעתי שואל כענין ולריך דעת להיות שואל שהרי אומר בזה"ק שהיו מענישים לחינוך ה' במתיבתא דרבינא על שהיה מכסף לרבו בשאלותיו ואמרו בש"ס שחלמיד ה' כל השנה היה שואל לרבו בשבתה דרגלא לא היה שואל לו מפני שטרוד ושמא לא יוכל להשיב ויבא לידי כסופא קרי עליה ושם דרך ארצו ביטע חלקים והנה כי כן לריך פלם שלא לשאל לחכם בפני רבים ובפרט חכמי שבי לעיר לא ישאל לו שאלות אלא ח"כ קים ליה בנויה דאיהו גברא רבא וכל דז לא חנים ליה וכל דחית ליה רבא במתא או כי יקרא שיבא חכם לעיר לא יעף ולא יגע מלשאל ממנו כל שאלותיו וכל קושיותיו ולא יעשה דבר קטין ודבר גדול בלי שאלת חכם ובלי עזת חכם למען ישיביל את אשר יעשה או ילית את דרכיו ואז ישיביל ואם שאל לחכם ולא יודע להשיב והשיב שלא כהוגן לא יתקפק עליו ולא ירבה דברים אלא יקבל הכל ובפרט בפני הבעלי בתים לריך דעת גדול בין הח"ח שלא יהא הא' מתכבד בקלון חבירו להראות שהוא חכם וחבירו ח"ט חכם ואם חבירו ח"ט יודע להתנהג בדרך זה יתראה שחבירו ישאר מכובד וחכם בעיניו ובעיני ההמון והוא בזוי ושסוי ובוז יהיה כבוד שמים מתרבה וכבודו ג"כ יתרבה ולא יבז זה את זה בדברים דנפיק חורבא וח"ה ושנאה וחרות אלא ידברו דבריהם בנחת בכבוד בדרך ארץ וכשלא יקבל הא' דברי חבירו לא ירבו דברים ולא יחזיקו במחלוקת אלא כל ה' ישאר בסברתו ואם שנה אתו חלין משוגתי ויפנו עלמם לדבר אחר ובפרט במילי דדרשא אין משיבין על הדרש ועל כל אשר יאמר שום ח"ח יענה אמן ומורים מורים ויאמר טוב הדבר ובפרט בפני ההמון לריך דעת גדול שלא לזער ושלא להשפיל ח"ח והו קלות דרכי ח"ח המרבים שלום בעולם ישמע חכם ויוסף לקח:

אות ת

תפירין לריבים גוף נקי שלא ישן בהם ושלא יפית בהם וכתבו הפוסקים שאם ברור לו שלא יוכל עמוד בלי הפחה וזמן תפלה עוברת מוטב שיעבור זמן תפלה וישלים אותה בתפלה שאחריה ולא יתפלל בגוף שאינו נקי ולא יפית בתפילין ולריך הכנה שהרי אמרו הרולה שיקבל עליו עול מ"ס שלימה יפנה ויעל ידיו ויניח תפילין ויתפלל ואמרו שעושה אלה מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מוזהב והקריב עליו קרבן ולכן לא יתעלל ולא יעבור מלפנות ולברוק עלמו יפה קודם תפלה ומיהך כך לא יבא להפית בחור תפלתו עם התפילין וכן לענין השינה לריך הכנה שאם עמד לראש אשמורות או היה נעור בלילה ורואה שחבלי שינה נפלים עליו ישכב וינח מעט באשמורת הבקר כדי שלא תחטפנו שינה בחור התפלה עם התפילין ועם עמוד תפלה והוא מתנמנם יעמוד על רגליו וילך אנה ואנה ויפית כגחיריו עפר המעטש ויעמוד כנצר ויתגבר שלא ליטן בחור התפלה ועם התפילין

הלכות רעות פ"ה מדע

ומעלה עליו הכתוב כאלו נדבק בשכינה שנאמר וזו חדשק. וכבר נכפל זה הציווי ונאמר ולדבקה זו. וכללות הענין אשר צונו הוא יתנך להתחבר עם החכמים ולהתיחד עמם ולהתמיד בשיבתם. בכל אופן מאופני העבודה והחזרה במאכל ובמשתה ובעסק. כדי שיגיע לנו להדמות במעשיהם ולהאמין האמוניות מדבריהם. וכן צו חכמים ואמרו והוי מתאבק בעפר רגליהם ושוחה בצמח את דבריהם: (ב) (ג) דרך צרייתו של אדם. להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחביריו. ונוהג כמנהג אנשי מדינתו. לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד. כדי שילמוד ממעשיהם. ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחושך. כדי שלא ילמוד ממועשיהם. הוא ששלמה אומר הולך את חכמים יחכם ורועה כסילי ירוע. ואומ' אשרי האיש וגו'. וכן אם היה במדינה שמנהגותיה רעים ואין אנשיה הולכים בדרך ישרה. ילך למקום שאנשיה צדיקים ונוהגים בדרך טובים. ואם היו כל המדינות שהוא יודעם ושומע שמועתן נוהגים בדרך לא טובה כמו זמנינו. או שאינו יכול ללכת למדינה שמנהגותיה טובים מפני הגויסות או מפני החולי. ישב לבדו יחידו כענין שנאמר ישב בדד וידום. ואם היו רעים וחטאים שאין מניחים אותו לישיב במדינה אלא איך נתערב עמהן ונוהג במנהגם הרע. יצא למערות ולחוחים ולמדברות. ואל יבטיח עצמו בדרך חטאים כענין שנאמר מי יחנני במדבר מלון אורחים:

עשה ג

לאהוב את רעים שנאמר ואהבת לרעך כמוך:

(ג) מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו. שנאמר ואהבת לרעך כמוך. לפיכך צריך לספר בשבחיו ולחום על ממונו. כאשר הוא חם על מנוח עצמו ורוצה בכבוד עצמו. ואהבתו וחמלתו על חבירו כאהבתו וחמלתו על עצמו. ומבקש תועלתו ושמת בטובתו ומינר בלדתו. ודבורו עמו תמיד בנחת דרך חיבה וכבוד. אבל כל החיוב של זאת המצוה הוא באופן שלא יגיע בו חק לאהוב מפני זאת האהבה. ושלא יצטרך להניח מלאכתו מפני עשיית מלאכת חבירו. כי כבר בא ר' עקיבא ולימד חייד קודמין לחיי חבירך. ואף אין החיוב שיאהבהו כאהבתו את נפשו. ולעסוק ולטרוח עבורו כמו שהוא עוסק וטורח בשביל עצמו. כי לא יקבלה לב האדם. אלא צוה התורה לאהוב את חבירו אף אם יהיה מושפע בכל הטוב יותר ממנו. ושלא תהיה שום פחיתות קנאה בלבו על זה. כי אם לאהוב שיחכם חבירו בכל הטוב כאשר אהב עצמו לזכות בכל הטוב. וכל העיקר של זאת המצוה הוא על השלימות לשלול מחבירו כל הרע והמק וסקנאה. וכך אמרו חכמים בפירוש זאת המצוה. כללו של דבר דעלך סני לחברך לא מעניד. (ד) והמתכבד בקלון

מנחת עני

(ז) לשון הרע"ס שם: (ג) לשון הרע"ס שם. עוד דברים מן הספ"ג והקרידים והרמב"ן נפי' על סמורה פ' קדושים: (ד) לשון הרע"ס שם וכמו כן בהלכות משנה בפרק שלישי קשני במד' אותן שאין להם חלק לעוה"ב והוא מקום כי מדברי הגמרא בגמ' כ"ס משמע שהוא מדות פסידות. כמאמרם שם במה הארכת ימים אחר מימי לא נחבדתי בקלון חבירי. גם אמרו שם כי הא דרב הונא דרי מרזא אמי רב קנא וקא דרי עיניה. אחר ליה אי לא רגילת אתייקורי אכא בזילתא דידך לא כיאף לי. והרמב"ם נפי' רביעי מהלכות משנה פסדו בענין אחר. וגם נראה מדבריו שם שאינו קשור כ"כ כי קשני ומשה עם הקשוד בכשרים ואחר ע"ש. ואפשר לומר שהרמב"ם נכאן ובהלכות משנה פרק שלישי קיירי

הלכות דעות פיה מדע

בקלון חזירו חץ לו חלק לעולם הבא. (ה) ודוקא שהוא רעך בתורה ונמצות אצל
אדם רשע שאינו מקבל תוכחה מזה לשנאמו שנאמר ירחת ה' שנאת רע ואומר
אלא משנאיך ה' אשנא וגו'.

עשה ד

לאחוב את הנרים שנאמר ואהבתם את הנר:

(ד) (ו) **אהבת** הנר שגא ונכנס תחת כנפי השכינה. שתי מצות עשה. אחת
מפני שהוא בכלל ריעים. ואחת מפני שהוא גר והתורה אמרה
ואהבתם את הנר הקנ"ה עצמו אהב גרים שנאמר ואהב גר:

עשה ה

להוכיח שנאמר הוכח תוכיח:

(ה) (ז) **מצות** השם יתברך להוכיח החוטא. או מי שירצה לחטא. ולמנוע אותו
מוננה במאמר התוכחה. ואין ראוי שיאמר אחר שאני לא
חטא. אם יחטא אחר זולתי מה לי נכך. זה הפך התורה. אצל אנחנו מצוין שלא
נחטא. וגם שלא לעמוד זולתינו מאומותינו שיחטא או ימרה. ואם הוא רוצה להמרה.
חייבין אנו להוכיחו ולהשיבו. ואף על פי שלא יצא עליו עדות ולא חייב עליו הדין.
(ח) לפיכך הריאח חזירו שחטא. או שהלך בדרך לא טובה. מצוה להחזירו למוטב.
ולהודיעו שהוא חוטא על עצמו במעשיו הרעים. שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך:
(ו) (ט) **המוכיח** את חזירו לא יוכיחו בפרסום. ולא ידבר לו קשות. כי אם
צריך להוכיחו צוין לבין עצמו. וידבר לו בנחת ובלשון רכה.
כי נזה יתקבלו דבריו. ויודיעו שאינו אומר לו אלא לטובתו לחיי העולם הבא. אם
קיבל נזק מוטב. ואם לאו יוכיחו פעם שניה ושלישית. ולא יסור מלהוכיחו אפי'
הרבה פעמים. כך אמרו חכמים הוכח תוכיח אפי' אלף פעמים. וחייב מצוה זו
על כל אדם. ואפי' הפחות לנכבד הוא חייב להוכיחו. וכן תמיד חייב להוכיחו.
ואפי' חרפו ובזהו וקללו. לא יסור מלהוכיחו עד שיפריז החוטא בגדו ויכהו ויאמר
לו איני שומע. אצל הסמ"ג פסק כר' יוחנן עד גיפה. ואם בכל זאת לא שב ולא
חזר (י) מפרסמי חטאו ומכלימין אותו ברבים ומחרפי אותו בפניו ומצוין ומקללן
אותו עד שיחזור למוטב. כמו שעשו כל הגבאים בישראל:

כל

מנחת עני

סיירי בענין אחר היינו כפשיטו שהוא מתכבד עליו בנזיונו של חזירו כעו אם חזירו נכבד בדבר הלכה
והוא שם ומתכבד ט. זה הוא ענין קטור. כענין שנאמר וכבשלו אל יגל לך. ואומר שם לאיד לא
ינקה. וע"ז היה ר' נחמיה מתפלל שלא יבשל וישקו כי חזירו ופירש"י ויעשו על ידי. וכ"ז הוא אפי'
שאינו גורם בנזיונו כלל כי אם שהוא שם בלבו ומתכבד בנזיונו אצל בנמרא אמרו כי הא גו' דשם היה
רב הנח בעלמו מקבל סיכיה והוא לא רצה ואפי' בענין כזה היה נזהר כל ימיו לכך האריך ימים.
ובסדר ד' מהלכות תשובה סיירי בענין אחר כשלא הגיע לחזירו בזה כלל כדמס' שם. ובה הכל על
הכפון אפי' במלאתי הקושיא בכסף משנה שם בפרק ג' מהלכות תשובה והניח בל"ע. אצל הפרד"ס
דאי לא כיון יפה בזה: (ה) לשון הסמ"ג עשה ט' והנהות טיימיוני שם (ו) לשון הרענ"ס שם:
(ז) לשון הרענ"ס בספר המלכות עשה ר"ה: (ק) לשון הרענ"ס שם: (ט) הרענ"ס שם נשינו לשון.
מה שנלקט מלשון בספר המלכות שם ולשון הסמ"ג עשה י"א: (י) לשון הרענ"ס שם:

ה' מקראל דלת יראי ה' יכבד ה' ויחמיק, והחולק ד' כבוד לזקנים מפני חכמת וקנתם, הוא יבן עה"ב.

ח הידע בחברו שהוא גדול ממנו אפילו בדבר אחר, אפילו לא למד ממנו כלום, ה' חייב לנהוג בו כבוד.

ו אם חברו רוצה לעשות דבר בשבילו, שאינו רגיל לעשות כן בעירו, לא יניחנו לעשות, דהוי מחבד יבקלון חברו, וכמו כן יאם ערך מעשה עצמו הטובים וחכמתו, מול מעשה חברו וחכמתו כדי שיראה מכללו שהוא מכובד וחברו בזוי, אע"פ שאין חברו עומד שם ולא הגיע לו כושר ולא ביישו הוי מחבד בקלון חברו, והוא אחד טע"ד דברים שמעבבין את החשובה.

ז אפילו האב לבנו יעשה כבוד 'והידור, אם הן הוא גדול וחשוב.

ח מסרבין לקטן מלקבל דבריו עד שיפצור בו, יואיין מסרבין

איש הולל פסחים קי"ג ע"ב. 'מהא דר' נחמיה בן הקנה ורנ הונא ורנ חנא בר חנינאי מגילא

ב"ח ע"א, ט רמז"ס פ"ד מהלכות תשובה. 'ממילא דר' בנימין בר יפת א"ר אלעזר מגילה ט"ז

ע"ב. יאבדלמד ר' אלעזר מקראי ב"מ פ"ז ע"א.

בצה"ע: ע"ג ומשום כך כראה שפירש בצה"ע כי הא דרבי ור"ע, ודלא כהמרש"א ח"א בקדושין מ"ס

ע"ג. ע"ב. וכתב מפני שבה תקום והדרת פני זקן, ודרשין את ה' חלקיך תירא לרבות ת"ח,

וכתב זקן היינו ת"ח, זה קנה חכמה, קדושין ל"ב ע"ב.

ה חייב לנהוג. אע"ג דממתניתין פ"ו דאבות משנה גימ"ל משמע דוקא אם למד ממנו דבר

אחד, היינו דאז חייב לבדו כדכד, דלמדין מדוד שקראו רבו אלופו ומידעו, וחייב לעמוד מפניו

ולקדוהו עליו כדאמרינן בב"מ ל"ג ע"א, והבא איירי לנהוג בו כבוד בדברים אחרים דומיא דדניאל

דכתיב גביה ולהקיימותיה על כל מלכותא ובשאר אופני הידור כמו שכתבו התוס' בפסחים קי"ד

ע"א ד"ה לריך וכו' ע"ג.

ו אם הבן. בגמרא רלה ללמוד מתחילה דתעלם בעידיה סגיד ליה מקראל דכתיב וילכו גם

אחיו ויכלו בפניו, וחי מאי בלירותיה מאחזבה. ולמד מושתחו ישראל על ראש המטה ע"ג ואע"ג

דקיימא לן שחייב לכבד אחיו הגדול, והוא לאורייתא בדדרשין וי"ו יתירא לרבות אחיך הגדול,

בתובות קי"ג ע"א ח"ב לבאורה שפיר מוכח דתעלם בעידיה סגיד ליה, מדנפלו גם אחיו הגדולים

ממנו בשנים לפניו, ואפילו לפ"מ שכתב הבאה"ט בי"ד סימן ר"מ ס"ק י"ז דדוקא אחיו הגדול הראשון

חייב לכבד, מ"מ הרי משמע שגם ראובן כפל לפניו, שהרי גם הוא ככלל אחיו; שכלל זאת לא היה

לקרותו ליוסף תעלם כגד אחיו, שנשגם שהיה קטן מהם בשנים, מ"מ לא היה קטן מהם במעלה,

משא"כ כגד ישראל אביו שפיר קרי ליה תעלם. אבל אין לומר כיון שאז כגד מת יעקב חו לא היה

שוב חייב בכבוד אחיו הגדול ממנו, כדשנינן שם הגי מילי מחיים וכו' ע"ג, דזה לא קעי אלא על

אשת האב, אבל בכבוד אחיו הגדול חייב גם לאחר מיתת אביו וכבראה מ"ד סימן ר"מ סעיף כ"ב,

דלא שחלקינן ביה בדמחלקינן בסעיף כ"א. מיהו הרמז"ן בסה"מ עיקר בי"ת כתב שגם בלחיו

הגדול תשבו: הראשונים שאין המלוה אלא בחיי האבות, ומפני כבוד האבות, ואולי חשבו שאין המדרש

וי"ו יתירא עיקר דקיימא לן כמ"ד לא דרשין וי"ו ע"ג. אבל עוד כראה לפ"מ דכתיב ד"ה א' ה'

פסוק א' כי הגדולה כתבה ליוסף ועיין ב"ב קכ"ג ע"א ח"ב היה יוסף הגדול והנכבד ולא היה

חייב בכבוד אחיו, א"כ קמה שכלל לפניו אין להוכיח מידי. — ואין כראה לדחות דין זה דשאני

יוסף שהיה חשוב ביותר שהיה שני למלך בפרש"י בראשית מ"ח בי"ח, אבל לשאר אדם חשוב אם

הוא בנו אין לריך להדר, דהא סתמא אמרינן דתעלם בעידיה סגיד ליה, משמע לכל אדם חשוב

שהשגה משתתפת ומללחת לו, ועוד דאין להקפיד כל כך כיון דמסקינן האב שמח על כבודו כבודו

מחול, קדושין ל"ב ע"א.

ו ואין מפרשין. אכן בדבר גסות ופריה בגן שאמר לו ליתב אפוריא, גם אם האומר והמלוה

הוא

בתיבת יש"ר בהגבהת קולו יותר מן האומר קדיש, כיון שלא נתפרש בן רק לגבי אמן, ואין להוסיף בזה. ובפרט כיון שבשעת תיבת יש"ר אין נשמע עוד קול האומר קדיש כיון שהכל עתים אמן עמו, ואין זה כאמן דקאי על אמירה של המברך שלכך אין להגביה הקול יותר ממנו, משא"כ בזה שיש"ר הוא מאמר בפ"ע ואינו קאי על אמירת האומר קדיש כלל.

(יט) * והמתכבד בקלון חבירו אומר בלבו שאינו חופא אחריו שאינו מביישו ולא הניע אל הבושת, כיצד הוא עושה עודך מעשיו מול חכמתו וחכמתו מול מעשיו, כדי שידאה מכללו שהוא מבודד וחבירו בוז:

מכאן נראה שגם שלא בפני חבירו, רק כשעורך מעשיו נגד מעשה זולתו בפני בני אדם זולתם, הרי"ו בגדר מתכבד בקלון חבירו. וכשם הרחי"ו ו"ל כי שהקפידא בזה הוא רק בפני חבירו ולא זולת זה, וצ"ע בזה במס' מגילה דף כ"ח גבי ר' נחמיה בן חזקיה, שאמר מימי לא נתכבדתי בקלון חבירי, כי הא דר' חנא דרי מרא אכתמי' אתא ר"ח ב"ח קא שקיל מיני' א"ל רגילת דדריית גם במאתך דרי ואי לא אתייקורי אנא בזילתא דידך וכר'.

(שס) * והחושד בבשרים דומה לו שאינו חופא, ודו' לו ללמוד משה רבע"ה שספר לשה"ר וחשד בבשרים

יתברך, ובמג"א ו"ל צידד בזה רק שמ"מ יש מדת חסידות לענות עד בעלמא, כיון שלפי פ"י כחו רמו למספר כ"ח, הרי עד יתברך יש כ"ח אתוון ועם בעלמא יש כ"ח תיבות, ולזה נכון לומר כל המלות כל הכ"ח ולסיים קודם הש"ץ, וכבר נהגו בן, ואין עי"ו שום חשש גרעון ולא שום חשש בלכול כותנת הש"ץ.

אך לגבי לומר בחזקת כחו, אין להוסיף על לשון חז"ל שמתברך הוא מאמר בפ"ע, והוא כמעט כממה נפשך, שאם בונת כחו כ"ח מלות, הרי אין מרומז כלל לומר בחזקת כחו, ואם הבורה על חזקת כחו, אין רמו כלל לומר תיבות ההם שמתברך והלאה, ומשמעות סתמיות לשון חז"ל איש"ר וסיום מאמר ההוא, משא"כ מתברך שהוא מאמר בפ"ע, ומנהג עם בני ישראל מכריע בזה שלא נהגו לומר מתברך בחזקת הכח, ויש חשש בלכול הכוונה של השומעים הסמוכים לו כשיצעוק. ולהג"ל הרי גם תיבת יתברך אין צ"ל בחזקת הכח.

ונראה שגם בחזקת הכח אין הכוונה על צעקה יתירה, וכבר אפשר לומר בלחש ושיחיה בחזקת כח הדיבור, ובכחי' אע"כ בסתר רעם, שיש הרעמה בקולו מצד הרגשת כח הדיבור שלו ומ"מ אין קול ענות צעקה בזה, ודי בכח הדיבור שלו כ"ל. ויש כעין הכרע לזה, ממה דקיי"ל שאין להגביה קולו בעניית אמן יותר מן המברך וכ"ה ממילא בתיבת יש"ר. אך מ"מ נראה שאין קפידא

ג ועובר ג'כ בלאו דלא תשנא את אחיך בלבבך (ויקרא י"ט) שהוא אזהרה לבלתי להיות שונא את חברו והתנאה מסתמא שונא אותו :

ד ועובר עוד בלאו דלא תשא עליו המא (ט) שהוא אזהרה לבלתי מחזיק את המא חברו והבעל גאון בוודאי עובר עין ובכלל זה הוא שלא להלכין פני חברו ברבים אפילו שלא בדיבור ובמעשה שנתייחד לו רק שיעשה מעשה אשר ממילא יגיע לחבירו בישת פנים ברבים והתנאה בוודאי אינו נזהר בזה :

ה ועובר נמי על לאו ועדפכם לא תקשו עוד (ויקרא ו') שהוא מליט שלא לשנא התוכחה והתנאה בוודאי שונא את התוכחה :

ועובר

מורה

דרך

גבי מלך וא"כ היה לי למטח המטח לית של גאון לכ"ס גבי מלך ואולי דיש לחלק בין כיכי דכתיב לא ובין כיכי דכתיב לבלתי ודוק :

ג) בן אחא במס' פירוכין ט"ז דפ' דלא תשנא בשנאה שבכב הכחב מדבר וכן אחא בסיפרא ומנאה הרמב"ם ל"ח ט"ז והסמ"ג סי' י"ז ואחא בסיפרא ובמדע פ"ז ה"ה חבל כשהראש ל שנה ואודישו שהוא שונא אותו כגון כמכה את חברו והמחריף אינו עובר על לאו זה פ"ט. וא"ל כיון שהוא מתנאה ניכר שהוא שונאו ואינו עובר על לאו זה שדומה לעכא את חברו ומחריף דא"כ ה"ל להראש למחבר רבותא דאפילו צ"ה אינו עובר גם מחוץ הלשון על הסיפרא שכתב כשהראש לו השנאה ואודישו שהוא שונא אותו משמע דבראיה לבד אינו יולא ולריך הודעה ג"כ והמתנאה הודעה בוודאי ליכא ופשיטא דעובר פ"ז :

ד) עיין צ"ח רש"ם שהכוונה דלא תשא עליו חטא בלבבך וכגס שמפ' משמע שקאי על החטא שפשה לו חברו וכמו שפ"י החילת הפ' לא תשנא את אחיך בלבבך חס גמלך רפה לא תחרה צפניו כחוסב ובקרבן חשים ארבו לא סוב אל תשנאו בלבבך אלא הוכיח תוכיחו על מה שפשה ומחוד כך יבא שלום ולא תשא עליו חטא בלבבך ט"כ חמס לפמ"ש חז"ל דמ"ש הוכיח תוכיח קאי על כל המטח י"ל דכל ספ' קאי על כל עבירות וה"ק יטן כי במס' פסחים ק"ג אחא חס ראה שחבירו עובר עבירה מתיר לשנאו לו מטה. חמס זה אמר

התוכחה וכמ"ס במו"מ סי' ע"ב סי"א דואר כשיחאו עובר עבירה והתרה בו ולא חזר עי"ש. חבל חס לא הוכיחו חסור לשנאות ח"ס לא תשנא את אחיך בלבבך אפילו חס ראה שחטא רק הוכיח תוכיח וגו' ואח"כ אמר ולא תשא עליו חטא בלבבך דקאי ג"כ על כל החמסים שלא החזיק חטא חביבך בלבבך. חמס ק"ל במס' פירוכין י"ז דרשו שאפילו צפת התוכחה לא יכלימט עי"ש וי"ל עוד דואר

אזהרה על מחבד בקלון חברו וכמ"ס הרמב"ם כיצד הוא עשה שורף מפסיו עד מפשי חברו עי"ש. חמס כל מוני המלות פי' שקאי על לאו שלא ילבין פני חברו ברבים עי"ש. ועפ"ז י"ל מ"ס חז"ל דהמחבר בקלון חברו שאין לו חלק לעולם הבא יטן כי דבר זה כלל הפסוק עס המלבין פני חברו ברבים ושם חין לו חלק לעו"ס ומסתמא גם המחבר בקלון חברו כמו כן ועפ"ז יבואר מ"ס הגאון רמ"ז דואר דוקא בפניו דומיא דמלבין פני חברו ברבים דואר בפניו ועיין מ"ס לפיל צ"ה בכלל ח' :

ה) ב"ב הסמ"ק וי"ל לפ"ז ג"כ פשוט של מקרא שאמר מתחילה הן לר' אליהו וגו' יטן שהמניפה של הבעל גאון לשמוע דברי חוכמה הוא מתחמא שמפסיל את ערך השכיח ולכן אינו ראוי שאקבל תיכחה ממנו ולכן אמר הן לר' אליהו השמים ושמי השמים וגו' ומ"מ רק באבותך חשק ד' לאהבה אותם וגו' מכל העמים ואמרו חז"ל אמר הקב"ה לישראל תשאקאי אני צמס שאפילו צפת שנתתי גדולה לכם

7

בזק

日

וּבְהִלָּמֵד לִדְבוּ מִזֶּה לִתְחִלָּה לְשֵׁשׁ בִּינֵי שְׁהִלָּמֵד לַעֲצֹם לֹא חִיָּה שְׁשָׁה מִשּׁוֹם דְּחֵי וּלְחֵא לִגְבִי מִזֶּה מִזֶּה לְחֵב לְשֵׁשׁ עֲמִי וְאִדְבָּא מִצֹּחַ קַעֲבִיד

BLANK

סודות דוד

ו' ב"ב מ"ד ב"ש פ"ן ב"ב כ' ל' המעט לי פ"י ופ"ן ב"ב
 ב"ב דאמר ר"י מאן דעפרס לי מבינה לבינה
 דחד האגז מבינלג מלאי אבארי לבי מבינלג
 וכן אמר ב"ב פ"הבין כ"ו מאן דמחגרס לי
 בבקר לבינה דבן ב"ב מבינלג כ"י ומחגרס
 דחפלו מלכסה על ביון דהחלמוד לטמא לא
 היה עשה מ"מ מותר למשה להכ"ב וכמ"ס
 ב"ב' הכוונה ל"ו כל מלכסה מעבד ששה
 לרבו תלמיד עשה לרבו וכו' וכל הרמב"ם
 ב"ב' מה' ח"ה ה"ה ופ"ן ב"ב' כ' כ"ה
 ד"ה עבודה עבד וגו' מלאן כלו לבינה
 המרחק כ"י דחפלו מלכסה על ביון מותר
 להחלמוד לעשות להכ"ב וב"ב דהרמב"ם משמע
 דהו' חוקא לרבו עובדק י"ל דהרמב"ם קאי על
 מ"ס דכל המעט המיוחד מלכסה שווע
 ממנו חסד ודורק ממנו ידלח שמים וכו' ומהג'י
 דכאוונה מה' אכל לעין היחד שישם חפלו
 כחלמוד ממנו ד"ה מותר למעט ודא"י ד"י
 אמר ב"ב' ב"ב פ"ס ח"ה דהכ"ה כ"י יאודה
 דרבו מחמד כל מרוב המכונה ממנו וכן יאחז
 ב"רמב"ם ב"ב' דמ"ס ב"ריות פ"י' ודא"י
 אמר מאן וכו' מבינלג מלאי אבארי לבי מבינלג
 ופ"ה דלענין היחד ד' כחלמוד ממנו חפלו ד"ה
 מותר למעט. ופ"ה י"ה מ"ס ח"ה ב"ב' כ"ה
 פנינה כ"ה דאמר ר"ל להאגז נגדל ח"ה נגדל
 פנינה כ"ה מילחא וכו' דהכוונה ד"ה' ב"ה רבו
 ופ"ה דלענין היחד שישם פ"ה חפלו ד"ה וכו'
 דלג' מה' ט"ה ר"ה כ"ב'ק' רב"ה' למעט דחלמוד
 שווע ד"ה דלג' מותר למעט ח"ה במלכסה ב"י
 דמאן ד"פ דהרמב"ם יודע כל מה שהוא יודע ולכן
 ממנו מלכסה. ומ"ס דכמקום שאין מבין
 להחלמוד וכו' יען כ' ב"ב' כ"ה כ"ה ל"ה
 ב"ה' כל מלכסה מעבד ששה לרבו תלמיד
 ששה לרבו חן מבינה ממנו וכו' כמקום
 שאין מבין לוח וכו' וכמקום שאין מבין לוח

אמנם יש חילוק דבריו מזהב וזוהי שרוב חכמתו ממנו אי מנע את החלמיד מלשמשו עבירה היא ביד חרב וברבו שאינו מזהב אם חרב מנע אותו מלשמשו לא הוי עבירה בידו. אך במקום שאין סבירין להתלמד והתלמיד אינו חולץ בתפילין או אחד לו לשמש עמו המלאכות שאין עבר עברי עשה מעשה דיאמרו דעבר כנעני דוא :

ז אופן הב' בשתכידו נבשל בדת באיזה פירוש או ברין ובפרט כשדוא אומר מתחילה

דוד מזהב
 חן טעם אלא מזהב וזהו לא חסוד
 ט פסדה עבר מ"מ יל דשכח הוא וכמ"ס
 הסופרים דלא נמכר מעלמו לו נשכר וזהו
 להשכר לו להשכיר ח"ע נס למלאכות בזה"ל ח"י י"ל
 מזהב דלא שכיח שיטתו כן וע"כ אמר הכתוב
 כשכר כחשכ י"ה פמן ולפי"ל י"ל ולכל מלאכה
 לא שכיח ולכן אמר להלמיד לעשה
 להכר כנעני ככל מלאכה בזה"ל
 ועין במ"ס מ"ק ל' דל"ל לשמעי' וכו'
 ואלו"ך כלי אחרי לביה סתומן מ"מ י"ל דדבר
 זה לא שכיח וא"ס. אך מ"ס ב"ש דמס"ס א"ר
 במ"ס ב"מ ובמ"ס פ"חוכין מביטלנו מא"י לבי
 משה"ל מזהב דר"י היה פלג למילת ולא היה
 לו חפזין בראש ולכן אמר מאן דמתרגס לו
 וכו' לא לבד מאלה"ל ו' כבוד כמו שהלמיד
 חייב לחלוק כבוד לרבו אלא חפזי מה שאין
 ההלמיד חייב לעשות לרבו במקום שאין מכירין
 אותו אעפ"י לו ע"י"ס. ומשום דמפרט להבנ"י
 במ"ס כחוכה ל"ז דמ"ס דבמקום שאין מכירין
 אותו ולא מנה חפזין חן ההלמיד ששם לרבו
 היינו דאמי מחייב לעשות ומ"מ אם הוא
 לעשות עושה חפזי כנעני. ובמ"ס דבריו כזה
 סתם חמוס"ס דכנה המקור ט"ר היה פלג
 למילת הוא מזהב"ל כנעני דברכות ח"ל ר"י
 בפרט"ל דה"י חוק רישיה ה"י לנים תרדיו"ט
 ב"ס בקיט"ל דלא ה"י חוק רישיה לא ה"י
 לבי' אלא דלדרי' ט"י"ס. וא"כ מ"ל דמפס"ס
 דר"י ה"י בקיט"ל דלא לבי' הכ"י דלמ"ל ה"י
 סתמ"ס בפרט"ל דה"י לנים נ"ה ה"י ולכן שער
 אמר דלפ"ל במקום שאין מכירין אותו ה"י
 מולך הכלים לביה סתומן ועין בשאר ח"י"ס

דוד
 כ"י סתיה ט"י"ס ולפי"ל ולכן מ"ס להלמיד דר"י
 אמר כן מזהב שיהי חפזין על רבו אלא כלל
 חפזין אמר לו להלמיד לעשות המלאכה חפזין
 ששם לרבו מקום דיאמרו שער הוא וא"ס מ"ס
 דר"ק. אך חפזי ח"ל כמ"ס ב"ש מזהב ד"ל
 דר"י אמר חפזי אם יקלע סתמ"ס בפרט"ל מ"מ
 חן רחיה רק כשהלמיד מלמד רבו לעשות
 כן כמו ר"י אלא כ"כ שפיט"ל דלמור לבקש
 מהלמיד שיטתו כמ"ס דא"ר ז' וד"ק :

(ז) במ"ס ברכות כ"ח איתא רבנ"ס ה'
 מחלל וכו' סגל אשכ"ל בדברי
 הלכס וישמחו ב' סבירי ועין בפרט"ל וסרע"כ
 שהרבה הוא טאגרס לס"ס שיעשו פ"י ט"י"ס.
 ומשום שח"ל חפזי נמור ור"י"ס ב"י סתם
 יהודים שכתב דלפ"ל ה"י"ס זה רק ט"י
 מידה חפזות וה"י"ס ט"י"ס מ"ס במ"ס מ"י"ס
 כ"ס ולא שש"י בחקלה חפזי"ל לבי' סתם
 ש"ס דכל ה"י דחפזי ש"ס לא ה"י מידה רק
 ט"י"ס מידה חפזות. וסב"ס בחקלה חפזי ר"ל
 שכתב בדברי הלכס וט"י"ס ב"י"ס מ"ס במ"ס
 ב"ק ל"ז ח' משכחה לכו לא חפזי לס"ס ולא
 מיד ופרט"ל דר"י. וק"ס א"ל חפזי לעשות כזה
 חפזי אם חפזי דלא ה"י רק מידה חפזות ח"ס
 ט"י"ס. ו"ל דמ"ס פירט"ל וסרע"כ במ"ס ברכות
 הוא לבי' פירט"ל במ"ס מ"י"ס דל"ל ה"י
 דחפזי במ"ס מ"י"ס מידה חפזי. חפזי פ"ן
 בח"ל במ"ס מ"י"ס על ולא שש"י בחקלה חפזי
 חפזי דלא ק"ל על ר"י רק על ט"י"ס פ"ן
 ט"י"ס ק"ל כמ"ס ומ"י"ס ל"ל כמ"ס כמ"ס
 חפזי ח"ל חפזי ח"ל ט"י"ס חפזי חפזי
 חפזי ח"ל חפזי חפזי חפזי חפזי חפזי חפזי

מתחילה ולא כתבדו אבוד לשמח בזה ויש בזה גיב מתחלה אם מרינא אסור
או רק עמי מידת חסדות:

כן ואופן רג' אם אחד מדבר על תבירו בפני אחד חסדות ומחבב איצ בזה וזו
החמירה מן החסדות ואין לו חלק לעוזב ויש בזה ב' אופנים:

אומן

דוד מורה

מנהג ואסור שיש לו האם כגון שקנה מחבירו
כחמה בזה וכו' וזהו שכתב בספר נח ואסור
המור ר"ל בזה שלא יא' המה במחבירו
וחקלה עיי' אך לכוונה אם חיה לוח לא
הס ר"ל מנהג מחבירו לו ואילו אי מיירי ב'
דברים שאין להם חומה כמו בעבדים ובערות
וקרקעות הא כחם הרמב"ן והמהר"ל והב"י
הג"ה במ"מ סי' רכ"ז פ"י כ"ע דאף דלמעשה
מדין האם לוחם מ"מ שוכר בלתי פלגו
דלוחה מומן עיי' ובלתי פסק משה ממוזר
האמנה ואף ח"ל דמיירי שקנה ממי שגוף
וטחן בלמטה לו במהרה ע"מ שאין לו עלי
למנה דק"ל דלזן ב' דין לוחה ע"ל למס
מסורה בדין בודלי חייב להחזיר ולא היה
זזה לר"ל במה שלא שמה בזה. ויורד
אל דה חלוי בהב' דישות המס' כלס
דלוחה שס לעולם יסא כל חרס בעיניך
כליפסוס וכו' ופ' והחן אל חזין את חבירך
עד שהגיע למקומו ומשי' ליק כחן במחיר כחן
בשליש מחיר ורכה אמר האל כל חרס כחן
חבירך ופי' במהרה דבאבות קח' חבירך
דמשמע ח"ל עיי' וח"ל לחזק ח' שס יל
דמיס כחמ' מניל ולא שמי בחקלה חבירי
מיירי בשאר עבקים חבל לרכה דס"ל דחבירך
קלי על ח"מ ח"ל במס' מניל דלמח ולא
שמי בחקלה חבירי מיירי שח"מ כחל בדיה
וכמ"ס ח"ל שפיר חלי זה בפי' על רס"י וס"י
שס וח"ק:

חבירו שאין לו חלק לשכיר עיי' האם בלחם
לוחה ב' ביהסלמי כפי' דעניס ובב"י סי'
בראשית פ"ל עיי'. האם בלחם דר' לבין
מלי חדות יס במחבד בקלן חבירו הא בלח"ס
יס חיסור חזין לו חלק לשכיר משום לשכיר
ולכוונה יל פס"י מ"ס במס' שירדכן דף ע"ז
ופ"ו דכל מילחא דמיתלמח' בלחי מרס לוח
זה משום ליתחל בישא וכל מילחא דמיתלמח'
בלחי הלחל לוח זה משום ליתחל בישא עיי'
שס וח"ל יס ילמ בזה דלס מחסין בזה
לסחבד ח"מ דלזן בזה משום לשכיר מ"מ
יס בזה משום דמחבד בקלן חבירו אך להחמ'
ל"ל ב' דעיי' בחמ' ד"ס כל מילחא ופי' לוח
זה משום ל"ב פי' כגון כס"ג דמחל ב' פלח'
דלח' למשמע דלא למח' משום ל"ב חבל
אס כול אמר דבר קטור על חבירו חשיל
היס למח' בחמ' ח"מ בזה משום ל"ב עביל
כ"י דס"ל להחמ' דלס דבר גסה על חבירו
חשיל בפניו ובח"ס' מ"מ יס בזה משום לשכיר
וח"ל לחיסור מחבד בקלן חבירו. האם לכוונה
לכרעב"ס ח"מ דקן לחמ' שכתב בפ"ו ח"מ'
דישות כ"ס דחשיל בלחי גרס מ"מ יס
בזה חיסור דלשכיר עיי' מ"מ הא
פסק דלס גלמח' בלחי חן ב' משום ל"ב
וח"ל יל שפיר דלדירי יס ילמ בחיסור
דמחבד בקלן חבירו בלח"ס דמיתלמח'
בלחי דלזן בזה משום לשכיר ומשום מחבד
בקלן חבירו חבל וחשיל לעב"ס ח"מ דחשיל
לעיסה כרעב"ס לכוונה חסור למח' לשכיר
חשיל אס מיתלמח' בלחי מ"מ מורס דמקורס
מורס למח' חמ' שחמח' בלחי וכמ"ס כרעב"ס
שס כסדיל וסל שפיר כדבר ח' בן כ"י פסס
למח' חן ב' משום לשכיר וסל שחל יחזין
להעבד

גימל

מן אופן הא' כששמנה את חבריו ומשבה איצ:
 י אופן הב' אפילו כשלא משבה איצ בפירוש רק כששמנה את חבריו וזו שמה
 בזה תיכר מזה שהוא מתכבד בזה ודגם שהוא קטנה מאופן הא' מים
 בשניהם אמר ואין להם חלק לעודב:

דע

מורה דרך

לכבוד קול ולגנוס יוסר עיינים כך להחזיק
 יקשה. ולכאורה יל עמי מיש ביהושלמי במה
 פה פ"ל דשאר לשאר לשכ"ר על צמלי
 מחלוקת ובכ"ל כס"ג צמחיו ובכ"ר בפ"ו
 מה' דישת ובמ"ל מי קני' עיינים וא"כ יל
 דכ"ה' לם מחבד בזה אסור לחזק כר"ף
 ובכ"ר' ובכ"ר' לם בכ"ל דין זה ועצמם
 לכאורה ללם פ"ל ק' ובכ"ר' בכ"ל ר' רפאל
 ול צמחיו מרפא ללם וכ"ר' הכ"ה בכלל מ'
 פ"ק פ"ו ובכ"ר דמ"ס' הכ"ה' לדין זה משום
 דש' פסחים ללם מהגמ' דמ"ס' מ"ק פ"ו
 וק"ל ק' בש"ע מ"מ דש"ל' ב"ר יטל לכ"ד
 לכ"ד כל המחזק והכ"ה' שאלר בכ"ר' ואין
 בזה משום לשכ"ר וילין לה מוכח' הכ"ה'
 הכ"ה' הכ"ה' הנקד ופ"ר' דל' ללם דש"ל'
 ב"ר אגרי' למשה מלך כ"י ידע וא"ל הכ"ה' שאלר
 לין ר"ה משום דש"ל' דין וחכ"ר' ש"ו צמלי
 מחלוקת של משה כקצ"ה בכ"ל ר' משום
 ש"ר ור"ל הכ"ה' צמלי גליון כ"ה' כ"ה'
 דכ"ה' שאלר דכ"ה' הכ"ה' ש"ו ר' רק כ"ד
 לכ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה'
 ללם נשקע כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה'
 ש"ה חזקא למק' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה'
 ש"ה ב"ר כ"ה' אסור כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה'
 ללם דש"ל' ב"ר יטל לכ"ד אסור ללם ללם דש"ל'
 כ"ה' ש"ה יקשה מהגמ' דין ופ"ר' ללם כ"ה'
 כ"ה' ש"ה עיינים אסור לפס"ר לין ר"ה'
 מהגמ' ואל ד' על הכ"ה' ד"ל דדוקא
 כ"ה' ללם אסור ש"ה' ללם כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה'
 לפי כ"ר' ש"ה' וצ"ה' נקד ואח"כ כ"ה' כ"ה' כ"ה'
 רק ש"ה' ואל דוד ולק' ש"ה' וכו' ש"ה' כ"ה'
 כ"ה' כ"ה' כ"ה' ואל אסור ללם כ"ה' כ"ה'
 הכ"ה' אסור ש"ה' ג"ל הכ"ה' ללם כ"ה' כ"ה'

(ט) **עיריין** כ"ה' פס"ק על היריד של בכ"ל ר"ה
 ול א"ו של כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה'
 כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה'
 כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה'
 כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה'
 כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה'
 כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה'

(י) **כ"ה' ש"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה'**
 וכו' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה'
 על כל א"ס ללם כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה' כ"ה'
 וכו'

ה

יב וראיתי מבוכת בזה הענין כי י"א שאיסור זה הוא דחוקא בפניו וי"א דאפילו שלא

1477

מורה דרך

(יב) **הנה** **המקובל** **לפי** **זיל** **בספר**

אֵינוֹ דוֹקָא אֵלֶּה בְּפִי וּבִלְבִּי כִּמְהֵרָה בְּמִסְתֵּימָא

דין סחוקים לזה מדברי רימנים ע"ד מה'

ולא כניע לו בושח ולא צי"קו חלא סדך מססו

פּאָלע. דאָס וואַסער וואָס האט אים געקומען פון
דעם זיידענדיגן קלייד צווישן די שולדערן פֿאַר אים

להם חלק לעוה"ב וברי לבתרחק מהם ולהחזר

דמיון ויל מיירי במחבר זקן חנן במקרה
במיל וילן במד דמיון דמיון :

למספר שאי אפשר לדבר רחוק אצלו

מבירו מלכד צפון דמהכד בקלון מבירו רגס

במשלי אל האמר כאשר פסה לי בן אפסה לו

משהחל להם לגמרי חופן שיגיע חושלת לו עיי

כלכלה היא טרענה מרענן דחיל חברים מלחמה לא

מלון יל דהם מירי בדברים מחוס של גמדי .

מלואו דבר מלמו במים ברכות ה' ר"ס

מביק לי מירי מייסד הא קא גניב לי סלא חיל

ממנה פיי"ט ופיין בה"כ פ' קדושים לא תגנוב

הוא מן . ופניו כמקל שמוך מלפניו

נוה: זאטורנסקי, משה שלמה זלמן בן אליהו דוד ה>הלכ

עקב ודך שנים סעף י' ירמ ענה

יג והא ראמינ לעיל דהוא דוקא בפניו אבל שלא בפניו לא. דוא דוקא לענן עה"ב אבל איסורא יש אמילו שלא בפניו לכ"ע:
יד והנה אם מתכבד בקלון חברו כך מבטיח כשמתכבד בכבוד חברו שאין לו חלק לעולם הבא. ויש בזה ב' אופנים:
מן אופן הא' כגון שישב ועוסק בסתרי תורה ומצלה דברים אשר כסה עתיק ויסין:

חאופן

מורה דרך

השם דאסור זה הוא משום לא מלא פיי"ש. ויל דמשי' לרין לוח סיחכבד דה יפן כי דה יגול כשון בוחד מירב מוס שחא שחח במה סכרנו ורלסה הוא רק כפיו. ואס דעל דעלי לסי' אמרו חיל סכרנו שלל כפיו. יל דסח מיירי בבטלי לסי' שגילין דה חמוד ולכן לא ימלט דבוב פמשים סיכרנו אפיל שלל כפיו לכל כפסח אחת הוא רק כפיו וזה מקורו של רח"ו ז"ל:
והגם ומלבין פו חביו דברים הוא כי כפיו ומי' כחז סכרנו' דדוקא דרגיל לשמח כן יל דמחכבד בק"ה חמירא פ"י שמתכבד ח"ס דה ולכן חמירא דלפי' שלל כפיו אסור. ופ"י יבואר כ' שסכרנו למיל דמיו רמ דמחכבד בק"ה כלל' יל משום לסי' ד חמס יל פ"י מ"ש בראשונים דהא דכעלי לסי' חן להם חלק לסי' הוא דוקא ככרילין דסח והביאם הח"ס בכלל ח' ס"ג ח"ב גבי מחכבד בק"ה דכפיו אסור חסילו כמקרה ואין להם חלק לעו"כ חסילו דכ"ג ח"ב יל חלקם ביהיה דוס:
יג כי' הח"ס כפחידמו. וזהו דבר פשוט דלא גרם ממחנה ומורד לסי':
יד כן אחא בירושלמי פ"ב דענינה ובב"ר פ"א ח"ל המחכבד בק"ה חן לו חלק לעו"כ מכ"כ מי שמתכבד בנבד הכי"ה סח"כ פיי"ש:
על מו' ענין זה אמרו בירושלמי ובב"ר כ"ג שם מחסלה. ח"ל סליש ממך מה

השם דאסור זה הוא משום לא מלא פיי"ש. ויל דמשי' לרין לוח סיחכבד דה יפן כי דה יגול כשון בוחד מירב מוס שחא שחח במה סכרנו ורלסה הוא רק כפיו. ואס דעל דעלי לסי' אמרו חיל סכרנו שלל כפיו. יל דסח מיירי בבטלי לסי' שגילין דה חמוד ולכן לא ימלט דבוב פמשים סיכרנו אפיל שלל כפיו לכל כפסח אחת הוא רק כפיו וזה מקורו של רח"ו ז"ל:

והגם ומלבין פו חביו דברים הוא כי כפיו ומי' כחז סכרנו' דדוקא דרגיל לשמח כן יל דמחכבד בק"ה חמירא פ"י שמתכבד ח"ס דה ולכן חמירא דלפי' שלל כפיו אסור. ופ"י יבואר כ' שסכרנו למיל דמיו רמ דמחכבד בק"ה כלל' יל משום לסי' ד חמס יל פ"י מ"ש בראשונים דהא דכעלי לסי' חן להם חלק לסי' הוא דוקא ככרילין דסח והביאם הח"ס בכלל ח' ס"ג ח"ב גבי מחכבד בק"ה דכפיו אסור חסילו כמקרה ואין להם חלק לעו"כ חסילו דכ"ג ח"ב יל חלקם ביהיה דוס:

יג כי' הח"ס כפחידמו. וזהו דבר פשוט דלא גרם ממחנה ומורד לסי':
יד כן אחא בירושלמי פ"ב דענינה ובב"ר פ"א ח"ל המחכבד בק"ה חן לו חלק לעו"כ מכ"כ מי שמתכבד בנבד הכי"ה סח"כ פיי"ש:

על מו' ענין זה אמרו בירושלמי ובב"ר כ"ג שם מחסלה. ח"ל סליש ממך מה

מן האופן ה' מי שמדבר על תהנתו של הבורא ית' שאינה ברין ובידו
ואם הוא היה מנוהג היה נהג באופן אחר וה' ג' בכלל זה :
יך דע כי לפענ"ד יש ספק אם מתכבד בק"ה וכדומה רק בלב שלא בדבור
- אי ה' בכלל זה :

יך אמנם זאת צריך האדם לדע כי תשובה מהני אף על חטא דגאון ועון
דמתכבד בקלון חבירו דאף שהם מעבירות התמורות עכ"ז אם יתחזק
ויעשה תשובה אין לך דבר שעומד בפני התשובה :

כלל ג בו יבואר כמה דינים והנהגות שיתנהג האדם בדרך הענוה בדברים שבין
אדם למקום וכו' ל' סעיפים .

א בקימו אל יחשוב שראוי ה' לתחזיר לו נשמתו רק יבין כי רק מצד רחמים
וחסד

מורה דרך

נפ"ד חוקא דנפ"ל כסס וכפ"ז מ"ל רשום
כחכ ססס נס כר"ע לפ"ל ססס לסרמכ"ס
וכנאן כחכ לא ידעתי מקור לדברי הרמכ"ס אמנם
א' למען דמות הרמכ"ס כנאן כחכ כנאן
ופ"ד ראו להחזיר כחכ ודו"ק :

יח דב"ה כל גאון אהא נפ"ד כסס
ססס דלס חור כ' נאסס כסס

טו"ס ונ"ד מתכבד בקלון חבירו אה"ה
ברמכ"ס דכסס דמתחלס כחכ דכחכ דכחכ
דכ"ס כמטכ"ן אה הסכסס מ"ע כחכ אה"ה
כ"ז דל כלו דכ"ס וכו"ל כסס אה"ה
כמטכ"ן אה הסכסס א"ן מונעין אה"ה אה"ה
אס עסס הסכסס כ"ז כסל הסכסס ו"ס ל' חלן
לש"ס וכן כחכ לפ"ל כס"ס כ"ז כר"ל כסל
א' מאלו א"ן ל' חלן לש"ס כססס כסל
הסכסס כסל אס כ' מרשסו ומה וואל כסל
הסכסס כ"ז א' מנ"ד הש"ס א"ן ל' דכ
שססס כסל הסכסס א"ל כסל כסל כסל
ימ"ו ובלחזקס כסל י' ל' חלן לש"ס וי"ן
כ"ע כססס רל"ס ל"ס מנ"ד כס"ק דקדו"ן
א"ל רשס כסל כל ימ"ו וססס הסכסס כסלחזקס
א"ן מנ"ד ל' טו"ס :

א **כ"ב** כסס"ס וי"ס דל"ל ל"ס כס"ס
ואף

כ"ס כס"ס מ" טו"ס . וזה אס הדורס כסל
גדל ומט"ן למחזקת ולכן אה"ה סלססס לסססס
כססס ר"ל כסל א"ס אס"ל לדרוס כסס"י
חורס ולחזק סכסס"ו יוע"ל לרסס על סלסן
כסל סססס כ' כססס לססס א"ס אס חורס
כסס"י חורס א"ן ל' חלן לש"ס ולכן רל"ו
כסל כסל לש"ס ימ"ו כ' טו"ס יסס"ד ש"ס מנ"ד
כסל כסל על כסל ק"ט וכס"ס כסלחזקס
כ"ל ודו"ק :

מז דב"ה זה אה כססס ואף כססס וססס
כסל מנ"ד כסל כסל ו"ל כסל
א"ן ל' ש"ס י"ל דמ"י סלססס כססס וססס
על ש"ס א"ן סלסס כססס כססס וססס
כסל מלסס אסל כסס"ו ואס אה כסל מנ"ד
כסל מלסס ל"ס כסססס כסס"ו חוק :

יז דב"ה כססס מנ"ד כסססס ל"ס כסססס
מנ"ד דכ אה א"ל כסל כסל כסס
כ"ל חססס סלסססס כס"ס אס"ל כסל
כסל חסל וכו' א"ל ערך מנ"ד כססס
ומנ"ד ל"ס מנ"ד כסל ל' חססס כ"ל
סלססס מל"ס כסל מנ"ד וסס"ו כ"ל וסססס
דכ"ס כסל . ואל א"ל כ"ע כסל י"ל דכסל
כסל כסססס סלסססס ומנ"ד כסל כסל
כסל כסססס סלסססס וסס"ו י"ל מ"ס כסל

סימן טו.

בענין המתכבד בקלון חבירו אם דוקא בפניו

והרב' מהר"ח ז"ל בספרו שערי קדושה (ח"ב סי' ק"ח) כתב: "אלו שאין להם חלק לעולם הבא כלל וכו', המלכין פני חבירו ברכים בפניו, והמתכבד בקלון חבירו, תראה לי כי גם זה בפניו".

והרי שחידוש גדול לימדנו מהר"ח ז"ל שמה שאמר ר"ל שהמתכבד בקלון חבירו, אין לו חלק לעולם הבא היינו כשמתכבד בפניו, אבל חושבי שיש חולקים על מהר"ח ז"ל, ומצאנו לבין עירו ובין זמנו מהר"ח ז"ל הוא רבינו אלעזר אוקרי ז"ל שבספרו ספר חרדים (פרק ט' אות כ"ח) כה כתב: "המתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעולם הבא, אף על פי שאין חבירו עומד שם ולא תגיע לו בושות", ומפורש לכאורה ולא כדברי מהר"ח ז"ל, אלא והמתכבד בקלון חבירו הוא אף על פי שאין חבירו עומד שם ולא תגיע לו בושות, רצ"ל.

ע"תה ראה אני שדברי בעל חרדים ז"ל הם העתקת דברי הרמב"ם ז"ל בהלכות תשובה (פ"ד ה"ח) במניין מעבבי התשובה, שכן כתב: "המתכבד בקלון חבירו, אומר בלבו שאינו חוטא, לפי שאין חבירו עומד שם ולא תגיע לו בושות ולא ביישור, אלא ערך מעשיו הטובים וחכמתו למול מעשה חבירו או חכמתו, כדי שיראה מכללן שהוא מכבד וחביב בו". [וק"ק שבספר היקר מנחת סלת ח"ג על ספר החינוך שם לא הוגיש שדברי בעל חרדים מדברי הרמב"ם חוצב ומלקח ע"ש].

ובן העתיקו הדברים בספר חסידים (סימן י"ט): "המתכבד בקלון חבירו, אומר בלבו שאינו חוטא, אחרי שאינו מביישר ולא תגיע

לדושלו תגיעה (פ"ד ה"א): "אמר רבי יוסי בן חנינא כל המתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעולם הבא" וכו'.

והרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול הלכות דעות (פ"ו ה"ח) כתב: "מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מן ישראל כגופו, שנאמר ואהבת לרעך כמוך, לפיכך צריך שיספר בשבחו ורחוץ על ממונו, כמו שהוא חס על ממון עצמו ורחוץ בכבוד עצמו, והמתכבד בקלון חבירו, אין לו חלק לעולם הבא".

ושם בהלכות תשובה (פ"ג ה"ב) כתב הרמב"ם ז"ל: "כל אחד ואחד מארבעה ועשרים אנשים אלו שמנינו אף על פי שזן ישראל, אין להם חלק לעולם הבא, ויש עבירות קלות מאלו, ואף על פי כן אמרו חכמים שהרגיל בהן אין לו חלק לעולם הבא כדי להתרחק מהן ולהחזיר מהן ואלו הן, המלכין פני חבירו ברכים, והמתכבד בקלון חבירו, וכו'.

ובספר החינוך במצות אהבת ישראל (מצוה ת"ח) כה כתב: "ידיני מצוה זו כלולים הם בתוך המצוה, שכלל הכל הוא שיתנהג האדם עם חבירו כמו שיתנהג עם עצמו, לשמור ממנו ולהרחיק ממנו כל נזק, ואם יספר עליו דברים יספורם לשבח ורחוץ על כבודו, ולא יתכבד בקלון, וכמו שאמר ר"ל המתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעולם הבא. והמתנהג עם חבירו דרך אהבה ושלוה ודעות ומבקש תועלתם ושמה בטובם, עליו הכתוב אומר ישראל אשר בך אתפאר".

מנהדין (דכ"ד ע"א את ח') ובהנהגותיו
לרמב"ם הלכות דעות שם, וגלין הנרע"א
— אריח (סימן ק"י) ואכמ"ל.

והנה היכן הוא "המקום האחר" ששם כתב
בזה החיד"א ז"ל, כעת נעלם ממני ואני
ידע מקומו, אבל תמה אני על עצמי שלא הזכיר
דברי הרמב"ם ז"ל בהלכות תשובה ולעיל
שמתבאר שהמתכבד בקלון חבירו הוא אפילו
שלא בפניו, וגם על זה אין לו חלק לעולם הבא
וכונקט בעל תודים ז"ל, וצ"ב. [ועיין בחיבור
הנכחי (סימן הבא) מה שכתבנו על ראיית הרב
חיד"א ז"ל שהביא לשיטת מהרח"ו ז"ל מדברי
מסכת דרך ארץ וזוטא עיין שם].

עוד ראיתי לחיד"א ז"ל בהנהגותיו ברית שלום
על ספר חסידים (סימן י"ט) שהביא דברי
מהרח"ו ז"ל בסתם ע"ש, וגם כאן לא הזכיר
דברי הרמב"ם ולעיל, וכפרט היה לו להדגיש
שמדברי רבינו יהודה החסיד ז"ל בספר חסידים
שם מתבאר ולא כמהרח"ו וככמו שדייק
בהנהגות מלי דחסידותא וכ"ל, ולא היה
לחיד"א ז"ל להביא שם ולקבוע דברי מהרח"ו
ז"ל בסתם וצ"ע. [ועיין בדברי הרב חסד
לאברהם ולקמן, מכל מקום גם לדבריו אין בזה
יישוב מדוע החיד"א ז"ל לא הוסיף ולא העיר
מדברי הרמב"ם ז"ל הללו עיין שם].

וראיתי בביאור "זה השער" שעל ספר שערי
תשובה (סוף שער א' דף ע') שאחר
שהביא דברי הרמב"ם ז"ל בהלכות תשובה
ולעיל: "המתכבד בקלון חבירו, אומר בלבו
שאינו חוטא, לפי שאין חבירו עומד שם ולא
הגיעה לו ברשות ולא ביישור, אלא ערך מעשיו
הטובים וחכמתו למול מעשה חבירו או חכמתו,
כדי שיראה מכללן שהוא מכובד וחבירו בזוי",
כתב: "דבריו ולא כמו שכתב מהרח"ו ז"ל
בשערי קדושה שדוקא בפניו אבל שלא בפניו
לא". זה כדרכיבא בס"ד.

אל הברשות, כיצד הוא עושה ערך מעשיו מול
חכמתו וחכמתו מול מעשיו, כדי שיראה מכללן
שהוא מכובד וחבירו בזוי, [נעוד עיין בספר
חסידים (סימן התקנ"ג), ולרב המאירי ז"ל בספר
חיבור התשובה (מאמר א' דף פ"ג) דרך היטב].

ויותר הדגיש הדברים אחר ראשון עלום שם
מתלמידי רבינו הרא"ש ז"ל בספר
ארוחת צדיקים (שער התשובה): "המתכבד
בקלון חבירו אומר בלבו שאינו חטא, לפי
שאין חבירו עומד אצלו, ולא הגיעה לו ברשות
ולא ביישור. אלא הוא ערך מעשיו הטובים
וחכמתו וחריפותו יותר ממעשה חבירו וחכמתו
וחריפותו, ובעיני השומע דבריו – יהיה הוא
מכובד וחבירו בזוי", הרי שלא הזכיר את הנפגע
אלא רק השלישי "השומע" ודק.

וראיתי לגאון הגדול רבי אברהם בעל דעת
קדושים ז"ל מברטשאטש בהנהגותיו
מלי דחסידותא שעל ספר חסידים (שם) שכתב:
"מכאן [מדברי ספר חסידים חג"ל] נראה
שגם שלא בפני חבירו רק כשעורך מעשיו נגד
מעשה וזולתו בפני בני אדם וזולתם הרי זה בגדר
מתכבד בקלון חבירו, וכשם מהרח"ו ז"ל כתב
שהקפידא היא רק בפני חבירו ולא זולת זה
וצ"ע בזה במגילה (כ"ח א') גבי רבי נחמיה בן
הקנה שאמר שמימי לא נתכבדתי בקלון חבירי
כי הא דרב הונא וכו'" עכ"ל.

ועכשיו מצאתי לגאון חיד"א ז"ל עצמו בספר
שורית חיים שאל ח"ב (סימן פ"ג את ר'
הי"ח ע"א) בהנהגותיו לרמב"ם הלכות דעות (פ"י
ח"ג) שכתב שמדברי הגאון רבי ישעיה ברלין
ז"ל (בעל מסות הש"ס) בחקדמת ספרו שאלת
שלום על ספר השאלות יצא שהוא חולק על
מהרח"ו ז"ל וטוב שהמתכבד בקלון חבירו
הוא גם שלא בפניו, וכתב החיד"א ז"ל
ש"במקום אחר כתב בענין זה" ע"ש. [נעוד
עיין בדברי הגאון רבי ישעיה ברלין ז"ל
במסות הש"ס לפירוש המשניות לרמב"ם

ורנו מה שאמרו ד"ל דהמלכין פני חבירו אין לו חלק לעולם הבא, היינו דוקא כעשה כן ברכים וכמפורש להדיא בברייתא, אבל המתכבד בקלון חבירו לא בעינן רבים, וכבר הרגיש בזה שם הרב "זה השער" עצמו ואסיק בצ"ע.

ועוד אני תמה על מה שכתב שרבינו יונה ד"ל מנה את המלכין המבייש פני חבירו ברכים במדרגה העשירית שאין להן חלק לעולם הבא, והמזה מאד שהרי רבינו יונה לא מנה אותו המדרגה העשירית, דהיינו במי שאין לו חלק לעולם הבא, אלא מנאו במדרגה התשיעית באותם דברים שיתרג ולא יעבור, וכמפורש שם בשערי תשובה ש"ג (אות ק"ט אות ק"ט אות קמ"א) וצ"ע.

א"כ ר"ל דהיא גופא קשיא וכפי טעמא מודע רבינו יונה ד"ל לא הזכיר זאת במדרגה העשירית, דהיינו באותם שאין להם חלק לעולם הבא, אתר שד"ל אמר להדיא דהמלכין פני חבירו ברכים אין לו חלק לעולם הבא וצ"ב.

ובבב"ל עיקר הדברים צ"ע, דמה שדקדק הרב "זה השער" מודע רבינו יונה ד"ל לא זכר את המתכבד בקלון חבירו שאין לו חלק לעולם הבא, ומכאן זה כתב מה שכתב, ובב"ל, ותמחני כיון שרבינו יונה ד"ל שייך הרבה הרבה שאין להן חלק לעולם הבא, דחגמא בעלמא אביא שרבינו יונה ד"ל לא הזכיר את המכנה שם (ר"ל לחבירו, ודוקא לחבירו בביטוי, ועוד רבים רבים שנזכרו בהלמוד הבבלי שאין להן חלק לעולם הבא, והביאם הרמב"ם ד"ל בהלכות תשובה (פ"ק ר"י) ע"ש, ואם כן מה זו ראייה מזה שרבינו יונה ד"ל לא זכר המתכבד בקלון חבירו, ובפרט שלא נזכר בבב"ל דוקא ח"ט.

ובב"ד חז"ל בזה ראיתי בספר עקב ענוה (נ"ל ב"י) שלחלק יצא בענין המתכבד בקלון חבירו אם בעינן בפניו, וכתב דאם רגיל

ועוד חוסיין שם ב"זה השער": "אמנם בספר חסד חיים (דל"ל) כתב דוק בענין שאין לו חלק לעולם הבא כתב מהרח"ו ד"ל שהוא דוקא בפניו, אבל גם הוא מודה ושלל בפניו נמי אסור ע"ש."

וכ"כ שם ב"זה השער": "ולכאורה יש לומר שהיא שיטת החסיד רבינו יונה ד"ל כי בספרו שערי תשובה (שער ג' במדרגה העשירית) באותם אלו שאין להם חלק לעולם הבא, לא מנה את המתכבד בקלון חבירו בכלל אותם שאין להם חלק לעולם הבא, ויש לומר משום דמכירא ליה שאיסור זה דוקא בפניו, ומשום המבייש פני חבירו אמר שאין לו חלק לעולם הבא, ואת זה הרי כבר הביא רבינו יונה ד"ל שהמבייש פני חבירו ברכים אין לו חלק לעולם הבא, והרמב"ם בהלכות דעות (פ"ז ה"ג) כתב המתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעולם הבא ואינו מחלק אם בפניו או שלא בפניו" עכ"ל.

ובעניינתי הרבה יש לעמוד על דרך הרב "זה השער", וכמו שיראה המעיין, ואכתוב קצת, וזה דמה שרצה לומר דהמתכבד בקלון חבירו שאין לו חלק לעולם הבא דהיינו דוקא בפניו, טעמו משום שחבירו מתבייש וחיי מלכין פני חבירו ברכים, הנה לשון מהרח"ו ד"ל בשערי קדושה שם כך הוא: "אלו שאין להם חלק לעולם הבא כלל וכו', המלכין פני חבירו ברכים בפניו, והמתכבד בקלון חבירו, ונראה לי כי גם זה בפניו, ולדברי הרב "זה השער" תרתי למה ל', שהרי כל מה שהמתכבד בקלון חבירו שהוא בפניו שאין לו חלק לעולם הבא הוא מטעם מלכין פני חבירו ברכים, ואם כן הישוק ליה מדין מלכין פני חבירו ברכים ומודע דהקטן מהרח"ו וד"ל לומר דהן המלכין פני חבירו ברכים והן המתכבד בקלון חבירו אין להן חלק לעולם הבא, ועיין בא מצינו (נ"ה ט"ז) בקושיית התלמוד מכנה היינו מלכין ע"ש דוק ח"ט.

ידע היכן נדפסו דברי (אם נדפסו), חשבותי שאולי יש למצוא מקור לשיטת מהרחיז וזל מעברא דרב וזנא ורב חנא בר חנילאי במגילה (כ"ה א') ששם היה המתכבד בקלון חבירו בפניו וציין. [נזכרומני שהגאון האדרי"ת ז"ל בספרו עטרת אדיר גם כן דן בענינים הללו ויש לחפש שם].

ובתנאות מקור חסד שעל ספר חסידים (סימן 444) הביא דברי הגהות חסד לאברהם שכתב ליישב דברי מהרחיז וזל שלא יקשה עליו מדברי הרמב"ם דל המפורשים לכאורה שלא כדברי וזל, והוא דמה שכתב הרמב"ם בהלכות תשובה פרק ד' שהמתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעולם והוא אפילו שלא בפניו היינו דקא לגבי מעבדי התשובה, וכדעסק בזה הרמב"ם ז"ל שם, אבל להפסיד חלקו לחיי העולם הבא זה דקא בפניו, וכדכתב מהרחיז וזל ולכן אין קרישא מדברי הרמב"ם ז"ל על דברי מהרחיז וזל ע"ש.

מיתו הרב בעל תרדים ז"ל דלעיל להדיא חולק ואינו טובר כן, שהרי את דברי הרמב"ם ז"ל קבע על הוולס שהמתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעולם הבא, וחושבני שגם פשוט לשון הרמב"ם ז"ל בהלכות דעות "המתכבד בקלון חבירו, אין לו חלק לעולם הבא", משמע דבכל גוונא ואפילו שלא בפניו דוק.

בעבירה זו או אפילו שלא בפניו אבל אם רק במקרה עבר על זה אזי דקא הוא בפניו, ושם בבבא מציעא דרך (אח"כ) כתב שיצא לו כן מדברי הרמב"ם ז"ל בהלכות תשובה (פי' ה"ד) דמה שכתב שם שהמתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעולם הבא קאי על דבריו בפרק ג' ששם כתב דקא במי שרגיל ע"ש.

אבל בעניניו לעציד לא נחירא לי הא, ולא נראה דהרמב"ם בפרק ד' קאי על דבריו שבפרק ג', וכמו שיראה ממציין וקצרות.

והוסיף שם הרב המחבר ז"ל שהגאון האדרי"ת ז"ל בהערתו לספר כתב שאינו ידע מקור לדברי מהרחיז וזל דמה שאמר המתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעולם הבא הוא דקא בפניו, והרב המחבר כתב שמהרחיז וזל לטעמו בשערי קדושה שם דאיסור זה הוא משום לא תרצח, ולכן צריך שיהיה בפניו שבזה גזל העין ביותר שניכר מזה שהוא שמה כמה שהרגו וציתתה היא רק בפניו ע"ש.

וגם כאן איני מבין דבריו היטב, ובפרט שהמציין בדברי מהרחיז וזל בספרו שערי קדושה שם (ח"ב סי' יראה שלא נזכר בדבריו כלל שאיסור זה הוא משום לא תרצח וצי"ע.

ומה שהביא מדברי הגאון האדרי"ת ז"ל בהערתו לספר עקב ענה כעת איני

סימן מז.

בענין גדרי המתכבד בקלון חבירו

השלי.

מתכבד בקלון חבירו - לא ידעתי מקום שבו יאמר שאין להם חלק לעולם הבא, והגאון המוכח רבי רפאל הכהן מהמבורג ז"ל בספר הקדוש מרפא לשון (עמוד י"ז וה"ד דר"ט ע"א)

כתב הרמב"ם ז"ל בחיבור הגדול הלכות תשובה (פי' ה"ה): "המתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעולם הבא", ומזן ז"ל בכסף משנה שם כתב: "ומה שמנה רבינו

שהמתכבד בקלון חבירו הוא גם שלא בפניו וצ"ב. נרשם כתב החיד"א ד"ל ש"כמקום אחר כתב בענין זה" וכעת איני יודע היכן הוא אותו מקום].

ור"נ הרי רבינו הכהן הגדול ז"ל בפתחת ספר חפץ חיים (חלק הלאון את ה') כתב דגם מהרח"ו ז"ל שכתב והמתכבד בקלון חבירו היינו דוחקא בפניו, זה ביחס לענין שאין לו חלק לעולם הבא, אבל איסורא מיהא איכא אף שלא בפניו ע"ש, ולפי זה הדרא שאלה לדוכתא, אם לא שנאמר שהחיד"א ז"ל סובר בדעת מהרח"ו שלא בפניו לגמרי מותר, והוא דוחק וצ"ע.

ובס"ד לי נראה לפרש דבריה ד"ל במסכת דרך ארץ חוטא ולעיל שדרך החכמים שאינם מתכבדים בקלון חברים, עם דברי הרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול הלכות תשובה (פי' הכי) שכתב: "כל אחד ואחד מארבעה ועשרים אנשים אלו שמצינו אף על פי שהן ישראל, אין להם חלק לעולם הבא. ויש עבירות קלות מאלו, ואף על פי כן אמרו חכמים שהרגיל בהן אין לו חלק לעולם הבא כדי להתרחק מהן ולהזהר מהן, ואלו הן, המכנה את חבירו, וחוקרא לחבירו בכינויו, והמלכין פני חבירו ברכים, והמתכבד בקלון חבירו" וכו', ועיין לגאון המובהק רבי יוסף חיים ז"ל מקיץ ליטבון שבפרטבורג בפירושו מלי דאבות על מסכת אבות (פי' מס' דף קס"ח) שחיברו לפני יותר מחמש מאות שנה בשנת ה' ר"ל לפ"ק, ובספר חפץ חיים (בפתחת סוף חלק הלאון) ע"ש.

ופבואר באר היטב והמתכבד בקלון חבירו שאמר שאין לו חלק לעולם הבא, הוא רק במי שהרגיל בכך, וכדכתב הרמב"ם ז"ל לחידא, אבל מי שהתכבד בקלון חבירו פעם אחת באקראי, לא עליו אמרו שאין לו חלק לעולם הבא, ועל כגון דא אמרו במסכת דרך ארץ שהחכם נזהר ואינו מתכבד בקלון חבירו אפילו דרך מקרה ואקראי דרך היטב.

כתב: צ"א דבספ' משנה לא הראה מקומו, בדאי הרמב"ם מצא וראה מקומות במסכתות קטנות, או במדרשים, כידוע דרכו ז"ל ע"ש. ועוד לו בזה שם (רש"י ע"א) ע"ש.

ורבינו הגדול הפרי חדש ז"ל בספר מים חיים על הרמב"ם (שם) חשף חדש קדשו והראה שמקור טהור בירושלמי תגיגה (פי' היא ר"י ע"א): "אמר רבי יוסי בן חנינא המתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעולם הבא", ורבינו הפרי חדש ז"ל הוא הראש וראשון שגילה מקור דברי הרמב"ם ז"ל, ועיין לחיד"א בשו"ת חיים שאל ח"ב (סימן פ"ג אחר דפי' ע"ג), ואחרי הפרי חדש ז"ל רבים גילו מקורו דברי הרמב"ם כמו הגאון רבי ישעיה ברלין עיין בחיים שאל שם, ובספר יד המלך הלכות דעות (פי',) ובזהירות ציין ירושלמי לירושלמי תגיגה שם, והארכתי במקומו בס"ד.

במסכת דרך ארץ חוטא (סוף ש"ס) אמרו: "ארבעה דברים גבאי להלמידים וכו'", ואינו מתכבד בקלון חבירו.

והאידנא שנת תשליד זכיתי בספר תורה מסוואר הוא ספר כבר לאון מגאון עזיני רבינו החיד"א זצ"ל, וראיתי לו (שם דף י"ג) שעמד בהבנת הדברים דמאי רבותא שהרי המתכבד בקלון חבירו אין לחלק לעולם הבא, ותיקן: "ראפשר לפי מה שכתב מהרח"ו ז"ל בשערי קדושה (ח"ב ש"ח) שהמתכבד בקלון חבירו שאין לו חלק לעולם הבא היינו בפניו, וכאן מיידי נזהר אפילו שלא בפניו ע"כ.

ובענייני חמה אני על עצמי מדוע הגאון חיד"א ז"ל תירץ כך אחר שדבר זה מכלל מחלוקת גדולה לא יצא, וכמבאר אצלינו בהרחבה בחיבורי הנסחי לעיל (בסימן הקודם), ומה גם שמצאתי לגאון חיד"א ז"ל עצמו בספר שו"ת חיים שאל ח"ב (סימן פ"ג אחר דפי' ע"א) בהגהותיו לרמב"ם הלכות דעות (פי' ח"ג) שכתב שיש חולקים על מהרח"ו ז"ל בזה וסוברים

חיים פאלאגי ז"ל שגרס מחזש כעת, וצינתי לו שם בביאורו למסכת דרך ארץ וזשא (קפ"ז ע"א) וראיתי שכה כתב: "זאינו מתכבד בקלון חבירו, הקושיא מבראת לכל, שהרי בזה אין לו חלק לעולם הבא, והרב מופת הדור החדיד"א ז"ל בכבר לאדם תירץ והכא שלא בפניו, ועיין לו בספרו כסא רחמים על אבות דרבי נתן [פ"ט ה"ג], והרב שמחת יהודה נאגר (ח"א ע"ה) תירץ דהתם בגליל, ועוד תירץ התם במחבוק לך, והכא איירי דאתרים מדברים והוא לא יקבל הכבוד" ע"ש.

והנה ספר שמחת יהודה לאותו גאון מובהק רבי יהודה נאגר ז"ל מעיד וזהו תנא לא זכינו לראות מימי, אבל שמחתי ת"ל שזכיתי בתירוץ הראשון לדעתו הרחבה זצ"א. [וכבר ידעת מה שכתב הגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל בספרו נפש חיים (מערבתי' סוף אות ט"ט): "מופת דורנו מהר"ר יהודה נאגר גר"ץ בספר הנדא לימודי ה"י, וכן כתב עוד שם (מערבתי' אות ס"ד ר"ד ע"א) ודוק היטב].

ופה שהביא בתירוץ השני דהתם במחבוק לך וכו', הלשון עמומה ואיני מבין היטב, ואולי הכוונה בתירוץ שלנו על פי דברות מהרש"א ז"ל ודמח"ל ז"ל, ויש לראות הדברים בשרשן.

ואחלהם דברינו בדברים נוראים שכתב הגאון רבי יחזקאל אייבשיץ זצ"ל בספרו המועיל יצרות דבש ח"א (חדש י"א): "וכאשר יתגל בעביהה כלא יחשב אצלו, וימות בארץ גזע ולא ישוב לה, כל ימי חלדו חושד בכשרים, מתכבד בקלון חבירו, אוי וי שער הזה מרקד בנו, גדולים וקטנים ישישו כמשרש על כל זמן כאשר ימצא גלוי קלון וערות רעה, ויחפשוהו כמטמונים לפרסם הקלון אם אמת ואם שקר, ואם ישמע איש על חבירו קלון יתגורר בו למאוד, והוא רגיל אצלינו בבקר וערב בשכבו ובקומנו מבלי הרף" עכ"ל. וח"ל וחז"ל.

קוד נראה לי בס"ד לפרש דברות ח"ל במסכת דרך ארץ וזשא הלעיל שדרך החכמים שאינם מתכבדים בקלון חברם, עם דברות קודש של רבינו איש האלהים הרמח"ל זצ"ל בספרו מסילת ישרים (טק י"ט): "דאמר עוד שאלו תלמידיו את רבי נחמיה כמה הארכת ימים, אמר להם מימי לא נתכבדתי בקלון חבירי, ולא עלתה על מוטי קללת חבירי, ומפרש התם, כי הא דרב הונא דרי מרא אכתפיה, אתא רב חנא בר חנילאי וקא דרי מיניה, אמר ליה אי רגילת דרית במאתיק דרי, ואי לא אתייקורי אנא בוללותא ויך לא ניחא לי, הרי שאף על פי שמשמעות בקלון חבירי הוא המשתול לבנות חבירי כדי שעל ידי זה יוכה כבודו, הנה לחסידים לא יאות לקבל כבוד, אפילו אם חבירי הוא הכא ומתנצח בזה, אם יהיה זה ביון לחבירי".

ועכשיו נראה אני שדברי הרמח"ל ז"ל הן הם הכנות רבינו מהרש"א ז"ל בחידושי חמילה שם שכתב: "מתכבד בקלון חבירו, אפילו בכהאי גוונא כעובדא דמייתי שחבירי עושה כן מרצוני" ודוק.

ומבואר ד"לחכמים החסידים לא יאות לקבל כבוד, אפילו אם חבירי הוא הכא ומתנצח בזה, אם יהיה זה ביון לחבירי, ועל כגון דא אמר במסכת דרך ארץ שהחכם נזהר אינו מתכבד בקלון חבירו ודוק, וכתבו עוד במקומו בס"ד.

ודע כי נראה לי בירד דהא דרבינו הרמח"ל ז"ל נקט לשון חסידים כאשר הביא עובדא דרב הונא, באומרו "הנה לחסידים לא יאות לקבל כבוד, אפילו אם חבירי הוא הכא ומתנצח בזה" וכו', מלבד שהרמח"ל ז"ל שם עוסק בפרקי החסידות, טעמו משרם שהתלמוד תענית (כ"ג ב') מבחיר ומתאר את האמורא רב הונא בתואר חסידא דבבל, ודוק היטב.

והיום יום חמישי י"א מרחשון תשמ"ג, זכיתי ובא לידי ספר עיני כל חי לגאון רבי

ודאי זה חושב המקח רע לכך בל להעביר העצבון ממנו בריקוד ודיחות ו שטשה. הנה כי כן אם האדם בל לסעודת החתן ואכל ושתה שם אפילו שלא שבה את הכלה בפניו כי אם שמה באכילה ושתיה של סעודת חתן הרי זה משמח החתן שבו יצח החתן שמקחו מקח טוב והארוה בשאלו אשה הרומה גדולה ורבות הטובה רבו לרכילה על כן בל לאכול ולשתות אלא בעצור טובה שנתן לו הקב"ה בלשה ו כי מלך ^{המלך} מלך טוב ור"ש אם יטול לשבה בפירוש את הכלה שתרבה שמחתו של החתן בזה אבל הכנס להטות מסעודת חתן ועשה ריקוד ודיחות של שחוק כדי שיטחק החתן ולא דבר בשבה הכלה כלל ה"ו מעביר החתן כי יאמר החתן בלבו אם המקח של האשה הוא טוב למה זה עשה בדיחות כדי שישחק הלא אנכי רואי שישחק ואשמח על מקחי אלא ודאי זה סובר כלותם הישיות שחושבין נאראי האדם אשה הוא מקח רע שראוי להתעלל בו לכך עשה בדיחות כדי להעביר האער לפי שם.

במצא הבל לסעודת חתן ונהנה שם אע"פ שלא שבה הכלה ה"ו משמח את החתן כי

ו הוכחה שמלך אשה מלך טוב לכן בל לאכול עם החתן ביום טובה ור"ש אם ישבחו הכלה ששבו מקחו בפירוש שדבר זה סתם דעת אותם הקורין תגר על נאראין אך מי הוא זה האנה מסעודת חתן ואיט משמחו זה הכנס לסעודת חתן ואיט לכול ושתה ושמה בשתיקה אלא הוא משתדל לעשות שחוק במילי בדיחותא כדי לעורר שמחה לחתן בזה ודאי מעביר לב החתן כללמחן לכך עובר בחמשה קולות ול"א כל האנה מסעודת חתן ואיט משמחו דהיינו נכנס אלא לסעודה ועשה דברים שדוחין השמחה מלב החתן כגון שאר משתדל לעשות מילי בדיחותא בלבד ה"ו עובר ובזה הביאור שביארתו בס"ד יבא כחן מנהג העולם בזה"ו שאינם להטות מסעודת חתן ואינם משבחין הכלה בפניו כי אם לרכילם ושותים בשמחה של פזמונים בשתיקה ולפי פשוט האומר עוברים בחמש קולות אך לפי ביאוריו בס"ד לרכילה ושתיה בשמחה ו היא שמחת החתן אע"פ שלא דברו בשבה הכלה ורק העושה בדיחות לשחק החתן ואיט משבה את הכלה זה הוא מעביר לב החתן בעיקר המקח שלו ועובר בחמשה ור"ש עכ"ל.

סימן כו

בענין המתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעוה"ב

מלא אכתפיה אתה רב הנא בר תגילאי וקא שקיל מיניה (לכבדו וישאנה הוא) א"ל אי רגילת דלרית במלתיך (שאתה נושא כלי כזה בעיך) דרי ואי לא אחייקורי אנא בזולתא דייך לא יחא לי ע"ש.

מגילה כח. שאלו תלמידיו את רבי נחמיה בן חסנה במה הארכת ימים אמר להם מימי לא נתכבדתי בקלון חבירי ולא עלתה על מטתי קלגה הדרי וחרן במעוני הייתי לא נתכבדתי בקלון חבירי כי הא דרב הונא דרי

ועיין גם' אור הישר חולין לז' בתוס'
ד"ה שלא הראיתי ציוס להקשה ח"ל וכה"ג
ויל' במגילה דף כח. דר' נחמיה בן הקנה
קאמר שהאריך ימים כ"כ מפני שלא נתכבד
בקטן חבירו והרמב"ם בפ"י ה"ג מהל' דעות
ובפ"ג ה"ד מהל' תשובה כתב דמתכבד בקטן
חבירו אין לו חלק לשו"ע ומקורו הכתוב שלא
הזכירו שם המפרשים הוא בירושלמי תגיגה
פ"ב ה"א ועכ"פ מאי רבותיה דר' נחמיה בן
הקנה בזה עכ"ל נ"ב ולאריך גיטא הקשה
המנחת פני על היר הקטנה הלכות דעות פ"ה
מדע עשה ג סק"ד ח"ל והמתכבד בקטן חבירו
אין לו חלק לעולם הבא לשון הרמב"ם שם
וכמ"כ בלכות תשובה בפרק שלישי חשבו
בתוך אותן שאין להם חלק לשו"ע והוא תמוה
כי מדברי אגמ' במגילה כח משמע שהוא מלת
חסידות כמאמרו שם במה הארכת ימים אחר
מימי לא נתכבדתי בקטן חבירו עכ"ל וז"ל.

והנה כתב הרמב"ם בפ"ד מהל' תשובה
ה"ד ח"ל (כד' דברים מעבדין את התשובה)
ומהן תעשה דברים העושה אותן אין חזקתו
לשוב מהן לפי שהם דברים קלים בעיני רוב
האדם ונתנא חטא וכו' ומה שאין זה חטא
וכו' (ד' המתכבד בקטן חבירו אומר בלבו
שאינו חטא לפי שאין חבירו עומד שם ולא
בגיע לו בושם ולא ביישו אלא ערך מעשיו
הטובים והחמטו לחול מעשה חבירו או חמטו
כדי שיראה מכללו שהוא מתכבד וחבירו צו'
עכ"ל וז"ל בגמ' מגילה ה"ל דביארה מהו
המתכבד בקטן חבירו אמאי לא הביאה אגמ'
לפני זה לכתב הרמב"ם.

והנה איתא בבבא מציעא דכא פירש"ה א' אור
ה כל המתכבד בקטן חבירו אין לו חלק

לשו"ע ע"ש וכן הוא בירושלמי תגיגה פ"ב
ה"א דף י. ע"ש וכן פסק הרמב"ם בהל' דעות
ובהל' תשובה וז"ל מהו חומר העון לנענש כ"כ
לאין לו חלק לשו"ע.

והנה כתב הרמב"ם בפ"ג מהל' תשובה
ה"ד ח"ל ויש עבירות קלות מאלו ואעפ"כ
אמרו חכמים שהרגיל בזה אין להם חלק
לשו"ע וכדי כן להתרחק מהן ולהזהר בזה
ואלו כן המכנה שם לחבירו והקורא לחבירו
בכינויו והמלצין פני חבירו בנדרים והמתכבד
בקטן חבירו וכו' עכ"ל וז"ל מהל' לרמב"ם
דמתכבד בקטן חבירו דוקא הרגיל בזה אין לו
חלק לשו"ע דמלשון המדרש רבם וסירושלמי
תגיגה ה"ל דסתמו דבריהם ואמרו דמתכבד
בקטן חבירו אין לו חלק לשו"ע לא משמע
דדוקא הרגיל בזה הוא לאין לו חלק לשו"ע
וז"ל.

והנה איתא במשנה אהדרין ריש פרק
חלק דף א' ואלו שאין להם חלק לשו"ע
האומר אין תחית המתים מן התורה ואין
תורה מן השמים ואפיקורוס ר"ע אומר אף
הקורא בספרים החיצונים והלומד על המכה
ואומר כל התחלה אשר שמתי במצרים לא
אשים עליך כי אני ה' רופאך אבא שאול אומר
אף הסוגה את השם בלתי תפוז ע"ש וז"ל
אמאי התנא לא הביא אף ה' דמתכבד בקטן
חבירו אין לו חלק לשו"ע ובפ"ג מהל' תשובה
ושייר ועיין בבבא מציעא דכא פירש"ה שם לכתב
ח"ל האומר אין תחית המתים וכו' תנא ושייר
טובה כגון כל הני דרבי אליעזר המודעי
דמייתי אגמ' לקמן וכן המינים והמפוסים
ושפירשו מדרכי צבור דקחשיב בפ"ק דר"ה וכן
מי שיש בו גסות הרוח בפ"ק דפסוקה וכן ה'

ע"ש וא"כ אחאי לא מנה רבי אלעזר המודעי
אף הא להמתכבד בקלון חבירו כהדי הכי לאין
להם חלק לעוה"ב.

הערה

ובביאור הדברים נראה לומר להנה
כתב הרמב"ם בפהמ"ש סנהדרין פ"י מ"א
קודם היסוד הראשון ח"ל וכבר זכרו דברים
זאתי אלה שהעושה אותם אין לו חלק לעוה"ב
אחריו המלבין פני חבירו בדברים והקורא
לחבירו בכינוי והמתכבד בקלון חבירו לפי שלא
יעשה מעשה מאלה ואע"פ שהם עבירות קלות
כפי מחשבת האדם אלא בעל נפש גרועה שאין
בה שלימות ואינה ראויה לעולם הבא עכ"ל

ומבאר הרמב"ם דהא להמתכבד בקלון חבירו
אין לו חלק לעוה"ב אין זה כשנשע על חומר
העין להמתכבד בקלון חבירו אלא להמתכבד
בקלון חבירו מראה שיש לו נפש גרועה שאין
בה שלימות ואינה ראויה לעוה"ב ואנראה

דמשה כתב הרמב"ם בפ"ג מהל' תשובה
א"ל דדוקא הרגיל בעבירה ז' אין לו חלק
לעוה"ב משום דלוי רק פעם אחת המתכבד
בקלון חבירו אכתי אין זה מראה דהוי בעל
נפש גרועה שאין בה שלימות ואינה ראויה
לעוה"ב איברא אי רגיל באר' בעבירה ז' הוי זה
מראה דהוא בעל נפש גרועה שאין בה שלימות
ואינה ראויה לעוה"ב וכן משמע בספר הבתים
ספר מראה עשה עא שער 7 ח"ל ויש ענינים
אחרים אחרו רבותיט שהרגיל בהם אין לו חלק
לעוה"ב מאשר הם מדות מצוות לנפש
והמסבבות אליהם חללים רעים עד לאין מרפא
ואלו הם המלבין פני חבירו בדברים והמתכבד
בקלון חבירו וידוע הוא שהרגיל בזה בזה דרכי
נפש וכו' עכ"ל.

לאחריו בפרק בתרא דתובנות רפאים כל
יקומו מי שמרפה עצמו מדברי תורה ומלכה
בדביות תלוי באלהם שאין חיון לעוה"ב עכ"ל
איברא בשו"ת נוצרית יו"ד סי' רה נשאל על
דברי המוס' בסוטה דף ה. שמתאו על מה דלא
חישב במשנה דרש"י פ' חלק גבי אלו שאין להם
חלק לעוה"ב גמי הדוח ומתים שנחל ועמי
הארץ ומלוי בדביות דמה ז' תימא ודלמא תני
ושיר וע"ש דכתב הנוצי"י ח"ל לדודי לא קשיא
ולא מידי שמה שהקשה דלמא תנא ושיר הנה
כיון דפליג ר' עקיבא שם במשנה להוסיף על
דברי הת"ק קורא בספרים חיוניים ולוהש על
מכה ואבא שאל ג"כ מוסיף הנה שם מכלל
דח"ק דוקא קתני אלו ולא שיר דאל"כ מני"ל
לר"ע ואבא שאל דח"ק ממעט אלו ועוד
דח"ק כלל כיון כל ישראל וכו' ואף לאין
למדן מן הכללים אפילו במקום שנאמר בו דין
אולי ואלו עדיף מחוץ וגם סיים ואלו דוקא
קתני ועוד דלא שייך תני ושיר כי אם דשיר
מקלל אבל להיות פרוץ מדוכה על העומד
שישיר יותר ממה שהשג לא שמענו ות"ק לא
חשיב שם רק תלת ושפיר תמא המוס' דשיר
ד' שהמוס' שם בסוטה חשבו ד' עכ"ל וא"כ
הדרא קשיא לדוכתא אחאי לא מנה המתנא
נמי הא להמתכבד בקלון חבירו כהדי הכי לאין
להם חלק לעוה"ב וא"כ.

והנה איתא בלכות פ"ג מ"א רבי
אלעזר המודעי אומר המחלל את הקדשים
והמבזה את המועדות והמלבין פני חבירו
בדברים והמפזר ברייתו של אברהם אבינו
והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה אע"פ שיש
בדיו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעוה"ב

ובזה נראה לבאר אמאי לא הוצא עבירה
 זו להתחבד בקלון חבירו בזה הכי דברים
 שאין להם חלק לעוה"צ דנשט במשנה דריש
 פרק חלק משום דהעבירות המנויות שם איירי
 לאין להם חלק לעוה"צ כעונש משום חומר
 העבירה ומש"כ הא להתחבד בקלון חבירו
 אין לו חלק לעוה"צ אין זה כעונש על חומר
 העבירה אלא משום דמראה בעצמו שיש לו
 נפש גרועה שאין בה שלימות ואינה ראויה
 לעוה"צ ועל דרך זה כתב בספר לתשובת השנה
 פ"ג מהל' תשובה ה"ד ליישב קושיית התוס'
 בסוטה ה"ל אמאי לא הוסיף במשנה לדיש פרק
 חלק הא ליתא בסוטה דף ה' דכל אדם שיש בו
 גסות הרוח אין עמו נסער לתחיית המתים
 וי"ל ולפי"ד אר"י בפאמ"ש אפשר לומר
 דבמשנה בסנהדרין מנו רק סך דאין לה חלק
 לעוה"צ מפאת עוונות חמורים שעשו ואילו מי
 שיש בו גסות הרוח לאין עפר נסער לתחיית
 המתים י"ל דהוא משום דהוי בעל נפש גרועה
 שאין בה שלימות ואינה ראויה לעוה"צ כדברי
 הרמב"ם ואינו ענין לתשנה בפרק חלק דתני
 רק עוונות חמורים דענשם שאין לעשיהם חלק
 לעוה"צ עכ"ל

ונראה דהא ללא הוצא עבירה זו
 להתחבד בקלון חבירו במשנה אבות בזה
 הדברים דמנה ר"א המודעי לאין להם חלק
 לעוה"צ היינו משום דר"א המודעי כבר מנה
 המלביץ פני חבירו בדברים בזה הכי דאין להם
 חלק לעוה"צ וכבר כתב הרמב"ם בפאמ"ש
 בסנהדרין דכל שלשת העבירות דהיינו המלביץ
 פני חבירו בדברים והמכנה שם לחבירו
 והמתכבד בקלון חבירו טולא אין להם חלק

לעוה"צ משום דהוי נפש גרועה שאין בה
 שלימות ואינה ראויה לעוה"צ ונמלא ח"כ
 להתחבד בקלון חבירו כלול הוא בזה דנקט
 ר"א המודעי למלביץ פני חבירו בדברים אין לו
 חלק לעוה"צ והלכך לא מנה ליה ר"א המודעי
 להדיא וכ"כ המאירי בפירושו לאבות שם וי"ל
 ונשוב לעניני המאמר והוא שהזכיר מן המין
 השני המלביץ פני חבירו בדברים ובכלל זה נזכר
 בפרק חלק שם הקורא לחבירו בכזיו
 והמתכבד בקלון חבירו שכל אלו אע"פ שמתחבב
 עליהם שהם עבירות קלות יורו על תכלית
 פחיתות בעליהן לא ישו"ה' לנגדם ואע"פ שיש
 בהם תורה ומעשים טובים אין להם חלק
 לעוה"צ עכ"ל

ובזה נראה לבאר אמאי נמנלה ה"ל
 דקאמר רבי נחמיה בן הקנה דהארץ ימים
 משום דלא נתכבד בקלון חבירו וביארה אגמ
 לאירי דכרז האנא דלא ראה לתת לרבי חנא בר
 חיילאי לשאת כלי שלא היה רגיל לשאת כלי
 כזה בעירו דעשיטא דר' נחמיה בן הקנה
 דקאמר דהארץ ימים משום דלא נתכבד בקלון
 חבירו לא איירי דלא העריך מעשו והמחמו
 כנגד מעשה חבירו והמחמו כדי שיראה מכללו
 שהוא מוכבד וחבירו בזוי דהעושה כן הוי בעל
 נפש גרועה שאין בה שלימות ואינה ראויה
 לעוה"צ ועשיטא דר' נחמיה בן הקנה לא היה
 עושה כן ומי שנמנע מלעשות כן אכתי אין בזה
 זכות דחכה לאריות ימים והלכך קאמר בגמ'
 דהא דקאמר ר' נחמיה בן הקנה דהארץ ימים
 משום דלא נתכבד בקלון חבירו איירי בזה"ג
 דרבי האנא דלא ראה לתת לרבי חנא בר חיילאי
 לשאת כלי שלא היה רגיל לשאת כלי כזה בעירו
 דככה"ג שחבירו מעמנו רוצה לעשות כן

מא"י
 פ"ג
 נ"ג

פשיטא דאין כאן ענין המתכבד בקטן חבירו נחוצה בן הקנה לא הסכים לעשות כן ממדת
הוא חבירו מעלתו מחל על כבודו ואפי' ר"י חסידות שלא להתכבד ע"י חבירו.

סימן כז

עוד בענין הג"ל

להם חלק לשו"ס רק בפרק בני העיר תבילה
כת. אמרו שאמר רבי נחוצה בן הקנה אחד
מהדברים שבשילם האריך ימים בעבורם הוא
שלא נתכבד בקטן חבירו וכו' עכ"ל (וכבר
כתבו האחרונים למקור ארמז"ס הוא
מנראשית רבה פרשה א' ארת ה וירושלמי
תגיגה ע"ב ה"א ע"ג) וז"ל אמאי סב"ת כתב
ללא ידע המקום שבו יאמרו להמתכבד בקטן
חבירו אין לו חלק לשו"ס כאן בהלכות תשובה
ולא כתב כן לעיל בה"ל דעות דכתב שם
ארמז"ס להמתכבד בקטן חבירו אין לו חלק
לשו"ס וז"ל.

והנה כתב ארמז"ס בפ"ד מה"ל תשובה
ה"ד ח"ל (ארכעם ועשרים דברים מעכבין את
התשובה) ומתן תשובה דברים העושה אותן אין
חזקתו לשון מתן לפי שהם דברים קלים צעירי
רוב האדם ונמצא חוטא וראו ידמה שאין זה
חטא ואלו כן וכו' ד) המתכבד בקטן חבירו
אומר בלבו שאינו חטא לפי שאין חבירו עומד
שם ולא הגיע לו צושה ולא ביישו אלא ערך
מעשיו הטובים והכמתו לחל מעשה חבירו או
הכמתו כדי שיראה מכללו שהוא מוכבד וחבירו
בזו עכ"ל וז"ל אמאי לא הביא ארמז"ס ג"כ
האופן השני להמתכבד בקטן חבירו מתבאר
במ"ל תבילה דהיינו היכא שביטל המקרה או
האכרה לעשות איזה מעשה בלתי מוכבד אלא

הרמב"ם בה"ל דעות פ"ו ה"ג כתב ח"ל
מזה על כל אדם לאסור את כל אחד ואחד
מישראל כגוש שנאמר והאבת לרעך כמותך
לפניך לרץ לספר בשנאו ולחוס על ממונו
כאשר הוא חס על ממון עצמו ודו"ס בכבוד
עצמו והמתכבד בקטן חבירו אין לו חלק
לשו"ס עכ"ל וז"ל אמאי הביא ארמז"ס
בהלכות ז' הא להמתכבד בקטן חבירו אין לו
חלק לשו"ס דלכאורה מקומו צ"ג מה"ל
תשובה דשם מנה אלו שאין להם חלק לשו"ס
ואכן שם ברי"ד מנה ג"כ הא להמתכבד בקטן
חבירו צעדי בני דאין להם חלק לשו"ס ע"ג
ועוד ז"ל אמאי נקט בה"ל דעות הא להמתכבד
בקטן חבירו טפי מהמכנה שם לחבירו או
המתבין פני חבירו דברים דג"כ אין להם חלק
לשו"ס וכדכתב צ"ג מה"ל תשובה ה"ד ע"ג
וז"ל.

והנה כתב ארמז"ס בפ"ג מה"ל תשובה
ה"ד ח"ל ויש עבירות קלות מאלו ואעפ"כ
אמרו חכמים שסגולת בן אין להם חלק
לשו"ס וכו' כן לסתמוק מתן ולסגור בן
אלו כן המכנה שם לחבירו והקורא לחבירו
בכינויו והמתבין פני חבירו דברים והמתכבד
בקטן חבירו וכו' עכ"ל וע"ג ברי"ד דכתב ח"ל
ומה שנהג רבינו קורא לחבירו בכינויו והמתכבד
בקטן חבירו לא ידעתי מקום שבו יאמרו שאין

רק להמשיך בכבוד לעצמו ומשום כל האיסור
 בזה הוא משום ביטול העשה דואסבת לרעך
 כמנך והלכך נקט לה ארמזים שם ועיין
 במשנה ^{הענין} בדורה לר"ה ס"ק קטו דג"ר
 ברמזים ח"ל עוד כתב בערך ו' ה"ג מטה על
 כל אדם ללאסר את עמיתו כגופו שנאמר
 ואסבת לרעך כמנך לפיכך נרץ לספר בשבחו
 ולחום על מחשבו כלאסר הוא חס על מחשבו עצמו
 ורואה בכבוד עצמו לפיכך המתכבד בקטון
 חבירו אין לו חלק לעוה"ב עכ"ל ומדנקט
 המ"ב בגירסתו ברמזים לפיכך המתכבד
 בקטון חבירו אין לו חלק לעוה"ב מוטב להדיא
 שורש איסור המתכבד בקטון חבירו הוא
 משום ביטול העשה דואסבת לרעך כמנך
 איברא נראה דדוקא שורש האיסור דהמתכבד
 בקטון חבירו הוא משום ביטול העשה דואסבת
 לרעך כמנך אבל חומר הדבר דאין לו חלק
 לעוה"ב אין זה משום ביטול העשה דואסבת
 לרעך כמנך דבשאר דברים דמבטל בזה העשה
 דואסבת לרעך כמנך לא מצינו בזה דאין לו
 חלק לעוה"ב והא דהמתכבד בקטון חבירו אין
 לו חלק לעוה"ב היינו כדכתב הרמזים
 בפאמ"ש בסנהדרין (כ"ג בסיומן הקודם)
 דהוא משום דלא יעשה זה אלא בעל נפש
 גרועה שאין בה שלימות ואינה ראיה לעוה"ב.
 ובג"א דמאחר ואין ענין האלכה בזה'
 דעוה"ב אי י"ש לו חלק לעוה"ב או לא ועיקר הא
 דנקט הרמזים שם הא דהמתכבד בקטון חבירו
 אין לו חלק לעוה"ב היינו לאשמועינן שורש
 איסור המתכבד בקטון חבירו הוא משום
 דמבטל העשה דואסבת לרעך כמנך הלכך
 האכפ משנה לא כתב שם דאין יודע המקום
 לחמור דהמתכבד בקטון חבירו אין לו חלק

של
 ב"ר

והנה מלכתב הרמזים בפ"ד מהל'
 תשובה ה"ד המתכבד בקטון חבירו חומר בלבו
 שאינו חטא לפי שאין חבירו עומד שם ולא
 אגיע לו נזשת ולא ביישו אלא ערך מעשיו
 הטובים והחמור לחול מעשה חבירו או החמור
 כדי שיראה מכללו שהוא מוכבד וחבירו צו'
 משמע להדיא דהמתכבד בקטון חבירו בפני
 חביר שומד שם אינו בכלל זה דשפיר מרגיש
 שחטא ובייש את חבירו בפניו ואינו מעכו
 לשבד לפי מה שהוא עשה כי גם הוא מחשיב
 הדבר לחטא ובזה נראה ליישב אמאי הרמזים
 לא הביא שם האופן השני דהמתכבד בקטון
 חבירו המבואר בגמ' מצינו דהיינו היכא
 שהביאו המקור או ההכרח לעשות איזה
 מעשה בלתי מוכבד אלא לפי ערך מעלתו
 וחליץ עצמו מן הקטון האוא ויעמיד אחר
 תחתיו ויהיה זה המעשה קטן אלא זה השני ג"כ
 משום דלאופן זה הוא ג"כ מרגיש שחטא ובייש
 את חבירו וא"כ אין דבר זה מעכו מלשבו
 בתשובה אחר דגם הוא מחשיב הדבר לחטא
 והרמזים רק נקט הדברים שאין חזקתו לשבד
 מאן לפי שילמה בדעתו שאינו חטא.

ובזה נראה ליישב הא דכתב השפ"ר
 קדושה דהא דהמתכבד בקטון חבירו אין לו
 חלק לעוה"ב היינו דוקא בפניו ולא קשיא הא

חלק לעוה"צ אבל מתעכב התשובה או אפי' שלא בפניו עכ"ל.

איברא יש להעיר על תירוץ זה דכספר חרדים מוכח דס"ל בדעת הרמב"ם דאפי' היכל המתכבד בקטן חבירו שלא בפני חבירו ג"כ אין לו חלק לעוה"צ דהגם כתב בפרק ט אות כח ח"ל והמתכבד בקטן חבירו אין לו חלק לעוה"צ אף על פי שאין חבירו עומד שם ולא באיעו לו בושת ולא ביישו אלא ערך מעשיו הטובים וחכמתו לחול מעשה חבירו או חכמתו כדי שיראה מכללו שהוא מטבד וחבירו בצי (רמב"ם ע"ד מאלכות תשובה) עכ"ל אלמא דס"ל בדעת הרמב"ם דהמתכבד בקטן חבירו אפי' שלא בפני חבירו אין לו חלק לעוה"צ איברא כבר כתב התנחל עני על היד הקטנה כ"י לעות פ"ה מדע עשה ג ספקד ח"ל אבל הארדים ודאי לא כיון יפה בזה עכ"ל ויש לעיין בזה.

דהקשה בהגהות וחידושים דזה שלא כדברי הרמב"ם דכתב דהמתכבד בקטן חבירו אומד בלבו שאינו חטא לפי שאין חבירו עומד שם ולא באיעו לו בושת הרי דס"ל לרמב"ם דאסור מתכבד בקטן חבירו הוא אפי' שלא בפניו ע"ש דאפי' דהרמב"ם ס"ל דאזכא אסורא להתכבד בקטן חבירו אפי' שלא בפני חבירו כדמוכח בדבריו בה"י תשובה אך הרמב"ם שם איירי רק לענין זה דהעובר עבירה ו' אין חזקתו לשון משום שאומד בלבו דאינו חטא איברא מנ"ל דס"ל לרמב"ם דבאופן זה אין לו חלק לעוה"צ דלמא הרמב"ם ס"ל דדוקא היכל המתכבד בקטן חבירו בפני חבירו אז אין לו חלק לעוה"צ ומשאי"כ שלא בפני חבירו דלמא אין מאבד הוא את חלקו לעוה"צ וכ"כ במקור הסוד על הס"ה ס"י יט ס"ק יז בשם האס"ל ליישב דעת השערי קדושה ח"ל דמש"כ מהרד"י שרק בפניו אינו על אמרם שאין לו

סימן כח

בענין עשרת בני צריך לממדינהו בנשימה אחת

מורה דיאלה נשמתן כאחת ועיין ברבינו האגאל שם דכתב ח"ל עשרת בני המן צריך לממדינהו בנשימה אחת עכ"ל ומשמע דלא גרם בגני דגם המלה ועשרת יש לומר בלוח נשימה אחת וכ"כ.

והנה כתיב במגילת אסתר פרק ט פסוקים (ו"א) ובשון הכירה הרבו היסודים ואבד חמש מלכות איש ואת פרשנדתא ואת דלפון ואת אספתא ואת שרתא ואת אלילא ואת ארידתא ואת פרשתא ואת אריסי ואת

מגילה טז ואת פרשנדתא וגר עשרת בני המן אחר רב אלא דמן יש עשרת בני המן ועשרת צריך לממדינהו בנשימה אחת מאי טעמא טולא בהדי הדדי נפקו נשמתיהו ע"ש וי"כ מאי קמ"ל בזה דיאלה נשמתן כאחת דמאי איכפת לן אי יאלה נשמתן כאחת או בזה אחר זה.

ועוד י"כ אמאי צריך לומר גם המלה עשרת בנשימה אחת דלכאורה עכ"ל זה שאומרים כל העשרה שמת בנשימה אחת כבר

פ"ב ה"א

ישמעאל בן אלישע כמו שהעיר ע"ז היעב"ץ בהגותיו ליוחסין השלם הוצאת לונדון עמוד נ"ח, ובסה"ד בשם ספר היוחסין הגירסא רבי יהושע בן אלישע. והגר"א זכות בעל ספר היוחסין השתמש בעיקר בגמרא כתי' כידוע והדקדוקי סופרים לא העיר ע"ז. ועיין בתולדות תו"א ערך ר"א ב"ר צדוק.

א"ל רבי אל תבט במעשיו הבט בתורתו וכו'. עמ"ש בביאורו בברכות פ"ג ה"ד.

ראו מה העמיד. ופירש הק"ע כלומר, שהעמיד תלמידו הגדול ר"מ שלמד תורה לכל ישראל ע"כ. ובספר היוחסין בערכו כתב, וזכה לחיי עוה"ב בעבור תורתו ותלמידיו ע"כ. ויש סמוכין לדבריו מסוגיין דידן וממסכת תענית פ"ב, ענינו ה' ענינו, ענינו בזכותו ענינו בזכות תלמידיו.

פליאה ממך מה תדע, עמוקה משאול מה תחקור. יתכן לפרש חקירה שהיא עמוקה מחקירת שאול, כלומר שלשם מה נברא האדם שסופו הוא יורד שאולה. וחקירה זו היא עמוקה עוד יותר, ומה תחקור. ומליצת עמוקה משאול ע"ש לשון נופל על לשון, שהוא אחד מיסודי הפיוט.

רב אמר תאלמנה שפתי שקר יתחרשן, יתפרכן ישתתקן. פירוש שהפעל תאלמנה יתכן לפרשו בשלשה פנים. א) יתחרשן, כלומר שלא יוכלו לדבר בכלל כעונש, ונגזר מלשון אלם, שבתורה ענינו מי שאינו יכול לדבר ושומע. ומי שאינו שומע ומדבר נקרא חרש. אמנם בלשון חכמים נקרא גם שומע ואינו מדבר חרש, וגם השתמשו במובן זה בהפעל יתחרשן, כלומר שלא היו יכולים לדבר אף שהיו שומעים. כמ"ש לעיל בפ"א ה"א, פיסקא חרש חבריא בשם ר"א, עיי"ש. ב) יתפרכן כמה דאת אמר, והנה אנחנו מאלמים אלומים, ובת"י, והא אנחנו מפרכין פירוכין. ודרך הירושלמי בכמ"ק שמביא רק הפסוק שבתורה וסמיכתו על תרגומו ומקצר מפני שהתרגום היה שגור בפהם. אולם הבבלי שדרכו לפרש יותר אומר ומתרגמין, או תרגומו דהאי קרא, וכתבתי מזה במק"א. ולפי"ז פירוש תאלמנה, שיקשרו או יתקבצו וידבקו שפתי שקר שלא נוכל לדבר שקר. ג) ישתתקן כמשמעו, ונראה שג' פנים אלו ענינם אחד ורק משמעות המלה יש ביניהם.

יתחרשון כמה דאת אמר ויאמר ה' אליו מי שם פה לאדם או מי ישום אלם או חרש. עיין ביפ"מ שביאר שכן מי שם פה לאדם מוסב גם על החרש, וא"ת חרש שפירושו רק מי שאינו שומע היה צריך להיות כתוב מי שם פה לאדם או מי ישום אלם או מי שם אוזן לאדם או חרש, אלא וודאי שחרש כאן פירושו אינו שומע ואינו מדבר וכמ"ש הרמב"ם בריש תרומות, שמה שאינו מדבר הוא מסובב ממה שאינו שומע שלא שמע אף פעם הדיבור ונקרא מפני כן חרש, שהיא הסיבה להמסובב שאינו מדבר. ואף כאן פירושו, יתחרשון שיהיו אינו שומע ואינו מדבר וכ"ה בתוס' ריש חגיגה, על מה שאמרו שם, חרש שאמרו בכל מקום הוא שאינו שומע ואינו מדבר, שהראיה הוא בבר"ר ובירושלמי כאן מהפסוק הזה באופן שהשם אלם נאמר רק על מי שאינו מדבר אבל שומע, אבל השם חרש הוא שם משותף גם למדבר ואינו שומע וגם ואינו שומע ואינו מדבר, שנקרא חרש על שם הסבה להמסובב שאינו שומע ואינו מדבר. ובלשון זירגון היא להיפך שהשם חרש, "טויב" בלשון זירגון, מיוחד רק לאינו שומע והשם אלם בלשון זירגון "שטום" הוא שם משותף גם לאינו מדבר וגם לאינו שומע ואינו מדבר ע"ש המסובב מהחרשות שאינו מדבר. אכן כאן תאלמנה ענינו אינו שומע

פ"ב ה"א

ואינו מדבר ונקרא אלם ע"ש המסובב, כמו שחרש נקרא ע"ש הסבה אינו שומע ואינו מדבר, עיין ביפ"מ.

אמר ר"י בר"ת המתכבד בקלון חברו אין לו חלק לעוה"ב. לשון הגאון רבי ישעיה ברלין זצ"ל בהקדמת שאלת שלום להשאלות, ותייתי לי מיום עמדי על דעתי חדלתי מלקנטר בד"ת לשום בר אוריין כי נוהרתי מאוד שלא להתכבד בקלון חברו ואדרכא שוקד אני בכל עת להפוך בזכות של לומדי תורה לשמה כל כמה דאפשר, וכך למדתי והרגלתי בי אבא מארי הגאון יחיד בדורו וכו' ונוהרתי מאד שלא לפגום בכבוד זולתי אפילו פגימה כל שהוא. והרמב"ם בפ"ג מהלכות תשובה הי"ד באותן שאין להם חלק לעוה"ב קחשיב ג"כ והמתכבד בקלון חברו וכתב הכ"מ לא ידעתי מקומו וזכיתי אני להציע מקומו בירושלמי חגיגה פ"ב עכ"ל. והגר"ח מוולאזין זצ"ל בהקדמתו לשנות אליהו זה לשונו, גם הלום תראו גודל ענוותנותו שמעולם לא הזכיר שם שום חכם שהשיג עליו ברובא דרובא רק כפי שיטתו היה יושב ודורש טוב לעמו כמשה מפי הגבורה למען לא יתכבד בקלון החכם או המחבר ולזאת גם בסלתם אשר קלט לא נשא שמותם וכו' עיי"ש.

ובספר חסידים סימן י"ט ובמקור חסד שם כתב. ודע שכתב רבינו הר"ח זצ"ל בשע"ק, במתכבד בקלון חברו, נ"ל דזהו בפניו, אבל מהרמב"ם שם משמע אפילו שלא בפניו, וכן משמע במגילה כ"ח עיי"ש. ונראה שמפני זה המנהג כשמשיגים על חכם או על דבריו בספרו, אומרים במחכת"ר וכדומה, וחכמי הספרדים יש להם מליצות שונות ע"ז, כמו ואחרי נשיקת עפרתו זהב, או ובהורמנא דמר ועוד. וכן הלשונות, ולא ירדתי לסוף דעתו, ולא זכיתי להבין, וכולם בכדי שלא יהיו בכלל המתכבד בקלון חברו, וכ"ש במי שגדול ממנו.

וברמב"ם הלכות תשובה פ"ד ה"א יש באור יקר למאמר זה ז"ל, חמשה דברים העושה אותם אין חזקתו לשוב מהן לפי שהם דברים קלים בעיני רוב בני אדם ונמצא חוטא והוא ידמה שאין זה חטא ואלו הן וכו' המתכבד בקלון חברו אומר בלבו שאינו חוטא לפי שאין חברו עומד שם ולא הגיע לו בוש ולא ביישו, אלא ערך מעשיו הטובים וחכמתו למול מעשה חברו או חכמתו כדי שיראו מכללו שהוא מכובד וחברו בזוי עכ"ל. ולמדנו מדבריו שהמתכבד בקלון חברו הוא אף שלא בפניו. ועוד נראה שדווקא כשגרם לו קלון לחברו שהוא מכובד וחברו בזוי אבל אם בדיבורו או במעשהו חולק כבוד גם לחברו אלא מתכוון שייראה שהוא מכובד יותר אין בכלל זה. ובהלכות דעות פ"ו ה"ג כתב, מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו שנאמר ואהבת לרעך כמוך, ולפיכך צריך לספר כשכתבו ולחוס על ממונו כאשר הוא חס על ממון עצמו ורצוה בכבוד עצמו. והמתכבד בקלון חברו אין לו חלק לעוה"ב עכ"ל. ומשמע שר"ל שאין לו לאדם לעורר מעשיו וחכמתו למול מעשה חברו או חכמתו כדי שיראה מכללו שהוא מכובד יותר מחברו. אולם המתכבד בקלון חברו שאין לו חלק לעוה"ב הוא דווקא כשיראה מכללו שהוא מכובד וחברו בזוי.

ובכ"מ בהלכות תשובה פ"ג העיר שבמגילה כ"ח, אמרו שאמר רנבה"ק שזהו אחד מהדברים שבשבילם האריך ימים, אבל לא ידעתי מקומו שיאמרו שאין לו חלק לעוה"ב וכו'. ואכן אומר ריב"ח כאן כן אבל אחרי שמהבבלי במגילה לא משמע כן, וכן במסכת ד"א זוטא פ"ב שת"ח מותר על קללתו ואינו מתכבד בקלון חברו, משמע שאינו אפילו מדת כל אדם. ולפיכך מפרש הרמב"ם שדווקא מי שרגיל לעשות כן אין לו חלק לעוה"ב. ובכל אופן צריך האדם להתרחק מזה ולהזהר מזה. ולפי דרכינו למדנו שאף במלכין פני חברו ברכים וקורא לחברו בכינויו ושאר דברים שמנה הרמב"ם שם שאין לו חלק לעוה"ב, דוקא ברגיל בו. ומסיים הרמב"ם שאם עושה תשובה אין לך דבר שעומד בפני התשובה.

פ"ב ה"א

ולשון הרמב"ם בפירוש המשנה בפרק חלק ה"א סוף ד"ה ועתה, ואמרו המלכין פני חברו ברבים והקורא לחברו בכינוי והמתכבד בקלון חברו אין לו חלק לעוה"ב, לפי שלא יעשה מאלה, ואעפ"י שהם עבירות קלות כפי מחשבת החושב, אלא בעל נפש גרועה שאין בה שלימות ואינה ראויה לעוה"ב עכ"ל. ולשון הרמב"ם בפ"ג מהלכות תשובה ה"ד, ויש עבירות קלות מאלו ואעפ"י אמרו חכמים שהרגיל בהן אין להם חלק לעוה"ב וכדאין הן להתרחק מהן להזהר בהן, ואלו הן המכנה שם חברו והקורא לחברו בכינויו והמלכין פני חברו ברבים והמתכבד בקלון חברו וכו'. מהלשון שהרגיל בהן, משמע דווקא מי שרגיל בעבירה ע"י שעובר עליה כמה פעמים אין לו חלק לעוה"ב אבל העובר עליה פעם אחת או שתיים אינו בכלל הזה. והטעם כפי שכתב בפירוש המשנה הנ"ל שאעפ"י שהן קלות הרי העבירה עליהן מורה על נפש גרועה ואינה ראויה לעוה"ב, והוכחה זו היא דווקא ברגיל ושטוף בעבירה אבל לא בעובר עליה בפעם אחת ושתיים שיתכן שאינו אלא מקרה אבל לא טבועה בנפשו. אולם עבירות החמורות שנמנו במשנת חלק והביא הרמב"ם שם וז"ל: ואלו הן שאין להם חלק לעוה"ב אלא נכרתין ואובדין ונידונין על גודל רשעתם וחטאתם לעולם ולעולמי עולמים, המינים והאפיקורסין והכופרים בתורה והכופרים בתורה"מ ובביאת הגואל וכו'. נראה שאף בפעם אחת אעפ"י שאינו רגיל אין להם חלק לעוה"ב. מיהו תשובה מועילה וכמ"ש הרמב"ם שם, שאפילו כפר בעיקר כל ימיו ובאחרונה שב יש לו חלק לעוה"ב וכו', עיי"ש.

ונראה ההבדל בין מתכבד בקלון חברו למלכין פני חברו ברבים, שהמתכבד בקלון חברו הוא אפילו כינוי לבין עצמו וכמ"ש בירושלמי לקמן, כבוד אלקים הסתר דבר עד שלא נברא העולם וכו', ולקמן, מלך שבנה פלטיץ במקום ביבים במקום אשפות וכו', אינו פוגם וכו'. ועוד שנית שאף שאין בזה גדר הלבנת פנים הר"ז גדר מתכבד בקלון חברו. וברמב"ם פ"ו מהלכות דעות הלכה ג', שיהיה כבוד חברו חביב עליו כשלו המתכבד בקלון חברו אין לו חלק לעוה"ב עיי"ש. וודאי שיכול לחלוק על חברו בהלכה ולסתור דבריו אבל אם מקנטרו בהלכה הר"ז כגדר מתכבד בקלון חברו, אף שאין בזה הלבנת פנים נגד השומעים, וגדר הלבנת פני חברו ברבים הוא אף שהמלכין אינו מתכבד בזה, כמ"ש בב"מ נ"ט ששונאין אמרו לדוד בשעה שהיה עוסק בנגעים ואהלות, דוד הבא על אשת איש מיתתו כמה והוא השיב מיתתו בחנק ויש לו חלק לעוה"ב אבל המלכין פני חברו ברבים אין לו חלק לעוה"ב. תשובתו הנצחת של דוד בודאי השפיעה שדברי שונאיו לא היו להם לכבוד אדרבא נחבזו ע"י זה, אבל הם הליכנו פני דוד ברבים ויתכן שבמעשה אחד ילכין פני חברו ברבים וגם יתכבד בקלון חברו ואשמתו כפולה. והייתי נוכח במקרה כזה שת"ח אחד הליכין פני ת"ח ברבים וגם התכבד בקלון, ברם ת"ח הנעלב מרוב אהבתו לתורה וחכמיה כסה על עונו והמשיך לשמוח עמו ולדבר בשבח, אז אני חשבתי אמנם על כל פשעים תכסה אהבה. ברם תחת מכסה אהבה סוף מונחים פשעים שאין ביד הת"ח הנעלב לסלקם ורק ביד המעליב לסלקם ע"י תשובה מאהבה שזדונות נעשו זכויות. ובמה שכתבתי בהגדרת המושגים המלכין פני חברו ברבים ומתכבד בקלון חברו עדיין צל"ע.

המתכבד בכבוד חי העולמים לא כ"ש. כי אין לשכל אנושי מבוא בדברים ששגבו מבינת אנוש כי פליאה ממך מה תדע ומה תחקור בדברים שהעתיק הכורא מבריותיו. ולכן אלו הדורשים ממציאים תיאוריות פילוסופיות שונות ומתכבדים בהם והם מינות וכפירה בצדיקו של עולם. דברים שהעתיק מבריותיו ונמצא שהם מתכבדים בכבוד חי העולמים ואין להם חלק לעוה"ב. ויש לציין שרק בירושלמי

פ"ב ה"א

ובבר"ר שהוא אגדת א"י ישנם מאמרים אלו, אבל בבבלי אין נזכר מזה כלל, מפני שבא"י היו המתיונים כתות פילוסופים שונות, ודרשו כמה שמעלה ולמטה ומה לפנים ומה לאחור והתריעו חז"ל נגדם בצורה חריפה ביותר משא"כ בבבל.

ונראה שגם המתכבד בקלון התורה הוא בכלל הזה, ור"ל דוגמת שכתב הגר"י ל"ס בספרו בני יונה סימן רפ"ב וז"ל, הדורשים לכבוד עצמם, וכ"ש עתה שרוב הדרושים הם נאוצים וגדופין וחירופין עושים התורה כחוכא וטלולה אשר לא שערום אבותינו הקדושים ולא שמעה און כיו"ב מעולם. ורובם ככולם מתכבדין בקלון התורה היה מהרואי להוכיחם על שפונים אחוריהם אל היכל ה' במילי דשקרי והכלים אבל מוטב שיהיו שוגגים כי ג"כ קים ליה בדרכה מיניה בעונש מגלה פנים בתורה שלא כהלכה עכ"ל. ומכאן שאלו המחפשים מומים ופגמים בספרים שחברו ת"ח ביגיעה רבה הנקראים "מבקרים" עונם כפול שהם מתכבדים בקלון המחבר והחיבור כאחד.

ביפ"מ ובקה"ע פירשו שהוא כינוי כבוד כלפי מעלה, ור"ל בקלון. ובספר בית קוצק האריות בחבורת קוצק, שהרב רבי בצצין מאוסטרובה ספר שפעם נסע אם הרה"ק רז"ו מסטריקוב יחד עם חבורת חסידים והתחיל הרבי מסטריקוב להשמיע ד"ת ולא הטיתי און לשמוע, הרגיש הרבי בדבר ופנה אלי ואמר, תאמין לי כי אין לי רצון להשמיע דברי חסידות, אם אמרו המתכבד בקלון חברו אין לו חלק לעוה"ב מכ"ש המתכבד בכבודו של מקום, אבל מה אעשה הרבי מקוצק צוה עלי לאמר לאברכים דברי חסידות. וסיים ר"ב מאוסטרובה כשאני זוכר באיזה התלהבות עצומה השמיע את המילים המתכבד בכבודו של מקום, חיל ורעדה אוחזת אותי גם עכשיו ע"כ. והנה לא ציין מקור לדברים אלו, אבל מקורו מכאן בשינוי לשון. ונוסף לזה הדברים סתומים מהו הכוונה ולמה רעדה אוחזתה. ונראה שהוא ע"ד שאומר בעל מעון הברכות בספרו עלה דיונה, דמי שאומר דברי תורה בשם איזה גדול והם לא קולעים לאמת מפתת חוסר עיון האומרו בשם הגדול, אבל קהל שומעיו שאינם מבחינים בין אמת לשקר עוד יכבדוהו בעד ד"ת אלו וחכמים יכינו שחטר האמת וההגיון והר"ז קלון לו, הר"ז כלל המתכבד בקלון חברו ואף בנ"ד שאם משמיע ד"ת וחסידות ללא רעיון ותוכן הרי הוא כביכול מתכבד בכבוד חי עולמים ועל הדבר הזה הזדעזע רב"צ זצ"ל.

כתיב כבוד אלהים הסתר דבר וגו', כבוד אלהים הסתר דבר, עד שלא נברא העולם כבוד מלכים חקור דבר משנברא העולם. ובזה יש לכאר בבבלי חגיגה י"ג, ע"כ יש לך רשות לדבר מכאן ואילך אין לך רשות לדבר, שכן כתוב בספר בן סירא, במופלא ממך אל תדרוש וגו', כלומר דכתיב כבוד אלהים הסתר דבר, כמה שהרשית התבונן, כלומר לא רק שמותר אלא שמצוה להתבונן דכתיב כבוד אלהים חקור דבר. ומכאן שחקורי הטבע המתבוננים בפלאי מעשי בראשית ומגלן חי עולם של יוצר בראשית ע"י המצאות נפלאות הר"ז בכלל כבוד מלכים חקור דבר, ובלבד שלא תהיה מטרתם להשחתת העולם אלא לפאר ליצורם על שם כבוד מלכותו.

מה בית סתום מכל צדדי ופתוח מצד אחד כך אין לך רשות וכו'. יתכן שהצד האחורי של הבית רומז על מה לאחור וצד הפנימי על מה לפנים והגג של הביית על מה למעלה וקו התחתון על מה שלמטן ונשאר פתוח רק מצ"א.

והוא מראה להם בנקודה ואמר זה שלמעלה, ומה שמו וכו'. עיין מה שפירש בקה"ע, ואינו נכון, ובמחכת"ר נעלם ממנו פירושו האמיתי של בעל ברוך שאמר, הובא בב"י אור"ח סימן ל"ו ז"ל, ביית מרובעת מפני

ואעפ"כ השוחט יכול לעשות שליח לקיים המצוה ואף יבדק עלי',
הכי נמי אפשר לומר דהאריז"ל אמר למהרח"ו זצ"ל להיות השליח
של השוחט לקיים מצות מתנות כהונה ואז יחשב למצותו ודפח"ת.

ובני היקר הרה"ג ר' שמואל אהרן שליט"א העירני לספר
במצוותיו חפץ מאד [פרק ב'] שהביא מדברי הראשונים שלמדו שהגם
שהדין על הטבח לתת מכל מקום אין זה מפקיע המצוה מידי
הבעלים וא"כ לק"מ.

- ל"א -

❖ **לא להתכבד בקלון חבריו** ❖

מימרא דר' נחוניא בן הקנה במגילה [דף כ"ח ע"א]. ומובא שם
מעשה על זה בַּב הונא נשא כלי ור' חנא בר חנילאי בא לקחתו
ממנו שישאנו הוא כדי לכבדו. אמר לי' אם אתה רגיל לישא בעירך
טוב, ואי לאו אני מתכבד בזילותא דידך ולא ניחא לי.

וכתב מהרש"א דכוונת ר' נחוניא הי' ג"כ בעובדא כגון זה שאפי'
שחבירו עשה כן מרצונו ובכל זאת סירב מלהתכבד בכגון זה. וכן
ראיתי במסלת ישרים [פרק י"ט] שאע"פ שמשמעות בקלון חבירו הוא
המשתדל לבזות חבירו כדי שעל ידי זה ירבה כבודו, הנה לחסידים
לא יאות לקבל כבוד אפילו אם חבירו הוא הבא ומתרצה בזה אם
יהי' זה בזיון לחבירו עכ"ל.

וגם מי שאומר איני בעל עבירה זו כפלוגי הוי מתכבד בקלון
חבירו בדיבורו כמ"ש המאירי.

וכן לא יאמר אדם לחבירו ביקש איש פלוני בתי לבנו, מפני

שמתבייש האחר וזה מתגאה ונהנה בלבו [ס"ה סי' קל"ט]. וכתב מקור חסד והוי מתכבד בקלון חבירו. עכ"ל.

ובספר חסידים [סי' תתקנ"ג] ואם יתכבד אדם בקלון חבירו שיש לו כבוד שאדם-חשוב יהי' בסעודתו ולאותו אדם יהי' בושת או יצטער שישב שם, יהי' עוון לבעל הסעודה עכ"ל. ובספר חסידים [סי' תקפ"א], שנים שהיו בעיר כגון ראובן ושמעון והנה שמעון מכבד את ראובן לא יניח ראובן לשמעון לכבדו בדבר שיתבייש שמעון, כגון שאין דרכו של שמעון להביא מים מן הבאר. וגם אם שמעון אינו חושש אבל למשפחתו יש גנאי בדבר לא יקבל ראובן משמעון שיכבדנו עכ"ל.

והביא שם ברית עולם גמ' מגילה הנ"ל אתיקורי אנא בזילותא דידך לא ניחא לי. וכתב ומה דקאמר לא ניחא לי דמשמע קצת דהוא מתורת חסידות, אפשר דהתם רב הונא גדול הדור ורב חנא כמו תלמידו ואמרו בכתובות [דף צ"ו] כל מלאכות שהעבד עושה לרבו תלמיד עושה לרבו, ואפי' הכי רב הונא לא קבל כי אין זה בסוג מונע תלמידו מלשמשו ועיין לקמן תקפ"ז עכ"ל.

ודע שפסק הרמב"ם בהלכות דעות [פ"ו ה"ג] שהמתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעולם הבא, ומקורו מירושלמי חגיגה [פ"ב סוף ה"א] כמ"ש ציון ירושלים. וכן הוא במדרש עיין לקמן. וכתב הרמב"ם הלכות תשובה [פ"ד ה"ד] המתכבד בקלון חבירו אומר בלבו שאינו חטא לפי שאין חבירו עומד שם ולא הגיע לו בושת ולא ביישו אלא ערך מעשיו הטובים וחכמתו למול מעשי חבירו או חכמתו כפי שיראה מכללו שהוא מכובד וחבירו בזוי. עכ"ל.

ומדבריו למדתי דאיסור מתכבד בקלון חבירו אפילו שלא בפניו.

ושוב ראיתי בשערי תשובה בסוף שער הראשון על מתכבד בקלון

חבירו בהגהות "זה השער" שג"כ למד מהרמב"ם הנ"ל דאסור אפילו שלא בפניו, וכתב עוד דזה לא כשערי קדושה לרח"ו זצ"ל שכתב דדוקא בפניו אבל שלא בפניו לא, אמנם החפץ חיים בפתחה (בבאר מים חיים ס"ק ח') כתב דדוקא לענין שאין לו חלק לעולם הבא כתב השערי הקדושה דדוקא בפניו אבל הוא מודה דשלא בפניו נמי יש איסור עכ"ל. [ענין ברית עולם על ספר חסידים י"ט הביא דברי שערי קדושה ח"ב שער ח'].

וכ"כ בפי' חסד לאברהם על הס"ח [חביאו בפי' מקור חסד] דמש"כ מהרח"ו שרק בפניו חיינו על אמירתם שאין לו חלק לעוה"ב אבל ממעבדי התשובה הוי אפילו שלא בפניו, עיי"ש.

ובספר עקב ענוה [להנאון ר' משה זלמן זאטורענסקי זצ"ל, משנת תרס"ב] ג"כ דן בזה, ויצא לדון בדבר חדש לתרץ דברי רח"ו זצ"ל שלא יוקשה עליו מדברי הרמב"ם. וכתב דהרמב"ם מוסב על מה שכתב לעיל בפ"ג דאמרו חכמים הרגיל בהם אין לו חלק לעוה"ב, ועל זה כתב דאפילו שלא בפניו אסור בדריגל בזה, משא"כ רח"ו זצ"ל מיירי במתכבד בקלון חבירו במקרה בפעם א' ולכן כתב דזהו דוקא בפניו עכ"ל.

והגאון האדר"ת זצ"ל בהערותיו לספר עקב ענוה כתב דאינו יודע המקור לדברי רח"ו זצ"ל.

דע דאפילו אם חבירו דיבר עליו מתחילה דברי גנות להתכבד בהם, מ"מ אסור לו אח"כ לדבר דברי גנות על חבירו ולהתכבד בהם, כך כתב בעקב ענוה. וכמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה מאמר רי"ט לענין לשון הרע ופירש בזה הכתוב במשלי אל תאמר כאשר עשה לי כן אעשה לו, כן פסק החפץ חיים [כלל י' סט"ז] וכל שכן לעניננו כי בכאן לא משכחת ליה לגמרי אופן שיהי' לתועלת שמתכבד גם הוא בקלון חבירו.

ועוד כתב עקב ענוה דראוי להחמיר לא להתכבד בקלון חבריו אפילו בלב שלא בדיבור, כפשטות לשון הרמב"ם דמשמע דה"ה בלב. עכ"ל.

והנה במעשה בגמ' דרב הונא לא נתן לר' חנא את הכלי כי לא הי' לפי כבודו כנזכר לעיל, הגם שלא הי' שום דיבור, בכל זאת נחשב למתכבד בקלון חבריו.

ואולי לא הביא ראי' משם מכיון דלתת הכלי לשני שישאחו זה מעשה ואולי גרוע יותר מדיבור, ויש לעיין בזה עוד.

ועוד כתב שם עקב ענוה משם טה"ק על הודוי של הגאון ר"א ז"ל אביו של השל"ה הק' שכתב להתוודות על מה שהתכבדתי בקלון

חבירי, דבר זה נמצא ושכיח בעוה"ר ובפרט בין המלמדים שמגנין זה את זה בפני אבי הילדים בכדי שיתכבד הוא בעיניו וחבירו יתגנה, וכן בין שאר אנשים שכל אחד אומר על חברו כך מעשיו כך דרכיו ואני ת"ל אינני הולך בדרכיו כי אם דרך אחרת יש לי, עיי"ש.

ובספר ריח דודאים כתב לא נתכבדתי בקלון חבירי, קלון הוא בושא אזיל סומקא וכו' ומה לי קטלי' ומה לי קטלי' פלגא, והנה הכבוד הוא בהיפך הוספת החיים, והנה לא רצה לגרוע מחבירו חיות שיתוספו עליו והי' שכרו בהוספת החיים. עכ"ל.

ובספר וצוה הכהן [פ' כ"ג] כתב וז"ל: "ונראה לפרש עפ"י מה שמבואר בחובת הלבבות שער הכניעה, אשר זה שהוא נכנע בעיני נפשו אם יראה שאדם משבחו ומכבד אותו שראוי לו לצער את עצמו על זה ויאמר לחבירו אלו היית יודע מדרגתי נגד הש"י לא היית משבח ומכבד אותי יעו"ש, וא"כ יש לפרש גם מאמר ר' נחוניא כן דאמר מעולם לא נתכבדתי בקלון חבירי אף שחבירי עשה לי כ"כ כבוד שהמיר כבודו שלו בקלון בכדי לכבדני, על כל זה לא נתכבדתי

החזקת

להיות בעיני עצמי מכובד ע"י זה רק אדרבא הייתי מזולזל ונבזה בעיני עצמי מחמת שאני בוש מחבירי בראותי ענותנותו ומדה טובה שיש בו שהוא ממיר כבודו בקלון לכבד אותי שאיני ראוי לכך ואני לא הגעתי למדה זו וכמאמר החכם הנ"ל. וא"כ לפי פירוש זה כמה גדולה ענותנותו של ר' נחוניא, ושפיר זכה על ידי זה לאריכות ימים כמבואר בפרקים הקודמים באריכות שהענוה גורמת אריכות ימים ושנים וכמאמר דבי זירא הוי קבל וקיים עכ"ל.

ועיין מועד קטן [דף ה']. בההוא תלמיד שלא הי' מקשה לרבו בשבתא דריגלא כי אולי לא ידע לענות ויתבייש, ולא יתנהג כמו התלמידים הטפשים שכל מגמתם להתכבד בקושיא חזקה לגדל כבודם שלא ידע רבם מה לענות, ועיין עוד חולין ו'.

ומבואר בחופת אליהו [שער ג'] המתכבד בקלון חבירו אין לו מחילה.

ודע עוד מ"ש בבראשית רבה [א' ה'] א"ר יוסי בר חנינא כל המתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעולם הבא, בכבודו של מקום על אחת כמה וכמה, פירש"י שם דמוסב על הדורש בספר יצירה ומעשה מרכבה, דברים שהעלים וסילק מבריותיו, עיי"ש.

- ל"ב -

והארכת להיות ותן בממונו ס

מימרא של ר' נחוניא בן הקנה [מגילה כ"ח]. וכתב הגאון חיד"א זצ"ל בדבש לפי [מערכת ו' אות ז'] והפשוט שלא אמר ותן בממון הייתי, שלא הי' ותן כי אם בממונו דוקא, [פ"י ולא בממון אחרים או בממון הציבור] עכ"ל.

עיין לשי"ב הגרי"ח ז"ל בבן איש חי (שנה א', פרשת שמ"י אות ה') ובספרו לשון חכמים ח"א (סימן א') ולמרו"ז הגד"ל בכף החיים (סימן קס"ב אות א' אות ג') ועוד. ע"ש וצ"ע. נ"ח לדעת אם אף לפי סברת הזהר הקדוש כל האיסור כשמינים לשתי ידי, או אף יד אחת בכלל האיסור, ומקדוק לשון הזהר הקדוש (במקומות רל"ל), וכן מהטעם שנתנו שם, מתבאר לכאורה שביד אחת שרי, ע"ה. וצ"ע. אגב דע ולא ידעתי מדוע רבינו הגרי"ח פאלאגי בספרו עיני כל חי, ממש על פני כל ספרו דחה תמיד כל דברי הרב שדה יצחק ז"ל, עיין ותווכח. (וע"ע חקקי לב ח"א דף ה' ע"ג) ודק. עיין שם.]

בשעת התפילה וכיו"ב, והתם גבי אברהם א"ה מן הסתם היו ידי מודמות מעל ראשו ולא רק כנגד כתפיו, וכן מתבאר ממש הרמב"ן ז"ל (שם) שכתב שהיו ידי של אברהם פרושות השמים, ע"ש, וכוונתי שראיתי כן להודיא בספר אחד שכל אזוהרת הזהר רק כשמגביה ידיו מעל ראשו, ועבש"ד לא אוכזר איה ראייתו כן, ולפי זה היינו רבותא דרי"א בן שמוע ראינו אף במילי דעלמא לא הוים ידי עד כתפיו, ומשום הכי הביא הרב שדה יצחק לדברי הגמרא בסוטה. כן נלע"ד למצוא ישוב דברי הר"ב שדה יצחק ז"ל ודק. פירונו עבש"ד ראינו שמשמעות דברי רבינו הארי"ל ז"ל, דאף כנגד פניו לא ידים ידיו,

סימן כו.

אות לא. המתכבד בקלון חברו

לא יחבו לי, וחכמתיה דרב הונא ועותריה דרב חסדא ויחבו לי, ענותותיה דרבה בר רב הונא לא יחבו לי.

וראייתי לחד מן קאמיא רבינו שלמה בן היתום ז"ל בביאורו למעד קטן שם שכתב "ענותותיה דרב הונא וכו', לא ידעא מאי הוות ולא אתפרש בבבא מציעא (פ"ד ב') דאמר שלשה ענותין הן, אבא, ובני בתיא ויתונן בן שאול". והמיר"ל הגיה שצריך לומר ענותותיה דרבה בר רב הונא ע"ש.

פירונו צריך ביאר דמאי ענה אשכחנא ביה ברכה בר רב הונא, ואיה מצינו שהפליגו חז"ל בענותו עד שרכא בקש על זאת, ומ"ש גם המיר"ל דגדר ענה מצינו שפירשו גם משילה ברוח, עיין מנהגין (י"ט סעי'ג) והרי כבר אמר בסוטה (מ"ט א') שרכה בר רב הונא טהרת הרוח היתה בו ע"ש, זה דחוק מאוד, ולפי דרכו היה נראה לומר שהלא טהרה מביאה לידי ענה,

מעב"ת נ"י הביא עובדא דההוא תלמיד שלא היה מקשה לרבו בשבתא דדיגלא משום ולא יתבייש, וכדאמרו במדע קטן (נ"ד ב'). יש לחוסף מה שהובא בזהר הקדוש ח"ג (דף קט"ז ע"א) מצעה נדא שהיה תלמיד חכם אחד מפרש בדברי תורה, והיה שם אחד שידע שכשיגיע אותו תלמיד חכם לענין אחד יכשל ביה, ואמר אותו אחד לחבורה שתוקו ולא תאמר דבר ובגלל ששתקה החבורה נכשל אותו חכם באותו ענין והתבייש, ואותה בושא גרמה לאותו אחד שידונו אותו בדין קשה ארבעים יום ולסוף ארבעים יום יצטרחו בניהוגם שעה ומחצה, כך פסק עליו מלך המשיח ע"ש.

ולחירת הקדוש חגי מצריך כאן מ"ש בס"ד בימים אלו, וממנו נראה יקרות חז"ל והזירותם בעיני בין אדם וחברו.

מועד קטן (כ"ה א') "אמר רבא חגי תלת מילי בעאי קמיה שמאי, תרתי יהובן לי חדא

אמר גם את רבה בר רב הונא, י"ל משום דהתם מימרא דרבי הוא שאמר שלשה ענותין, ואיך יכלל בהדיהו רבה בר רב הונא דהיה זמן רב אחרי רבי דודק. נלפי"ז ק"ק אהא דכתב ר"ש בן היתום להסתייע מהא דבבא מצינא הג"ל, ובג"ל בדבריו. ודקן.

ואחר זמן, האיר השי"ת עיני ומצאתי היום ר' כסלו תשמ"ג גירסה דדוקנית בתלמוד, במסכת מגילה (י"ב ע"ב) וזו לשון התלמוד "אמר רב נחמן מרדכי מוכתר בצימוס הזה כערי דרבה בר רב הונא, ורבה בר רב הונא עדיף מיניה", ולפינו ליתא גירסה זו, אך כן גרסו קמאי דקמאי ז"ל, וכמבאר בהשוכת רב שירא גאון ז"ל שנשאל לבאר גירסה זו, ונדפסה תשובתו בתשובות הגאונים שיצאו לאור על ידי מהר"י מוספיא ז"ל בעיד ליק, עיין שם (סימן ל), ועיין בהערת הרב הג"ל, שם דף מ"ב ע"א, וכן הגירסה במדרש הגדול למגילת אסתר והגדפס בשם מדרש אגדת אסתר (פרשה ב', דף ט"ז ע"ב ועיין שם בהערה י"ב) וכן גירסת רבינו חננאל מגילה (שם) וכן גרס בספר הערוך (ערך נט, ב') ויש לעיין בדקדוקי סופרים למגילה שם ואינו תח"י עמ"ס מגילה, ועיין גם בהערת מהר"צ חיות ז"ל (שם) ובהו תבין מ"ש רש"י למגילה (שם) כעדי לא גרסינן, ודקן, נאלא שלא הבנתי כעת מרע מיאן רש"י ז"ל בגירסה זו המקובלת והמאושרת ומקומת על ידי הגאונים ז"ל, ועיין היטב בלשון הרמב"ן ז"ל במלחמות ה' סנהדרין (ספ"ו, דף ט"ז ע"ב דשם חילגא) ע"ש ותבין.

ולתבין גירסה זו אביא לשון רבינו חננאל ז"ל למגילה שם שכתב "מוכתר בצימוס היה כערי, פירוש היה מצוין בדני כל התורה כערי, שהיה ידוע בדורו וחזיר במצות, ורבה בר רב הונא עדיף מיניה בענותות, דהא אמר רבא תלת מילי בעאי משמיא חכמיה דרב הונא ועותריה דרב חסדא יהב לי, ענותותיה דרבה בר רב הונא לא יהב לי" עכ"ל. ולפי זה יורח אור על דברי הגמרא במועד קטן דדקן.

ובגירסת קצת מקמאי ז"ל בסוף סוטה, עיין בדקדוקי סופרים השלם לסוטה (בשבלה שבטוי חסר הערה י"ט), וא"כ אחר שהפליגו בטענה שהיתה ברכה בר רב הונא, י"ל דמינה בא גם לענה, ודקן, אך כבר כתבתי שלענין הדבר דחוק מאוד.

ובדקדוקי סופרים למועד קטן (שם אות י"ד) הביא גירסה ענותותיה דרבה, ולא גרסו רבה בר רב הונא, והיינו ענותותיה שרבה קרא לעצמו כינוי, בברכות (ס"א א'), אף שהיה גברא רבה למאד, עד שבשמים כמתיבתא ודקיעא אמר מי יכיה רבה, עיין בבא מצינא (פ"א א').

ובבבא תולדות תנאים ואמוראים (ערך רבה בר רב הונא) כתב לפרש דענותותו של רבה בר רב הונא היתה, שאף לקטנים ממנו היה קורא בשם רבינו, כמפורש ביבמות (כ"ה א') רשלא רבה בר רב הונא לרבה בר רב נחמן ילמדנו רבינו, אף שרבה בר נחמן קטן היה מרבה בר רב הונא. אבל הוא עצמו הרגיש שאינו מוכרח דיש לפרש שעשה כן משום אותה עובדא שהיתה ביניהם, המבארת בבבא מצינא (ק"ה א') שבגלל דברי רבה בר רב הונא לא התקיימו ילדיו של רבה בר רב נחמן, ולפיכך נהג בו כבוד ע"ש.

ואולי יש לומר דהיינו ענותותיה דרבה בר רב הונא, שבספר הג"ל (ערך רבה בר רב הונא, דף א"ף ע"ב) כתב שכשנפטר רב הונא, היה רבה בנו בגיל למעלה מששים, ואעפ"כ לא הוא ישב במקום אביו, אלא רב חסדא ע"ש. ולפי"ז יש מקום לומר דהיינו ענותו שאף שלמעשה היה מגיע לרבה לחיות יושב על כסאו של אביו שהיה היה ממלא מקום אביו, מ"מ ויתר על כבודו, דהיי כדברי הגמרא בבבא מצינא וז"ל שמענה ב' ענותין מכלל השלשה, והענה שלוקן הצטיינה בזה שותתו על כסא מלכותם לאחרים, בני בתיה ויונתן בן שאול, והא ולא

ולפי כל המבואר בהפלגת ענוותו ודרכו בר רב
הונא, והיה נראה לי לכאר בסיד, אם יש
לנו רשות, ביאור חדש בדברי הגמרא במעמד קטן
(כ"ז ס"א ור"ע) וכך היא הצעת הסוגיא שם.

"כ"י נח נפשיה דרבה בר רב הונא ורב המנא
אסקינאו להתם, כי מטו אנשרא קמו גמלי
אמר לחו הווא טיינא מאי האי, אמר ליה,
רבנן קא עבדי יקרא אחודי, מר אמר מר ניטול
ברישא, ומר אמר מר ניטול ברישא, אמר הווא
טיינא דינא הוא דרבה בר רב הונא ליטול ברישא,
חליף גמליה דרבה בר רב הונא, נתור ככיה
דהווא טיינא" וכו'. והיה ספרים דגרסי אמר
הווא טיינא ליטול גברא בר גברא ברישא וכו'.

ופירוש בפירוש המיוחד לרש"י חז לשונו כי
מטו אנשרא, כשהגיעו לעבור דופן של
גש-קצר שעכשיו לא היה יכולים לעבור זה בצד
זה, אלא זה אחר זה, קמו גמלי עמד הגמלים
נרשאי המטה במקומם: רבנן עבדי יקרא, רבה
בר רב הונא ורב המנא, דהא לא בעי האי
למיטול מקמי האי: נתור ככיה, משום דביחז לרב
המנא".

ולפי דרכנו זו נתיישב כל ההדורים ותפשטו
כל הקמטים, ומצאנו בסיד מקור נפתח
לענוותנותו המופלגת דרבה בר רב הונא ודוח
זה הנלע"ד בסיד.

ומכלל דבריו ילמד האדם כמה יש להזהר
שלא להתכבד בקלון חבירו, והשי"ת
יזכו לעבודו כרצונו בלבב שלם אמן.

[ואנב אכתוב דלפי גרסת ר"ש בן היתום
במעמד קטן (כ"א א') דרכא ביקש ענוות
דבר הונא וכו', וכן מציעו בהלמוד ראיות לזה
שהרי בהעניית (כ"ג ב') אמר על רב הונא חסידא
דבבל, וקיי"ל ענוה מביאה לידי חסידות, בע"ז
(כ"ב ב') וע"ש במסורת הש"ס, והיינו נמי דרב
הונא קרא לתלמידים רבתי בברכות (כ"ג א').
ובעובדא שהחמיצו לו ארבע מאות תביות יין
והכנסו אצלו חכמי ישראל ואמרו לו שישמשש
במעשיו וכמבואר בברכות (ה"ב), ואף שכחדיא
יש בזה הפסד גדול, מ"מ הלא רב הונא היה
עשיר אדיר כמבואר בהעניית (כ"ב ב') ע"ש,

ולפי כל המבואר בהפלגת ענוותו ודרכו בר רב
הונא, והיה נראה לי לכאר בסיד, אם יש
לנו רשות, ביאור חדש בדברי הגמרא במעמד קטן
(כ"ז ס"א ור"ע) וכך היא הצעת הסוגיא שם.

"כ"י נח נפשיה דרבה בר רב הונא ורב המנא
אסקינאו להתם, כי מטו אנשרא קמו גמלי
אמר לחו הווא טיינא מאי האי, אמר ליה,
רבנן קא עבדי יקרא אחודי, מר אמר מר ניטול
ברישא, ומר אמר מר ניטול ברישא, אמר הווא
טיינא דינא הוא דרבה בר רב הונא ליטול ברישא,
חליף גמליה דרבה בר רב הונא, נתור ככיה
דהווא טיינא" וכו'. והיה ספרים דגרסי אמר
הווא טיינא ליטול גברא בר גברא ברישא וכו'.

ופירוש בפירוש המיוחד לרש"י חז לשונו כי
מטו אנשרא, כשהגיעו לעבור דופן של
גש-קצר שעכשיו לא היה יכולים לעבור זה בצד
זה, אלא זה אחר זה, קמו גמלי עמד הגמלים
נרשאי המטה במקומם: רבנן עבדי יקרא, רבה
בר רב הונא ורב המנא, דהא לא בעי האי
למיטול מקמי האי: נתור ככיה, משום דביחז לרב
המנא".

וכבר עמד הנאמן בעל שכות יעקב בספרו עין
יעקב שעל עין יעקב שם, שלכאורה אינו
מוכן מדוע נעשו הווא טיינא ואלא בין הוא
שיקדם רבה בר רב הונא לפני רב המנא, שהרי
באמת גדול היה מרב המנא וע"ש תירוצו,
[ותמזה הוא, ולפי דבריו היה חייב מיתה. אלא
שאני מבין כלל דבריו דהתם גוי שמצאלי היה
וצ"ע].

ובפר"ם לפי נוסחת שאר הספרים דקאמר
ליטול גברא בר גברא ברישא",
ועיין בפירוש רש"י האמיתי למסכת מועד קטן
(שם, דף פ"ב) ובפירוש ר"ש בן היתום למעמד
קטן (שם דף ק"ה) ובפירוש מסכת משקין לחז
מן קאמיא ז"ל (שם דף ע"ב) ובפירוש רגמ"ה
הנדר"ח (שם דף ק"ב) ועיין גם בהעדות לספרים
הגיל, ובאמת משום הכי אינו ספרים דגרסי

והמתכבד בקלון חברו שאסור לכל ואין לו חלק לעולם הבא היינו דוקא בפניו, והבא מיירי שלא בפניו, והיינו רבותא דתלמידי חכמים חזק.

[ש"ך נדפס מחורש ספר כבר לאוץ לגחדיא ז"ל, והאיתי (שם בדף קי"ז ע"ב) שכבר קדם חכם בתירוצו זה ע"ש].

ועוד נ"ל בס"ד שזנה רבינו איש אלוקים קדוש הרמח"ל זצ"ל בספר מסילת ישרים (פרק י"ט) כתב ללמדנו עפ"י דברי הגמרא בפעילה (כ"ה א') בעורבא דרב הונא ורב חנא בר תנאליא וזו לשונו "הרי לנו שאע"פ שמשמעות המתכבד בקלון חברו הוא המשתולל לבזות חברו כרי שעל ידי זה ירבה כבודו, הנה לחסידים לא יאות לקבל כבוד אפילו אם חברו הוא חכם ומתנצה בזה, אם יהיה בזה בויון לחבדו" עכ"ל. ולפי דרכו אתי שפיר בפשיטות, דיש לומר דהא מיירי אפילו אם חברו הוא בא ומתנצה בזה, מ"מ דרכן של תלמידי חכמים להמנע מזה חזק. ונאבב נ"ל בחד דהא דנקט הרמח"ל ז"ל לשון חסידים, שכתב וזה לחסידים וכו' ומיירי ברב הונא, מלבד דמיירי בפרקי החסידות, היינו טעמא משום שהגמרא בתענית (כ"ג ב') אמרה על רב הונא - חסידא דבבל. ודוק.

והאיתי כעת לגרייה פאלאג"י ז"ל בספרו עיני כל חי (למסכת דרך ארץ השא, דף קט"ז ע"א) שהביא מהגאון מהר"ר יהודה נאגיא"ר ז"ל שחירן דכל איסור של המתכבד בקלון חברו היינו כשוגיל בכך, והבא מיירי אפילו כשאינו רגיל, ועוד חירן דכל איסור המתכבד בקלון חברו הוא כשמתכוין לכך, והבא מיירי דאחרים מדברים, והוא לא יקבל.

מילואים

ש"ך שהוא תלמוד ערוך בבבא בתרא (נ"ה א') דמי שענותן אין יינו מחמיץ עיין שם וברש"ם ז"ל. ולא ידעתי מדוע הגדושים ז"ל וכו' הגרי"צ לא העידו לגמרא שם וצ"ע.

ומגילה (כ"ז ב') ע"ש, ובבא קמא (פ' ס"א) דהיו לרב הונא בהמות דקות מעשידות את בעליהן כחולין (פ"ד ב') וכן בשבת (נ"ב א') ע"ש, ונכזה אני מבין גם מה שאמר רב הונא במגילה (כ"ז ע"ב) דעני עירו ועניי עיר אחרת עליו סמוכין ע"ש, ולא רק שהיה רב הונא גבאי צדקה בעבורם, אלא שגם היה מפרנסם ע"ש] ואם כן אולי כלפי עושה הגדול אין בזה הפסד כל כך, ומאי תאי דנקולו ובאו להחזירו דימשמש במעשיו, ולא חשיד ח"ו קבי"ה דעביד דינא בלא דינא, ורבותינו ובעלי התוספות ז"ל בברכות (שם ר"ה ר"ט) כתבו שידעו חכמי ישראל דרב הונא לא נתן שבישא לאריסיה, ובאו לרמוז לו שלא יעשה כן עוד ע"ש.

ונ"ל בס"ד להוסיף בה דברים, והנה כתב הגרי"ה פאלאג"י ז"ל בספרו עיני כל חי (למסכת שקלים, דף כ"ה ע"א) עפ"י הירושלמי שם שמי שהוא ענותן אין יינו מחמיץ ע"ש, וכ"כ בנו מהר"צ פאלאג"י ז"ל ביפה ללב ח"ג (דף ק"ל ע"ג) ע"ש, ולפיכך באו חכמי ישראל לעורר ולרמוז לרב הונא המצויין במדת הענוה, ולענין במעשיו חזק. נדע ולפי מ"ש כאן יש להבחין מדוע לא בקש רבא גם את עושהו של רב הונא, אלא בקש את עושהו דרב חסדא, ושמא רב חסדא היה עשיר יותר מרב הונא, וצ"ע].

והנה מעבית נ"י הביאו דין דברי מהר"ח ז"ל שכל איסור המתכבד בקלון חברו, אינו אלא בפניו. ויש להעיד מהא דאמור ר"ל במסכת דרך ארץ חזקא (פ"ה) "ארבעה דברים גבאי לתלמידי חכמים וכו' ואינו מתכבד בקלון חבדו" ע"ש, ולכאורה אינו מוכן, דמאי רבותא היא לתלמיד חכם שאינו מתכבד בקלון חברו, והלא המתכבד בקלון חברו אין לו חלק לשלם הבא, ואמאי נקטו כן גבי תלמידי חכמים, והלא כולם בבבל. ולפי דברי מהר"ח ז"ל אתי שפיר.

ולכאורה צ"ב למה לא ביארו ד"לא נתכבדתי בקלון חברי" פירשו כמבואר בר"מ כאן, דלכאורה הוא רבותא טפי, דאילו התם חבירו עומד שם ומגיע לו ברשת מאתו ענין שאיך מתכבד, ואילו בר"מ איירי אפילו באופן שאין חבירו עומד שם ולא הגיע לו ברשת, כמבואר בדבריו.

אמנם נראה פשוט דבעובדא דמייתי בגמ' איכא חידוש טפי, שהרי רב הונא לא עשה שום פעולה שיתכבד בזילותא דרב חנא אלא רב חנא מרצונו "קא דרי מיניה", ואעפ"כ לא הגיעו לעשות כן ד"אטייקורי אנא בזילותא דידך לא ניתא לי", וזהו שכתבנו של ר"נ בן הקנה שמימי לא נתכבד בקלון חבירו אפי' כה"ג שחבירו מרצונו הביא על עצמו את הבזיון (וכ"כ במהרש"א שם, שוב הראנו כן במסילת ישרים פ"ט). ואי"צ לומר שלא נתכבד בקלון חבירו באופן המבואר כאן בר"מ שצ"י פעולה מצדו נעשה מכובד וחבירו בזי (כלומר: שלא ערך מעשיו למול מעשי חבירו וכו'). וא"ש.

ועיין במרכבת המשנה (פ"ג מהלכות תשובה סוף הלכה ו') שכתב דהא דאמרו בירושלמי בחגיגה (פ"ב) דהמתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעוה"ב (הובא בר"מ לעיל פ"ג ה"ד) היינו דוקא כשמעריך מעשיו למול מעשי חבירו (כמבואר בר"מ כאן), אבל אם מתכבד בקלון חבירו באופן המבואר בגמ' במגילה הנ"ל יש לו חלק לעוה"ב, ועיי"ש דפירש עפ"י דברי הירושלמי. הרי קמן דמתכבד בקלון חבירו דמגילה קיל טפי ממש"כ כאן הר"מ, וביאור הדבר כדאמרן שחבירו מרצונו הביא על עצמו את הבזיון. אלא דילי"ע לאידך גיסא, מדוע הר"מ לא פירש הא ד"המתכבד בקלון חבירו" כמבואר בגמ' מגילה הנ"ל, (ולפי"ז גם יתפרש טפי הא שחושב בלבו שאינו חסא, דהוא מחמת שחבירו הוא שסיבב את הדבר מרצונו). ונראה לומר דבאמת הא ד"לא נתכבדתי

זנות יש לפרש הא דאיתא במסכת כלה (פ"א) "כל המסתכל באשה בכוונה כאילו בא עליה" עכ"ל. ויש לדקדק דהנה בגמ' נדרים (כ.) איתא רק ד"כל הצופה בנשים סופו בא לידי עבירה", ואולם במסכת כלה מבואר דכבר בהסתכלות גופא חשיב כ"בא עליה", וצ"ב הדברים.

ולפי הנ"ל מבואר היטב, דבאיסור הסתכלות בנשים תרי מילי איתנהו ביה, חדא, שמביא לידי גופן של צריות, והוא המבואר בגמ' נדרים דסופו בא לידי עבירה. ועוד, דההסתכלות עצמה הוי מעשה איסור, וחש"א דחשיב "כאילו בא עליה" כלומר דההסתכלות אסורה הרי היא עצמה מעשה זנות דר"ק.

שם: המתכבד בקלון חבירו, אומר בלבו שאינו חסא לפי שאין חבירו עומד שם ולא הגיע לו ברשת ולא בישו, אלא ערך מעשיו הטובים וחכמתו למול מעשה חבירו או חכמתו כדי שיראה מכללו שהוא מכובד וחבירו בזי.

א) מלשון הר"מ: "אלא ערך מעשיו הטובים וחכמתו למול מעשה חבירו וכו'", משמע קצת שצ"ע זאת בפני אנשים אחרים ולא בלבו, וכ"נ גם מסיום דברי הר"מ שבי"ד שיראה מכללו שהוא מכובד וחבירו בזי", והיינו ד"יראה" לאחרים - שהוא מכובד וחבירו בזי, ומ"מ אומר בלבו שאינו חסא כיון שאין חבירו עומד שם ולא הגיע אליו ברשת.

והנה יעוין בגמ' מגילה (כח.) שאלו תלמידיו את רבי נחמיה בן הקנה במה הארכת ימים, אמר להם מימי לא נתכבדתי בקלון חברי וכו', כי הא דרב הונא דרי מרא אכתפיה, אתא רב חנא בר חנילאי וקא דרי מיניה, א"ל אי רגילת דדריה במאתיק דרי, ואי לא אתייקורי אנא בזילותא דידך לא ניתא לי, עכ"ל בגמ'.

(ב) והנה יש להסתפק אי "המתכבד בקלון חברי" נידון בגדרי עבירות שב"א לחבירו ואין יוהכ"פ מכפר עד שיפייס את חברו או לא, והנה ד"פ דעד כמה שיש במעשהו ביזוי חברו, פשיטא שהוא בכלל עבירות שב"א לחבירו, וכל נידון דידן רק על התפצא דאיסור מתכבד בקלון חברו שהוא אינו מצד "ביזוי חברי" גרידא, אלא יסודו במה ש"הוא" נתכבד בביטול ערך חברו דר"ק.

ושורש הספק, דהנה במשנה בב"ק (צב.) ובסוגיא כשלה יומא ובשאר מקומות אשכחן עבירות שב"א לחבירו שענינם שמפסיד להדיא לחבירו כחובל בחבירו והקניטו בדברים וכיוצ"ב (עיי' בר"מ לעיל פ"א ה"א ופ"ב ה"ט). ואילו הכא אין מגיע לחבירו שום הפסד להדיא כמבואר בר"מ "לפי שאין חברו עומד שם ולא הגיע לו בושת ולא בישור", וא"כ נהי דהתפצא דעבירה הוי במה "שיראה מכללו שהוא מכובד וחבירו בזוי" (לשון הר"מ), מ"מ כיון דלא מגיע ממנו להדיא שום חסרון לחבירו, אולי אינו מוגדר בכלל עבירות שב"א לחבירו, וצ"ע.

והעירונני דספק דידן יש בו לכאורה נ"מ למעשה, אם למשל ראובן עורך מעשי שמעון מול מעשי לוי, שיראה מכללו ששמעון מכובד ולוי בזוי. אי איסור דמתכבד בקלון חברו הוי עבירה שב"א לחבירו, מסתברא דאסירא דלא שגא, דעיקר הקפידא מה שגרם דחבירו יהי ב"קלון". משא"כ לאידך גיסא שביארנו דל"ה עבירה שב"א לחבירו, י"ל דהאיסור דוקא מה ש"הוא מתכבד" בקלון חברו ולא כשגורם ששמעון יתכבד מקלון לוי, וצ"ע.

[וכה"ג יש לדון בלא ד"לא תקום" כגון שנמצא מליתן לחבירו חפץ להשאלה כנקמה בחבירו, האם הוי בכלל עבירות שב"א לחבירו, ומסתברא דכיון דלא חייב ליתן לחבירו חפץ להשאלה לא חשיבא שיש לחבירו "הפסד" מחמתו, וממילא אינו בכלל עבירות

בקלון חברי" המבואר במגילה אינו דבר חטא דמחויב ליהור בו "מעיקר הדין", אלא הוי רק "מידי דחסידות" דעבדי ר"ג בן הקנה ורב הונא שנכנסו לפני משורת הדין ולא רצו להתכבד בזילתא דאיך, אף כה"ג דחבירו גורם לכך מרצונו, [וכך דייקא לשון הגמ' שם דקאמר דאתייקורי אנא בזילתא דידך "לא ניתא ליי", ואי הוי איסורא מעיקר הדין הר"ל למימר ד"אתייקורי וכו' אסירא" דר"ק]. אבל איסורא ד"המתכבד בקלון חברי" הוי רק כשהוא הגורם שיראה מכובד וחבירו בזוי וכמש"כ כאן הר"מ, ולא אם חברו מסובב זאת בעצמו.

אמנם במאירי בחיבור התשובה (מאמר א' פ"ד) מבואר שלא בדברנו דכתב על דברי הר"מ כאן, וז"ל: כי המתכבד בקלון חברו הוא נחלק לשני חלקים, בדבור ובמעשה, וענין "המעשה" במי שהביאו המקרה או הכרח לעשות איזה מעשה בלתי מכובד אצלו לפי ערך מעלתו ויחלץ עצמו מן הקלון ויעמיד אחר תחתיו, יהיה זה המעשה קלן אצל זה השני ג"כ, ולא יחוש האחר את קלונו אחר שהוא התנצל מעדי הקלון ההוא והלבישו אליו. ואעפ"י שאין זה הפירוש שגור בענין המתכבד בקלון חברו, התבאר זה ממש"א במסכת מגילה (כת). שאלו תלמידיו את ר' נחוניא בן הקנה וכו', (וכהמשך כתב הדרך השני ב"דיבור" כעין מש"כ הר"מ כאן עיי"ש), עכ"ד המאירי. הרי דנקט דגם ההיא דמגילה בכלל "איסורא" דמתכבד בקלון חברו.

אכן יש לדחות דאדרבה בלשון המאירי מבואר דדוקא בעושה זאת בעל כרחו של חברו, כמש"כ המאירי "ויחלץ עצמו מן הקלון ויעמיד אחר תחתיו", וא"כ י"ל דכוונת המאירי רק לאתויי כיצד יצויר מתכבד בקלון חברו ע"י "מעשה", אבל אה"נ דאיסורא איכא רק בעושה כע"כ דחבירו, ושם במגילה דנעשה הדבר "מרצונו" של חברו הוי באמת רק מילי דחסידות דנהגו ביה ר"ג בן הקנה ורב הונא.

צא) בענין הנ"ל.

הרמב"ם בפ"ג מהל' תשובה הי"ד כתב שהרגיל להתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעולם הבא, וגם בפ"ו מהל' דעות הי"ג הזכיר כן (אלא שלא הזכיר שם דבעינן שיהי' רגיל לעשות כן), וכתב הכסף משנה שלא ידע מקורו. מיהו רעק"א בשו"ע אור"ח סימן קנ"ו הביא מקור מהירושלמי. ובספר שערי קדושה לרבי חיים ריטל בחי"ב בשער ח' כתב דנראה לו דהיינו רק אם הוא מתכבד בפניו. ברם בספר חרדים בחלק מצות עשה פ"א אות כ"ח כתב דהיינו אפילו שלא בפניו. ובפ"ד מהל' תשובה הי"ד מנה הרמב"ם להמתכבד בקלון חבירו בין הדברים המעכבים את התשובה, וכתב שם דאיירי בשאינו עומד בפניו. ברם אין ראי' מזה להא דאין לו חלק לעולם הבא, דהתם אפשר דבעינן דוקא בפניו, אבל הא דמעכב את התשובה הרי זה איירי דוקא בשלא בפניו כמו שביאר שם הרמב"ם דבכהאי גוונא נדמה

בדף מ"ו ע"א בד"ה וניחוי וכו' שכתב בשם הריב"א דהא דצריך בעל חוב לשלם כסף לכתחילה כשיש לו, הרי זה כדי שלא לנעול דלת בפני לויך. ולפי זה ניחא בפשיטות למה אינו חייב למכור נכסיו כשאין לו כסף, והיינו משום שכולי האי לא חיקנו, משום דליכא בזה לחוד משום נעילת דלת כי אפילו אם נפטור את הלוה מלמכור נכסיו כדי להמציא כסף מזומן לא ימנעו מלהלוות בגלל חשש שמא יבוא לידי דבר זה.

ועל כל פנים זה ברור שטעמו של ר"ת אינו משום נעילת דלת (וכן מבואר בשיטה מקובצת שם), דהא גם במקח טעות ס"ל לר"ת בתוס' שם שהוא צריך לתת זוזי ואילו התם לא שייך נעילת דלת.

צ) יהי כבוד חבירך חביב עליך כשליך.

כתב רבינו יונה ח"ל, הלכות דרך ארץ שנו כאן לחזור אחר כבוד חבירך ויחפור כי יכבדוהו כאשר חפץ בכבוד עצמו והוא מדרך המוסר עכ"ל. רצ"ע אמאי לא כתב דהוי מצות עשה דאורייתא מהא דכתיב ואהבת לרעך כמוך. ואולי ס"ל שהמצוה קאי רק על הרגשת האהבה לחוד. ברם הא ליתא, דהא בסנהדרין דף מ"ב דרשינן מיני' ברור לו מיתה יפה (למי שמחויב מיתה ביד), וא"כ חזינן שכל טובת חבירו היא בכלל. והרי הרמב"ם בפ"ו מהל' דעות כלל בתוך המצוה גם שיחוס על כבודו, וכן מוכיחין דברי הרמב"ן בויקרא י"ט י"ז בדבריו על קרא וואהבת לרעך כמוך*).

(*) ועיין עוד בקידושין דף מ"א ע"א ובגדה דף י"ז ע"א דילפינן דינים טעשים מראהבת לרעך כמוך, דעין שם דילפינן מראהבת לרעך כמוך שאסור לקרש אשה עד שיראנה וכן שאסור לשמש את מטתו בינם. מיהו לא הבאתי את הורנים ההם משום ד"ל שהרי הם רק בבד גדידות ודבבן שמא יפסיד את האהבה בלב, באופן שלעולם י"ל שהציווי הוא רק על האהבה שבלב, ולכן הבאתי רק את מה שהרמב"ם כלל בכלל עיקר המצוה שיחוס על כבוד חבירו וממנו, וכן את הדין של ברור לו מיתה יפה דהתם נראה לי דחזק לומר שהתורה אמרה לבית דין להקל בעיקר דין מיתתו בזהות גזירה שמא נפסיד את האהבה שבלב, ועל כל פנים הרמב"ם בהביאו את הדינים הנ"ל שבמס' קידושין ובה לא הביא את הטעם של ואהבת.

להמתכבד שאינו חוטא כיון שאין לחבירו
בושה מזה, ומשום הכי קשה לו לשוב.

צב) אל תהי נוח לכעוס.

הרמב"ם בפ"א מהל' דעות הי"ד כתב
ד"ל, כיצד, לא יהא בעל חמה נוח לכעוס,
ולא כמת שאינו מרגיש, אלא בינוני, לא
יכעוס ^{הרמב"ם} אלא על דבר גדול שראוי לכעוס
עליו כדי שלא יעשה כיוצא בו פעם אחרת
עכ"ל. והנה מדבריו משמע שעל דבר גדול
הרי הוא ^{הרמב"ם} שפיר רשאי לכעוס, חה מיקרי
דרך בינוני, והוא שכתב שלא יהא כמת
שאינו מרגיש. ברם מדבריו בפ"ב שם
ה"ג משמע להדיא שכעס הוא מהדברים
שהוא צריך להתרחק מהם לגמרי ולא
ינהג עצמו אפילו בדרך בינוני, ואין היתור
אלא להראות את עצמו כאילו הוא כעוס,
אבל מחשבתו תהי' לעולם מיושבת. והנה
הלח"מ על פ"א הי"ד באמצע דבריו הקשה
כן, ותמצית תירוצו היא דס"ל להרמב"ם
שלא יכעוס אפילו על דבר שראוי לכעוס
עליו (אלא יראה את עצמו ככעוס), אבל
על דבר שהוא דבר גדול כגון חילול השם,
שפיר יש לו לכעוס. ועיין עוד לקמן בפ"ה
משנה י"א ובדברי רבינו יונה שם שכתב
שלפעמים טוב לכעוס וכגון בהמעשה של
פנחס, ועי' בתו"ט שם שכתב בזה הלשון,
קשה לכעוס, אבל שלא יכעוס כלל לא
נמצא בשום דעה, כי מי לנו גדול בענה
ממשה רבינו ע"ה תאמר בו ויקצוקי משה
על פיקודי החיל, וגדולה מזו שמעו נא
המורים, אלא שלשם לא פ"י הכתוב שכעס
עכ"ל.

ובמגן אבות שם כתב שגם ככגון פנחס
הרי הוא צריך להיות קשה לכעוס ונוח

לרצות. וכאן כתב ח"ל, שאפילו בדברים
שהכעס ראוי בהם צריך האדם שיקבלנו
במתנות ולא יהא נוח ומהיר בכעסו עכ"ל.

ועיין עוד בפרי מגדים באור"ח סי' קנ"ז
שדן בזה.

והרמב"ם בפ"ד מהל' תשובה הי"ה מנה
לבעל חמה בין הכ"ר דברים המעכבים את
התשובה.

ועיין עוד בנדרים דף כ"ב שהביאה
הגמ' מאמרי חז"ל בענין הכעוס.

ובספר חרדים בחלק מצות עשה פ"א
אות מ"ב הביא מהזהר שהכעוס "הגשמה
קדושה מסחלקת ממנו ושורה במקומה רוח
רעה היא עבודה זרה", עיין שם בכל
דבריו.

צג) שנאת הבריות.

פירש"י דהיינו שנאת חנם. והנה
הרמב"ם בפ"י מהל' דעות הי"ה כתב ח"ל,
כל השונא אחד מישראל בלבו עובר בלא
העשה שנאמר לא תשנא את אחיך בלבבך
וכי' ולא הזהירה תורה אלא על שנאה
שבלב אבל הסכה את חבירו והמתרפהו
אע"פ שאינו רשאי אינו עובר משום לא
תשנא עכ"ל. ומקורו הוא מהא דאמרין
בתורת כהנים ובערכין דף ט"ז ע"ב יכול
לא יבנו ולא יסטרנו ולא יקללנו ת"ל
בלבבך בשנאה שבלב הכתוב מדבר, וכתב
הכסף משנה ח"ל, מאחר שאינו מכהו
משנאתו אותו, אינו עובר משום לא תשנא
עכ"ל. וי"ל שכונת הכסף משנה היא
כפירש"י בערכין שם דאיירי במכהו לשם
תוכחת, וחז"י כונת הכסף משנה במה
שכתב שאינו מכהו משנאתו. וגם י"ל
שכונתו היא אפילו להיכא שהוא מכהו

חמור עונש עד שאין לו חלק לעוה"ב יען שהוא מלבין פני חברו. וי"א דאפי' שלא בפני חברו ג"כ אין לו חלק לעוה"ב. והוא מהדברים המעכבים את החשבה לבו"ע אפי' שלא בפניו. וכן הוא מפסיד בזה את מ"ע של אהבת ישראל בכל אופן. וראוי להחמיר בזה בספק איבוד נפש לעולם הנצחי. (והפי' בדין מחבד בקלון חברו הוא כך דאם היו מתארים כל אדם במעשיו ממש כאשר הוא בלא שום יפוי היה לבוין. יען שהאדם עלול לשגיאה ולפחיתות רק שכ"א מתאר את האדם באיוו יפוי. והדרך הנכונה לאדם שיתאר א"ע חבמתו ומעשיו במעט יפוי. ואת חכמת חברו ומעשיו ביותר יפוי. אכן אם מתאר א"ע ביפוי גדול עד שהוא נראה כמכבד. ואת חברו אינו מהאר בשום יפוי עד שהוא נראה כבויו. אם הוא רגיל בכך ממילא הופקר אצלו עין לה"ד וביטול מ"ע של ואהבת לרעך כמוך אשר זה יסוד כל התורה. ולפיכך כרתוהו ברוח קדשם מחיי עוה"ב):

י"ז וכו' הוא במבזה חברו שאינו ח"ח אכן אם הוא ח"ח (כ) הוא חמור יותר ויותר. ומאוד מאוד צריך כ"א ליותר בכבודו. יען שכבודו הוא כבוד התורה והמקום. וחמור דת"ח הרבה מסתם איש ישראל בכמה דברים. שאפילו

לגלות ומצוה עליו באם לא יגיד כו'. ואם הוא בדבר איסורים שבין אדם למקום. אם מותר לו לגלות ואין עליו לה"ד (וע' חפץ חיים ה' איסורי לה"ד) או בודאי מותר לגלות. אכן באופן שאסור לספר עליו או אף שחושדים אחרו ג"כ אסור לגלות על חברו. (יו) מדה חסידות הוא שיגלה ע"ע איוו בזיון כדי שלא יתבוז חברו. אכן נראה דאין זה בדבר עבירה רק אם מחבין לתקנה או מדה חסידות גם בזה:

מן אם חברו עומד עליו לעשות לו רעה בממונו (יח) אם יכול להציל את עצמו באופן שלא יביישנו אסור לו לביישו. ואם ביישו עונש כנ"ל אכן אם א"א להציל את עצמו באופן אחר. ואם לא יביישנו וימתין עד שיומינו לדין יפסיד את ממונו. מותר לו לעשות דינא לנפשו במקום הפסד ברור אם לא חסר לו כל הפרטים דמותר לעשות דין לעצמו (המבואר בחו"מ סי' ד') ואל ימחר להורות היתר לעצמו באיסור חמור בזה:

מן המחבד בקלון חברו אין לו חלק לעוה"ב (יט) היינו אדם הרגיל לעולם להציע חבמתו ומעשיו כנגד חכמת חברו ומעשיו. כדי שיראה מכללו שהוא מכבד וחבירו בזוי. וי"א אפשר דהיינו דוקא בפני חברו. ולכן

דרך מצותיך

חשיב כפירות גדולות שאדם חושב אותם כהיתר. לכן מעכבים את החשבה. שם חושב אפי' שלא בפניו. כי באמת עבירה גדולה היא שטוב על מ"ע דואהבת. ולכן כ' אפי' אינו עומד שם ולא הניע לו בושח. אכן כס' מדרש כ' מפירש דאפי' שלא בפניו אין לו חלק לעוה"ב וכו' שגם ס' שצרי קדושה כ' בלשון אפשר ונראה שהוא מבזק בזה ראו לכל אדם להחמיר בספק חי עוה"ב אשר ע"ז כל יגיעתו. וזכרנו שלויגא אין נפ"מ. כי זכור טוב על מ"ע סל' אשר הוא כלל גדול בחורה. ומי הפחי ושונה אשר יקל לעלמו בספק חבדון נפשו לגנח. אכן הפי' ע"ז הוא לקרב אל השכל כמו שסעקתו כאן. ראשית יען שהוא רגיל בכך. דהכ"כ בעלי לה"ר שאחז"ל אין להם חלק לעוה"ב גם כן מיירי שכל אומנתו הוא בעל לה"ר. שנים אשר לה"ר הוא ג"כ אם מתאר את חברו בפחיתות הן בחכמה

הן במדות הן במעשים והרב הלויק בעל חפץ חיים האריך בזה בס' חפץ חיים כלל ה'. ולפליאה בעיני אשר לא הביא מרמז"ס ז"ל ממחבד בקלון חברו. שכ' מפורש דאפי' שלא בפניו והוא לה"ר וכו' שמליע חכמתו ומעשיו. אלמא דאפי' בחכמה ג"כ מיקריא לה"ר ואדרבה חמור עוד עד שמעכב את החכמה ואין לו חלק לעוה"ב ה' ישמרו מכ"ו:

(ב) בס' נפש החיים להגאון הלויק ר"ח וו' כ' שאפי' בלב חבור לביתו ע"ש שער ג' ומקור לא כ' ע"ו. ונראה שמקורו כמש"כ הרב הגאון בעל חיי אדם ס' כיבוד אב. סי' ג' כלל ס"ו אשר בזיון הוא באחשבה ג"כ. ומה שכתבתי שאפי' בזיון קל נלמד מחכמת סנהדרין פ' חלק שאפי' מזה חברו בפני ס"ח נקרא ג"כ מזה ס"ח ובגון דקא' הני רבנן. ועוד שם כיוולא בזה ומש"כ שאפי' שלא בפניו ואפי' לאחר מותו. ע"ו

איסור לה"ר עכ"ז אסור לו לגלותו: (יז) ע' מסכת סנהדרין פ"א ד' י"א לטנין ריח שום עמד ר"ח וילא. ור"מ דכתב גט לאחת שאמר אחר מכס קידשני בביאה. ונראה דדוקא משום חיקון הוא כדי שלא יתביישו כולם ליתן לה גט וכן נעזר. אבל כל"ז בדבר עבירה אין זה מדה חסידות לפרסם ע"ע עבירה. ואף בחשא באיוו עבירה אז"ל חליף עלי מאן דמפרסם חטאו: (יח) הנה לכאורה היה נראה דאף דהלכה פסוקה דעבד אינו דינא לנפשיה היינו דוקא להכות את חברו. או לחבול בו. אבל לביישו דהוא מסוג שפ"ד אפשר שלא הותר. אכן המשיין במס' ז"ק ו' כ"ח ע"א דקא' ס"ש וקלומה את כפה ממון מאי לאו כשאנינה יכולה להגיל ע"י דבר אחר. ומשני לא שיכולה להגיל ע"י דבר אחר טכ"ל והאי מחין היינו דמי בושח. אלמא דאם אינה יכולה להגיל ע"י ד"א מותר אפי' ע"י בושח. וכן שם בד' כ"ז ע"ב מאה פגרי בפגרה למחיה כו' ושם דפגרה הוא בושח ע"כ: (יט) ברמז"ס ה' דיעות פ"ו ה' ג' כתב והמחבד בקלון חברו אין לו חלק לעוה"ב. וכן כ' בש"ג מה' חשבה. וברמז"ס ה' חשבה פ"ד דקא' חשיב שם כ"ד דברים המעכבים את החשבה. וקא' חשיב שם גם המחבד בקלון חברו בכלל. ופי' שם מהו מחבד בקלון חברו זה שמליע חכמתו ומעשיו נגד כו' ומחייב שם ברמז"ס ז"ל אפי' אין חברו עומד שם ולא הניע לו בושח ע"כ לשוני. כמו שסעקתו כאן.

אכן בספר שער הקדושה להקדוש ר' חיים ויטאל ז"ל בספר ח' ח"ב דקא' חשיב כחוס באין להם חלק לעולם הלא. וחשיב שם מחבד בקלון חברו. וכחכ שם ע"ז אפשר דדוקא בפניו וזהו ה"א שהנאחי. ולכאורה אפשר לומר דגם הרמז"ס ז"ל מודה לזה. ומש"כ בפ"ו דאין לו חלק לעוה"ב אפשר דוקא בפניו. ועכ"ז בה' חשבה דקא'

המתכבד לרשע, (ז) והרגיל במעודה שאינה מפקדת לבעליה, (ז) ומסתכל בעריות, (ח) והחולק עם גנב, (ט) והאומר אחטא ואשוב, וכן אמרו במשנה האומר אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה אחטא ויום הכפורים מכפר אין יום הכפורים מכפר, (י) והמתכבד בקלון חברו, (יא) והפורש מן הצבור, (יב) והמכזה אבותיו, והמכזה רבותיו, (יג) והמקלל את הרבים, (יד) והמעכב את הרבים מעשות דבר מצוה, (טו) והמטה את חברו מדרך טובה לדרך רעה, (טז)

ז ה ש ע ר

תיכף, אפילו חטא על דרך מקרה לא הוי, והרגיל — אף שכל הכ"ד דברים המעכבים את התשובה מיירי נמי ברגיל כאשר נתבאר באות ג"א, מיהו בזה י"ל דאם אינו רגיל, רק באופן עראי ליכא איסורא כלל (וצ"ע למעשה). ומסתכל בעריות — וכתב הרמב"ם שם: „המסתכל בעריות מעלה על דעתו שאין בכך כלום שהוא אומר וכי בעלתי או קרבתי אצלה והוא אינו יודע שראיית העינים עון גדול שהיא גורמת לגופן של עריות, שנא' לא תתורו אחרי וכי", ומכאן יש לי תימה גדולה על הב"ש באה"ע סימן כ"א שכתב דבהסתכלות בעריות יש מחלוקת בין הרמב"ם ורבינו יונה, דלהר"מ לא הוי אלא איסור דרבנן, והרי מפורש דהר"מ ס"ל דהוי אסור מן התורה.) המתכבד — כתב הר"מ: „המתכבד בקלון חברו אומר

בלבו שאינו חטא לפי שאין חברו עומד שם ולא הגיע לו בושת ולא ביישו אלא ערך מעשיו הטובים וחכמתו למול מעשה חברו או חכמתו כדי שיראה מכללו שהוא מכובד וחברו בזוי" והנה מבואר דאפילו שלא בפניו נמי יש בזה משום מתכבד בקלון חברו, וזה דלא כשערי קדושת לרח"ו שכתב דדוקא בפניו אבל שלא בפניו לא, אמנם הח"ח כתב דדוקא לענין שאין חלק לעוה"ב כתב השע"ק דדוקא בפניו, אבל הוא מודה דשלא בפניו נמי אסור, ולכאורה י"ל דזו היא שיטת רבינו שהרי בשער ג' במדרגה העשירית לא מנה „המתכבד בקלון חברו" בכלל אלו שאין להם חלק לעוה"ב אלא משום דס"ל דדוקא בפניו, ומשום המבייש פני חברו אמרו שאין לו חלק לעוה"ב והרי כבר מביא שם דהמבייש פני חברו ברבים שאין לו חלק לעוה"ב, (אבל צ"ע שהרי חוקא המבייש פני חברו ברבים אמרו שאין לו חלק לעוה"ב) והרמב"ם בפ"ו מה שכתב ב"ב כתב: „המתכבד בקלון חברו אין לו חלק לעולם הבא" ואין

מדוע כהן אינו מברך שעשני כהן

ישראלית, עובר במעי וזה זר הוא נעין יכמות דף ס"ו ע"א], ואי אפשר לו לברך שעשני כהן ראתחילת ברייתו של אדם קאי כמ"ש הבי"ש בשם הרמב"ם, ומפלפל שם הרבה בזה. ולדעתי פשוט עפ"י מ"ש בתשובות יעב"ץ (סימן קנ"ה) דהאידינא רק כהנא חזקה בעלמא הוי, אע"ג דלחומרא אולין בהו לכל מילי ופרקין בכורים על ידיהו משום דלא אפשר באחרינא מיהא להקל לא, ולכן טוב על האב לפדות בכורו מכל כהנים שיוכל למצוא דילמא מתרמי ליה כהן מיוחס ודאי, דכל מה דאפשר לתקוני מתקין לצאת ידי ספק בכל מצדקי דאיכא למיעבד. עיין שם, ובשרית בית אפרים (חארי"ח סימן ר'). ובשרית חתם סופר (חיר"ד סימן רצ"א), ושרית חתן סופר (סימן כ"ה), ומעתה האין יכולים לברך שעשני כהן, אם הוא ספק, ודרי"ק. עכ"ל.

ד' ולענ"ד נראה לתרץ בס"ד דגם הכהן מפסיד מצוות שיש לישראל ולו אין, וכגון לתת תרומה גדולה, ומעשר ראשון, ופריון הבן, וכדו', ונמצא שפחות או יותר יש לו מצוות כמו הישראל, ולכן אין שייך לברך שעשני כהן, ומשאי"כ אשה אף שיש לה מצות נידה וכדו' דלא שייך לבעל, מ"מ רוב המצוות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, וכן פטורות מלימוד התורה, ולכן שפיר יכול לברך שלא עשני אשה. ודרי"ק.

ה' עוד נראה לענ"ד לתרץ בס"ד ובחסדו הגדול, ע"פ מה שכתב בבעל הטורים (שמות י"ט - ר') עה"פ ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וחיל, אילו זכו ישראל היו כולם כהנים גדולים, ולעתיד לבוא תחזור להם שנאמר (ישעיה ס"א - ר') ואתם כהני

ה' תקראו. עכ"ל. ונמצא שאם מברך שעשני כהן, הוי ממש מתבבד בקלון חבירו דאילו זכו ישראל וכר', וגם נראה שאינו רוצה שיהיה הגאולה העתידה ח"ו, שרצה שרק הוא ישאר כהן, ולא כל ישראל. והבן.

א' במעדני אשר, לידדי הגאון מריה רבי אשר אנשיל שוורץ שליט"א, (פרשת אמור תשס"ד, גליף כ"ו, עמוד א'), הקשה, מדוע כהן אינו מברך בברכת התורה שעשני כהן, מ"ש מהא דאנו מברכים שלא עשני אשה, וברשיי (מנחות דף מ"ג ע"ב בד"ה היינו אשה) דהטעם משום שלאיש יש יותר מצוות מאשה, שאינה חייבת במצוות עשה שהזמן גרמא, ע"ש, אי"כ כהן ריש לו מצוות יתירות מישראל, אי"כ מדוע אינו מברך שעשני כהן?

ב' והביא שם משרית מגן שאול (סימן ר') שתירץ משום דא"א לתקן ברכה, דאין יברך, אם יברך שעשני כהן, הא נח לו לאדם שלא נברא משנברא (עירובין יג:), וכמו שכתב הבי"ח (בארי"ח סימן מ"ו, בד"ה ויש עוד) דלכך מברכים שלא עשני גוי, ואין מברכים שעשני ישראל, ע"ש, ואם יברך שלא עשני ישראל, נמי אינו יכול, משום דכהן הוי בכלל ישראל, ועוד דהוי כמתבבד בקלון חבירו, דעד חטא העגל היה עבודה בישראל, (שמרי"ר פרשה ל"א סימן ח'), הילכך לא תיקנו. עכ"ד.

ג' ובספר ויצבר יוסף (שוורץ) סימן נ' ס"ק ה', ראיתי שהביא כמה תירוצים, ואעתיק לשונו, בטעם הצבי (דף קפ"ח) הביא להקשות מדוע אין הכהנים מברכים בכל יום שעשני כהן? ותירץ בכמה אופנים, (א) הלא גם ישראל אין מברכים שעשני ישראל רק כלשון שלילה שלא עשני גוי עבד אשה, והטעם כי בשם ישראל יכונה רק מי שבחור בטוב ומי יודע אם ימאוס ברע ויבחור בטוב ע"כ מברך רק שלא עשני גוי ועבד שניקל לו עי"ז לבחור בטוב, וממילא אי אפשר לברך שעשני כהן, כי מי יודע אם יעמוד בקדושתו, ולא יחלל כהונתו, ולכך לא עשני ישראל כוונתו אין מקום דכהנים ג"כ בכלל ישראל, (ב) שלכהנים אין בהם מעלה על ישראל, וכל הקדושה שבהם מכח ישראל שמכניסים בהם קדושה, (ג) כיון דאם אמו

הלכות דעות

קכא

שנקבל בנפשותינו האמת, ונדע עם לבבנו שזאת העבודה הוא חביב מאוד לפני הבורא יתברך וצריך האדם להעריך עבודה זאת עד מאוד שזהו תכלית חייו לתקן מדותיו. אמנם ביחד עם זה צריך האדם לדעת שקרוב מאוד שיכשל בזה עוד ועוד, ועיקר עבודתו שלא להתייאש לעולם אלא תמיד לעבוד בענין זה, ואף אם לעיני עצמו נראה שלא התקדם בזה, מכל מקום אין להתייאש, וזה משני סיבות, דאפילו זה אמת דאחרי הרבה שנים לא התקדם בזה כלל, מכל מקום זה גופא שמחשיב ענין זה ועובד בענין זה הוא עבודה חביבה מאוד לפני הבורא יתברך, ועוד שבדרך כלל אף שהאדם מרגיש עצמו שלא מתקדם אלא נופל, באמת הוא מתקדם הרבה בזה. אלא שאינו מרגיש דבר זה. (ועוד עיין לעיל סימן כח' סעיף יא').

ז. יהודה בן תימא אומר הוי עז כנמר וקל כנשר רץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים (אבות ה' כד') שלא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת הבורא יתברך שמו, אבל מכל מקום לא יענה אותם דברי עזות כדי שלא יקנה קנין בנפשו להיות עז פנים אפילו שלא במקום עבודתו יתברך שמו. ח. וכן אין להתקוטט בשביל איזה מצוה, כגון להתפלל לפני התיבה או לעלות לתורה וכדומה, כדמצינו בלחם הפנים, אף שהוא מצוה לאוכלו, שנינו הצנועים מושכים ידיהם, והגרגרין חוטפין ואוכלין.

ט. אסור לאדם להעריך מעשיו הטובים או חכמתו (ה) או איזה יתרון שלו כגון עשרו (ו) מול של חבירו, כדי שיראה מכללו שהוא מכובד וחבירו בזוי. ולכן צריך האדם ליזהר מאוד שלא יעשה שום תנועה או רמז של ענין כזה, ואפילו אם כוונתו רק לרומם את עצמו ולא להשפיל חבירו, ואפילו אין בזה משום לשון הרע (וכגון שהוא מראה גודל עשרו מול של חבירו שאינו גביר כל כך, שאין בזה שום גנאי) מכל מקום אסור, ודבר זה נקרא בפי חז"ל מתכבד בקלון חבירו, והוא מן הקשים לשוב עליהם, שהאדם חושב שלא עשה כלום, שלא הגיע לחבירו בושה שהרי אינו עומד שם, ואם היה רגיל בזה אין לו חלק לעולם הבא, ויש אומרים דוקא אם רגיל בפניו אין לו חלק לעולם הבא, ובכל אופן האיסור חמור מאוד (ז).

י. אסור לחשוד בכשרים, דהיינו לחשוב אולי חטא כל זמן שאינו יודע בבירור שחטא. וגם זה מן הקשים לשוב עליהם, שהרי אומר בלבו שלא עשיתי כלום, רק חשבתי אולי חטא ואולי לא חטא, אבל זו המחשבה גופא חטא, שאסור לחשוד על אדם כשר כאילו הוא בעל עבירה. ואם חשדו, ונודע לו לנחשד, צריך החושד לפייסו ולברכו. (ח).

מהרמב"ם ז"ל לא משמע כן שהרי הגדיר מתכבד דמיירי שאין חבירו שם, ובפ' ג' סתם ורגיל להתכבד הם ככלל אותם שאין להם חלק לעולם הבא.

ח. רמב"ם ז"ל הלי' תשובה פ' ד' הלי' ב'. ומש"כ ואם חשדו וכולי ברכות (לא:) ודוקא שנודע לו (ס' אורח מישרים ס' יד' סעיף ד' ובביאור שם).

ה. רמב"ם ז"ל הלי' תשובה פ' ד' הלי' ד' ופ' ג' הלי' יד'.

ו. נ"ל פשוט, דמש"כ הרמב"ם ז"ל חכמתו ומע"ט, הוא לאו דוקא ברברים אלו שיש בהם ממש, אלא אפילו בדברי הבל אסור, וקרא כתיב אל יתהלל חכם בחכמתו וכו'.

ז. פתיחה לח"ח בבמ"ח ס"ק ה' משה"ק ז"ל, אבל

חבירו בין תני שאין להם חלק לעולם הבא, ולא ידע מקום שיאמרו עליו דאין לו חלק לעוה"ב. אמנם באמת מקומו הוא בירושלמי פ"ק דחגיגה, ובבב"ר פורשה א' בשם ר' יוסי בר חנינא דאמר המתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעוה"ב, בכבודו של מקום על אחת כמה וכמה. ושמעתי שכבר התעורר בזה גאון אחד מחכמי דורינו להביא זה המראה מקום לדברי רבינו, ע"כ.

מתכבד בקלון חבירו והוא כפס המות

באחרית ימיו בעת שהתגורר ר' נתן צבי פינקל בציר האבות חברון, נתרופפה בריאותו, ובגלל חוקי המאכלים המיוחדים שקבעו לו הרופאים, והזהירות הרבה שהיתה ררושה לכך לטובת בריאותו, והיני לו כמה תלמידים בעצמם יום יום את ארוחתיו. היו תלמידים שמרוב הצטיון התמחו בכך, והאכלו אשר הם הגישו לו ערב לחיכו ביותר, והשפיע לטובה על הרגשתו ובריאותו.

פעם קרה שאחד התלמידים שטיפל בו במיוחד צוב ליום אחד את חברו, והשאיר במקומו חבר אשר לא היה מנוסה בכך. כשהתלמיד הלך חזר נדע לו שרבי נתן צבי סבל במשך זמן היעדרו, הוא נכנס מיד למטבח והזכין וייסם קוקר משובחת, עירב בה חמאה טרזה שהביא מירושלים, והגיש לרבי נתן צבי. הוא טעם את הכך הראשונה, וכו' ברגע החל לירוק ולצערק שיש באוכל סם המוות, ורצה להרעיל אותו ובשום אופן לא אכל יותר, באין ברירה הגישו לו אוכל אחר ממזכרים יבשים, ויהי הדבר לפלא.

בערב חזר רבי נתן צבי על אותו מקרה, וטען שרצה להרעיל אותו והכניס סם המוות בתבשילו, ותוך כדי ריבויו התחלחל מאד והתריע "אוי הרי כאן מעורבת תאוה מתכבד בקלון חברו רעל וחנני כזה עירבבו בתוך תבשילי". עתה נתגלה פתרון הדבר, הרייסה חיתה טעימה מאד לחיכו, לאחר שסבל במשך היום שעבר ונהנה ממנה ונאה מיוחדת, אולם הוא הורגיש כי אותו תלמיד מתגנש בלבו שהוצליח כזה יותר מחברו ממלא מקומו, אם כן אישור הרי זה מתכבד בקלון חברו, שהיא עבירה כה חמורה, משום כך הגיב על הדבר בהתמרמרות כזו, ואסר על עצמו

בצד זנבו של זה, אף ישראל שבאותו הדור כבשו פניהם בקרקע ולא הוכיחו זה את זה וכו', הרי שגם בדור התורכן היו בעלי התוכחה בבחינת ראשו של זה בצד זנבו של זה, שראו את עצמם מסוכבים בפחיתות וחטא, עד שנפלו ברחם ולא הרזיכו בעצמם לכוז בטרונא עם השני ולהעמידו על הרין והאמת.

וע"כ מי שהוא בעל נפש אינו צריך ליפול לירי יאוש ח"ו ולכבוש את פניו בקרקע, שעל עון זה ה"רבה ירושלים ת"ו, אלא צריך לחשוב חמדי על קדושת התורה ומצוותיה שאין להן תמורה, וכי רבים וכן שלמים נאמנים לה ולתורתה, ועצנים קדושים ונשגבים מאד עומדים בתקופתה על הפרק, זמן של חבלי משיח.

וס"מ שם: ובזכות מצוות התוכחה, יחיש השם יתברך את בנין עיר הקדוש על תלה, כיון שעל ידי חטא זה נגרם חרבנה כן בתיקון עון זה ימח"ס יחיש בביתו בב"א כי מדה טובה מרובה ממדת פורעניות כידוע. עכ"ל.

מלבד מצות תוכחה יש מלית לא תעמוד על דם רעך

הוא עוד במצות חינוך (מצוה ג' אה"ר) דרוח מצוות עשה דהוכח תוכית, עוד מתחייב על לא תעשה ולא תעמוד על דם רעך (ויקרא י"ט ט"ז), ולא גרע מטובע בזה דעובר על לא תעמוד. וגם והשכחו (ורבים כ"ב) לזכות אבידת גרפו, על אחת כמה וכמה דאם יוכל להצילו מן העבירה, והוא אבידת נפשו וגופו ר"ל, כדאי חייב להחזירו למטב ולהצילו יע"ש.

המתכבד בקלון חבירו

כתב הרמב"ם ופי' מה' רעה היא מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו שנאמר ואהבת לרעך כמוך, לשיכך צריך לספר בשבד ולחוש על ממונו כאשר הוא חס על ממון עצמו ורצה בכבוד עצמו, והמתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעולם הבא.

וכתב הכסף משנה, והמתכבד בקלון חבירו וכו', בפרק ב' אבות. ע"כ. וכתב עליו היד המלך, בחז"ל: ואנכי לא ידעתי איז ואיפוא הוא שם. וטען ר"ל עצמו בפ"ג מהלכות תשובה והלכה י"ה כתב שם על רבינו שמעון המתכבד בקלון

0.011
N5051

מצות ואהבתם את הגר. דאם על צד השליל עובר על ואהבת לרעך כמוך כשמתנגנה באשתו, כיש על צד החיובי מקיים בה מצות ואהבת לרעך כמוך ומצות ואהבתם את הגר. (ורף שיחה, דף שצ"ב).

הנרשא אשה שאינה הוגנת לו

אמרנו בתוספתא (מסע פרק ח), היה ר' מאיר אומר, הנרשא אשה שאינה הוגנת לו עובר משם חמשה לארין, משם כל תקום, ומשם כל חטור, כל חשנא את אחיך בלבבך, ואהבת לרעך כמוך, וחי אחיך עמך, ולא עוד אלא שמבטל פריה ורביה מן העולם.

ברור לו מיתה יפה

בבתוכות (ל"ז ע"ב) איתא, תניא מין למומתים בסיף שהוא מן הצאר וכו', אמר רב נחמן אמר רבה בר אבא אמר קרא ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה. ועיי' ברש"י דהיינו שימרת מהר ולא יתיימר במיתתו.

ובע"ז בסנהדרין (מ"ה ע"ב) בית הסקילה היה גבוה שתי קומות וקומה שלו הוי שלש, ומי בעינן כולי האי, איך נחמן, אמר קרא ואהבת לרעך כמוך, ברור לו מיתה יפה.

וחנן לכאורה יש להקשות, לפי מה שכתבו הפוסקים דמ"ע של ואהבת לרעך כמוך, הוא דוקא למי שהוא רען בתורה ובמצות, אבל אדם רשע מצוה לשנאו, איך איך דרשין ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה, הא במחויב מיתת ב"ד על כרחך שהתיר בו והתיר עצמו למיתה, ואין לך מומר גדול מזה כדאמרין בחולין (מ"א ע"א), איך איך שייך גביה מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך.

והר"ן בשו"ת בית שערים (אורח חיים סימן ס"ט), דגנה יש לזקוק בלשון הגהות מיימניות (פי' מה' דיעות את א') שהביא דין זה שאדם רשע מותר לשנאותו, אך הוסיף בלשונו "שאינו מקבל תוכחה", והיה די באמרו אדם רשע. אבל יתכן שהרי כ' מצוה לשנאותו שנאמר ואת ה' שנאת רע וכו', ולכאור קשיא הלא מקרא זה נאמר על שנאה שבלב, אבל מ"מ אינו מצוה להזדוהר לו שנאה שע"כ גם הוא ישנאוה, כי כמים פנים לעמים, ומתוך כך יבוא לידו שנאה גמורה וכמ"ש בשיטה מקובצת (ברט ל"ג ע"א), ומצות

את התבשיל, כדי להעמיד את התלמיד החביב עליו על חומרת המידה ורעה הזאת שכמוה כנס המוות, וכן כדי לזכר את תאוותו שגם בה ראה רעל נפשי ומידה מסוכנת.

אמר לאדם לקדש את האשה עד שיראנה

בקדושין (מ"א ע"א) אמר רב יהודה אמר רב, אסור לאדם לקדש את האשה עד שיראנה, שמא יראה בה דבר מגונה ותתנגנה עליו והתורה אמרה ואהבת לרעך כמוך.

וחנן מדברי כל הפוסקים מבראר הלאו דוקא איסור ממש יש בזה, אלא ר"ל ראוי לעשות כן, שכן כתב הרמב"ם בפ"ג ה"ט מאישות ובפכ"א מאיסור' ובאבן עזר ס' ל"ה רק שראוי לעשות כן, ויותר מזה פסקו באה"ע שאם אי אפשר כן בגון שהוא ברוחק מקום וכדומה מציעות שנותן אין חיוב בזה.

ועי' בתורה תמימה (ויקרא י"ט הערה ק"ט) שעמד בזה מין להם להפוסקים להוציא פשיטות לשון הגמרא מפשטיה דאמר אסור, ומה הכרחים לזה, ואדרבה מגוף הסוגיא מבראר מפורש דאיסור ממש הוא, דמקדמא אמרו על המשנה האיש מקדש בו ובשלוחו והשתא בשלוחו מקדש בו מבעי, ומשני דקמ"ל מצוה בו יותר מבשלוחו, ואיכא דאמרי כהא איסורא נמי איכא כדרכ דאמר אסור לקדש עד שיראנה, ואי נמא דהא אסור ג"כ אינו אלא גדר מצוה, איך מאי מוסיף האיכא דאמרי על לשון ראשון שאמרו מצוה בו, יעושרי.

ועי' בשו"ת אבן יעקב (ס' ל"ה) שנתעורר ג"כ בזה, והוסיף עוד להוכיח שיש בזה איסור, לפי ש"כ הרא"ש (פי' מה' ע"ז ע"א ס' ג' ובזה מקשה) דבכל מקום קי"ל כאיכא דאמרי, ואיך בורראי הילכתא הכי כאיכא דאמרי דגם איסורא יש בזה. (ולעצם הענין עי' תוס' ע"ז ע"א ד"ה בשל תורה, ובראש וצ"ל שם, דיעת כמה נאנים לפסוק כאיכא דאמרי במפרט. ולגבי איסורין כשהוא להזמיר, ואיך ה"ז שהוא ענין איסור צריך לפסוק כאיכא דאמרי להזמיר).

גם באשתו מקיים מצות ואהבת לרעך כמוך - ואהבתם את הדג

ובדרך אגב, הוכיח מכאן הגאון האדיר רבי חיים קייבסקי שליט"א, דגם באהבת אשתו מקיים מצוה ואהבת לרעך כמוך, ובגירות גם

— על מידוש וביאור כפ —

שהוא חטא, ועל ידי כן ירחיק מעליו את מעבבי התשובה ויבא לדרכי התשובה. שיבא עד לפני כסא הכבוד, על ידי שיהיה בעלים על עיניו, ועל ידי כן יבא לידי עין טובה, ובזכות זה נזכה שיתקיים בנו נוסח התפילה שמתפללים ביום הקדוש, ומאיד עיני המחכים לסליחתו [נוסח הפיוט בתחילת ברכת יצור אורן, אבל אם אינו בעלים על עיניו, ומדמה שאין שום חטא ופגם במה שענינו משוטטות בכל, איך יוכל לומר עיני המחכים לסליחתו, וכאשר יאיר האדם את עיניו, יאיר השי"ת את עיניו בסליחה.

ד) **"המתכבד בקלון חבירו"**, הביאו רבינו יונה באות י, הנה המתכבד בקלון חבירו חמור הוא עד מאוד, שכתב הרמב"ם בפ"ג מהלכות תשובה (הי"ד) שיש עבירות שאמרו חכמים שהרגיל בהם אין לו חלק לעולם הבא, ואחד מהם הוא המתכבד בקלון חבירו, ועוד כתב בפ"ו מהלכות דעות (ה"ג) "מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו, שנאמר (ויקרא יט יח) ואהבת לרעך כמוך, לפיכך צריך לספר בשבחו נראה משי"כ המפרשים ממה שאמרו בגמ' שלא יספר בשבחו של חבירו כדי שלא יבא לידי גנותן ולחוס על ממונו והיינו גם כשאין לו עמו שום משא ומתן, כמו שהוא חס על ממון עצמו, "ורוצה בכבוד עצמו", ולכן יספר בשבחו של חבירו, כשם שהוא רוצה שיספרו בשבחו, ומסיים הרמב"ם "המתכבד בקלון חבירו, אין לו חלק לעולם הבא", ומכאן מוכח שהמתכבד בקלון חבירו, ביטל מצוה עשה של ואהבת לרעך כמוך, ומה שכתב שאין לו חלק לעולם הבא, הכונה ללא תשובה, כי על ידי התשובה כל ישראל יש להם חלק הבא, אכן מפורש כאן חומר המתכבד בקלון חבירו.

ומהו המתכבד בקלון חבירו, הנה במסכת מגילה (כת. אמר, שאלו תלמידיו את רבי נחמיה בן הקנה, במה הארכת ימים, אמר להם, מימי לא נתכבדתי בקלון חברי, ולא עלתה על מיטתי קללת חבירי, וחתך בממוני הייתי, ואמרו בגמרא, לא נתכבדתי בקלון חברי, כי הא דרב התא דרי מרא [נגרופה] אכתפיה, אתא רב חנא בר חנילאי וקא דרי מיניה, אמר ליה אי רגילת דדריה במתך דרי, ואי לא, אחייקורי אנא בזילותא דילך, לא ניחא לי, ומהגמרא משמע לכאורה שהמתכבד בקלון חברו היינו, שהאדם הולך ברחוב כמכובד, ומתכבד על ידי מה שחבירו עושה עבורו פשוטה ומתבזה.

אכן ברמב"ם מבואר ענין הרכה יותר חמור וז"ל הרמב"ם: **המתכבד בקלון חבירו**, אומר בלבו שאינו חטא, לפי שאין חבירו עומד שם, ולא תגיע לו ברשת, ולא ביישור, אלא ערך מעשיו המרובים והכבדתו, למול

— על פירוש וביאור כפ —

מעשה חבירו או חכמתו, כדי שיראה מכללו שהוא מבורך וחבירו בזוי, ובפשטות נראה, שאם עשה כן רק בלבו אין זה בכלל המתכבד בקלון חבירו, כי הכבוד שמכבד האדם את עצמו, אין זה נחשב כבוד, וכאן מדובר באופן שמתכבד בעיני אחרים, באופן שזה שמתבזה אינו נמצא שם, ובודאי שמדובר באופן שאין כאן לשון הרע, שאמר באופן המותר, ואין כוחו כלל להרע לחבירו, אלא שיש לו איזה הנאה, שזה ששומע את דבריו עושה החשבון, שהוא כלפי חבירו הרבה יותר חשוב, נמצא שכבודו בא לו על ידי בזיון חבירו, שהרי אם לא היה מעמיד את מעשיו או חכמתו אל מול מעשיו או חכמתו של חבירו, לא היה בא לו הכבוד, נמצא שכבודו בא לו על ידי מה שיש לשני קלון, ועל זה אמרו, אין לו חלק לעולם הבא, אבל האדם מדמה שאין כאן כלל חטא, ובאמת הוא מתכבד על ידי מה שהשני נפחת, והו דבר חמור עד מאוד.

ומהו חומר הדבר שמתכבד על ידי קלון חבירו, ביאור הדבר הוא, לקחו כאן יהודי, וביחודו שלא בפניו, הן בעיני עצמו והן בעיני אחרים, וכל תכלית בזיון השני היתה, כדי שיוכל על ידי כן להתכבד בעיני הזולת, והו דבר מאוס עד מאוד, ויש בו מן האכזריות, שהרי אם היה יכול לקבל כבוד רק על ידי מעשיו, היה עושה כן, אלא שבמעשיו בלבד אין בהם די כדי לכבודו, אלא הוא צריך לבזות את השני, כדי שעל ידי כן יזכה לכבוד, נמצא שכל כבודו בא לו על ידי בזיון של איש מישראל, והו דבר חמור עד מאוד, שהתורה הקפידה על כבודו של צלם אלוקים, גם אם אין השני מרגיש את הבזיון.

ועד כמה הקפידה תורה על כבודו של איש מישראל, מבואר בפרשת כי תצא (דברים כא נג) החיוב של לא תלין נבלתו על העץ, ובמי מדובר, מדובר בחייבי מיתת בית דין, ומה טעם לא תלין, כי קללת אלקים תלוי, שכל אדם מישראל יש בו צלם אלוקים,

וכאשר האדם רוצה לקבל כבוד מבזיון של צלם אלוקים, זה דבר חמור עד מאוד, שהרי צלם אלוקים הוא דבר נכבד ביותר, וכי יש את האדם מישראל עבור מה שרודף אחר כבודו, והרי זה ביטול מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך, שכשם שהוא רוצה בכבודו כן ירצה בכבוד חבירו, ועוד כתב הרמב"ם שאין לו חלק לעולם הבא.

ויש לנו להזהר ביותר בדבר, כי אנו חיים בין אומות העולם, והנה כל מהותם של אומות העולם הוא, שמתכבדים על ידי מה שמבטלים את השני, ובאופן זה מבקשים להתגדל ולהבחר, כסדר חיים ממתכבדים מקלון חבירו. ויש להזהר שלא

— א פירוש וביאור —

לקבל השפעה מדבר זה, שלא יבקש להראות את חשיבותו על ידי מה שיראה מה שלא עשה השני, ואם עשה, אין שום ערך במה שעשה, כי על ידי כן אין לו חלק לעולם הבא.

וכדי שיחזור האדם שלא יהיה מתכבד בקלון חבירו יש לו להזהר בתחילה במחשבתו, שלא יעשה חשבון היכן עומד הוא והיכן עומד חבירו, ועל ידי כן הוא בא לידי התגשמות, ועל ידי כן הוא מכבד עצמו, שיש בו איזה חשיבות ושייכות לטוב, ולכן יש לאדם לעקור ממחשבתו מידה מגונה זו, שלא יכבד עצמו על ידי מה שמבזה חבירו.

יש להזהר בזה, שלפעמים באים הורים ומבקשים להמחיש את חשיבות וכבוד בנם, ובאים לדבר עם המלמד ואומרים לו וכי מה עשה בנו, והרי לעומת השני, הוא הרבה יותר חשוב, ודיבור זה שייך למתכבד בקלון חבירו, שהרי הוא מבקש לכבד את בנו על ידי ביזוי השני, וביטול מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך, ואין לו חלק לעולם הבא. אבל לאדם אין זה נשמע כחטא, ומשום כן הרי הוא מהדברים המעכבים את התשובה.

על האדם כסדר לראות בחשיבותו של השני, עד כמה השני חשוב ממש, ובאופן זה יש להחשיב כל אחד מישראל, ועל ידי כן יתרחק מהמעכבים את התשובה, ועל ידי כן יבא לדרכי התשובה, עד שיחזור לעמוד לפני כסא הכבוד.

(ח) "והחזיר שריים, הביאו רבינו יונה את כב, אומר בלבו שאינו חטא, לפי שהוא אומר מה עשיתי לו, וכי יש שם אלא חשד, שמא עשה או לא עשה, ולכן הרי זה מעכב את התשובה, שחזקתו שלא ישוב ממנה, כי יאמר שאין כאן כלל חטא, והוא אינו יודע שזה עון, שמשים אדם כשר בדעתו כבעל עבירות, לא כתב הרמב"ם שמשום חושד בכשרים יבא לעשות לו דברים רעים, שדבר זה הוא חטא לכולי עלמא, ועל זה ישוב כדאי בתשובה, וחומר הדבר הוא, לפי שמשים בדעתו אדם כשר לבעל עבירה.

ובחומר החושד בכשרים למדו חז"ל, שכאשר נתגלה השי"ת לראשונה אל משה, בתוך הדברים לקה בגופו, וסיבת הדבר היה לפי שחשד בכלל ישראל ואמר, והן לא יאמינו לי, ומכאן הרמב"ם שחומר הדבר הוא, לפי שמשים בדעתו אדם כשר לבעל עבירה.

יש לנו להתבונן בדבר, שכבר כתב רבינו יונה, ועזה שים לכך להתבונן בדברים המעכבים את התשובה, להתבונן הכוונה ששיגו עד היכן הדברים מגיעים, ושגם דברים הנראים קלים. באמת הם דברים חמורים עד מאוד.

מענין המתכבד בקלון חבריו

מגילת כח. מימי לא נתכבדתי וכו' דיא זוטא פ"ר ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א דף י. בר"ר פרשה א
 אות ה ילקוט תהלים רמז תשטו רמב"ם פ"ר דעות ה"ג רמב"ם פ"ג תשובה הי"ד רמב"ם פ"ד
 תשובה הי"ד ספר הבתים ס' מצוה עשה עא שער ד ספר הבתים בית תפלה שע"ת שער ג ה"ט שער
 ד הי"ד רא"ש יומא פ"ח סי' יח רי"ף שם ספר חסידים סי' יט ספר חסידים סי' תתקנג רוקח הל'
 תשובה אות כח רוקח הל' יוה"כ אות רטו שערי תשובה שער א אות נב חינוך מצוה רמג
 פהמ"ש לרמב"ם פנהדרין פ"י קודם היסוד הראשון מאירי אבות פ"ג מי"ד חיבור התשובה למאירי
 מאמר א פ"ד עמוד 83 חרדים פ"ט אות כח מג"א אור"ח סי' קנו ובנו"כ שם שו"ת חת"ם אור"ח ריש
 סי' רח תפא"י פנהדרין פ"י מ"א סק"ז אות יג אור הישר על הרמב"ם פ"ד מהל' תשובה הי"ד אור
 הישר חולין לו: בתוד"ה שלא הרהרתי מנחת חינוך מצוה רמג קומץ מנחה שם שערי קדושה ח"ב
 שער ח ח"ב ברית עולם על הספר חסידים סי' יט חופת אליהו רבה פ"ס ראשית חכמה שער ג (עמ'
 רפח - ד רפח - ג) נתיבות עולם נתיב אהבת ריע פרק ג (עמוד פב) יד הקמנה הל' דעות פ"ה פרע

קמ"ג וכוונתו פ"י שם הקדמה לפי שאילת שלום על השאלות הגהות חגרי"ב על פהמ"ש
 פ"ד פנהדרין פ"י דף קכד אות ח מפ"י פ"ט תו יהושע הל' דיא פרק י סעי' ע ארח מישרים פ"ד
 סעיף ו ספר המצות הקצר לח"ח מ"ע פ מקור חסד על ספר חסידים סי' יט ס"ק יז פרדס יוסף
 בראשית לח. כה

ל"ג בגמ' מגילת דקאמר רבי נחוניא בן הקנא דהאריך ימים משום דלא נתכבד בקלון חבריו דמאי
 רבוחי וכו' במתכבד בקלון חבריו אין לו חלק לעו"כ" (וכן בקשכ כאור הישר עמ"ס חולין)
 ל"ג בצראשית רבה "כל" דנקט מאי אחי לרצווי ועיין בירושלמי חגיגה דלא נקט "כל"
 ל"ג מכו חומר בעצירה דאין לו חלק לעו"כ"ג
 ל"ג אחאי לא כוזא ענין זה במשנה בריש פ' חלק בכלל אלו שאין להם חלק לעו"כ"ג
 ל"ג אחאי לא כוזא ענין זה במשנה אבות פ"ג מ"א בכלל הדברים שמוכר ר"א המודעי שאין להם
 חלק לעו"כ"ג
 ל"ג אי בפסס ח' ג"כ מאכד חלקו לעו"כ"ג
 ל"ג ברמז"ס הל' דעות אחאי הביא ענין במתכבד בקלון חבריו טפי מהמכנס שם לחצירו
 והמלצין פני חבריו דג"כ אין להם חלק לעו"כ"ג
 ל"ג ברמז"ס שם דאחאי הביא דמתכבד בקלון חבריו אין לו חלק לעו"כ"ג דאין כדון שם אם יש
 לו חלק לעו"כ"ג או לא ומקומו בפ"ג מהל' תשובה ע"ש
 ל"ג ברמז"ס פ"ג מהל' תשובה הי"ד מר"ל דדוקא כרגיל בזה אין לו חלק לעו"כ"ג
 ל"ג ברמז"ס פ"ד מהל' תשובה הי"ד אחאי לא הביא גם האופן המוזכר בגמ' מגילת למתכבד
 בקלון חבריו
 ל"ג מש"כ בספר שערי קדושה דמתכבד בקלון חבריו כיו דוקא בפניו ממש"כ ברמז"ס בפ"ד
 מהל' תשובה הי"ד (וכן בקשכ כהכחות וחידושים על השערי קדושה שם)
 ל"ג בכ"מ כהל' תשובה פ"ג הי"ד אחאי כתב שם דלא ידע מקומו דהוי ליה לכחוב כן כנר בכל'
 דעות
 ל"ג אי במתכבד בקלון חבריו כיו עצירה שבין אדם לחצירו דאין יו"כ"כ מכפר עד שירצה אח

הנהגתו של המתכבד בקלון חבריו